WILLIAM SHAKESPEARE

THE TRAGEDY OF HAMLET

Prince of Denmark

An English-Rumanian edition, revised and translated with a Preface, an Introduction, Notes and a Commentary by

VLADIMIR STREINU

THE PUBLISHING HOUSE FOR LITERATURE

WILLIAM SHAKESPEARE

TRAGEDIA LUI HAMLET

Prinț de Danemarca

Text anglo-romîn, îngrijit și tradus, cu o Prefață, o Introducere, Note și Comentarii de

VLADIMIR STREINU

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

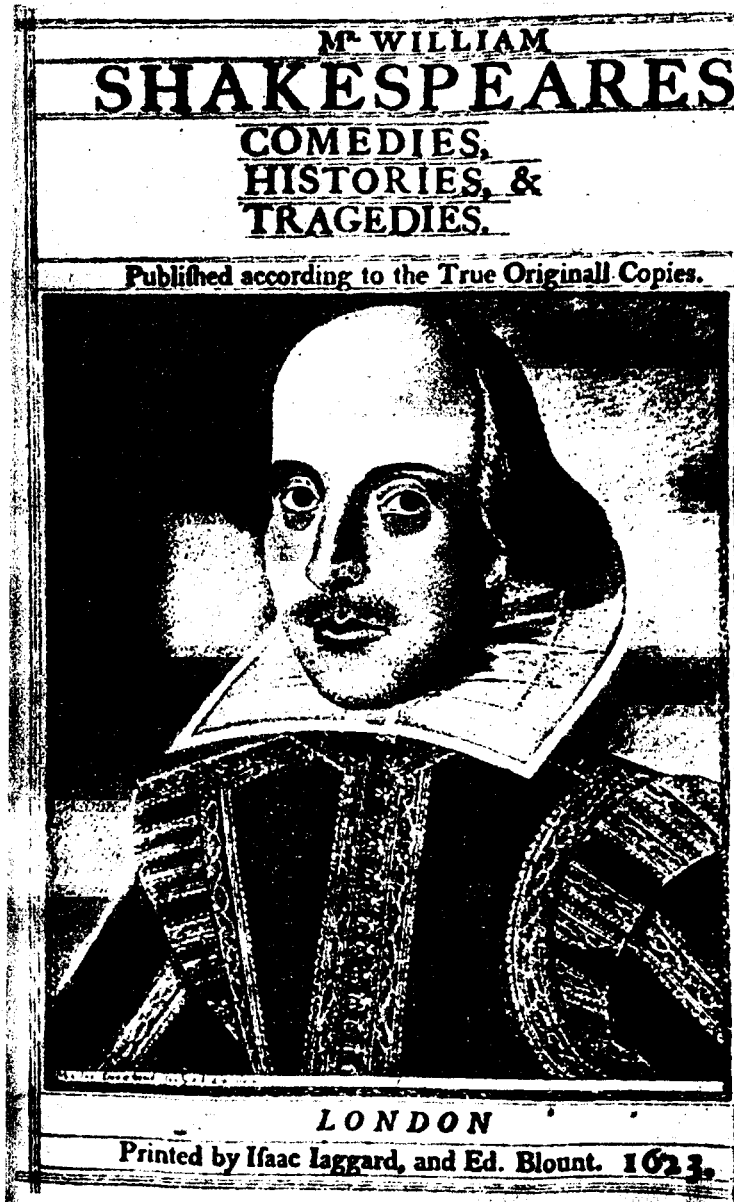

Pagina de frontispiciu la primul in-folio, 1623

PREFAŢĂ

Ediţiile critice urmăresc, după cum ştim, stabilirea unui text autentic. Cînd autorul, a cărui gîndire se creditează prin textul autentic, lasă după moarte manuscrise, descifrarea şi tipărirea lor întocmai este grija principală a editorilor. Şi numai dacă baza manuscriptă lipseşte, prima sau primele tipărituri devin baza ediţiilor următoare.

Cu *Hamlet*, ca şi cu întreaga operă shakespeariană, s-a întîmplat chiar acest fapt: manuscrisul a dispărut. Încît primele tipărituri au rămas ca singur temei al oricărei retipăriri. Dar nici acestea, din cauza numeroaselor diferenţe de text, mici şi mari, dar mai cu seamă infinit controversabile, nu dau editorilor decît prilej ca dintr-o treabă aparent simplă să facă lucrări foarte complicate.

Reducînd complicaţia la necesar, cea dintîi tipăritură a textului, un in-quarto, apare sub titlul: *The Tragicall Historie of HAMLET* Prince of Denmarke. *By William Shakespeare. As it hath beene diuerse timis acted by his Highnesse seruants in the Cittie of London: as also in the two Vniuersities of Cambridge and Oxford, and elsewhere. At London printed for N : L. and John Trundell. 1603. (Tragica poveste a lui Hamlet, Prinţ de Danemarca. De William Shakespeare. Aşa cum s-a jucat de mai multe ori de supuşii Înălţimii-sale în Oraşul Londrei: cum de asemenea în cele două Universităţi din Cambridge şi Oxford, şi în alte părţi. Tipărită la Londra pentru N : L. şi John Trundell. 1603.)*

Hamlet se reprezenta, la apariţia volumului, de mai mulţi ani cu succes neslăbit, şi numai interesul publicului

spectator, scontat şi ca public cititor, a putut sta la baza primei iniţiative editoriale. E azi stabilit că, în afară de părţi nedenaturate, acest prim text, transcris în pripă şi în mare măsură din auzite, conţine cuvinte înregistrate greşit, transcrieri în proză rea a unor bune versuri, contrageri sau rezumări expeditive şi mari lipsuri din cuprinsul tragediei. E un text deci eronat, corupt şi incomplet, spunîndu-i-se de aceea mai pe scurt *„the bad in-quarto"* („răul, greşitul in-quarto").

Neajunsurile i s-au observat cu oarecare alarmă chiar de la apariţie. Şi, la nu mai mult decît un an, apare al doilea in-quarto, sub titlul plin de semnificaţia alarmei: *THE Tragicall Historie of HAMLET*, Prince of Denmarke. *By William Shakespeare. Newly imprinted and enlarged to almost as much againe as it was, according to the true and perfect Coppie. AT LONDON, Printed by I.R. for N.L., and are to be sold at his shoppe under Saint Dunstons Church in Fleetstreet. 1604. (Tragica poveste a lui Hamlet, Prinţ de Danemarca. De William Shakespeare. Tipărită din nou şi sporită cu aproape încă o dată cît a fost, după adevărata şi perfecta Copie. La Londra, tipărită de I.R. pentru N.L., şi se află de vînzare în prăvălia sa lîngă biserica Sfîntul Dunston, în strada Flotei. 1604.)* Acestei a doua tipăriri i se spune pînă azi „in-quarto 1604".

În realitate, dintre cele şase exemplare existente, trei au apărut în ultimele luni din 1604, iar celelalte, în primele luni din 1605, cum şi sînt respectiv datate (John Dover Wilson, *Introducere* la ediţia sa critică, 1961). Faţă de primul in-quarto, al doilea, adeverind ceea ce se afirmă în titlu *(„enlarged to almost as much againe as it was")*, conţine un spor de circa o mie cinci sute de rînduri, versuri şi proză, corectează numeroase erori verbale, schimbă numele lui Corambis în Polonius, iar pe al lui Montano în Reynaldo, un gentilom anonim devenind Osric. Textul, întregit şi emendat astfel după „adevărata şi perfecta Copie", de care e de presupus că însuşi Shakes-

peare n-a putut rămîne străin, se retipărește în 1608, 1611 etc.

Dar moartea în 1616 a marelui scriitor, pe care tipărirea operei sale nu-l prea interesase nici după retragerea din teatru, trezește în doi foști prieteni și camarazi de scenă, John Heminge și Henric Condell, datoria de a i-o tipări. Sub îngrijirea lor, la șapte ani după moartea autorului, apare, așadar, un volum colectaneu cu titlul: *Mr. William Shakespeare's Comedies, Histories, and Tragedies. Published according to the true original Copies, 1623, Fol. Printed at the Charges of W. Jaggard, Ed. Blount, J. Smithweeke, and W. Apsley. (Ale D-lui William Shakespeare Comedii, Istorii și Tragedii. Publicate după Copii cu adevărat originale, 1623, Fol. Tipărit cu cheltuielile lui W. Jaggard etc.)* Volumul, căruia editorii ulteriori îi zic „in-folio 1623", este dedicat fraților William Earl of Pembroke și Philip Earl of Montgomery și s-a tipărit *„onely to keepe the memory of so worthy a Friend, an Fellow alive, as was our Shakespeare"* („numai spre a păstra vie amintirea unui atît de prețios Prieten și Camarad, cum a fost Shakespeare al nostru").

În privința textului, editorii spun, în prefața către cititori, că aceștia, fiind mai înainte *„abus'd with diverse stolen, and surreptitious copies, maimed and deformed by the frauds and stealthes of injurious impostors"* („înșelați cu diverse copii subreptice și furate, schilodite și deformate de fraudele și tăinuirile necinstite ale unor impostori prejudiciabili"), obțin acum o tipăritură, în care chiar textele fraudate sînt *„cur'd and perfect of their limbes"* („îngrijite și scăpate de osînda lor").

Ediția se retipărește în 1632 (cu numeroase corecțiuni, folosite de Ed. Malone), în 1664 (cu soarta de a dispărea aproape în întregime în incendiul Londrei din 1666, fiind azi de aceea mai rară decît primul in-folio) și în 1682 (aceasta, inutilizabilă, după G. Steevens, din cauza numărului mare de erori). *Hamlet* din in-folio 1623, deși

corespunzînd aproape întocmai celui din in-quarto 1604—1605, se deosebeşte de el prin corecţiuni normale de cuvinte şi expresii, prin greşeli de tipar proprii, prin eliminarea a circa două sute de rînduri, dar şi prin adăugirea a cîtorva zeci, deosebiri existînd de asemenea în punctuaţie şi indicaţii scenice.

Aceasta fiind situaţia primelor tipărituri, editorii de sute de ani se tot întreabă care e textul cel bun. Lăsînd deoparte intempestivul *„bad in-quarto"*, adevărată „pirateriе" editorială, cum i s-a spus de cu vreme, in-quarto 1604 se afirmă din titlu ca tipărit „după adevărata şi perfecta copie", întocmai cum tot din titlu in-folio 1623 se declară de asemenea ca tipărit „după adevăratele copii originale". Dacă al doilea in-quarto a putut anula cu uşurinţă pe primul, este şi el, la rîndul lui, anulat de in-folio 1623? Pentru o anumită perioadă din istoricul reeditărilor, se poate răspunde, dacă nu chiar afirmativ, în orice caz cu precizarea unei certe preferinţe pentru in-folio 1623.

Editori din secolul al XVIII-lea (Rowe, Theobald, Hanmer, Warburton, Johnson, Steevens, Pope, Capell, Malone) şi din secolul al XIX-lea (de la Boswell şi Harness pînă la Clarke şi Furness), nelipsind continuatori nici din secolul al XX-lea (Herford, Dowden, Verity, Wright, Craig, Browning ş.a.), retipăresc textul din in-folio 1623, ameliorat prin tendinţa, cronologic din ce în ce mai fermă, de a-l raporta, completîndu-l sau numai emendîndu-l, la textul din in-quarto 1604. E ceea ce, editorial, s-a numit *textus receptus*.

Tendinţa comparativă ajunge însă, în timpul nostru, la răsturnarea situaţiei celor două texte de bază: Dover Wilson (1934) şi M.R. Ridley (1950), spre deosebire de înaintaşi, îşi alcătuiesc ediţiile critice respective plecînd de la in-quarto 1604, pe care îl completează, îl îndreaptă sau numai îl confruntă, de regulă, cu in-folio 1623 şi, incidental, chiar cu îndelung desconsideratul in-quarto 1603. Analize de text şi împrejurări istorice duc

pe primul să afirme, în cercetarea specială *The Manuscript of Shakespeare's Hamlet* (1936) *(Manuscrisul Hamlet, de Shakespeare)* că numai in-quarto 1604 a putut fi tipărit după propriul autograf al autorului, în timp ce al doilea, în *Prefața* ediției sale, se abține de la o asemenea afirmație generală, indicînd însă cîteva corecțiuni și inserții, care, necesitînd fie un manuscris, fie o intervenție de autor, bat la aceeași afirmație, oricît de indirect. Dar, deși astfel dovedită, baza manuscriptă, lipsind ca document, rămîne științific abia prezumabilă. Rezultă dar că textele de maniat în vederea oricărei ediții *Hamlet* sînt in-quarto 1604 și in-folio 1623, întregite și corectate unul prin altul, nu fără a le controla pe amîndouă cu in-quarto 1603. În fapt, operația nu s-a schimbat față de aceea care dusese la tradiționalul *textus receptus;* s-a schimbat numai punctul de plecare și s-au schimbat, bineînțeles, editorii.

Stadiul actual al chestiunii e ilustrat prin lucrările tipice ale lui Dover Wilson și M.R. Ridley. Acesta din urmă **țintește** numai să stabilească, prin analize filologice comparative, textul autentic; primul însă, pe lîngă aceasta, își dezvoltă lucrarea în comentarii erudite privitoare la epocă, la psihologia caracterelor, la „izvoarele" episoadelor și expresiilor, la istoria limbii, urmărind astfel să focalizeze ideația shakespeariană în chiar procesul ei expresiv. E o ediție comentată amplu și riguros, care ar trebui să descurajeze alte inițiative. Cu toate acestea, cum însuși Dover Wilson precizează, erudiția necesară nu e totul; un factor mai decisiv în privința diversității editoriale se dovedește a fi judecata, unită cu bunul-gust, a fiecărui nou editor. Pe de altă parte, putem adăuga, de asemenea, că știutele obscurități de text în Shakespeare, și mai cu seamă în *Hamlet*, semnalate încă din 1679 de Dryden *(The Grounds of Criticism in Tragedy — Bazele criticii în tragedie):* „...nu pot să neg... scăderile lui mai ales în maniera sa de a se exprima: adesea își obscurifi-

că gîndul prin cuvinte şi cîteodată şi-l face ininteligibil", sînt îndemnuri de continue reinterpretări. Încît, date fiind textele de bază, azi bine cunoscute şi la îndemîna oricui, dată fiind obligaţia comună de eclectism editorial şi date fiind drepturile judecăţii şi bunului-gust de a selecta expresia şi reinterpreta obscuritatea, noile iniţiative, departe de a fi descurajate, apar ca legitime şi necesare. O libertate fără îngrădiri în timp va face astfel ca piramida de studii şi ediţii, în care meditează încă tristul ei faraon, să se înalţe cît nimeni n-ar putea calcula.

Lucrarea de faţă nu urmăreşte să contribuie la înălţarea, nici cu un fir de nisip, a monumentului bibliografic existent; şi cu atît mai puţin să reprezinte vreun adaos „ştiinţific" la cunoştinţele de pînă acum, engleze sau europene. Ea are scopul clar ca, printr-o ediţie anglo-română comentată, folosind cît mai substanţial rezultatele cercetărilor străine, să ducă mai departe la noi cunoaşterea celei mai controversate mari opere din cîte există. Ar fi fost deci cuminte din partea autorului să adopte un text critic autorizat, pe al lui Furness, care însumează rezultatele tuturor ediţiilor anterioare, pe al lui Dowden, ale cărui comentarii sînt încă folosite de editori contemporani, sau pe al lui Dover Wilson, retipărit în 1961.

Dar necuminţenia a început prin compararea analitică mai întîi a textelor de bază, apoi a ediţiilor critice existente şi, în cele din urmă, cu autorizarea acelei libertăţi a judecăţii şi bunului-gust, de care s-a vorbit, a preferinţei personale pentru unul din termenii fiecărei controverse. De la punctuaţia cîte unui fragment şi pînă la ordinea unor grupuri de versuri, de la corecţiunea erorilor de tipar şi emendarea expresiilor pînă la diferenţele privind adaosuri editoriale sau indicaţii scenice, nici un amănunt de text n-a fost admis sau respins neraţionat. Muncă inutilă, se va zice, după cum şi-a zis însuşi ostenitorul, fiindcă textul obţinut astfel este numai rezultatul unui dublu eclectism condus de ideea clarităţii; ţinînd

seamă de cele trei ediții de bază, ca și de cele mai însemnate ediții comentate, el adoptă numeroase ameliorări textuale din in-folio 1623, ca textele vechi și moderne, mai puține din in-quarto 1604, devenit punct de plecare pentru edițiile contemporane, și, ca toate la un loc, abia cîte o sugestie din in-quarto 1603.

Partea a doua, în lucrarea de față, este traducerea textului. Noua versiune se adaugă mai întîi bibliografic celor de pînă azi: ea vine la peste o sută cincizeci de ani de la primul contact al limbii noastre cu tragedia shakespeariană. Acest prim contact se face prin traducătorul ardelean Ion Barac. Nu este o traducere după original și nici după vreo traducere străină a originalului; e aducerea în romînește a unei prelucrări germane abreviate. Despre ea vorbesc monografiștii I. Colan *(Ion Barac*, 1928, cu laude ușuratice și erori istorico-literare) și G. Bogdan-Duică *(Ion Barac*, 1933, cu aspre corectări ale precedentului și tot atît de aspre observări critice pentru limba traducerii). O menționează, de asemenea, D. Popovici *(La Littérature roumaine à l'époque des lumières*, 1945 — *Literatura romînă în epoca iluminismului* — cu rezerva că traducătorul a făcut-o în versuri „*à sa manière*", dar traducerea e în proză, avînd numai cîteva fragmente versificate), Ioan Massoff *(Teatrul romînesc*, vol. I, 1961, cu descifrări greșite, din chirilice, ale numelui personajelor), iar dintre străini, C.S. Checkley *(Roumanian Interpretations of Hamlet — Interpretările romînești ale lui Hamlet* în *The Slavonic and East-European Review — Revista slavonă și est-europeană*—, vol. XXXVII, nr. 89, June, 1959, cu date din monografia lui Bogdan-Duică și concluzia că e o lucrare „de slabă valoare intrinsecă", dar respectabilă „ca efort de pionier"). Manuscrisul lui Barac, păstrat în Biblioteca Academiei R.P.R. *(Mss. 209)*, datează probabil din primul deceniu al secolului al XIX-lea, fiind deci redactat în alfabet chirilic. Titlul este: *Amlet, Prințul de la Dania. Tragedie în cinci perdele. După Ș*a-

keşpeer. Sau producăluit în K(esaro)-Krăeşcul Theatru al Kurţii. Greşit s-ar înţelege că textul lui Barac fusese cumva reprezentat („producăluit") şi încă în „Kesaro-Krăescul teatru" din Viena; se reprezentase prelucrarea germană, pe care Barac o adusese în romîneşte. Urmează apoi lista personajelor („Persoanele"): *Craiul de la Dania, Crăiasa manca lui Amlet, Amlet, Duhul tatălui lui Amlet* şi celelalte, cu *Teatralişti, Curteani* şi *Straja;* dar lui Polonius i se zice *Oldenholm, Marele Vistieriu,* unui curtean — *Guldenştern,* Horatio şi Marcellus sînt *Gustav* şi *Bernfeld* („Offiţiri"), iar Bernardo şi Francisco — *Elrih* şi *Franţov* („Soldaţi"), lipsind cu totul Fortinbras, Voltimand, Cornelius, Rosenkrantz, Osric, Gentilomul, Căpitanul, Actorii, Ambasadorii şi Groparii. Prelucrarea este, aşadar, de la bun început evidentă. Barac însă nu prelucrează, ci numai traduce un text german. E vorba de adaptarea lui Friedrich Ludwig Schröder, actor de meserie, care combinase personal o prelucrare anterioară a lui Franz Heufeld (aceasta după traducerea integrală a lui Christoph Martin Wieland) cu traducerea de mare succes a lui Johan Joachim Eschenburg. Tipărindu-şi lucrarea la Hamburg în 1778, Schröder o joacă în toată Germania, şi în 1781 la Viena (v. Bogdan-Duică, *op. cit.*, şi C.S. Checkley, *art. cit.).* Traducerea lui Barac este ceea ce poate fi limba romînă scrisă de un ardelean între 1800 şi 1810. Actele sînt, ca în epocă, „perdele", şi scenele — „arătări"; prinţul Danemarcei se numeşte cînd *Amlet,* cînd *Hamlet* şi apoi iarăşi *Amlet;* în loc de „parte, părticică" sau „bucată, bucăţică" se zice, cu vorba maghiară, „dărab, dărăbuţ"; cîte un personaj în uimire spune „Bai!", iar pelinul este „limbricariţă". Documentul lingvistic, putînd interesa în sine, nu vine în nici o atingere cu valoarea literară.

Al doilea contact al limbii noastre cu aceeaşi tragedie se face prin D.P. Economu. Sub titlul *Hamlet, principele Danemarcei* (1855), acesta traduce de asemenea o prelu-

crare străină, franceză însă de data aceasta. Textul tradus aparține lui Al. Dumas și Paul Meurice (mai mult celui din urmă, de îndată ce o ediție ulterioară e semnată numai de el), *Hamlet, Prince de Danemark*, 1849. Urmînd în timp pe Ducis, noii prelucrători francezi, sub formă de buni alexandrini, au în comun cu înaintașul lor și de asemenea cu cei germani grija principală a reprezentabilității. Ei suprimă de aceea episodul Fortinbras (lăsat în apendicele ediției), elimină pe Voltimand, Cornelius, Reynaldo și Osric, înfățișează fără vreo participare activă pe Bernardo și Francisco, prefac dragostea dintre Hamlet și Ophelia într-o pură idilă, sar peste trimiterea lui Guildenstern și Rosenkrantz la moartea din Anglia și sfîrșesc, cum comandă Fantoma reapărută în final, prin triumful și supraviețuirea lui Hamlet. D.P. Economu traduce fidel versiunea Meurice pînă la deznodămînt, unde introduce, ca din Shakespeare, dezvăluirea vinovăției regelui prin Laertes muribund. Limba traducerii este, în sens neologistic, francez însă, tot atît de rebarbativă ca în Barac. Făcînd lectura mult mai dificilă decît alfabetul chirilic de tranziție în care s-a tipărit, abuzul de neologisme și forma lor arbitrară îi anulează orice valoare literară: avem „aparință, învestit (îmbrăcat), pozițiune, decompus, suicid, ultragios, tempestă" etc., „fii mai alegru" — zice regele către Hamlet — și „inceste fratucid" — Hamlet către rege, în scena ultimă.

Prelucrare în felul ei este, de asemenea, traducerea lui Dragoș Protopopescu, făcută pentru Teatrul Național, *Hamlet*, 1923. Tradusă în metru original după textul englez, Dragoș Protopopescu o adaptează pentru scenă. Reprezentabilitatea i se pare mai necesară decît fidelitatea. De aceea, pînă în 1938, cînd o tipărește, traducerea lui rămîne incompletă și oarecum mutilantă. În vederea adaptării teatrale, el abreviază, înlocuind prescurtările cu indicații scenice proprii, și inițiativa regretabilă nu-i lipsește nici în ordinea expresiei, după cum se

poate vedea din exemplele *Notelor şi comentariilor* ediţiei de faţă. Încît, deşi pregătit să dea cea mai bună traducere romînească, Dragoş Protopopescu a realizat un intermediar hibrid, prelucrare şi traducere propriu-zisă în aceeaşi măsură. Cîteodată, cu toate acestea, pregătirea şi talentul, apărîndu-i în rare grupe de versuri, nu lasă nici o îndoială asupra posibilităţilor lui nefolosite.

Prima traducere romînească integrală, după textul englez, în vers original şi cu remarcabilă înlesnire este *Hamlet, prinţ de Danemarca*, 1877 (retipărită în 1908 şi 1922) de Adolphe Stern. Totodată, aceasta este prima traducere făcută pe baza unui studiu nedezlipit de originalul shakespearian. Ca să-şi clarifice sensul, Stern recurge adesea la observările şi traducerea A.W. von Schlegel, îşi revede textul ediţiei a doua în lumina contribuţiilor lui Friedrich Gundolf *(Shakespeare in deutscher Sprache*, 1908 — *Shakespeare în limba germană)*, iar pentru ediţia a treia cercetează lucrarea profesorului Leon Kellner *(Shakespeare-Wörterbuch*, 1922). C.S. Checkley *(art. cit.)* o numeşte *„the only scholarly translation into Roumanian of the complete English text..."* („singura traducere savantă în romîneşte a textului englez complet"); dar, în acelaşi timp, o şi ţine sub rigoarea de a fi respectat *„blank verse"*-ul („versul alb") al originalului, sub cuvînt că forma aceasta e specifică limbii engleze şi că publicul romîn n-ar fi sensibil decît la alexandrinii francezi, al căror gust i-a fost întreţinut de poeţi ca Alexandrescu şi Eminescu. Şi e adevărat că decasilabul alb e specific literaturii engleze. Nu e în totul inexactă nici ultima afirmaţie. Numai că părăsirea metrului original ar fi atins grav chiar titlul de laudă, pe care Checkley însuşi i-l formulează. Cît despre calitatea literară, evidentă la lectură, deşi nu ferită pe alocuri de aproximări şi forme de limbă romînă oarecum improprii, cititorul va putea singur s-o afle în numeroasele exemple de la *Note şi comentarii*.

Versiunile în proză Victor Anestin (1908) și V. Demetrius (1925), deși popularizate prin „Biblioteca pentru toți" și îndelung reprezentate, răspund neîndestulător chiar unor exigențe minime. Avînd locul lor în cronologia traducerilor (Checkley nu înregistrează pe Demetrius), ele rămîn sub nivelul atins de Stern. De aceea e de menționat mai curînd traducerea manuscriptă anonimă de la Biblioteca Academiei R.P.R. *(Ms. rom. 4983)*, asupra căreia nu s-a dat pînă acum nici o relație. Sub titlu, autorul a însemnat ca dată a lucrării „1913", iar ca *motto: „To be or not to be"*. Pe o foaie a dosarului de ms., un funcționar al Academiei a pus înregistrarea: „Nr. 2533. Traducerea tragediei *Hamlet*. Prezentată pentru premiul Năsturel."

Pe aceeași foaie, probabil președintele juriului de premiere a scris cu creion „D-lui Murnu", căruia i se repartiza lucrarea ca referent. Mai jos, funcționarul bibliotecii a mai adăugat: „În secția literară — 5 iunie 1927, ședința plenară — 6 iunie 1927".

Referentul academic se vede bine a fi umblat prin traducere; fără să fi citit manuscrisul în întregime, el propune, cu un creion sever, unele corecțiuni de cuvinte și expresii, dar nu merge cu lectura pînă la sfîrșit, hotărît să propună respingerea de la premiere, după lectura evident fragmentară. Și respingerea se află în *Analele Academiei* cu data ședinței respective. Manuscrisul conține: 1. *Notele bibliografice*, cuprinzînd informații despre data compunerii, primele tipărituri și izvoare; 2. *Traducerea* din engleză și în metru original, cu versuri cînd bune, cînd mai puțin bune, acestea suferind din cauza unor cuvinte regionale (ardelene) și mai cu seamă a unei convenții stilistice care trădează pe amator. Textul romînesc e însă comentat abundent în josul paginilor, cu referire la editori și critici îndeosebi englezi; 3. *Critici* rezumative sau extrase — a) engleze (Th. Hanmer, Richardson, Coleridge, Mrs. Jamesson, Campbell, Dr.

Ray), b) germane (Goethe, Tieck), c) franceze (Voltaire, Hugo, Taine).

Lucrarea urmează îndeaproape și mărturisit ediția savantă, în două volume, a lui H.H. Furness (1877), dar reprezintă un efort cu totul original față de celelalte. Putem crede că dacă manuscrisul se tipărea la timp, ar fi contribuit de zeci de ani la adîncirea cunoașterii tragediei printre cititorii de la noi, autorul fiind tot atît de documentat, dacă nu chiar mai mult și mai direct, ca Adolphe Stern. Necunoscutul-amator este Constantin Popescu-Azuga, fost medic și — pare-se — director al spitalului din Azuga. Numele i-a rămas pe cererea de depunere a manuscrisului spre premiere, în arhiva Academiei*.

După eliberarea țării noastre, la 23 august 1944, interesul pentru literatura universală se organizează la noi pe bazele celei mai largi concepții de culturalizare a maselor. În acest scop, se constituie o serie de colective de traducători, care încep o întinsă activitate, prin care se urmărește transpunerea în romînește a capodoperelor literaturii universale.

Shakespeare avea să fie obiectul unei traduceri integrale. Mai înainte însă de începutul acestei mari opere, apare în 1948 un *Hamlet* în proză, tradus de Maria Banuș și Vera Călin, dar în excelentă proză, trasă direct din versurile originalului: în această formă, e cea mai bună traducere romînească, și de aceea, față de cele în versuri, preferabilă de reprezentat. Mai analitic și paralel cu celelalte, ea se află prezentată în *Notele și comentariile* noastre. O translație grea de prozaicitate, deși în versuri, la care se vede a fi lucrat mai multe mîini, dintre care una a umblat după înlesniri la alte traduceri, este aceea apărută în 1955 (reeditată în 1956 și 1959). Pe drept cuvînt, la numai trei ani de la ultima retipărire, aceeași editură ajunge la traducerea Ștefan Runcu, din 1962;

* Comunicat, la rugăminte, de administrația bibliotecii, prin confratele George Baiculescu, căruia îi mulțumim.

despre aceasta va fi vorba, pe exemple, la *Note și comentarii*.

Traducerea nouă, cuprinsă în volumul de față, nu vine așadar să umple vreo lacună; și nici n-a fost făcută cu gîndul să depășească ce s-a realizat anterior. Dacă ar fi totuși s-o comparăm, am spune numai, cu o judecată generală, că e altă traducere, pe care o ținem ca mult mai rea decît cea mai bună și mult mai bună decît cea mai rea. Dar, spunînd astfel, implicăm în comparație nu numai ce s-a făcut la noi. După cum se poate vedea din partea a treia, versiuni europene ne-au stat deopotrivă la îndemînă; și, dintr-un număr destul de apreciabil, am reținut cîteva, de care ne-am servit în primul rînd ca să luminăm din cît mai multe părți sensurile obscure sau dificile. Cu același scop, am controlat-o de asemenea cu ediții critice engleze, germane și franceze. Iar în urma dublului control prin traduceri și ediții comentate, am ajuns la versiunea prezentă, pe care n-o socotim totuși definitivă. Sensurile ei, comune, diferite sau, cîteodată, chiar singulare, au fost păstrate numai pe bază de examen critic, fără a se putea spune că reflexia nu le-ar mai folosi. Că traducerea e mai bună sau mai rea decît altele, fapt sigur este că nu ideea calității și a întrecerii i-a condus realizarea.

Excelența sau inferioritatea ei sînt valori mai curînd de derivație decît de concurs. De aceea, rezultatele nu-i sînt raportabile decît la dificultățile de principiu ale oricărei traduceri. Așa cum este, ea propune cititorilor o experiență lingvistică. La baza ei stă, ca împrejurare generativă, experimentarea limitelor limbii romîne pe limitele limbii engleze. Particularitățile idiomatice ale englezei, sporite prin particularitățile stilului shakespearian, i-au provocat și susținut interesul, în efortul de a acoperi cu natura limbii romîne, mai totdeauna diferită, cîteodată lacunară și în unele privințe contradictorie, natura limbii engleze. Ca exemplu luat dintre

cele mai simple, versul în care Ophelia plînge pe ruina spiritului lui Hamlet, amintindu-şi-l ca paragon al curţii, al armatei şi al culturii (*„The courtier's, soldier's, scholar's eye, tongue, sword"*), e sigur că nu va putea fi turnat niciodată într-un singur vers romînesc. De altfel, chiar o limbă congeneră şi încă mînuită de Schlegel îşi dă, ca să-l traducă, mişcarea mai largă a trecerii în versul următor (*„Des Hofmanns Auge, des Gelehrters Zunge,/Des Kriegers Arm"*). Prin monosilabismul limbii, devenită de aceea aglutinantă şi sintetică, versul englez dispune de o densitate verbală de-a dreptul inaccesibilă limbilor neolatine, polisilabice şi analitice, cum este şi limba romînă. Nu e deci de luat în nume de rău, pentru traducerile în aceste limbi, depăşirea numărului original de versuri. În echivalenţe neolatine, materia versului englez se subţiază inevitabil. Şi împotriva unei diluţii care poate ameninţa cu dublarea textului, traducătorul romîn e constrîns să vîneze în idiomul propriu cît mai multe vocabule mono şi bisilabice. Este adevărat că vînatul rar face sportul interesant şi că plăcerea aceasta nu lipseşte totdeauna; dar de mai multe ori cuvîntul romînesc cel mai frecvent este ca volum sonic de la două silabe în sus. Astfel că noua versiune, constrînsă la depăşiri necesare şi temîndu-se în acelaşi timp să nu piardă cu totul densitatea originalului, a trebuit să-şi îngăduie un plus de cîteva zeci de rînduri, versuri şi proză, faţă de cele 3.871 ale textului englez. Nu zicem că limita de densificare a limbii noastre n-ar suferi concentrări mai energice încă, dar punctul acela de concentraţie s-ar pierde desigur în probabile logogrife; şi stilul shakespearian nu are nevoie de suplimentări ale obscurităţii proprii. Nu zicem, pe de altă parte, nici că rezultatul obţinut este exclusiv al concentrării expresiei: aceasta ar însemna să trecem cu uşurinţă peste beneficiile simplificării textului. Căci sînt în ţesătura limbii engleze, sub formă de cuvinte, sintagme sau metafore, unele experienţe de viaţă colec-

tivă în totul străine de acelea care au constituit țesătura limbii romîne. Observăm astfel în limba engleză imagini sau reprezentări nautico-maritime, confesionale — catolice și protestante —, cinegetico-sportive și cavalerești, feudalo-curtene și cultural-artistice, cărora limba romînă le răspunde cu imagini agro-pastorale, confesional-ortodoxe, patriarhale, rurale și folclorice. Încît pentru figurația complexă susținută în engleză de *„card"* („busolă" sau „hartă" de navigator), de *„wreck"* („naufragiu"), de *„grace"* („izbăvire, iertare"), *„to check"* („a-și devia zborul principal la prăzi secundare", cu privire la șoimii din lănțucul vînătorilor feudali) și multe altele, simplificarea textului original este tot atît de inevitabilă ca și depășirea numerică. La particularitățile idiomatice, abia sugerate aici, se adaugă particularitățile stilului shakespearian. E vorba de conduita stilistică a exprimării în dublete și triplete sinonimice, de pletora verbală, care a creat impresia de așa-zisă redundanță; e acea densitate metaforică sau suprapunere de imagini, care țin de o viziune uriaș barocă; e obscuritatea lexicală și, mai deseori, sintactică; iar în sfîrșit — dacă se poate zice în sfîrșit — e seria jocurilor de cuvinte, care se interzic în total nu numai limbii romîne. De aceea interesul de experiență lingvistică devine copleșitor în traducere și tot de aceea orice versiune necomentată din Shakespeare poate părea o îndrăzneală fără seamăn.

Partea a treia conține prin urmare *Note și comentarii*. Materialul critic se referă la cîte un asterisc, cu care s-a însemnat sfîrșitul rîndurilor chestionabile din textul englez. Asteriscul indică explicații pentru cîte un cuvînt, cîte o expresie, cîte un rînd întreg sau chiar un grup de rînduri. Cum traducerea a fost nevoită deseori să simplifice, notele și comentariile au în primul rînd rostul să suplinească prin adaosuri filologice, stilistice și istorice ceea ce s-a simplificat. Ele reproduc deseori integral rîndurile comentate. Aceasta ajută să fie citite indepen-

dent de textul propriu-zis, dar mai cu seamă, prin parentezul cu traducerea „literală", înlesnesc să se aprecieze distanța de la literalitate la versiunea literară. Pe de altă parte, în vederea aceleiași *ușurări a lecturii* și a clarității, am ferit notele de abrevieri și semne editoriale, care dau lucrărilor științifice de acest fel aparențe algebrice. Sînt cazuri cînd știința cîștigă, scuturîndu-se de tehnicitate. Altfel, în afară de libertatea editorului de a diferi în unele interpretări, totalul gloselor e redactat pe baza a cinci ediții științifice engleze. Consultate direct, edițiile Harness (1830), H.H. Furness (1877), A.W. Verity (1904 și 1913), John Dover Wilson (1934 și 1961) și M.R. Ridley (1950) au pus însă la dispoziția editorului romîn materialele proprii tuturor lucrărilor de aceeași natură, care nu i-au stat la îndemînă. Pe lîngă acestea, unele traduceri europene, însoțite de aparat critic, cum sînt Schlegel — L.L. Schücking (1941 și 1961), Pierre Messiaen (1949), H. Fluchère (1959) și M.M. Morozov (ed. R.M. Samarin, 1954), i-au servit scopul în măsuri variate.

Și, de cîte ori a cerut nevoia, interpretarea s-a sprijinit sau a venit de-a dreptul din studii speciale, citate cu nume de autor, titlu și an de apariție. Și totuși, *Notele și comentariile* indică numai vag numărul specialiștilor folosiți în redactare, și cu atît mai vag pe al celor, dintr-o cauză sau alta, nefolosiți sau numai nenumiți. Dar tipul lucrării, așa cum transpare el din relația organică a celor trei părți, își are identitatea lui. Cu modestia la care sfătuiește știința și iubirea de lucrul întreprins, tipul ediției se hrănește din mai toată literatura critică a specialității, fiind în același timp ceea ce este: triplu efort de editor, translator și comentator. Ediții bilingve, alcătuite științific, sînt destule în principalele culturi europene. Îndeosebi, nu poate fi trecută cu vederea ediția anglo-germană a profesorului Schücking, binecunoscut shakespearolog; traducerea însă, numai revizuită pe

alocuri, este a lui Schlegel. Încît o ediție al cărei autor să-și fi dat silința de a stabili un text, de a-l traduce și de a-l comenta noi n-am avut încă norocul să cunoaștem.

În același timp, lucrarea de față își sporește identitatea printr-un adaos propriu. E vorba de numeroasele dificultăți textuale, a căror rezolvare variază sau coincide în diversele traduceri. Ele sînt, după însemnătate, urmărite prin interpretări pe textul original, dar mai totdeauna și prin juxtapunerea stăruitoare a feluritelor rezolvări date traducerii acestor cazuri dificile. Mînuind în acest scop cîteva ediții germane Schlegel (una confruntată cu variantele manuscrise de Michael Bernays, alta revizuită de Fr. Gundolf și două revizuite din nou de Schücking), alegînd din numeroasele traduceri franceze pe a lui André Gide din ediția Fluchère și pe aceea a belgianului Messiaen, putînd întrebuința de asemenea două rusești — Morozov și Pasternak*, iar dintre cele românești, patru — Adolphe Stern, Dragoș Protopopescu, Maria Banuș — Vera Călin și Ștefan Runcu —, autorul a putut exprima scurte judecăți de valoare asupra fiecăreia în parte, dar mai cu seamă și totodată le-a dispus parataxic, înlesnindu-și astfel concluzii de literatură comparată. Ultima concluzie a prezentării lor *a fronte* nu e chiar nouă: Schlegel rămîne încă, prin congeneritatea limbii germane față de engleză și deopotrivă prin talent propriu, cel mai de seamă traducător al lui *Hamlet*. În orice caz, compararea traducerilor se face întîiași dată la noi și oriunde.

Dar, repetăm, caracteristicile lucrării, fie în stabilirea textului original, fie în traducere, în comentarii, în compararea soluțiilor la dificultăți sau în felul simplu și mai ales neconvențional de prezentare, sînt comandate de rostul ei, nescăpat niciodată din vedere, de a popu-

---

* Pentru traducerea textelor ruse din M. M Morozov, R. M. Samarin și B. Pasternak am avut nepreţuita colaborare a Elenei G. Zane, căreia îi mulţumim.

lariza la nivel propriu o mare operă universală printre numeroşii noi cititori romîni. Semnalarea eventualelor scăpări din vedere sau chiar greşeli e aşteptată de aceea cu recunoştinţă ca o colaborare la atingerea scopului.

În acest sens, dacă *Hamlet* poate deveni componentă reală a noii conştiinţe artistice romîneşti, meritul nu este al eforturilor de autor. Rezultatul lor ar fi zăcut în stearpă ineficienţă. Căci de douăzeci de ani cultura romînă s-a dezvoltat şi se dezvoltă încă sub auspiciile culturalizării maselor; şi unul din mijloacele de realizare ale acestei generoase politici a fost de la început şi continuă să fie organizarea interesului public pentru literatura universală. Astfel, biblioteci de traduceri din toate marile opere ale umanităţii s-au constituit sub ochii noştri şi reprezintă azi ca factor spiritual ceea ce niciodată n-a putut reprezenta la noi iniţiativa particulară şi cu atît mai puţin iniţiativa statului burghez. Cum *Hamlet* este o operă universală, negolită încă de sensuri actuale, lucrarea noastră îşi va găsi deci locul în aceste vii biblioteci, fără de care ar fi de neînţeles. Neputînd fi nici întreprinsă şi nici tipărită în afara concepţiei democrat-populare a culturii romîne, autorul ei simte de aceea mai mare satisfacţie de a fi răspuns după măsura lui fecundei orientări politice şi e cu mult mai mulţumit că se vede adînc îndatorat decît că se ştie autor.

INTRODUCERE

Izvoarele operei. *Cronică sîngeroasă a vieții de palat,* Hamlet *este o tragedie endogamică; tragedia se încheie cu stingerea unei dinastii pe maldărul de cadavre, în care oameni răi și oameni buni zac, fără deosebire, unii peste alții. Cauza fatală, luxurioasa Gertruda, suverană copărtașă la tronul danez și deci soție a regelui Hamlet, cu care are ca fecior de vîrstă studențească pe prințul Hamlet, alunecă la dragostea adulteră și încă incestuoasă a cumnatului Claudius, care își ucide fratele, urmîndu-i la tron și soție. Împrejurările extraordinare aduc de la studii pe tînărul Hamlet: văzîndu-se fără părinte, fără mamă și fără coroană, la care, deși tradițional electivă, aspira cu firească legitimitate, el simulează nebunia, ca să se poată ascunde și răzbuna în timp. Chiar numele de Hamlet nu înseamnă altceva; fiind compus, după cum se știe de la Israel Gollanez ș.a., dintr-un nume de botez scandinav* Anle *și porecla* Odi, *adică „viteazul" și apoi „nebunul", el însemna pentru Hamlet-tatăl „Anle-viteazul", iar pentru Hamlet-fiul „Anle-nebunul". Dar răzbunarea, deși obiectiv posibilă, nu va fi act de voință al sufletului său ultragiat; amînarea gestului justițiar, fie din scrupule de conștiință excesive, fie din deficiența energiei (ceea ce în primul caz ar fi semn de idealism moral iar în al doilea de șubrezirea vitalității prin reflecție filozofică prelungită), goliinează o serie de situaii, tragice, a căror mișcare prăvălește cu îndreptățire în catastrofa finală pe Gertruda, pe Claudius și pe Hamlet însuși.*

Endogamia, deci disputa în jurul unei femei din aceeași familie, dacă nu din același sînge, setea de răzbunare, precum și asumarea iresponsabilității ca mască a mașinațiunilor

răzbunării sînt elemente tragice bine cunoscute. Ele au o vechime milenară; istoria le-a semnalat cînd împreună, cînd separat, fără să se poată urmări trecerea lor dintr-o cultură în alta. Situaţii oarecum paralele se află într-o legendă iraniană de Kaikhosrav (O. L. Jiriczek, Hamlet în Iran, *în* Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, *1900, B.X, autor mai întîi al lucrării* Amlethsage auf Island, *1896), în biografia lui David la evrei (Saxo Grammaticus,* Historia Danica, *şi, între alţii, John Dover Wilson,* Introduction *la ed. crit.* Hamlet, *1961), în istoria neamului atrid la greci (Gilbert Murray,* Hamlet and Orestis, *1914; Ernest Jones,* Essays in Applied Psycho-Analysis, *1923, şi* Hamlet and Oedipus, *1949), în povestea lui Junius Brutus la romani (Saxo Grammaticus,* Op. cit., *Dover Wilson,* Op. cit. *ş.a.), în viaţa lui Iuda Iscariotul şi a sf. Grigorie la creştini (Ernest Jones,* Op. cit.), *ca şi în ceţurile Nordului european la danezi, cum saga sau eddele norvego-islandice, dar precreştine în referinţa lor, ni le povestesc.*

Afirmaţia că în edde am avea o variantă „scoborîtă" din vechea legendă iraniană (şi deci „trecută" mai întîi în lumea ebraică, greacă, romană şi creştină) pare însă chestionabilă. Raportul strict istoric nefiind dovedit pînă azi şi părînd îndoielnic a se dovedi cîndva, împrejurarea impune altă explicaţie. Rămînînd greu de admis ca situaţiile de endogamie, răzbunare şi alienaţie simulată să fi călătorit firesc peste adevărate abisuri istorice, mai plauzibilă apare explicaţia antropologică: sufletul omului, pe orice latitudine şi indiferent de mileniu, ia unele atitudini statornice, care ne informează despre mărginirea naturii lui. Ideea de lanţ al acestor ipostaze fundamentale, între care nu lucrează cauza istorică, cum logica noastră e făcută să creadă, poate fi pură iluzie. Explicaţia prin limitele conştiinţei umane ni se confirmă de altfel cu unele situaţii de viaţă ale epocii elizabetane, pe care Shakespeare sau autorul primului Hamlet *le vor fi cunoscut mai nainte de a cunoaşte „izvoarele" literare.*

În adevăr, cîteva date anecdotice ale tragediei pot fi identificate cu ușurință în cel puțin două cazuri de epocă celebre. E vorba de viața domestică a Mariei Stuart și, contemporan, de aceeași viață a văduvei cavalerului de Essex. Vremea vuia de dubla cronică infamă a Curții scoțiene și a familiei Essex. Este adevărat că la sfîrșitul domniei Elizabetei I, care coincide cu sfîrșitul secolului, puțin timp mai rămînea lumii „înalte" să reprobe chiar crime capitale. Această lume devenise în parte insensibilă la atîta sînge omenesc cît se va vărsa în epocă, fiind îndeosebi cu totul absorbită de patru mari controverse ale timpului. Atenția unanimă se angajase mai întîi în lupta pentru puterea politică, pe care o exacerbase pînă la indisponibilizarea spiritelor iminenta succesiune la tronul Angliei. Conflictul politic pe succesiune se complicase totodată cu disputa confesional-religioasă dintre reformiști și catolici, cu aceea socială dintre burghezia pe cale de constituire și feudalitatea occidentă, precum și cu aceea de ordin spiritual și artistic dintre Renaștere și Ev Mediu.

Iar dacă succesiunea la tron era controversa principală în dezbaterea momentului, *principală în dezbaterea* istoriei *fiind lupta burgheziei cu feudalitatea și a spiritului renascentist cu tradiția medievală, Maria Stuart și contele de Essex, amîndoi succesori posibili, veneau inevitabil în discuția publică, atît ca factori ai celei mai arzătoare dispute, cît și ca personaje de cronică intimă. Maria Stuart, după scurt timp de soție a lui Francisc II și de regină a Franței, se înapoiase și se căsătorise cu contele Darnley, un Stuart el însuși, care devenea prin aceasta rege al Scoției sub numele de Henric, ucis însă repede și misterios de o conjurație nobiliară în frunte cu Bothwell, pe care regina, din nou văduvă, îl primește ca soț. De asemenea, cavalerul de Essex fusese otrăvit, cum se știa public, de Robert Dudley, cavaler de Leicester, pe care întocmai, fără nici o reținere, văduva și-l făcuse soț. Fuseseră Maria Stuart și văduva de Essex ele însele complice în uciderea bărbaților proprii? Li s-a sus-*

ținut cînd amestecul, cînd neamestecul; adevărul este că nu se poate ști clar, cum nu se știe dacă Gertruda, în Hamlet, *a participat sau nu sub vreo formă la uciderea primului soț de către al doilea.*

Din paralelismul cronicii de epocă cu tragedia shakespeariană lipsește numai relația endogamică, dar lipsa se acoperă cu un alt element de simetrie, mult mai însemnat. Maria Stuart și văduva de Essex rămăseseră din căsătoria cu soții uciși mame a cîte unui fiu, prima avînd pe Iacob, viitorul James VI, rege al Scoției și, după moartea Elizabetei, James I al Angliei, iar a doua pe Robert Devereux, conte de Essex, favorit și victimă a Elizabetei. În amîndouă cazurile, identitatea situației lor matrimoniale cu a Gertrudei, care se mărită cu ucigașul primului bărbat, avînd însă de la soțul ucis pe prințul Hamlet, este izbitoare. Nu mai puțin conspicuă este relația de comportament și psihologie dintre fiul Mariei Stuart și cel al văduvei de Essex de o parte, și fiul Gertrudei de alta. Gustul artelor, al studiului și secluziunii melancolice fac din Iacob Stuart, Robert Devereux și Hamlet o trinitate a meditației solitare. Unii cercetători au susținut atît de analitic paralelizarea personajelor istoriei cu ale tragediei (Lilian Winstanley, Hamlet and the Scottish Succession, *1921, și Allen Percy,* De Vere as Shakespeare, *1932), încît ficțiunea shakespeariană le-a putut părea un fel de cronică figurativă. După Allen Percy,* Hamlet *n-ar fi numai „interpretarea alegorică a omorului lui Darnley, Regina și Claudius fiind luați ca Regina Mary a scoților și Bothwell" sau ca „Margery, mamă a lui de Vere, contesă de Oxford, și Charles Tyrell, al doilea soț al ei", dar chiar personaje secundare, Horatio și Francisco, n-ar fi decît Horatio de Vere și Francis de Vere, „verii preferați ai contelui de Oxford", iar Fantoma — „al 16-lea Cavaler de Oxford, care a murit în 1562". Cercetătorii aceștia ajung uneori la controverse de identificare. Nu-i vom urma pe acest drum, deși raporturile stabilite de ei sînt cîteodată mai mult decît sugestive. Reținem numai situația domestică:*

e un fapt, a cărui neregularitate senzaţională, declarată în viaţa de familie a reginei Scoţiei, ca şi la curtea reginei Angliei, umplea conştiinţa timpului. O carte contemporană povestea de altfel pe larg de firescul dublu matrimoniu al Mariei Stuart (Georgius Buchananus, Rerum Scotticarum Historia, *1582), astfel că ceea ce este fundamental în anecdota tragediei se afla ca situaţie de viaţă în preocuparea epocii. Este de admis aşadar ca ideea tragediei să se fi înfiripat mai întîi din împrejurări de viaţă reală şi contemporană. Cronica social-politică nu poate fi trecută cu vederea: s-ar ignora valoarea primului „izvor", care a ţinut treaz încontinuu interesul pentru „izvoarele" propriu-zise, textuale.*

Dintre acestea, textul dintîi, căruia critica germană i-a spus Ur-Hamlet, *iar cea franceză* Pre-Hamlet, *se reprezenta probabil încă din 1589, dacă nu de mai nainte. Thomas Nashe îl menţiona polemic în prefaţa* (Epistle to the Gasstlemen Students of Both Universities) *romanului* Menaphon *de Robert Greene. Pe cine anume ţinteşte polemistul, nu e prea clar. Dar e vorba, în orice caz, de dramaţiştii improvizaţi care, fără o bună cunoaştere a limbii latine* („... could scarcely Latinize their nack verse"), *imitau traduceri din Seneca, fiind oricînd în stare să procure amatorilor „Hamleţi întregi" sau „cîte un braţ de tirade tragice"* („whole Hamlets, I should say handfuls of Tragicall speeches").

Cititorii, cărora li se putea vorbi astfel, cunoşteau deci din 1589, şi poate chiar de mai înainte, pe un imitator al lui Seneca, autor totodată şi al unei tragedii Hamlet *cu solilocvii sfîşietoare. Cine era dramatistul vizat? Mai toţi criticii chestiunii, întemeindu-se pe un joc de cuvinte favorizat de aluzia* „the Kid in Esop" *(„Iedul lui Esop") din alte rînduri ale prefeţei, cred că autorul nu putea fi decît Thomas Kyd, mai cu seamă că el era bine cunoscut prin fioroasa* The Spanish Tragedy *(1587), iar calamburul patronimic n-avea nici un rost dacă cititorii n-ar fi ştiut*

pe Kyd autor și al acelui prim Hamlet *la care se referă Nashe.*

Dar titlul aceleiași opere s-a mai aflat în registrul teatral zilnic (Diary) *al unui Philip Henslowe, care îi consemna intrarea pe ziua de 11 iunie 1594 la teatrul Newington Butts. Interesul înregistrării stă în numele teatrului, pe scena căruia jucau cu rîndul în acel timp trupa lui Butts și trupa lordului-șambelan, din care făcea parte Shakespeare. Că* Hamletul *lui Thomas Kyd aparținea repertoriului trupei Shakespeare e deci neîndoielnic; caracterul de spectacol terific i se precizează, mai concret decît se știa de la Nashe, în* Wits miserie and the Worlds madnesse, discovering the Devils incarnate of this Age *(1596) de Th. Lodge. Ca să descrie un personaj de epocă, Lodge arată că „*looks as pale as the visard of y Ghost which cried so miserably at y theator, like an oisterwife, *Hamlet, revenge" („arată tot așa de palid ca obrazul strigoiului care răcnea atît de jalnic la Teatru, ca o precupeață de stridii:* Hamlet, răzbunare"). *Tragedia lui Kyd conținea prin urmare o stafie și retorica răzbunării.*

Și mai putem ști încă ceva. Către sfîrșitul ultimului deceniu al secolului XVI și la începutul secolului următor, o trupă de actori englezi dusese în Germania traducerea unei tragedii numite Der Bestrafte Brudermord oder Prinz Hamlet Aus Daenmark (Fratricidul pedepsit sau Prințul Hamlet din Danemarca); *păstrată într-o formă ulterioară din 1710, piesa se reprezentase sigur la Dresda încă din 1826 și, după cum s-a mai afirmat, la Danzig în a doua decadă a secolului (v., pentru datele și textul ei, H.H. Furness,* Hamlet, *ed. crit., vol. II, 1877). S-a putut crede prin urmare că traducerea este prima versiune germană a operei lui Shakespeare. Datele arătate ca și, îndeosebi, dezvoltarea anecdotei prin anumite epizoduri confirmă aceasta. Dar există și deosebiri. Textul păstrat diferă mai întîi de textul Shakespeare prin existența Prologului, cu care se deschide; diferă prin violența scenelor și patosul neconvingător al*

declamației; și diferă în sfîrșit prin numele lui Polonius, căruia i se spune Corambus. Cum ultima diferență coincide cu aceea semnalabilă de asemenea între prima și a doua ediție din Hamletul *shakespearian (a doua:* Polonius, *dar întîia* Carambis, *v.* Prefața *ediției prezente), urmează că traducerea germană s-a făcut după textul shakespearian cel mai crud, text anterior ediției prime din 1603, care n-are prolog. Că a existat un* Pre-Hamlet, *probabil de Thomas Kyd, alcătuit pe baza endogamiei între frați și a răzbunării de la nepot la unchi, de falsă declamație, cu o stafie cumplită, tragedia deschizîndu-se cu un prolog ca* The Spanish Tragedy *a aceluiași Kyd, faptul pare cert; și tot atît de corect este să se creadă că Shakespeare, făcînd parte din trupa care o reprezenta, împins de succesul public și geniul propriu, a revăzut-o succesiv din 1594 — 1596 pînă în ajunul tipăririi* Hamletului *propriu din 1603, ajungînd provizoriu la versiunea trecută în* Der Bestrafte Brudermord. *Toate acestea pun în lumină situația de prim izvor textual pe care piesa lui Kyd a avut-o pentru Shakespeare.*

S-a mai afirmat că ideea de „teatru în teatru", prin care Hamlet urmărește să facă pe regele-unchi a-și trăda crima, ca și amînarea nelegitimă a unei răzbunări atît de legitime, ceea ce dă tragediei lungimi necunoscute celorlalte piese shakespeariene, ar proveni din The Spanish Tragedy. *Fiind adevărat că această foarte populară tragedie a lui Kyd, mai pe gustul epocii decît oricare alta, conținea atît artificiul „teatrului în teatru", cît și tergiversarea eroului cu sine asupra răzbunării, valoarea ei de izvor unic nu este totuși, după cum se va vedea, mai puțin contestabilă. Un fapt biografic pentru primul element (v.* infra, *p. XXXVII) și altul textual (v.* infra, *p. XXXIV), pentru al doilea îi dispută această valoare.*

De cu totul altă însemnătate, în ordinea izvoarelor textuale, pare The Historie of Hamblet, *apărută la Londra în 1608. Povestea se desfășoară în opt capitole cu subtitluri analitice, în stilul vremii:* „Cap.I. *Cum Horvendil și Fengon*

fură puşi guvernatori ai provinciei Ditmarsa, şi cum Horvendil se însură cu Gerutha, fiica lui Roderick, regele cel mare («the chief King») *al Danemarcei, şi cu care ea avu pe Hamblet; şi cum după această însurătoare fratele său Fengon îl ucise mişeleşte şi se însură el cu soţia fratelui; şi ce a mai urmat.* Cap. II. *Cum Hamblet se prefăcu nebun, ca să scape de asuprirea unchiului, şi cum fu momit cu o femeie (prin uneltirile lui unchi-său), care prin asta gîndea să sape* («undermine») *pe Prinţ, şi să afle prin astfel de mijloace dacă el se preface că e nebun ori nu; şi cum Hamblet nu vru în nici un chip să fie adus a se înţelege cu ea; şi ce a mai urmat.* Cap. III. *Cum Fengon, unchiul lui Hamblet, încercînd a doua oară să-i dea pe faţă nebunia cea neadevărată* («His politick madness») *împinse pe unul din sfetnicii lui să pătrunză pe furiş în iatacul reginii după o perdea, ca să audă ce îşi vorbesc Hamblet şi Regina; şi cum Hamblet îl omorî (pe acesta), şi scăpă teafăr din acea primejdie; şi ce a mai urmat.* Cap. IV. *Cum a treia oară Fengon unelti să trimeată pe Hamblet la regele Engliterei, cu înscrisuri tainice ca acesta să-l omoare; şi cum Hamblet, pe cînd însoţitorii lui dormeau, citi înscrisurile şi cum în locul lor făcu altele, spunînd ca regele Engliterei să omoare pe cei doi trimişi şi să-şi mărite fata cu Hamblet, ceea ce se şi făcu; şi cum Hamblet scăpă teafăr din Englitera; şi ce a mai urmat.* Cap. V. *Cum Hamblet, scăpînd teafăr din Englitera, sosi în Danemarca chiar în ziua cînd danii îi sărbătoreau înmormîntarea — crezîndu-l a fi murit în Englitera; şi cum îşi răzbună uciderea lui tătînă-său asupra unchiului şi a celorlalţi curteni; şi ce a mai urmat.* Cap. VI. *Hamblet, omorîndu-şi unchiul, şi arzîndu-i palatul, făcu o vorbire către dani, ca să le arate ce a făcut el; şi cum ei l-au pus Rege al Danemarcei.*" *Ultimele două capitole* („Cap. VII. *Cum Hamblet, după încoronarea lui, se duse în Englitera; şi cum regele Engliterei vru tainic să-l ucidă, şi cum el omorî pe regele Engliterei, şi cum se întoarse din nou în Danemarca, venind cu două soţii; şi ce a mai urmat.*

Cap. VIII. *Cum Hamblet, aflîndu-se în Danemarca, fu atacat de Wiglerus, unchiu-său, şi după ce fu viclenit de soţia din urmă, numită Ermetruda, fu răpus: după a cărui moarte ea se mărită cu vrăjmaşul lui, Wiglerus.), fiind cu totul divergente faţă de ceea ce ne interesează, ies din discuţie. Pînă la ele însă, povestirea conţine toată lemnăria anecdotică din* Hamlet. *De aceea s-a şi crezut un timp că* The Hystorie of Hamblet, *deşi păstrată într-o tipăritură numai din 1608, va fi fost de fapt mai veche, cel puţin din ultimul, dacă nu chiar penultimul deceniu al secolului XVI, dar se va fi pierdut.*

Conjectura sprijinea astfel, nu fără credibilitate, ideea de izvor principal. E părerea lui Capell, care, stabilind paralelismul de situaţii între ele, se adoptă în general de critica engleză. Tot el, în ediţia sa critică, arată că povestirea, pe care o înfăţişase între alte tipărituri din timpul vieţii lui Shakespeare, e ca o traducere aproape literală după Histoires Tragiques *(1570) de François de Belleforest. În adevăr, un Belleforest tipărise la Paris, între 1564 şi 1582, o serie de tomuri, cuprinzînd „istorii" traduse în mare parte din italianul Bandello. În tomul V, „povestirea a treia" poartă chiar titlul:* Avec quelle ruse, Amleth, qui depuis fut roy de Dannemarch, vengea la mort de son père Horwendille, occis par Fongon, son frère, et autre occurrence de son histoire (Cu ce vicleşug, Amleth, care apoi fu rege în Danemarca, răzbună moartea tatălui său Horvendill, răpus de Fengon, fratele lui, şi altă întîmplare a vieţii sale). *Ce putea fi mai firesc decît ca traducerea engleză să se fi făcut la cîţiva ani după apariţia tomului respectiv de la Paris? Fiind anterioară tragediei shakespeariene, ea putuse servi prin urmare ca izvor. Şi Capell conchidea: „Pentru oamenii obişnuiţi cu asemenea lucruri, nu poate fi nici o îndoială că traducerea nu e cu mult mai tînără decît originalul francez", iar „că Shakespeare şi-a luat piesa din ea, poate fi de asemeni foarte mică îndoială". Concluzia lui Capell pare azi destul de şubredă:*

nici zisul „original francez" nu era un text original, ci de asemeni unul tradus. Textul-izvor se chema Historia Danica, *operă a călugărului Saxo Grammaticus, care în pragul secolului al XIII-lea (1180—1208) povestise în latineşte vechea legendă islandeză. Theobald, dînd chiar un scurt rezumat, se şi referise la scrierea călugărului ca la izvorul tragediei, încă din 1733. Totuşi afirmaţia lui Capell, după care Shakespeare folosise* The Historie of Hamblet *într-o ediţie azi dispărută, avea să prevaleze în critica engleză pînă către ultimul sfert al secolului al XIX-lea.*

Critica germană însă, prin Karl Elze, observă ciudăţenia că, din numeroasele povestiri ale lui Belleforest, nu s-a tradus în englezeşte decît naraţiunea cu Hamlet. Şi Elze, comparînd analitic textele englez, francez şi latin, descoperă diferenţe semnificative: în timp ce traducerea engleză menţionează ca loc de ascunziş pentru curteanul-spion, trimes să asculte convorbirea dintre Hamlet şi Regina-mamă, „o perdea", care se află de asemenea în Shakespeare, spunîndu-i-se tot „hangings" *sau* „arras", *traducerea franceză ca şi originalul latin ascund pe spion sub „salteaua" sau „cuvertura" patului* („laudier-loudier" *la Belleforest şi* „stramentum" *la Saxo Grammaticus); şi tot astfel Shakespeare şi traducătorul englez pun în gura lui Hamlet aceleaşi cuvinte („Un şobolan! un şobolan!") ca să justifice străpungerea curteanului zelos prin perdea, în timp ce la Belleforest şi Saxo prinţul sare pe saltea, omoară pe nenorocit, îl toacă şi-l dă la porci, fără nici un cuvînt. Cum este greu de admis ca modificarea situaţiei să se datorească mediocrului traducător, rezultă că nu tragedia şi-a luat anecdota din traducere, ci traducerea a fost în orice caz influenţată de tragedie (dacă nu cumva ea a şi fost pe de-a-ntregul întreprinsă cu ascunse scopuri polemice). Oricum, fapt este că ideea anterităţii tragediei faţă de traducere a fost preluată de la Elze de mai toţi shakespearologii englezi de la H.H. Furness pînă la John Dover Wilson, contemporanul nostru.*

*Au rămas așadar ca izvoare probabile numai Belleforest și Saxo. Opinia generală înclină pentru Belleforest. Dar Dover Wilson, urmînd pe Theobald, ne încredințează de preponderența izvorului latin (*v. Introd. *la ed. cit.). Eminentul critic și editor izolează pentru aceasta din Saxo o serie întreagă de situații: „împreunarea omorului nefiresc cu incestul"; „nebunia nătîngă și grotescă", starea de „pronunțată letargie", totuși „nemăsurata chibzuință" a nebuniei și prostrației lui Amleth; „femeia încîntătoare", o prietenă din copilărie, trimeasă să-l ispitească, primejdie de care îl ferește înștiințarea unui „prieten credincios"; curteanul „înzestrat mai mult cu îndrăzneală decît cu judecată" care îl spionează de sub saltea în iatacul Reginei; convorbirea teribilă cu aceasta, pe care o numește „cea mai infamă dintre muieri", „desfrînată ca o curvă" și fără rațiune ca „sălbaticele fiare"; îndemnul următor, dat mamă-si, de a nu-și plînge necuminteniа, ci „căința din suflet", „despicarea în două a inimii ei" și îndrumarea pe „calea virtuții"; apoi trimiterea lui Amleth în Anglia, cei doi însoțitori, „scrisoarea săpată în lemn", prin care se poruncea uciderea lui, descoperirea scrisorii, radierea literelor și crestarea altora, prin care însoțitorii urmau să fie uciși, semnarea în fals a Regelui, spînzurarea însoțitorilor neleali, onorurile regelui Angliei pentru Amleth, care îi devine ginere, înapoierea în țară, beția de la palat, incendierea Curții și uciderea regelui cu propria-i spadă, pe care Amleth o folosește în locul alei sale, fiindcă dușmanii, bănuindu-i intenția, i-o încuiaseră în teacă. „Pe lîngă caracterul eroului, toate elementele din* Hamlet *se află aci în germen: fratricid, incest, umor sarcastic, Ophelia, Horatio, Polonius, Rosencrantz și Guildenstern, călătoria în Anglia, prefacerea scrisorii și sigiliul fals, chiar plăcerea de băutură a unchiului și schimbul săbiilor din ultima scenă. Faptul cel mai izbitor dintre toate este lunga vorbire a lui Amleth către mamă-sa în odaia ei de culcare, vorbire care ne dă nucleul nu numai al vorbelor-pumnale, cu care*

a despicat în două inima Gertrudei, dar și al primului său monolog. Și deși Amleth este ca persoană foarte diferit de Hamlet, putem găsi însă o sugestie despre melancolia și inacțiunea celui din urmă în letargia *asumată de prototipul lui. În adevăr, cuvintele lui Saxo* Quicquid opere exhibuit profundam redolebat inertiam *puteau prea bine servi ca motto pentru piesa lui Shakespeare." Dar Dover Wilson nu trece cu vederea nici însemnătatea traducerii lui Belleforest. Acesta, luînd și oarecum dezvoltînd povestea din Saxo, accentuase „copleșitoarea melancolie a lui Amleth", adăugase situația că adulterul cu fratele soțului avusese loc înainte de suprimarea acestuia și, totodată, făcuse din Amleth și femeia „încîntătoare", trimeasă să-l ispitească, cunoscuta pereche de îndrăgostiți. Shakespeare, după cum se știe, avea să preia adaosurile lui Belleforest. Cum însă tragedia amplifică din Saxo atît prezentarea prototipului lui Polonius („*praesumptione quam solertia abundantior"*), cît și a prototipului Gertrudei („*lacerata mater "*), trăsături de caracter despre care nu se face mențiunea în Belleforest, concluzia lui Dover Wilson, pe deplin convingătoare, este că „ambele versiuni au influențat piesa" în măsuri și la date diferite.*

Așadar izvoarele textuale de prim ordin sînt Hamlet *de Thomas Kyd,* Historia Danica *(Cartea a treia) de Saxo Grammaticus și* Histoires Tragiques *(Tomul V, povestea a treia) de François de Belleforest. Pentru unii cercetători, piesa lui Kyd n-ar fi existat, autorul acelui* Pre-Hamlet *fiind tot Shakespeare. Fără a fi o conjectură imposibilă ca atare, teza s-a susținut nu numai o dată. Pentru cei mai mulți însă, cum a rezultat din expunerea chestiunii făcută de noi (v.* supra, *p. XXVII — XXIX), existența a două tragedii deosebite, dintre care prima a lui Kyd, cu valoare de izvor pentru Shakespeare, pare ferită de orice îndoială. Așa fiind, se înțelege că, spre a ști tot ceea ce o minte omenească vrea să știe, ar trebui să putem clarifica măsura exactă în care Kyd și Shakespeare au folosit fiecare în parte pe*

Saxo şi pe Belleforest. Dar, lipsind poate pentru totdeauna opera celui dintîi, spiritul de cercetare se loveşte de misterul absolut al izvoarelor shakespeariene textuale.

Cu rezultate mai certe, s-a plimbat nuiaua de alun a „izvoriştilor" peste lecturile lui Shakespeare. O seamă de replici şi chiar unele modificări ale bazei anecdotice s-au arătat a proveni, dintre autorii englezi, de la Robert Burton (Anatomy of Melancholy, *1521), Timothy Bright* (A Treatise of Melancholy, *1586), Lewis Lavater* (Of Ghostes and Spirites Walking by Night, *1572), John Lyly* (Euphues, *1580), James VI* (Daemonology, *1597) şi alţii; dintre francezi, de la Montaigne* (Essais, *1580); şi dintre italieni, de la Giordano Bruno* (Lo Spaccio della bestia triomfante, *1584) şi, îndeosebi, de la Antonio Porsevino sau de la încă necunoscutul, care, povestind cum a fost ucis ducele de Urbino, în 1538 (cu cîteva picături de otravă în ureche, pe cînd dormea în grădină), a dat subiectul „piesei în piesă" şi fragmentul uciderii din destăinuirea Fantomei. Nu lipsesc de asemenea nici destule urme de lecturi clasice, de care teatrul shakespearian şi în general elizabetan, ca fenomen de Renaştere, era plin.*

În Hamlet, *autori ca Seneca, Plaut, Juvenal, Virgil, Ovid, sau, dintre greci, Plutarh sînt fie numiţi direct, fie numai folosiţi (asupra contactului cu scriitori atît contemporani, cît şi antici, v.* Note şi comentarii *la ediţia de faţă). În această privinţă, T.W. Baldwin a făcut o solidă cercetare în două mari tomuri, sub titlul* William Shakespeare's Small Latine & Lesse Greeke *(1956). Întinsul lui studiu se încheie cu rîndurile: „Shakespeare a luat de regulă din asemenea autori valori strict caracteristice mai curînd pentru sine decît pentru ei. Dacă vom căuta la el mai mult acest material, nu-l vom găsi. Faptul se poate demonstra numai citind pe Shakespeare cu de-amănuntul pentru el însuşi. Citindu-l astfel, vom afla că el n-a împrumutat de la aceşti autori, ci a găsit în ei părţi din sine însuşi, pe care şi le-a reclamat ca ale sale. Aici este paradoxul...*

Shakespeare n-a imaginat nimic nou: tipuri literare, forme de vers, situații etc., etc. Și totuși el este unul dintre cei mai originali autori care au existat vreodată... Shakespeare n-a împrumutat de la nimeni nimic; s-a găsit doar pe el însuși. Dar cum s-a recunoscut pe sine cînd s-a găsit? Cum a ajuns să fie el însuși? Contemporanii răspund: Natura. Dar cum?"

Concluzia lui Baldwin e aplicabilă tuturor izvoarelor textuale privind teatrul shakespearian, iar întrebările, cu care sfîrșește, pun de fapt singura problemă reală. Autori mai învățați decît Shakespeare au fost mai toți dramaturgii epocii, și totuși nici unul n-a brăzdat istoria spiritului omenesc mai adînc decît absolventul elementarei „Grammar School" din Stratford. Paradoxul uimise, dintre contemporani, mai cu seamă pe Ben Jonson, a cărui formulă „small latine & lesse greeke" *(„puțină latină și mai puțină greacă") surprinsese chiar această uimire, după cum avea să arunce în mută perplexitate pe toți exegeții viitori.*

Suma „izvoarelor" textuale nu dă ca rezultat nici una din operele lui și cu atît mai puțin pe Hamlet. *Un plus inanalizabil, mai efectual decît știința de carte, plus căruia îi zicem „geniu", este prima și ultima realitate a creației lui. E de la sine înțeles că situația antropologică de la curtea scoțiană (Maria Stuart — Darnley — Bothwell) sau de la curtea Elizabetei (văduva de Essex — cavalerul de Essex — Dudley) ca și textele lui Saxo și Belleforest nu sînt, ca izvoare anecdotice, lipsite de însemnătate. Dar e cu totul probabil ca fapte de experiență intimă, drame ale conștiinței proprii și peripeția unei biografii zbuciumate să fi pus mai curînd în mișcare acea facultate genială, pe care nimic extern n-o invederează. Patosul fundamental care, din* Hamlet, *siderează de sute de ani, cu putere neslăbită, conștiința umanității cultivate ține în primul rînd de izvoare biografice. Astfel, un fiu, mort în vîrstă crudă, i se numea Hamnet* (id est *Hamlet); de-ar fi ajuns la vîrsta reflexiunii, el urma să se cutremure de adulterul mamei*

sale Anne Hathaway cu unul dintre unchii lui — Edmond și Richard, frații tatălui. În locul lui s-a cutremurat însă genialul soț și părinte, ai cărui ochi, cu o aprindere inimaginabilă, vor fi fulgerat de la infamia Annei la întîmplările similare ale curții scoțiene și elizabetane, de aci la simbolul lor grosolan aflat în piesa lui Kyd, de la Kyd la narațiunile din Saxo și Belleforest, iar de la acestea din nou la incestuosul adulter al soției-mame din Stratford. E aici un scurtcircuit, care comandă toate „izvoarele", putînd fi indicat ca izvorul de foc al tragediei. Ura perdurabilă față de Anne Hathaway, soția nenumită nici în testament, explică poate de asemenea părți însemnate ale operei, cum sînt cruzimea și neruşinarea lui Hamlet, general reprobate, față de Ophelia și de mama lui. În imaginea de ticăloşie și perversitate pe care Shakespeare și-o făurise asupra femeii în general nu e nepotrivit să se vadă încă dezamăgirea lui londoneză în legătură cu Mary Fitton, posibila „the black lady" a Sonetelor. Încît experiența domestică de la Stratford și experiența lumească de la Londra susțin din adîncimi biografice diatriba și sarcasmul lui Hamlet: „îngereasca" Ophelie e o Gertrudă în scutece, iar Gertruda, „înfierbîntata matroană", care și-a abjurat cununia în adulter și incest, e o Ophelie ajunsă la vîrsta ticăloșiei.

Viața dusă de Shakespeare, atît în provincia natală cît și, ca actor, pe lîngă curtea elizabetană, îl face să-și împăneze opera cu numeroase alte imagini. Din Stratford provine fondul de catolicism al tragediei, alimentat de atmosfera familială, și vin de-a dreptul unele scene secundare, cum sînt moartea prin înec a Opheliei care, în descrierea Gertrudei, reproduce sinuciderea sau accidentul Catharinei Hamlet din localitate; disputa groparilor asupra dreptului la înmormîntarea creștinească, triplă satiră a excepțării sinucigașilor nobili de la legea comună, a justiției feudale și a scolasticismului arguțios, în care Shakespeare prefăce un caz dezbătut public în epocă; folosirea „teatrului în

teatru" ca mijloc de a influența conștiința vinovată a regelui Claudius, unde de asemenea străbate cazul unei ucigașe locale, care își mărturisise crima la o reprezentație de teatru; și, în sfîrșit, între multe altele, descrierea repetată a „judecății de apoi" după fresca de la Trinity Chapel, păstrată azi într-o fotografie. Cît privește viața dusă la Londra, portretul prințului Danemarcei, paragon deopotrivă al frumuseții masculine, al vitejiei tinerești, al cugetării mature și al curteniei omului de lume, cum îl cunoaștem din celebrul bocet al Opheliei, este, după mai toți shakespearologii, de la Malone la Dover Wilson, portretul contelui de Essex însuși, ale cărui cuvinte, înainte de decapitare, sînt reformulate de Horatio la moartea lui Hamlet; Horatio, la rîndul lui, reprezintă pe lordul Southampton, protectorul teatrului și trupei lui Shakespeare, prietenul contelui de Essex, comandant al cavaleriei lui în campania din Irlanda, închis la Turn o dată cu executarea prietenului, sau, dacă nu-l reprezintă, cuvintele pe care Hamlet le rostește spre lauda lui Horatio au oricum sunetul anumitor Sonete *ce par a-i fi dedicate, ca și primul poem shakespearian tipărit,* Venus and Adonis; *tragedia conține chiar știrea că „tragedienii orașului" ajunseseră să dea reprezentații în provincie, capitala fiindu-le interzisă pentru participare indirectă la conspirația Essex-Southampton (trupa Shakespeare reprezentase, în ajunul revoltei, piesa* Richard II *cu intenția, s-a zis, de a arăta cum poate fi depus un suveran). Cititorul va putea urmări în* Notele și comentariile *ediției noastre aproape tot ceea ce Shakespeare a extras din viața londoneză, fie spre a compune personaje ca deșertul Polonius, fie spre a fixa atmosfera de epocă prin fapte expresive ca „disputa teatrelor". Dar nici o referință biografică dintre toate acestea și altele, care pot încă fi citate, n-a avut valoarea formativă a necredinței și incestului Annei Hathaway. Dramatica împrejurare de familie a originat singură interesul pentru celelalte „izvoare" antropologice sau textuale, fiind de fapt* principiul *anali-*

zabil al creației, dincolo de care sau deasupra căruia avem de-a face cu inanalizabila facultate genială.

Data de compunere. *Asupra timpului cînd a fost scris* Hamlet, *chestiunea comportă de asemenea o mică expunere. Sînt critici care atribuie faptului un anumit an; alții însă îi urmăresc împlinirea pe o anumită perioadă. În orice caz, datele problemei sînt următoarele: În 1589, Thomas Nashe menționa un* Hamlet, *ca operă de teatru, în pamfletul lui, după cum am pomenit mai sus; am arătat totodată că în 1594 Philip Henslowe înregistra o piesă* Hamlet *ca intrînd în repertoriul teatrului Butts, iar că în 1596, Th. Lodge, ca să descrie un personaj de epocă, se referă la paliditatea unei fantome, care cere vociferant răzbunare de la un Hamlet (v.* supra, *p. XXVIII); cu doi ani mai tîrziu, în 1598, Meres dă în* Palladis Tamia *titlul tragediilor de pînă atunci ale lui Shakespeare, fără să menționeze pe* Hamlet; *pe altă carte, tipărită tot în 1598* (Chaucer *de Speght), s-a găsit nota marginală a lui Gabriel Harvey, care, arătînd pe Cavalerul de Essex ca fiind încă în viață, mai afirmă: „oamenii tineri* («the younger sort») *simt mare plăcere pentru* Venus și Adonis *de Shakespeare, dar* Lucreția *lui și tragedia sa despre* Hamlet, Prinț de Danemarca, *au aceasta în ele, că plac oamenilor mai pricepuți* («to please the wiser sort»)"; *în sfîrșit, anul 1602 aduce înscrierea tragediei în* „the Stationers' Register" *(un fel de condică a autorizărilor de imprimat), sub forma:* „A Booke called The Revenge of Hamlett Prince of Denmarke as yt was latelie Acted by the Lord Chamberleyne his servantes" („O Carte numită Răzbunarea lui Hamlet Prinț de Danemarca așa cum a fost ea jucată în urmă de supușii Lordului-Șambelan"), *pentru ca în 1603 cartea anunțată astfel să și apară.*

Fără nevoia de a mai relua numeroasele controverse pe care le-a iscat acest tablou de date, fapt ferit de orice probabilitate de eroare este azi următorul: primele trei date, legate de numele lui Nashe, al lui Henslowe și al lui Lodge

(1589, 1594 și 1596), indică Hamletul *rudimentar și declamator, căruia critica i-a zis de asemenea* Pre-Hamlet, *de Thomas Kyd, iar ultimele două, nota lui Harvey și inscripția din* „Stationers' Register" *(1598 și 1602) privesc opera lui Shakespeare. Logica îndeamnă firește să se creadă că marele autor și-a compus tragedia fie în cuprinsul acestor ani, fie într-unul singur dintre ei. Argumentația lui A.W. Verity (*Introduction, *ed. crit., 1913) pare în adevăr convingătoare: „...iulie 26, 1602, data intrării lui* Hamlet *în registrul de autorizări, fixează limita datei de compunere într-o direcție. În altă direcție absența lui* Hamlet *din lista tragediilor lui Shakespeare dată de Meres în* Palladis Tamia *este, practic, dovada că opera nu fusese scrisă înainte de 1598. Între limitele astfel precizate, perioada 1601 (cel mai tîrziu) sau 1602 (cel mai devreme) poate fi acceptată cu convingere. Ea așază pe* Hamlet *exact după grupul de comedii «mijlocașe», în strînsă relație cu tragedia* Julius Caesar, *care anticipează pe* Hamlet *cu cîțiva ani. Ea se acordă cu caracteristicile generale de stil, metru și adîncă întunecare, ce deosebesc începutul marii perioade tragice. Și se potrivește, destul de precis, cu inchestionabila aluzie contemporană pe care o subliniază pasajul cu actorii (act. II, sc. 2, rînd. 318—347). Controversa la care se face aluzie era în plină desfășurare de la 1601 la 1602, și e în ea un anume temei să se creadă că spre sfîrșitul lui 1601 trupa lui Shakespeare însuși «călătorea» prin provincie. Dintre cei doi ani, eu cred că 1602 este data cea mai probabilă. Ea corespunde cu intrarea lui* Hamlet *în registrul de autorizări, ca «*latelie Acted*» (adică pentru întîia oară). Dar încă o dată, căutînd să determinăm strîns data unei anumite piese, cînd dispunem de limite sigure în toate direcțiile, fixate cu satisfăcătoare evidență, trebuie totdeauna să ne dăm seama de alte piese cunoscute sau presupuse că au fost de asemenea scrise între sau aproape între acele limite. Astfel,* Twelfth Night, *ultima din comediile vesele, și* Julius Caesar, *prima dintre tragediile mai tîrzii, amîn-*

două datează din 1600 — 1601, în timp ce 1603 reclamă pe Troilus şi Cressida. *Nici o altă piesă în afară de* Hamlet *nu pare indicată pentru unul dintre ele. Dacă* Hamlet, *scris la această dată şi intrat în registrul de autorizări în iulie 1602, era* substanţial *chiar* Hamletul *din al doilea quarto şi din folio, adică* Hamlet *de azi; sau dacă era doar o primă schiţă, reţinînd (cum cred unii) părţi dintr-o piesă — Hamlet — preshakespeariană, retopită apoi şi dezvoltată: o asemenea chestiune depinde în adevăr de relaţia în care stau primul şi al doilea quarto. Personal socotesc corect să afirm că tragedia, aşa cum o avem,* a fost *scrisă substanţial în 1602."*

În argumentaţia lui Verity, satisfăcător de riguroasă, concluzia anului de compunere, deşi evidentă, spre lauda criticului, nu este totuşi decretată ca indiscutabilă. E în ea o grijă de a nu afirma apodictic, de îndată ce tragedia ni se dă ca „scrisă substanţial *în 1602". Formularea concluziei lasă destul loc convingerii că, dacă adaosuri importante privind evenimente din 1601 şi 1602 (conspiraţia Essex, disputa teatrală, alungarea în provincie a trupei Shakespeare ş.a.) n-au putut spori tragedia decît în 1602, fondul ei tragic şi reprezentarea erau realităţi anterioare. Nu mult anterioare, pare a fi crezut Verity, deoarece el, ca să-şi sprijine anul fixat pentru compunere, înţelegea pe* „latelie Acted" *din înscrierea în registrul autorizaţiilor de imprimare ca „reprezentată întîia oară", iar în al doilea rînd fiindcă Meres nu cita pe* Hamlet *între tragediile shakespeariene la 1598. Dar* „latelie Acted" *însemnează mai probabil „reprezentată recent, în ultimul timp", adică în forma la care piesa a ajuns înainte de înregistrare, iar Meres este azi anulat de Gabriel Harvey, care vorbeşte despre existenţa şi preţuirea tragediei tot în 1598. Urmează dar că, efectiv, nu există un an, ci ani, de compunere şi că aceştia se cuprind între 1598 şi 1602. E tot ce poate fi primit mai cu încredere în privinţa* desăvîrşirii *tragediei şi, fapt — credem noi — cel puţin tot atît de semnalabil, în privinţa*

asocierii ei cu numele lui Shakespeare ca autor; căci ca om de teatru numele îi fusese asociat, după cum se vede din tabloul datelor, încă din 1594. Meres nu spunea nimic altceva în 1598, nemenționînd piesa între tragediile lui Shakespeare, decît că numele lui de autor nu era încă, pentru conștiința publică, legat de drama principelui Danemarcei, știindu-se însă chiar de atunci că lucrarea aparținea teatrului său din 1594 și că el însuși juca în ea rolul Fantomei.

Criticii cei mai autorizați, vechi și noi, merg de aceea, fără să ezite, la ideea fermă, deși conjecturală, că el a supus-o unei îndelungi revizuiri progresive care în cele din urmă, adică începînd dintr-o anumită lună a anului 1598, de cînd datează nota lui Harvey, i-a atras — zicem noi — numele și îndreptățirea să i se atribuie. Ultimul critic de mai mare încredere, Dover Wilson, crede astfel că tragedia lui Kyd, cumpărată de teatrul Shakespeare „puțin mai înainte de iunie 1594", „a fost transformată, cam de atunci și pînă în toamna lui 1601, în miracolul de frumusețe și profunzime pe care fericiții urmași ai lui Shakespeare îl numesc Hamlet". *Este drept că același critic, în directă continuare, adaugă: „În natura acestei transformări... nu propun să intrăm acum. E destul să amintesc mai întîi că prima mențiune a unui* Hamlet *shakespearian se întîmplă să fie într-o notă a decanului din Cambridge, Gabriel Harvey, scrisă pe marginea exemplarului său din* Chaucer *de Speght, publicat în 1598, notă care, vorbind de cavalerul de Essex ca fiind încă în viață, trebuia deci să fi fost scrisă înainte de februarie 1601; iar în al treilea rînd, că anumite pasaje din ultimul* Hamlet, *referința îndeosebi la Copiii Capelei și la Războiul Teatrelor din act. II, sc. II, rînd. 330—361, și indicația despre apărarea Ostendei în solilocul din act. III, sc. IV n-au putut fi scrise înainte de vara sau toamna aceluiași an. Totul arată, prin urmare, ca și cum Shakespeare ar fi fost mai întîi în situația de a fi mînuit piesa (lui Kyd, n.n.) cîtva timp după referința lui Lodge*

din 1596 şi apoi s-o fi revizuit în 1601." Cum se observă, pasajul nu numai circumstanţiază prima aserţiune a criticului, dar o şi modifică oarecum; aceasta nu împiedică să se reţină însă esenţialul, şi anume că procesul transformării tragediei lui Kyd în tragedia lui Shakespeare debordează în vechime perioada 1598—1602. Dar, dincolo de limita Harvey, spiritul de cercetare e înconjurat de ceţurile Londrei, perspectivele devin neguroase, iar puţinii paşi ce se mai pot face calcă din supoziţie în supoziţie, fiind pe drept cauţionaţi. Dintre toate, presupunerea cea mai raţional admisibilă în succesiunea de contribuţii shakespeariene la opera lui Kyd pare să fie existenţa unei forme intermediare cu caracteristicile versiunii germane Der Bestrafte Brudermord. *Textul acesteia, retradus în engleză şi aflat în ediţia critică Furness, se deosebeşte ca întocmire dramatică, dar arată şi unele coincidenţe epizodice, faţă de textul Shakespeare, cum s-a văzut la istoricul „izvoarelor"* (*v.* supra, *p. XXIII etc.*). *Traducerea în germană se va fi făcut deci după o formă rezultată din prelucrarea provizorie a piesei lui Kyd, pe care în epocă o reprezenta trupa Shakespeare. Cît priveşte data, fiind cu neputinţă să i se precizeze anul, abia conjecturarea perioadei de se poate face. Şi presupunerea că forma tradusă în germană ţine de timpul cînd piesa, prelucrată în parte, nu-şi asociase încă numele prelucrătorului, pare îndeajuns de corectă. Prin urmare,* Fratricidul pedepsit *indică un an cuprins între 1594, cînd lucrarea lui Kyd intră în posesia trupei lordului-şambelan, şi anii imediat anteriori lui 1598, cînd Harvey o declară, între lucrările lui Shakespeare, drept una dintre cele mai apreciate de lumea „priceputǎ". Concluzia generală este că discuţia în jurul compunerii sau revizuirii nu poate avea ca obiect propriu un anumit an, fie el 1601, fie 1602; compunerea pare mai curînd să fi fost un lung proces de revizuire a piesei lui Kyd, proces intermitent care, însoţind reprezentarea neîntreruptă, acoperă o perioadă de opt ani, cu intervale operative deosebite ca însemnătate.*

Reținem astfel intervalul dintre semnalarea unei piese Hamlet *în repertoriul shakespearian și versiunea germană (1594—1596), intervalul dintre aceasta și asocierea tragediei cu numele de autor al lui Shakespeare (1596—1598), intervalul de la acoperirea numelui lui Kyd pînă la autorizarea imprimării (1598—1602), dacă nu cumva mai rămîne aci să distingem intensitatea operativă a ultimilor doi ani (1601—1602). E tot ce, privitor la timpul de compunere al tragediei, putem afirma pe bază de date sigure și de aproximări admisibile.*

Interpretări critice. *Sînt cîteva capodopere ale literaturii universale, care, modificînd spiritul umanității și modificîndu-se ele însele prin acest spirit, au rămas mereu contemporane. Ele au născut de aceea o literatură critică imensă, căreia, făcîndu-i-se suma, trebuie să i se adauge totdeauna rezerva unor cercetări neînregistrate.* Hamlet *face parte dintre capodoperele care descurajează critica de la documentația completă. Numai existența unor bilanțuri critice, a unor culegeri de texte și bibliografii, deși în creștere continuă, salvează de la înec inițiativa documentării. Nevoia de „punct" al chestiunii a dus mai întîi pe H.H. Furness să adauge ediției sale textele critice (engleze, germane și franceze) mai însemnate, pînă la 1877. Dar „punctul" s-a stabilit mai științific prin reveniri asupra materiei ca aceea a lui R.W. Babcock* (The Genesis of Shakespeare Idolatry, *1931), prin dezvoltări cum se află în P.S. Conklin* (A History of Hamlet Criticism, *în* Shakespeare Survey, *9, 1956) sau J.C. Sisson* (New Readings in Shakespeare, *vol.II, 1961), și îndeosebi prin efortul de a înfățișa interpretarea critică de la 1661 pînă în 1947, al lui Claude C.H. Williamson* (Readings on the Character of Hamlet, *1950). Lucrările de acest fel arată interesul neîntrerupt pe care, secole de-a rîndul, tragedia l-a stîrnit în conștiințele omenești cele mai luminate. Ca operă de teatru, ea a fost lăudată de romantici cu idolatrie, după cum avea să fie respinsă uneori humoral de moderni; dar*

nimeni n-a trecut pe lîngă ea nepăsător. Cum va fi fost privită în timpul vieții autorului și după moartea lui, pînă către sfîrșitul secolului al XVIII-lea, nu avem cum ști, decît că reprezentarea neîntreruptă și numărul edițiilor ne informează despre favoarea publică în această lungă perioadă. Unele rezerve încep să se formuleze abia cu Dryden, Samuel Johnson, George Steevens ș.a. Aceștia fac observații de stil, compoziționale, etice sau sociale, care prevestesc un criticism viitor mai riguros. Dar romanticii nu vor da pas dezvoltării acestor observații; ei vor acoperi cu entuziasmul lor încercările de manifestare a spiritului clasic. Pentru Goethe, „eroul nu are nici un plan, dar piesa e plină de plan", „Shakespeare a căutat să zugrăvească o mare faptă lăsată pe seama unui suflet necorespunzător spre a o împlini. În privința aceasta, găsesc piesa desăvîrșit compusă", și, dintre romantici, Coleridge va exprima adeziunea totală a noii sensibilități la tipul tragediei. Dacă eroul pare să acționeze întîmplător, după zelatorul romantic, el are motive adînci să procedeze astfel: „În procesele sănătoase ale spiritului, se menține constant o balanță între impresiile de la obiectele externe și operațiile interne ale inteligenței; fiindcă, dacă ar fi o suprabalansare de partea facultății contemplative, omul prin aceasta devine creatură de pură meditație, pierzînd puterea firească de acțiune"; Shakespeare își creează caracterele, ducînd „facultatea morală sau intelectuală" la un „exces morbid" și aruncîndu-le „mutilate și suferinde" în anumite împrejurări de viață; Hamlet exemplifică astfel „necesitatea morală a unei balanțe necesare..., un equilibrum *între lumea reală și lumea imaginară"; el e mai viu în închipuire decît în percepții, avînd „o enormă activitate intelectuală și o aversiune corespunzătoare față de acțiunea reală" care ar trebui să urmeze; el e obligat de aceea „să acționeze sub interesul momentului". În același timp, A.W. Schlegel vine cu o contribuție însemnată la descurajarea exigențelor teatrale:* Hamlet *e „o tragedie a gîndirii, inspirată de continua și niciodată satisfăcuta meditație*

asupra destinului uman..."; „*operă enigmatică*", *ea „seamănă cu acele ecuații iraționale, din care rămîne totdeauna o fracțiune de mărime necunoscută, care nu admite nici o soluție*" *și este de aceea un „sfinx gigantic" al destinului umanității. Opinii de-a dreptul contrare, ajunse nu o singură dată la maliție sau chiar neseriozitate, vor exprima modernii secolului al XX-lea. Dintre aceștia, cei mai de seamă sînt T.S. Eliot și Papini. Primul ajunge la concluzia mereu citată:* Hamlet, „*departe de a fi piesa magistrală a lui Shakespeare, este cu toată siguranța un eșec artistic*"; *iar al doilea, mărturisind mai direct deosebirea de conformație a sufletului modern față de cel romantic, spune tare:* „*Nici o altă recitire n-a fost pentru mine atît de tristă... Pentru mine azi nu numai Shakespeare a murit, dar în sufletul meu a murit de asemenea neliniștitul lui fiu.*" *Eliot și Papini au legitimat astfel, într-o măsură pe care desigur n-au putut-o întrevedea, nerețineri de felul aceleia a lui Louis F. Doyle* (America, *16, 1946): „piesă rău construită din douăzeci de scene fioroase", lipsă de unitate ca piesă și caractere, care „își schimbă culoarea cameleonic, după situații", „un rău caz de probleme de intrigă nerezolvate", „autori moderni de piese ar fi fost spînzurați, critic vorbind, pentru mai puțin" și, reluînd pe vechiul Hanmer, ezitarea lui Hamlet nu conține tragism, ci numai artificiu de a prelungi reprezentația. Observațiile critice s-au văzut autorizate pînă la forma științifică a neseriozității. Astfel, R.R. Simpson* (How Did Hamlet's Father Die *în* The Listener, *17 aprilie 1947), ca să arate absurditatea otrăvirii prin ureche a tatălui lui Hamlet, este el însuși de o absurditate menționabilă: „urechea e sensibilă, și el s-ar fi trezit din somn, cînd i-a picat otravă. Chiar dacă admitem aceasta, pot însă picături puse în ureche să ucidă un om? Ce fel de picături au fost acelea?*" *și urmează un excurs de chimie, farmacologie, fiziologie etc. spre a dovedi ce se poate dovedi cu atîta știință în artă; cît privește erupția* „lazar-like", *de care a fost acoperit în urma otrăvirii, ea*

este dermatită exfoliativă acută, *dar numai arsenicul provoacă așa ceva, nu* măselarița, *despre care vorbește Fantoma. Idealismul etico-ecleziastic ajunsese în sens contrar la aceleași excese, tragedia fiind văzută ca o alegorie: Hamlet = Adevărul realizat progresiv în Istorie, Claudius = ideea de Rău și Eroare, Ophelia = Biserica, Polonius = Absolutismul și Tradiția, Fantoma = glasul Creștinismului etc. În sfîrșit, un mare număr de obiecții și interpretări moderne pun în vedere neînțelegerea ficțiunii artistice ca domeniu al metaforei sau confundarea metaforei cu alegoria.*

Un loc mai interesant, între admiratorii romantici și negatorii extremi, ocupă cercetătorii, a căror admirație persistă, deși lovindu-se de „inconsistența" (citește: contradicția, incoerența) personajului principal sau altora de al doilea plan, ca și de prisosurile economiei dramatice, care fac din Hamlet *cea mai înceată și mai lungă tragedie shakespeariană. Aceștia profesează față de operă un cult disociativ: ei admiră ca romanticii creația shakespeariană și simt ca modernii imperfecția ei, dar cred că partea criticabilă este ceea ce mai subzistă din opera primitivă a lui Kyd. Teignmouth Shore* (Shakespeare's Self, *1920), închipuindu-și tragedia fără podoabele ei poetice, vede în ea o „melodramă crudă", iar în personaje — simple roluri „luate probabil întocmai din vechea piesă", Hamlet însuși fiind „un biet petic de material brodat prea scump". Harley Granville Barker* (Prefaces to Shakespeare, *1937) își explică asemănător lipsa de unitate: Hamlet „face efortul să fie în același timp eroul lui Kyd și eroul lui Shakespeare". Dintre cîți au aceeași idee, George Santayana (*Obiter Scripta, *1936) face un pas mai departe. În adevăr, „piesa este o poveste ordinară cu o elaborație extraordinară", anumite pasaje, mai vechi chiar decît melodrama lui Kyd, ce conțin resturi ale acelei farse convenționale, care... a fost moștenită de drama elizabetană de la Evul Mediu, cînd pietatea și obscenitatea, simplitatea plină de grație și*

răcnetul declamator puteau fi învălmășite fără păcat, astfel că „sentimentele incoerente ale personalității lui Hamlet" sînt datorate, „în sens genetic, imperfectei retopiri a unei vechi istorioare grotești"; dar chiar „acest amestec barbar, supraviețuind din întîmplare sau inerție", chiar „cele mai puțin asimilate elemente ale fabulei, printr-o fericită întorsătură", se încarcă la Shakespeare de „cea mai profundă sugestie", și Santayana dovedește estetic legătura ziselor deficiențe cu șovăiala și dezechilibrul hamletian.

Discutarea operei implică însă, după cum se vede, discutarea în primul vînd a eroului: alcătuirea operei îi reflectează, în reliefurile ca și în deficiențele ei, personalitatea. Hamlet *ca operă dramatică fără Hamlet ca personaj principal e de neconceput. Ce face el, ce gîndește, ce simte, a devenit așadar cu timpul preocuparea unică a criticii. Umanitatea lui Hamlet, structura lui morală și concepția de viață sînt pînă azi realități enigmatice, și de aceea surse de întrebări cu răspunsul totdeauna contestabil sau ambiguu. Este el un contemplativ abulic sau un dinamic deliberativ? E un adînc filozof idealist sau un gînditor banal de generalități? E moral sau imoral? E o minte sănătoasă sau una lovită de alienație? Acestor întrebări li s-au adăugat altele, secunde: e nativ melancolic sau decepționat experimental? e sentimental sau cinic? e sincer sau ipocrit? e îndrăgostit normal de Ophelia sau, freudian, de mamă-sa? e bărbat, cu orientare erotică virilă, sau caz de invertire și androginism? Chestionate, cu egală aprindere, sînt de asemeni înfățișarea fizică și vîrsta: e frumos și distins sau urît și comun? e înalt sau scund? e robust sau debil? e gras sau uscățiv? e de douăzeci, douăzeci și cinci sau de treizeci de ani? Și cel puțin tot atît de îndreptățite ar mai fi încă: e poet sau critic? e deist sau teist? e catolic sau protestant? e progresist sau reacționar? În sfîrșit, cercetarea critică a devenit deseori, cum arată unele întrebări, cruzime inchizitorială, rigoare etică, scrupul medical și alte curiozități mai mult sau mai puțin legitime. Dar e de recunoscut*

că, oricît ar rătăci comentatorii și oricît s-ar contrazice în răspunsuri, dovada textuală nu lipsește nici unuia: „sfinxul" lui Schlegel îi încuviințează cu aceeași precaritate pe toți.

Ar fi inutil și fastidios să citățm răspunsurile și numele celor care s-au agitat în jurul întrebărilor de mai sus. E de ajuns să se știe că două-trei dintre ele sînt, în realitate, controverse fundamentale, dacă nu cumva dezechilibrul spiritului hamletian le conține pe cele mai însemnate. În orice caz, o încercare mai recentă de a cuprinde, pe scurt, problematica personajului face Marcel Pagnol (Shakespeare, *coll. „Génies et Réalités", 1962), chiar dacă laturi importante rămîn numai subînțelese față de altele arătate stăruitor, deși secundare. „E nebun? nu e nebun?" reia Pagnol controversa centrală, și dă vechimii ei o soluție nouă. După el, Hamlet e nebun cu intermitențe; în momentele de luciditate, se preface însă că face pe nebunul, „simulează pe simulator", ca să facă a se crede că „adevăratele crize sînt crize false". Altfel, el manifestă o nemărginită iubire pentru mama lui, un amor exagerat. Lui Freud nu i-a scăpat să-l sublinieze. Dacă Oedip rege n-ar fi existat, celebrul complex al lui Oedip s-ar fi numit cu siguranță* complexul lui Hamlet. *Deși „virgin, cast în vorbire cu bărbații, e obscen, grosolan și obsedat sexual în convorbiri cu mamă-sa și Ophelia, dar exagerat amoros față de Horatio. Fiu unic, foarte frumos la chip, care își iubește mama cu o dragoste maladivă. Om elegant și distins, care vorbește femeilor de treburi sexuale; intelectual visător, care ia mereu poze de comedian și care împinge la sinucidere pe o tînără fată minunat de frumoasă; om curajos, dar căruia îi e frică de sînge, care nu ucide pe Polonius decît printr-o perdea și care nu îndrăznește să ridice această perdea... Om care, la vîrsta de treizeci de ani, trăiește încă printre studenți și care, ca să se mai înapoieze la colegii indispensabili, refuză să fie* primul la Curte *și respinge dragostea purei, dar voluptoasei Ophelii. E acest om în adevăr un bărbat? Nu, cu siguranță că nu.*

Hamlet e pentru mine, fără nici o îndoială, un filozof de sex îndoielnic — și al cărui rol poate fi jucat perfect de o mare actriță. Desigur, nu voi afirma că prințul de la Elsenore ar fi un veritabil invertit. Zic numai că întorsătura lui de spirit mi se pare mai curînd feminină, că nu are reflexele unui bărbat, că iubește pe mamă-sa în chip sălbatic și că amiciţiile lui sînt mai adînci decît iubirile." Ca înfățișare fizică, Marcel Pagnol îl vede cu ochii de îndrăgostită ai Opheliei: „sportiv, tînăr, frumos, cultivat, elegant: Hamlet e voinic, are piept lat («poitrine profonde»), talia subțire, picioarele lungi. E blond, cu părul ondulat și ochi de femeie, cu gene lungi. Mi se pare că ochii sînt negri. Sub mînecuțe de dantelă, are mîini lungi, fine și albe. Voce gravă și dinți frumoși. E foarte frumos. Nu ca ziua, ci ca noaptea." Lipsind excesul de idealizare din portretul fizic și stăruind mai corespunzător asupra dramatismului reflexiv, asupra zborului minții lui Hamlet la generalitatea filozofică, Pagnol ar fi pus în pagina citată mai tot ce se poate spune despre alcătuirea lui intimă.

Hamlet, fiind construit din propensități opuse, declarate cu aceeași violență și atingînd forme totdeauna maladive, conține embrionar întreaga diversitate a situațiilor și a lumii, în care drama lui se consumă. „Inconsistența" caracterului, care i s-a observat de nenumărate ori, este efectul conflictelor de conștiință, obiectivate în celelalte personaje. Căci natura lui conflictuală, eliberîndu-și elementele de complexitate, devenite oameni, e de recunoscut pretutindeni în economia operei. Nebunia lui, condusă, după vorba lui Polonius, cu „metodă", răspunde amplificat în nebunia tragică a Opheliei; cazul propriu, adică răzbunarea tatălui ucis, se reflectă în furia juvenilă a lui Laertes; acțiunea, la care el nu ajunge decît prin surprinzătoare impulsiuni, apare sub formă organizată la Fortinbras; cît privește mișcarea hamletiană cea mai frecventă, care este secluziunea melancolică, prin care își favorizează adevărata lui natură, constînd din introspecție, meditație etico-filozofică și în

general scrupul suputativ, această conduită, fără de care Hamlet nu mai este el însuşi, complică neaşteptat chiar psihologia contrară a unor personaje cu care el se află în conflict: astfel Claudius, Gertruda, Polonius şi încă o dată Laertes, pe rază limitat psihologică, deci practică, fiind caractere ordinare, se molipsesc de extraordinara putere autoscopică sau numai deliberativă a lui Hamlet, devenind prin contagiune ele însele existenţe tragice sau, oricum, realităţi contemplabile. Însăşi Fantoma şi Primul Gropar, deşi apariţii cu totul secundare, alunecă la reflecţii etico-filozofice, semnalînd din alte direcţii ale piesei conformaţia personajului central. Facultatea lui de analiză şi autoanaliză se desface după natura personajului care o preia, în tipuri de reflexiune, de la formalismul scolastic pînă la examenul de sine cel mai dramatic, preocuparea principală a acestei lumi fiind legea*; tipul deformării raţiocinante e în logica formală a Groparului şi în mania silogistică a lui Polonius; cu acesta şi fiul său Laertes ni se ilustrează forma didacticist-etică; Claudius, Gertruda şi Fantoma ajung la examinarea conştiinţei proprii, în lumina aceluiaşi principiu etico-religios; în sfîrşit toţi, inclusiv Groparul, au în vedere adevăruri eterne şi formulări lapidare. Urmărind cum diseminarea laturilor de complexitate hamletiană îşi creează lumea ambiantă, opera ni se propune în adevăratul ei spaţiu estetic, spaţiu plin de iradiaţia unui „soare negru", care îşi germinează şi îşi duce la maturaţie universul propriu. Dispunerea radială a organismelor vii, a ramificării vegetale, a solarităţii corolelor şi altor forme de viaţă, care repetă în materie proprie imaginea soarelui, e paragonul cosmic al tragediei. Din acest punct de vedere, percepţia critică descoperă acea scară a omologiilor, care particularizează ficţiunea artistică în general şi, cu privire specială la Hamlet, dă operei profunda ei organicitate. Ceea ce s-a numit „inconsistenţa" psihologiei lui Hamlet şi a celorlalte personaje sau viciile de compunere teatrală rămîn, undeva foarte jos, impresii reale, dar apar-*

ținînd nivelului școlăresc al criticii. Cu mult mai decisivă în judecata de valoare decît divergența psihologică a caracterelor și cea epizodică a compunerii teatrale este întoarcerea divergențelor la matca lor solară, fenomen de convergență cu atît mai semnificativ cu cît întoarcerea vine mai de departe.

Cauză genetică a celorlalte caractere și a întocmirii operei, Hamlet are el însuși o naștere și o împlinire. Într-un fel, studiul „izvoarelor" (v. supra, *p. XXIII etc.) *lumineză în adevăr noua chestiune; o lumineză însă exterior, mai mult pe latura anecdotică a personajului. Formația lui intimă, constituirea ca personaj shakespearian, deosebit față de ce l-a putut preceda narativ, îndrumează critica la cercetări mai largi decît aria tragediei proprii. Căci nu numai lumea în care se mișcă Hamlet seamănă cu el; chipuri numeroase de oameni, aparținînd teatrului shakespearian întreg, privesc, după cum se află în piese anterioare sau mai tîrzii, fie în direcția spirituală care îl va naște, fie în direcția care l-a născut. În această privință, critici ca William Hazlitt, Ed. Dowden, Georg Brandes ș.a. au semnalat unele corespondențe semnificative; dar îndeosebi Frank Harris* (Shakespeare der Mensch und seine tragische Lebensgeschichte, *1928), precedat parțial de G. S. Dunn* (Hamlet, *1914) și urmat de Logan Pearsall Smith* (On Reading Shakespeare, *1933), stabilește organizat aceste relații. Frank Harris, urmărind în principal să descifreze psihologia hamletiană, pentru a citi în ea biografia lui Shakespeare, îi urmărește firea în personaje care îl prevestesc, precum și în altele, care, apărînd mai tîrziu, își adaugă un plus de experiență biografică față de el. Studiul lui Harris susține cu putere de convingere și strălucire că eroul tragic în* Hamlet, *ca și în celelalte tragedii, este Shakespeare însuși. Rămînînd însă numai la lumea creată de poet, fapt este că această lume rotește gravitațional în jurul lui Hamlet și cu deosebire în jurul acelui Hamlet din cele patru monologuri ale tragediei. Despre dispoziția lui de a sta*

de vorbă cu sine, s-a observat cînd că apare inoportun, cînd că întîrzie desfășurarea dramatică și chiar uneori că reflexiunile la care ajunge sînt banale. Ediția in-folio 1623, ținînd seama de înlesnirea reprezentării, elimină din solilocvii, și din cele rămase reduce. Monologurile sînt, însă, mai întîi o convenție artistică elizabetană, și ca atare sînt de neatins; artă fără convenție nu se cunoaște și de aceea observația cea proprie, făcută, independent, atît de Teignmouth Shore, cît și de L.L. Schücking este identitatea dintre rostul artistic al solilocviilor și acela al „ariilor" de operă. Dar mai mult decît orice alte situații, ele ne fac să cunoaștem o natură omenească în continuă dezbatere cu ea însăși, care, după cum am văzut, recurbează la sine naturi contrare. E vorba deci de acel spirit hamletian care, nereușind să organizeze existența pe o idee, se vede osîndit la introspecția stearpă, ghem inextricabil de întrebări fără răspuns și, în același timp, centru de gravitație al creației shakespeariene întregi. În adevăr, pînă la Hamlet, cu același gust al adevărurilor abstracte, al meditației melancolice, al monologurilor, cu sentimentul profund al efemerității omului și obsesia „teatrului" vieții, cu aceeași fire imaginativă și cu același sunet în glas mai ales, personaje ca Romeo (Romeo and Juliet), *Jacques melancolicul* (As You Like It), *Richard II* (Richard II) *și Brutus* (Julius Caesar) *îi premerg tipul psihologic, fiind numai* „vorbereitende Studien für das grosse Porträt" *(Harris), iar ulterior față de Hamlet, loviți de aceeași indirecție și melancolie, Macbeth* (Macbeth), *ducele Vincentio* (Measure for Measure), *Posthumus* (Cymbeline) *și alții îi preiau tragica identitate. Că Hamlet și toate aceste personaje, care unele îl prefigurează și altele îl continuă, transpun în ficțiune dramatică latențe biografice, tipul omenesc hamletian fiind însuși Shakespeare, faptul e demonstrat de Frank Harris cu deplină credibilitate. Dar pentru nevoia noastră, noi reținem că lumea în care Hamlet își împlinește destinul ne apare, prin*

reflexele umanității lui în celelalte personaje, ca o constelație al cărei centru solar este el, și că această lume, prin adaosuri ce-i vin din celelalte tragedii, își lărgește cuprinderea pînă la a propune contemplării o necuprinsă și arzătoare unitate galactică. Departe de a întrece realitatea, cuvîntul „galaxie" numai o sugerează. Căci, de patru sute de ani, oameni reali se adaugă la ficțiune, sporindu-i raza de umanitate. Astfel Coleridge, notînd mai întîi că Hamlet „privește lucrurile externe ca hieroglife" și arătînd la el „prevalența deprinderii de a abstractiza și generaliza asupra deprinderii practice", se înscrie în gravitația hamletiană: „Dacă pot spune așa, am eu însumi ceva («a smack») *din felul lui Hamlet". Pentru William Hazlitt, el „abundă în reflecții izbitoare asupra vieții omenești... și suferințele proprii, prin felul spiritului său de a se comporta, sînt transferate pe seama generală a umanității", încît „noi sîntem Hamlet". Victor Hugo i se declară consangvin: „*Agnosco fratrem". *Un actor, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, Herbert Beerbohn Tree, observă: „Toți sîntem Hamleți potențiali", iar pentru un Frank Walters „toți sîntem Hamleți la vremea noastră". Dar seria adeziunilor personale se pierde în masele de spectatori care, după epoci, au selectat cînd, ca publicul elizabetan, pe bărbatul zdravăn, viteaz cu spada și cu limba, cînd, ca publicul victorian, pe reprezentantul unei etici absolute, cînd ca romanticii pe visătorul melancolic și ezitant, cînd ca postromanticii simboliști pe intelectualul estet și cînd ca epoca noastră chiar pe omul de acțiune. Și este probabil ca Shakespeare să fi ţintit la această actualitate neîntreruptă, cînd Hamlet vorbește Primului Actor (Act. III, sc. II, rînd. 19—26) despre teatru ca „oglindă" a epocilor.*

THE TRAGEDY OF HAMLET
Prince of Denmark

◇

TRAGEDIA LUI HAMLET
Prinț de Danemarca

DRAMATIS PERSONAE

CLAUDIUS, King of Denmark
HAMLET, son to the late, and nephew to the present King
POLONIUS, Lord Chamberlain
HORATIO, friend to Hamlet
LAERTES, son to Polonius

VOLTIMAND
CORNELIUS
ROSENCRANTZ
GUILDENSTERN
OSRIC
} Courtiers

A gentleman
A priest

MARCELLUS
BERNARDO
} Officers

FRANCISCO, a soldier
REYNALDO, servant to Polonius
Players
Two clowns, grave-diggers
FORTINBRAS, Prince of Norway
A Norwegian Captain
English Ambassadors
GERTRUDE, Queen of Denmark, and mother to Hamlet
OPHELIA, daughter to Polonius
Lords, Ladies, Officers, Soldiers, Sailors, Messengers, and other Attendants
GHOST of Hamlet's Father
Scene: Elsinore-Denmark

DRAMATIS PERSONAE

CLAUDIUS, regele Danemarcei
HAMLET, fiul ultimului rege şi nepot al celui de acum
POLONIUS, lord cămăraş
HORATIO, prietenul lui Hamlet
LAERTES, fiul lui Polonius

VOLTIMAND
CORNELIUS
ROSENCRANTZ
GUILDENSTERN
OSRIC
} curteni

Un gentilom
Un preot

MARCELLUS
BERNARDO
} ofiţeri

FRANCISCO, un soldat
REYNALDO, tînăr în slujba lui Polonius
Actori
Doi clovni, gropari
FORTINBRAS, prinţ al Norvegiei
Un căpitan norveg
Ambasadori englezi
GERTRUDA, regină a Danemarcei şi mama lui Hamlet
OPHELIA, fiica lui Polonius
Lorzi, Doamne, Ofiţeri, Soldaţi, Marinari, Trimişi şi alţi Slujitori
FANTOMA tatălui lui Hamlet
Scena: Elsinore — Danemarca

ACT I

Scene 1

Elsinore. A platform before the castle.
Francisco at his post. Enter to him Bernardo.

BERNARDO
Who's there?*

FRANCISCO
Nay, answer me: stand and unfold yourself.*

BERNARDO
Long live the king!

FRANCISCO
Bernardo?

BERNARDO
He.

FRANCISCO
You come most carefully upon your hour.*

BERNARDO
'Tis now struck twelve; get thee to bed, Francisco.

FRANCISCO
For this relief much thanks; 'tis bitter cold
And I am sick at heart.*

BERNARDO
Have you had quiet guard?

FRANCISCO
Not a mouse stirring.

BERNARDO
Well, good night.
If you do meet Horatio and Marcellus,

ACTUL I

Scena 1

Elsinore. O terasă în faţa castelului.
Francisco, de strajă. Intră la el Bernardo.

BERNARDO
Cine-i?

FRANCISCO
Nu, tu răspunde-mi! Stai şi te dezvălui.

BERNARDO
Trăiască regele!

FRANCISCO
Bernardo?

BERNARDO
El.

FRANCISCO
Vii fără greş la ceasul tău, din timp.

BERNARDO
Bătu doar miezul nopţii; acum, la pat.

FRANCISCO
Îţi mulţumesc de schimb; năprasnic ger,
Şi inima mi-e grea.

BERNARDO
În pază, liniştе?

FRANCISCO
Nici mers de şoarec.

BERNARDO
Atunci, somn bun.
De vezi în drum pe-Horatio şi Marcellus,

The rivals of my watch, bid them make haste.*

FRANCISCO
I think I hear them. Stand, ho, who is there?

Enter Horatio and Marcellus.

HORATIO
Friends to this ground.

MARCELLUS
And liegemen to the Dane.*

FRANCISCO
Give you good night.*

MARCELLUS
O, farewell, honest soldier;
Who hath relieved you?

FRANCISCO
Bernardo hath my place.
Give you good night.

Exit.

MARCELLUS
Holla, Bernardo!

BERNARDO
Say,
What, is Horatio there?

HORATIO
A piece of him.*

BERNARDO
Welcome, Horatio; welcome, good Marcellus.

HORATIO
What, has this thing appeared again to-night?*

BERNARDO
I have seen nothing.

MARCELLUS
Horatio says 'tis but our fantasy,
And will not let belief take hold of him,
Touching this dreaded sight, twice seen of us;

Ca soţi de strajă,-ndeamnă-i să grăbească.

FRANCISCO
Eu cred că-i şi aud. Hei, cine-i? Stai!

Intră Horatio şi Marcellus.

HORATIO
Prieteni ţării.

MARCELLUS
Danului, vasali.

FRANCISCO
Vă spun dar noapte bună.

MARCELLUS
Oştean cinstit, cu bine;
Cine-ţi fu schimb?

FRANCISCO
Bernardo e în locu-mi;
Noapte bună.

Exit.

MARCELLUS
Hei, tu, Bernardo!

BERNARDO
Vorbeşte!
Horatio?

HORATIO
Un deget doar din el.

BERNARDO
Vin', tu, Horatio, vino, bun Marcellus.

HORATIO
Eh, moftu-acela a mai ieşit ast-noapte?

BERNARDO
Eu n-am văzut nimic.

MARCELLUS
Horatio zice că-i doar spaima noastră
Şi nu dă-n nici un chip vrun crezământ
Vedeniei ce ne tulbură de-alalteri;

Therefore I have entreated him along,
With us to watch the minutes of this night,
That if again this apparition come,
He may approve our eyes and speak to it.

Horatio
Tush, tush, 'twill not appear.

Bernardo
Sit down a while,
And let us once again assail your ears,
That are so fortified against our story,
What we have two nights seen.

Horatio
Well, sit we down,
And let us hear Bernardo speak of this.

Bernardo
Last night of all,
When yond same star, that's westward from the pole,
Had made his course to illume that part of heaven,
Where now it burns, Marcellus and myself,
The bell then beating one, —
*Enter Ghost.**

Marcellus
Peace, break thee off; look, where it comes again!

Bernardo
In the same figure, like the king that's dead.

Marcellus
Thou art a scholar; speak to it, Horatio.*

Bernardo
Looks it not like the king? mark it, Horatio.

Horatio
Most like; it harrows me with fear and wonder.*

De-aceea l-am rugat ca într-adins
Să stea cu noi de pază-n astă noapte,
Şi dacă iar ne-apare arătarea,
Văzînd-o el, să-i spună un cuvînt.

Horatio
Aş, ce să-apară, cum?!

Bernardo
Stai jos puţin,
Să-ţi umplem iar urechile-amîndouă,
Rămase surde la povestea noastră,
Cu ce-am văzut noi două nopţi.

Horatio
Să stăm
Şi să-ascultăm ce-are de spus Bernardo.

Bernardo
Ieri noapte, mai cu seamă, cînd
Aceeaşi stea de colo, dinspre-apus,
Urcase mult, chiar unde arde-acum,
Să-şi lumineze cerul ei, iar noaptea
Trecea de miez, Marcellus şi cu mine,—
Intră Fantoma.

Marcellus
Stai, taci odată, uite-o, vine iar!

Bernardo
Cu chip la fel ca răposatul rege.

Marcellus
Eşti om citit, vorbeşte-i tu, Horatio!

Bernardo
Nu pare-ntocmai regele? Ia-i seama.

Horatio
Întocmai; mă cutremur şi-s uimit.

Bernardo
It would be spoke to.

Marcellus
Speak to it, Horatio.

Horatio
What art thou that usurp'st this time of night,
Together with that fair and warlike form,
In which the majesty of buried Denmark*
Did sometimes march? by heaven, I charge thee, speak!

Marcellus
It is offended.

Bernardo
See, it stalks away.

Horatio
Stay, speak, speak, I charge thee, speak!
Exit Ghost.

Marcellus
'Tis gone and will not answer.

Bernardo
How now, Horatio? you tremble and look pale:
Is not this something more than fantasy?
What think you on't?

Horatio
Before my God, I might not this believe,
Without the sensible and true avouch
Of mine own eyes.

Marcellus
Is it not like the king?

Horatio
As thou art to thyself.
Such was the very armour he had on,
When he the ambitious Norway combated;

Bernardo
Aşteaptă-o vorbă.

Marcellus
Întreabă dar, Horatio.

Horatio
Ce duh eşti tu de tulburi timp de noapte,
Cu chip măreţ şi în pieptar de zale,
Cum numai rar umbla doar majestatea
Înmormîntatei Danemarce?* Spune!

Marcellus
L-ai supărat.

Bernardo
În pas măreţ se duce.

Horatio
Dar stai şi spune! Îţi poruncesc, vorbeşte!
Exit Fantoma.

Marcellus
S-a dus şi nu va mai răspunde.

Bernardo
Eh, ce-i, Horatio, tremuri? eşti ca varul:
E duhu-acesta numai spaima noastră?
Răspunde, ce mai zici?

Horatio
Pe Cel-de-Sus că nu puteam să cred
De n-aveam martori vii în adevăr
Chiar ochii mei.

Marcellus
Ca regele-i, sau nu?

Horatio
Leit, ca tine însuţi tu;
Purta chiar platoşa-mbrăcată-n lupta
În care-a-nfrînt pe aprigul Norveg;

So frowned he once, when, in an angry parle,
He smote the sledded Polacks on the ice.*
'Tis strange.

Marcellus
Thus twice before, and jump at this dead hour,*
With martial stalk hath he gone by our watch.

Horatio
In what particular thought to work I know not,
But in the gross and scope of my opinion,
This bodes some strange eruption to our state.

Marcellus
Good now, sit down, and tell me, he that knows,
Why this same strict and most observant watch
So nightly toils the subject of the land
And why such daily cast of brazen cannon,
And foreign mart for implements of war,
Why such impress of shipwrights, whose sore task
Does not divide the Sunday from the week;
What might be toward, that this sweaty haste
Doth make the night joint-labourer with the day;
Who is't that can inform me?

Horatio
That can I.
At least the whisper goes so; our last king,
Whose image even but now appear'd to us,
Was, as you know, by Fortinbras of Norway,

Și, crunt la fel, cînd, tunător în glas,
Zdrobi iuți sănii de poloni pe gheață.
Ciudat...

Marcellus
De încă două ori, la ceas de moarte,
Cu mers războinic veghea ne-a umplut.

Horatio
Ce gînd anume să mai deapăn, nu știu;
Dar văd că țării-n totul i se-aduc
Vestiri de negre izbucniri în stat.

Marcellus
Stați jos acum și spuie-mi cine știe
De ce aceeași veghe încordată
Muncește noaptea pe supușii toți,
De ce se toarnă-arama-n tunuri zilnic,
Și zilnic vin din tîrguri depărtate
Atîtea noi unelte de război;
De ce se-aleargă-atîta la corăbii,
Că nu mai știe nimeni de duminici,
Și ce-i această grabă în sudori,
Ce leagă-n muncă zilele de nopți?
Să-mi spună cine poate?

Horatio
Da, pot eu,
Sau cel puțin e zvon că fostul rege,
Al cărui chip ni se-arată-adineauri,
A fost, cum știți, de Fortinbras norvegul,

Thereto pricked on by a most emulate pride,
Dar'd to the combat; in which our valiant Hamlet —
For so this side of our known world esteemed him —
Did slay this Fortinbras; who, by a sealed compact,
Well ratified by law and heraldry,
Did forfeit, with his life, all those his lands
Which he stood seized of, to the conqueror:
Against the which a moiety competent
Was gaged by our king, which had returned
To the inheritance of Fortinbras,*
Had he been vanquisher; as, by the same covenant
And carriage of the article designed, *
His fell to Hamlet; now sir, young Fortinbras,
Of unimproved mettle, hot and full,*
Hath in the skirts of Norway here and there
Sharked up a list of lawless resolutes,
For food and diet, to some enterprise*
That hath a stomach in't, which is no other,
As it doth well appear unto our state,
But to recover of us by strong hand
And terms compulsatory, those foresaid lands,*
So by his father lost; and this, I take it,
Is the main motive of our preparations,
The source of this our watch, and the chief head
Of this post-haste and romage in the land.

Bernardo
I think it be no other, but e'en so;
Well may it sort, that this portentous figure

Acesta-mpins de lauda-n întreceri,
Poftit la lupta-n care bravul Hamlet,
Cum i s-a zis în emisferul nostru,
Ucise pe-acel Fortinbras; şi astfel,
Prin greu cuvînt, pe care-au pus peceţi,
Cuvînt al legii şi cuvînt de regi,
Pierdu Norvegu-o seamă de ţinuturi;
În cumpănă o parte cuvenită
Pusese-asemeni fostul nostru rege,
Trecînd-o-n moşteniri lui Fortinbras
Ca semn al biruinţei, de-ar fi-nvins;
Cum, prin aceeaşi scrisă învoială,
Pămînturile-i toate i-au căzut
Lui Hamlet; însă Fortinbras cel tînăr,
Arzînd şi plin de focul vîrstei lui,
A tot chemat la oameni fără lege,
Pe-alocurea, la poalele norvege,
Pe care-i ţine-acolo şi-i îmbuibă,
Cu gînd ascuns; şi ce alt gînd să aibă
Decît, cum se şi ştie printre noi,
Ca, silnic şi lovind neaşteptat,
S-apuce iar pierdutele pămînturi.
Aceasta, după cît îmi dau eu seama,
E pricină acelor pregătiri,
Izvorul veghii noastre lungi şi rost
Al grabei şi al forfotei din ţară.

Bernardo
Nici eu nu cred altfel, ci chiar aşa;
De-aceea scutul falnicei vedenii,

Comes armed through our watch so like the king,
That was and is the question of these wars.

HORATIO

A moth it is to trouble the mind's eye:
In the most high and palmy state of Rome,
A little ere the mightiest Julius fell,
The graves stood tenantless, and the sheeted dead
Did squeak and gibber in the Roman streets:
And even the like precurse of fierce events,*
As stars with trains of fire, and dews of blood,
Disasters in the sun; and the moist star,*
Upon whose influence Neptune's empire stands,*
Was sick almost to doomsday with eclipse:
As harbingers preceding still the fates
And prologue to the omen coming on,
Have heaven and earth together demonstrated
Unto our climatures and countrymen.

Re-enter Ghost.

But soft, behold, lo, where it comes again!
I'll cross it, though it blast me; stay, illusion!
If thou hast any sound or use of voice,
Speak to me:
If there be any good thing to be done,
That may to thee do ease, and grace to me,
Speak to me:
If thou art privy to thy country's fate,
Which, happily, foreknowing may avoid,
O, speak!
Or if thou hast uphoarded in thy life
Extorted treasure in the womb of earth,

Şi spada-s chiar a regelui ce-a fost
Şi este cap acestor neînţelegeri.

HORAŢIO

Un fir de praf ne tulbură vederea.
În culmea, chiar, de glorie a Romei
Şi pînă-a nu fi Cezar la pămînt,
Mormintele-au sărit şi morţii-n giulgi,
Bîiguitori, pe străzi au clempănit;
Şi stele-au fost, cu cozi de foc, şi rouă
De sînge; soarele s-a strîns, iar luna,
Stăpînă-a-mpărăţiei lui Neptun,
Ceţoasă-a stat ca-n ziua de apoi;
Şi tot aşa proorocind sorţi grei,
Cu crăinicii că vine-o piază-rea,
Acelaşi lanţ de semne vestitoare,
Pămînt şi cer au arătat de-asemeni
Ţăranilor şi cîmpurilor noastre.

Intră din nou Fantoma.

Dar ce văd? Iat-o, iarăşi a venit!
Mă suflă, dar o-ntîmpin. Stai, nălucă!
De nu ai grai de om, cu orice grai
Să-mi spui:
Ne ceri ceva s-aducem la-mplinire
Spre pacea ta şi mîntuirea noastră?
Să-mi spui:
Cunoşti în taină soarta grea a ţării
Şi-ai vrea, vestind-o, poate s-o fereşti?
O, spune!
În timpul vieţii-ai tăinuit tăcînd
Comori nedrepte-n pîntec de pămînt?

For which, they say, you spirits oft walk in death,
Speak of it, stay and speak! *(The cock crows.)*
Stop it, Marcellus.

Marcellus
Shall I strike at it with my partisan?

Horatio
Do, if it will not stand.

Bernardo
'Tis here!

Horatio
'Tis here!

Exit Ghost.

Marcellus
'Tis gone!
We do it wrong, being so majestical,
To offer it the show of violence;
For it is, as the air, invulnerable,
And our vain blows malicious mockery.

Bernardo
It was about to speak when the cock crew.

Horatio
And then it started like a guilty thing,
Upon a fearful summons; I have heard,*
The cock, that is the trumpet to the morn,
Doth with his lofty and shrill-sounding throat
Awake the god of day, and at his warning,
Whether in sea or fire, in earth or air,*
The extravagant and erring spirit hides
To his confine; and of the truth herein
This present object made probation.

Marcellus
It faded on the crowing of the cock.
Some say that ever 'gainst that season comes
Wherein our Saviour's birth is celebrated,

Doar ele pot desfereca morminte!
Vorbeşte, stai! *(Cîntec de cocoş.)*
Opreşte-o tu, Marcellus.

Marcellus
S-o şi lovesc cu sulița?

Horatio
Loveşte-o, dacă nu stă.

Bernardo
Aici!

Horatio
Aici!

Exit Fantoma.

Marcellus
S-a dus!
Făcurăm rău că-acestui duh măreț
Am vrut tăria noastră-a-i arăta;
Făptura lui e vînt invulnerabil,
Ce paloşul netrebnic ni-l ia-n rîs.

Bernardo
Şi-ar fi vorbit de nu cînta cocoşul.

Horatio
Plecă apoi ca-mpovărat de vină
La o chemare aspră. -Am auzit
Că goarna dimineții e cocoşul,
Că guşa lui cu un țipăt subțiratec
Deşteaptă pe-al luminii domn, şi-atunci,
Din apă, foc, pămînt sau din văzduh,
Oriunde-ar fi vrun duh rătăcitor,
Se-ascunde duhu-n tainița-i ştiută.
Că-aşa şi este,-acum s-a dovedit.

Marcellus
Pieri deodată-n cîntec de cocoş.
Spun mulți că pînă-a se-mplini sorocul
De sărbătoare-a Naşterii din iesle,

The bird of dawning singeth all night long,
And then, they say, no spirit dare stir abroad,
The nights are wholesome, then no planets strike,
No fairy takes, nor witch hath power to charm,
So hallowed and so gracious is that time.

Horatio

So have I heard and do in part believe it.
But look, the morn in russet mantle clad
Walks o'er the dew of yon high eastward hill:
Break we our watch up; and, by my advice,
Let us impart, what we have seen to-night,
Unto young Hamlet, for, upon my life,
This spirit dumb to us will speak to him:
Do you consent we shall acquaint him with it,
As needful in our loves, fitting our duty?

Marcellus

Let's do't, I pray; and I, this morning, know
Where we shall find him most convenient.

Exeunt

Cocoşii cîntă-ntr-una pînă-n zori;
Se zice că nici duhuri nu perindă,
Că-s nopţi de har, cînd nu se lovesc stele,
Nici vrăji nu leagă, nici nu umblă iele;
Sînt nopţi de sfîntă rouă şi iertare.

Horatio

Se spune, da; şi cred în bună parte.
Dar, iată, zorii-n pînze cum e spuza
Se plimbă-n roua rumenelor piscuri:
E timpul să plecăm, şi cred că-i bine
Să dăm de ştire tînărului Hamlet
De ce-am văzut ast-noapte; fiindcă jur
Că lui tăcuta umbră-i va vorbi.
Nu credeţi voi că-ar fi o datorie
A dragostei să-i spunem ce-am văzut?

Marcellus

Nici vorbă. Eu ştiu bine, dimineaţa,
Cam unde se cuvine-a-l întîlni.

Exeunt.

Scene 2

A room of state in the castle. Flourish.
Enter the King, Queen, Hamlet, Polonius Laertes, Voltimand, Cornelius, Lords and Attendants.

KING

Though yet of Hamlet our dear brother's death*
The memory be green, and that it us befitted
To bear our hearts in grief and our whole kingdom
To be contracted in one brow of woe,
Yet so far hath discretion fought with nature,
That we with wisest sorrow think on him
Together with remembrance of ourselves;
Therefore our sometime sister, now our queen,
The imperial jointress to this warlike state,
Have we, as 'twere with a defeated joy,
With an auspicious and a dropping eye,
With mirth in funeral, and with dirge in marriage,
In equal scale weighing delight and dole,
Taken to wife: nor have we herein barred
Your better wisdoms, which have freely gone
With this affair along: for all, our thanks.
Now follows that you know, young Fortinbras,
Holding a weak supposal of our worth,
Or thinking, by our late dear brother's death,
Our state to be disjoint and out of frame,

Scena 2

O încăpere de stat a castelului. Trompete.
Intră Regele, Regina, Hamlet, Polonius, Laertes, Voltimand, Cornelius, Lorzi şi Curteni.

REGELE

Deşi e încă verde amintirea
A morţii drag fratelui nostru Hamlet,
Şi nouă-n inimi ni s-ar potrivi
Tristeţea, iar întregului regat,
Privirea sub sprîncenele-ncruntate,
Atît luptă cu sine, totuşi, firea,
Că fără să uităm de noi, plîngînd,
Gîndim la el cu stăpînit alean.
Aşa că pe cumnata, azi regină,
Augustă văduvind în tulburi vremi,
Am luat-o, cu înfrîntă bucurie,
C-un ochi rîzînd şi altul picurînd,
Cu mirt la groapă, bocete la nuntă,
Punîndu-mi jalea-n cumpeni cu-ncîntarea,
Am luat-o de soţie; căci n-am vrut
Să punem piedici marii-nţelepciuni
Pe care nesilit aţi arătat-o
În tristele-ntîmplări: vă mulţumim.
Dar iată, ştiţi că Fortinbras cel tînăr,
Ţinîndu-ne, pesemne, de nevrednici,
Crezînd că moartea drag fratelui nostru
Lăsă în ţară vrajbă şi prăpăd,

Colleagued with this dream of his advantage,
He hath not failed to pester us with message,
Importing the surrender of those lands
Lost by his father, with all bands of law,*
To our most valiant brother; so much for him.
Now for ourself, and for this time of meeting,
Thus much the business is; we have here writ
To Norway, uncle of young Fortinbras*,
Who, impotent and bed-rid, scarcely hears
Of this his nephew's purpose, to suppress
His further gait herein, in that the levies,
The lists and full proportions, are all made
Out of his subject; and we here dispatch
You, good Cornelius, and you, Voltimand,
For bearers of this greeting to old Norway;
Giving to you no further personal power
To business with the king, more than the scope
Of these delated articles allow:
Farewell, and let your haste commend your duty.

Cornelius
Voltimand
In that and all things, will we show our duty.

King
We doubt it nothing: heartily farewell.
Exeunt Voltimand and Cornelius.
And now, Laertes, what's the news with you?
You told us of some suit, what is't, Laertes?
You cannot speak of reason to the Dane*
And lose your voice: what wouldst thou beg, Laertes,
That shall not be my offer, not thy asking?

Visînd cîştiguri, fală şi măriri,
Găsi prilej de-a ne stîrni odihna
Cerînd anume-acele vechi pămînturi,
Pe care tatăl său le-a legiuit,
Pierzîndu-le, viteazului meu frate.
De-aceea-am vrut să ţinem acest sfat.
Sînt treburi multe: noi am şi vestit
Norvegul, unchi lui Fortinbras cel tînăr,
Ce-ajuns de ani şi boală, n-a aflat
De-aceste puneri tinereşti la cale,
Să curme-odată umbletul viclean
De oşti la graniţi şi de mari chemări
Făcute de nepot; îi vom trimite
Prin voi, Cornelius, bun, şi Voltimand,
Salutul nostru, fără să puteţi
Cu regele mai mult a întocmi
Decît ce scrisul, larg, lasă-a se şti.
Drum bun, şi datoria vă grăbească.

Cornelius
Voltimand
Aici şi-oriunde, numai datoria.

Regele
Ştim bine, ştim; din inimă, drum bun.
Exeunt Voltimand şi Cornelius.
Acum, Laertes, ce ne mai spui nou?
Aveai ceva de gînd, Laertes, ce?
Doar nu poţi cere Danului dreptate
Şi pierde glasul; poate vreai, Laertes,
Ce nu-i de dat şi nu e de cerut?

The head is not more native to the heart,
The hand more instrumental to the mouth,
Than is the throne of Denmark to thy father.
What wouldst thou have, Laertes?

Laertes

My dread lord,
Your leave and favour to return to France,
From whence, though willingly I came to Denmark,
To show my duty in your coronation,
Yet now, I must confess, that duty done,
My thoughts and wishes bend again toward France,
And bow them to your gracious leave and pardon.

King

Have you your father's leave? What says Polonius?

Polonius

He hath, my lord, wrung from me my slow leave
By laboursome petition, and at last
Upon his will I sealed my hard consent:
I do beseech you, give him leave to go.

King

Take thy fair hour, Laertes; time be thine
And thy best graces spend it at thy will!
But now, my cousin Hamlet, and my son,—

Hamlet

(aside) A little more than kin, and less than kind.*

King

How is it, that the clouds still hang on you?*

Hamlet

Not so, my lord; I am too much i' the sun.*

Nici capul nu-i de inimă legat,
Nici mîna nu e de unealtă gurii,
Cît tatăl tău e tronului danez.
Răspunde, ce-ţi doreşti?

Laertes

Temute domn,
Înaltă voie să mă-ntorc în Franţa,
De unde-am alergat în Danemarca,
Să-mi fac de-ncoronare datoria;
Acum, că datoria mi-e-mplinită,
Simţiri şi gînd îmi zboară iar spre Franţa,
Şi vouă spre iertare mi le-nclin.

Regele

Ţi-a dat Polonius voia-i de părinte?

Polonius

Mi-a stors-o, doamne,-n silă, zi de zi,
Cu cazną multă; şi-n sfîrşit i-am pus
Sigiliul învoirii pe dorinţi.
Vă rog şi eu, îngăduiţi să plece.

Regele

Ceas bun, Laertes; timpul ţi-l alege
Şi cheltuie-l din plin şi după plac.
Şi-acum, tu, vere Hamlet, dar şi fiu...

Hamlet

(aparte) Destul de rudă, însă nu-nrudiţi.

Regele

De ce nori negri încă te-nvestmîntă?

Hamlet

De loc, *my lord*, mă simt chiar prea în soare.

Queen

Good Hamlet, cast thy nighted colour off,
And let thine eye look like a friend on Denmark;*
Do not, for ever with thy vailed lids
Seek for thy noble father in the dust:
Thou know'st 'tis common, all that lives must die,
Passing through nature to eternity.

Hamlet

Ay, madam, it is common.

Queen

If it be,
Why seems it so particular with thee?

Hamlet

"Seems," madam? nay, it is; I know not "seems."
'Tis not alone my inky cloak, good mother,
Nor customary suits of solemn black,
Nor windy suspiration of forced breath,
No, nor the fruitful river in the eye,
Nor the dejected haviour of the visage,
Together with all forms, moods, shapes of grief,
That can denote me truly; these indeed seem.
For they are actions that a man might play,
But I have that within which passes show,
These but the trappings and the suits of woe.

King

'Tis sweet and commendable in your nature, Hamlet,
To give these mourning duties to your father;
But you must know your father lost a father,

Regina

Alungă-aceste neguri, bune Hamlet,
Şi-arată ochi prieteni Danemarcei;
Umblînd mereu cu pleoapele căzute,
Tu caţi în praf pe vrednicu-ţi părinte.
Aşa e dat: să moară ce trăieşte,
Trecînd prin viaţă către veşnicie.

Hamlet

Aşa e dat, da, doamnă.

Regina

Dacă e,
De ce să-ţi pară altfel numai ţie?

Hamlet

Să-mi „pară"? Nu, e chiar aşa, nu-mi „pare".
Nu haina scoasă din cerneluri, mamă,
Nici alte straie-n doliul lor solemn,
Nici silnic şuierata-mi răsuflare,
Nici, ele, ale ochilor pîraie,
Şi nici obrazul tras de suferinţă,
Şi toate alte forme-ale durerii
Nimic nu spun; şi-n adevăr că par,
Fiind doar semne-adesea şi prefaceri;
În mine-i mult mai mult decît arată
Zadarnice podoabele-ntristării.

Regele

Plăcut şi-nalt e sufletul tău, Hamlet,
Părintele cu-atîta chin cinstindu-ţi;
Dar, ştii, chiar tatăl tău pierdu un tată,

That father lost, lost his, and the survivor bound,
In filial obligation for some term,
To do obsequious sorrow; but to persever
In obstinate condolement is a course
Of impious stubbornness, 'tis unmanly grief,
It shows a will most incorrect to heaven,
A heart unfortified, a mind impatient,
An understanding simple and unschooled;
For what we know must be and is as common
As any the most vulgar thing to sense,
Why should we in our peevish opposition
Take it to heart? Fie! 'tis a fault to heaven,
A fault against the dead, a fault to nature,
To reason most absurd, whose common theme
Is death of fathers, and who still hath cried,
From the first corse, till he that died to-day,
"This must be so." We pray you, throw to earth
This unprevailing woe, and think of us
As of a father: for let the world take note,
You are the most immediate to our throne,
And, with no less nobility of love
Than that which dearest father bears his son,
Do I impart toward you. For your intent
In going back to school in Wittenberg,*
It is most retrograde to our desire,*
And we beseech you, bend you to remain
Here in the cheer and comfort of our eye,
Our chiefest courtier, cousin, and our son.

Queen

Let not thy mother lose her prayers, Hamlet:
I pray thee, stay with us; go not to Wittenberg.

Ce tot la fel şi l-a pierdut pe-al său,
Legîndu-şi fiu-n triste cuveniri,
De amintirea-i, numai un răstimp;
E însă o pornire spre păcat
Să stărui zi de zi în neagră jale.
Durerea ta nici nu e omenească;
E-o fire-ntoarsă de la cer, în ea,
Simţiri plăpînde, spirit nesupus
Şi-o minte simplă, fără-nvăţătură;
Ştiind că moartea, dintre cele-obşteşti,
E tot ce poate fi mai cuvenit,
De ce atît de-nvierşunat am pune-o
La inimă? Greşim faţă de cer,
De moartea însăşi şi de legea firii,
Greşim absurd în contra-nţelepciunii,
Ce-i floarea părinteştilor morminte
Şi care, de la primul mort pe lume
La cel de azi, în linişte suspină:
„Aşa e scris." Rugăm să scuturi dar
Tristeţea netemeinică şi cată
La noi ca la un tată; afle toţi
Că nimeni nu-i mai lîngă tronul Dan,
Că-ţi dăm aceeaşi dragoste curată
Cu care scumpul tată te crescu.
De-aceea, spun, dorinţa noastră nu e
Să mergi din nou la şcoală-n Wittenberg,
Ci te rugăm, înclină să rămîi,
Ne fii lumină-a ochilor, curtean
Dintîi, şi văr, şi drag fecior ne fii.

Regina

Îndură-te de-o inimă de mamă:
Te rog, rămîi şi lasă Wittenbergul.

Hamlet

I shall in all my best obey you, madam.

King

Why, 'tis a loving and a fair reply;
Be as ourself in Denmark. Madam, come;
This gentle and unforced accord of Hamlet
Sits smiling to my heart, in grace whereof,
No jocund health that Denmark drinks to-day,
But the great cannon to the clouds shall tell,*
And the king's rouse the heaven shall bruit again,
Re-speaking earthly thunder. Come away.

Flourish. Exeunt all but Hamlet.

Hamlet

O, that this too too solid flesh would melt,*
Thaw and resolve itself into a dew!
Or that the Everlasting had not fixed
His canon 'gainst self-slaughter! O God! God!
How weary, stale, flat, and unprofitable
Seem to me all the uses of this world!
Fie on't, ah fie! 'tis an unweeded garden
That grows to seed; things rank and gross in nature
Possess it merely. That it should come thus!
But two months dead, nay, not so much, not two;
So excellent a king, that was to this
Hyperion to a satyr, so loving to my mother,*
That he might not beteem the winds of heaven
Visit her face too roughly; heaven and earth!

Hamlet

Voi face tot ce-mi spuneţi, totul, doamnă.

Regele

Frumos răspuns e-al dragostei cuvînt;
Ne fii de-o seamă dar. Să mergem, doamnă;
Plăcutul gest, nesilnic, al lui Hamlet
Surîs aşterne-n inimi; poruncesc
Să nu se-nchine-n ţară un pahar
Nainte tunul de-a vorbi spre nori
Şi cerul de-a suna-n regescul clinchet,
Întors ca tunet pe pămînt. Să mergem.

Trompete. Exeunt toţi, afară de Hamlet.

Hamlet

O, trupu-mi prea-prea greu de s-ar topi
În valuri, prefăcute-apoi în rouă,
Sau Veşnicul de n-ar fi pus canon
Pe suflet biet de sinucis! O, Doamne,
Ce searbăd, veşted, rînced şi zadarnic
E rostul lumii-ntregi în ochii mei!
Mi-e silă! Silă! Nimeni n-a plivit
Grădina de dudăul dat în copt!
Urma de mult să fie cîte sînt.
De două luni doar mort, şi nici atît;
Un rege-atît de falnic, că urmaşul
Îi vine ca un satir lui Hyperion;
Iar mamei soţ atît de iubitor,
Că nu lăsa decît doar adieri
Să-i răcorească-obrajii. -O, ceruri mari!

Must I remember? why, she would hang on
him
As if increase of appetite had grown
By what it fed on, and yet within a month —
Let me not think on't; frailty, thy name
is woman!
A little month, or ere those shoes were old,
With which she follow'd my poor father's
body,
Like Niobe, all tears: — why she, even
she, — *
O God! a beast, that wants discourse of
reason*
Would have mourned longer, — married
with my uncle,
My father's brother, but no more like my
father
Than I to Hercules, within a month,
Ere yet the salt of most unrighteous tears
Had left the flushing in her galled eyes,
She married. O most wicked speed, to post
With such dexterity to incestuous sheets!
It is not, nor it cannot come to good;
But break my heart, for I must hold my
tongue!

Enter Horatio, Marcellus and Bernardo.

HORATIO
Hail to your lordship!

HAMLET
I am glad to see you well:
Horatio, or I do forget myself.

HORATIO
The same, my lord, and your poor servant
ever.

De ce-mi mai amintesc? Ea ar fi vrut
Să stea mereu de gîtu-i aninată,
Sorbindu-l, dar cu tot mai mare sete;
Şi, totuşi, după-o lună — dar mai bine
De n-aş mai şti; o, nestatornicie,
Adevăratu-ţi nume e femeie!
Şi-s încă noi pantofii ei cu care
Urmă sicriul bietului meu tată,
Ca o Niobe-n lacrămi; cum, tot ea —
O, Doamne!-o fiară fără judecată
Ar fi jelit mai mult — să se mărite
Cu unchiul, frate bun al tatii, însă
Venindu-i lui cum vin lui Hercul eu.
Atît: o lună! Chiar mai nainte
Ca sarea mult nedreptelor ei lacrimi
Să-şi zvînte-n ochii-i roşii şiroirea,
S-a măritat. O, grabă cu păcat
La pînzele de pat incestuos!
Aceasta nu-i a bine, nu, nu poate fi.
Te sfarmă, suflet, limba-mi voi muşca!

Intră Horatio, Marcellus şi Bernardo.

HORATIO
Alteţă!

HAMLET
Ce plăcere că te văd,
Horatio, nu? sau eu nu mai sînt eu.

HORATIO
Chiar el, *my lord*, şi-n veci supusul vostru.

Hamlet
Sir, my good friend; I'll change that name with you;*
And what make you from Wittenberg, Horatio?
Marcellus?

Marcellus
My good lord!

Hamlet
I am very glad to see you. *(to Bernardo.)*
Good even, sir.
(to Horatio.) But what, in faith, make you from Wittenberg?

Horatio
A truant disposition, good my lord.

Hamlet
I would not hear your enemy say so,
Nor shall you do mine ear that violence
To make it truster of your own report
Against yourself: I know you are no truant,
But what is your affair in Elsinore?
We'll teach you for to drink deep ere you depart.

Horatio
My lord, I came to see your father's funeral.*

Hamlet
I prithee, do not mock me, fellow-student;
I think it was to see my mother's wedding.

Horatio
Indeed, my lord, it followed hard upon.

Hamlet
Thrift, thrift, Horatio; the funeral baked-meats*
Did coldly furnish forth the marriage tables.
Would I had met my dearest foe in heaven
Or ever I had seen that day, Horatio!
My father, methinks I see my father.

Hamlet
Prieten drag, zi-mi domnule; aş vrea
Să schimb cu tine acel titlu. Dar
De ce-ai venit din Wittenberg, Horatio?
Marcellus?

Marcellus
Bunul meu stăpîn...

Hamlet
Mă bucur. *(Lui Bernardo:)* Bună seara, domnule. *(Lui Horatio:)* De ce-ai venit, te-ntreb, din Wittenberg?

Horatio
Un gust de hoinăreală,-alteţă.

Hamlet
Duşman să-ţi fii, şi n-ai vorbi aşa;
Oricum, urechea tot nu-mi vei sili
S-asculte pîri ce singur ţi le-aduci;
Ştiu prea de mult că nu eşti un hoinar.
Dar ce-ai venit să faci în Elsinore?
Ştiinţa-aici se suge din butoi.

Horatio
Am vrut să văd regeasca-nmormîntare.

Hamlet
Mă iai în rîs, studente-camarad;
Ai vrut să vezi, cred, nunta mamei mele.

Horatio
E drept, *my lord*, că se ţinură lanţ.

Hamlet
Mai ieftin, ieftin! Recile bucate
Pentru comînd au fost şi ale nunţii.
Mai bine-n cer mi-aş fi-ntîlnit duşmanii
Decît s-apuc această zi, Horatio!
Îl văd pe tata, uite, -l văd acum.

Horatio
Where, my lord?

Hamlet
In my mind's eye, Horatio.

Horatio
I saw him once; he was a goodly king.

Hamlet
He was a man, take him for all in all,
I shall not look upon his like again.

Horatio
My lord, I think I saw him yesternight.

Hamlet
Saw? who?

Horatio
My lord, the king your father.

Hamlet
The king my father?

Horatio
Season your admiration for a while
With an attent ear, till I may deliver,
Upon the witness of these gentlemen,
This marvel to you.

Hamlet
For God's love, let me hear.

Horatio
Two nights together had these gentlemen,
Marcellus and Bernardo, on their watch,
In the dead waste and middle of the night,
Been thus encountered. A figure like your father,
Armed at point exactly, cap-a-pe,
Appears before them and, with solemn march,
Goes slow and stately by them: thrice he walked
By their oppressed and fear-surprised eyes,

Horatio
O, unde,-alteță?

Hamlet
În văzul minții mele.

Horatio
Țin bine minte,-a fost un rege bun.

Hamlet
A fost un om, dar om neprețuit,
Și-alt semen știu că-n veci n-am să-i mai aflu.

Horatio
Alteță, cred că l-am zărit azi-noapte.

Hamlet
Zărit, pe cine?

Horatio
My lord, pe tatăl vostru, regele.

Hamlet
Pe tatăl meu, pe regele?

Horatio
Mai bine
Uimirii potriviți-i pentru-un timp
Ureche liniștită, ca să pot,
Avînd ca martori gentilomii-acești,
Minunea s-o destăinui.

Hamlet
Doamne, spune!

Horatio
Făcînd de strajă-n două nopți la rînd
Prietenii Marcellus și Bernardo,
În miezul plin, pustiu și stins al nopții,
Un chip la fel cu-al regelui văzură:
Cu coiful lui, cu scut și cu baltag,
Călcînd măreț, ca-n umbletu-i solemn,
În sus și-n jos, de trei ori a trecut
Sub ochii lor, de spaimă-ncremeniți

Within his truncheon's length; whilst they,
distilled
Almost to jelly, with the act of fear
Stand dumb and speak not to him. This
to me
In dreadful secrecy impart they did;
And I with them the third night kept the
watch,
Where, as they had deliver'd, both in time,
Form of the thing, each word made true
and good,
The apparition comes: I knew your father.
These hands are not more like.

Hamlet

But where was this?

Marcellus

My lord, upon the platform where we
watched.

Hamlet

Did you not speak to it?

Horatio

My lord, I did.
But answer made it none; yet once
methought
It lifted up it head and did address
Itself to motion, like as it would speak:
But even then the morning cock crew loud,
And at the sound it shrunk in haste away
And vanished from our sight.

Hamlet

'Tis very strange.

Horatio

As I do live, my honoured lord, 'tis true;
And we did think it writ down in our duty
To let you know of it.

La-naltu-i sceptru; însă, începînd
Să tremure ca apa închegată,
Ei n-au putut să-i spună un cuvînt.
Dar taina lor în taină mi-au supus,
Şi-a treia noapte însumi am vegheat;
Şi iar venind regeasca umbră,-n ea
Pe tatăl vostru-ntocmai l-am văzut.
Aceste mîini nu-şi seamănă mai mult.

Hamlet

Şi totul unde s-a-ntîmplat?

Marcellus

My lord,
Acolo, pe terasă, unde-i straja.

Hamlet

Şi nu i-ai spus nimic?

Horatio

Ba da, *my lord*;
Dar n-a răspuns, deşi o dată, parcă,
Nălţîndu-şi fruntea să se-ndrepte-n mers,
Crezurăm toţi că vrea să ne vorbească;
Dar chiar atunci cocoşul dimineţii
Cîntă, iar umbra prinse scăzămînt
Şi-apoi pieri.

Hamlet

În adevăr, ciudat.

Horatio

Ca viaţa mea, e totu-adevărat;
Făcurăm sfat şi-apoi ne-am poruncit
Să dăm de veste-alteţei-voastre.

HAMLET
Indeed, indeed sirs, but this troubles me,
Hold you the watch to-night?

MARCELLUS
BERNARDO
We do, my lord.

HAMLET
Armed, say you?

MARCELLUS
BERNARDO
Armed, my lord.

HAMLET
From top to toe?

MARCELLUS
BERNARDO
My lord, from head to foot.

HAMLET
Then saw you not his face.*

HORATIO
O, yes, my lord; he wore his beaver up.

HAMLET
What, looked he frowningly?

HORATIO
A countenance more in sorrow than in anger.

HAMLET
Pale, or red?

HORATIO
Nay, very pale.

HAMLET
And fixed his eyes upon you?

HORATIO
Most constantly.

HAMLET
I would I had been there.

HAMLET
Da,
Da, domnii mei, dar nu ştiţi cît mă tulbur.
La noapte mai păziţi?

MARCELLUS
BERNARDO
Păzim, *my lord.*

HAMLET
Era-narmat, aţi spus?

MARCELLUS
BERNARDO
Armat, *my lord.*

HAMLET
Din creştet pînă-n tălpi?

MARCELLUS
BERNARDO
Din tălpi în creştet.

HAMLET
Atuncea, chipul nu i l-aţi văzut.

HORATIO
O, da, *my lord*, purta viziera-n sus.

HAMLET
Eh, cum privea,-ncruntat?

HORATIO
Părea mai mult
Adînc mîhnit decît întărîtat.

HAMLET
Aprins, sau palid?

HORATIO
Foarte, foarte palid.

HAMLET
Cu ochii-n ochii voştri?

HORATIO
Da, mereu.

HAMLET
O, ce n-aş da să-l fi văzut şi eu!

Horatio
It would have much amazed you.

Hamlet
Very like, very like. Stayed it long?

Horatio
While one with moderate haste might tell
a hundred.

Marcellus
Bernardo
Longer, longer.

Horatio
Not when I saw't.

Hamlet
His beard was grizzled, no?

Horatio
It was as I have seen it in his life,
A sable silvered.

Hamlet
I will watch to-night:
Perchance 'twill walk again.

Horatio
I warr'nt it will.

Hamlet
If it assume my noble father's person,
I'll speak to it, though hell itself should
gape
And bid me hold my peace; I pray you all,
If you have hitherto concealed this sight,
Let it be tenable in your silence still,
And whatsoever else shall hap to-night,
Give it an understanding, but no tongue:
I will requite your loves. So, fare you well:
Upon the platform, 'twixt eleven and twelve,
I'll visit you.

All
Our duty to your honour.

Horatio
Alteță,-ați fi rămas încremenit.

Hamlet
Se poate, nu zic nu; dar cît a stat?

Horatio
Cam cît am număra pînă-ntr-o sută.

Marcellus
Bernardo
Mai mult, mai mult.

Horatio
Vorbesc, cînd am fost eu.

Hamlet
Și barba cum era, căruntă, nu?

Horatio
Era ca-n viață — un nisip de-argint.

Hamlet
La noapte stăm de strajă împreună.
Știu eu? poate mai vine.

Horatio
Da, mă prind!

Hamlet
De-și ia din nou făptura scumpă-a tatii,
Chiar iadul însuși poate să se caște
Oprindu-mă, și tot îi voi vorbi.
Vă rog să țineți mai mult în tăcere
Vedenia ce-ați ascuns-o pînă-acum;
Și orice-ar fi la noapte să se-ntîmple,
Gîndiți ce vreți, dar limba v-o struniți.
Iubirea-am să v-o-ntorc din plin. Cu bine.
La miezul nopții, -acolo, pe terasă.

Toți
Doar cinstei voastre ne simțim datori.

HAMLET
Your loves, as mine to you: farewell.
Exeunt all but Hamlet.
My father's spirit — in arms! all is not well;
I doubt some foul play; would the night were come!
Till then sit still, my soul: foul deeds will rise,*
Though all the earth o'erwhelm them to men's eyes.
Exit.

Scene 3

A room in Polonius' house.
Enter Laertes and Ophelia.

LAERTES
My necessaries are embarked, farewell:
And, sister, as the winds give benefit
And convoy is assistant, do not sleep,
But let me hear from you.

OPHELIA
Do you doubt that?

LAERTES
For Hamlet and the trifling of his favour
Hold it a fashion, and a toy in blood,
A violet in the youth of primy nature,
Forward, not permanent, sweet, not lasting,
The perfume and suppliance of a minute;
No more.

OPHELIA
No more but so?

HAMLET
Vreau schimb de dragoste-ntre noi. Cu bine.
Exeunt toți, afară de Hamlet.
Baltag, și scut, și coif! Semn rău, semn rău;
Pîndesc mîrșavi; vin', noapte, mai curînd!
Stai, suflet, stai; mîrșavele urmări
Răzbi-vor chiar de sub pămînt și mări.
Exit.

Scena 3

O încăpere în casa lui Polonius.
Intră Laertes și Ophelia.

LAERTES
Mi-au dus la țărm și cufărul; adio,
Și, scumpă soră, de e vînt prielnic
Și-o navă stă să plece, să nu pregeți:
Trimite-mi veşti.

OPHELIA
N-ai nici o îndoială.

LAERTES
Iar zîmbet și-alte fleacuri de la Hamlet,
Tu ia-le drept un joc al vîrstei lui:
Sînt flori plăpînde-n soarele de-april,
Curînd ivite, veștede curînd,
Miresme-a' unei singure clipite,
Nimic mai mult.

OPHELIA
Nimic mai mult?

LAERTES

Think it no more.
For nature crescent does not grow alone
In thews and bulk, but, as this temple waxes,
The inward service of the mind and soul
Grows wide withal; perhaps he loves you now,
And now no soil nor cautel doth besmirch
The virtue of his will: but you must fear,
His greatness weighed, his will is not his own;
For he himself is subject to his birth:
He may not, as unvalued persons do,
Carve for himself, for on his choice depends
The safety and the health of this whole state,*
And therefore must his choice be circumscribed
Unto the voice and yielding of that body
Whereof he is the head. Then if he says he loves you,
It fits your wisdom so far to believe it
As he in his particular act and place
May give his saying deed, which is no further
Than the main voice of Denmark goes withal*.
Then weigh what loss your honour may sustain,
If with too credent ear you list his songs,
Or lose your heart, or your chaste treasure open
To his unmastered importunity.
Fear it, Ophelia, fear it, my dear sister,
And keep you in the rear of your affection,
Out of the shot and danger of desire.

LAERTES

Nimic.
E-o lege-a firii tinerii să crească
La stat şi-n muşchi, dar, cu zidirea lor,
Lăuntrica putere-a chibzuinţei
Asemeni creşte. Azi, nu zic, te-o iubi,
Şi nici un gînd viclean nu-i va fi stînd
Pe cuget; însă teme-te de rangu-i
Prea nalt ca vrerea să mai fie-a lui;
Robit fiind obîrşiei, el nu e
Un om de rînd, ca singur să-şi croiască
În viaţă drum: alegerea-i se leagă
De-a ţării-ntregi tărie, şi de-aceea
Alegerea îi este mărginită
De glasul şi-nvoirea-acelui corp
Al cărui cap e el. Iubirea-i, azi,
Îţi umple mintea pînă la crezare,
Ca şi cum el pe treapta unde stă
I-ar da temei de faptă; dar temeiul
Iubirii lui e-n glasul Danemarcei.
Măsoară dar ce-n cinste poţi să pierzi
La şoapta lui urechea de-ţi apleci,
Sau cast avutul inimii ţi-l laşi
Deschis aprinsei lui nestăpîniri.
Pătrunde-te, Ophelia, de teamă,
Rămîi în urma-ndemnului tău propriu,
Departe mult de-arsurile dorinţei;

The chariest maid is prodigal enough,
If she unmask her beauty to the moon:
Virtue itself 'scapes not calumnious strokes:
The canker galls the infants of the spring
Too oft before their buttons be disclosed
And in the morn and liquid dew of youth
Contagious blastments are most imminent.
Be wary then; best safety lies in fear:
Youth to itself rebels, though none else near.

Ophelia

I shall the effect of this good lesson keep
As watchman to my heart; but, good my brother,
Do not, as some ungracious pastors do,
Show me the steep and thorny way to heaven,
Whiles like a puffed and reckless libertine
Himself the primrose path of dalliance treads
And recks not his own rede.

Laertes

O, fear me not;
I stay too long, but here my father comes;

Enter Polonius.

A double blessing is a double grace,
Occasion smiles upon a second leave.

Polonius

Yet here, Laertes? Aboard, aboard, for shame!
The wind sits in the shoulder of your sail
And you are stayed for. There, my blessing with thee,
And these few precepts in thy memory
Look thou character. Give thy thoughts no tongue,*
Nor any unproportioned thought his act;

O fată-i fără minte-ndeajuns
De-şi plimbă fragezi anii pe sub lună;
Nici cinstea nu-i ferită de ocară;
Omida roade gingaşa mlădiţă
Adesea mult nainte de-a da-n mugur,
Şi molimi grele sînt mai de temut
În zorii plini de rouă-ai tinereţii.
Ia seama: frica-ţi ţine frumuseţea,
Duşmanul tinereţii-i tinereţea.

Ophelia

Voi pune gîndu-acestei pilde paznic
Al inimii; dar, scumpe şi bun frate,
Să nu faci cum fac preoţii nevrednici,
Spinosul drum la ceruri arătîndu-l,
În timp ce, slobozi, lacomi şi-ncrezuţi,
Ei bat poteca-n floare a ispitei,
Călcîndu-şi vorba.

Laertes

N-avea nici o teamă.
Şi-acum, destul. Dar, iată, vine tata.

Intră Polonius.

Urări mai multe-aduc noroc mai mult.
Prilej de-o nouă voie îmi surîde.

Polonius

Eşti încă-aici, şi nu la ţărm? Ruşine!
Aşteaptă vîntu-n coasta bărcii tale,
Iar tu întîrzii. Mergi, fiule, cu bine
Şi-arată-ţi firea-n ţinerea de minte
A sfaturilor mele. Cumpăneşte
În gînd cuvîntul, şi în faptă, gîndul;

Be thou familiar, but by no means vulgar;
Those friends thou hast, and their adoption tried,
Grapple them unto thy soul with hoops of steel,*
But do not dull thy palm with entertainment
Of each new-hatched, unfledged comrade; beware
Of entrance to a quarrel, but, being in,
Bear't that the opposed may beware of thee;
Give every man thy ear, but few thy voice;
Take each man's censure, but reserve thy judgement.
Costly thy habit as thy purse can buy,
But not expressd in fancy; rich, not gaudy;
For the apparel oft proclaims the man,
And they in France of the best rank and station
Are often most select and generous chief in that.*
Neither a borrower nor a lender be,
For loan oft loses both itself and friend,
And borrowing dulls the edge of husbandry.
This above all, to thine own self be true
And it must follow, as the night the day,
Thou canst not then be false to any man.
Farewell, my blessing season this in thee!

Laertes
Most humbly do I take my leave, my lord.

Polonius
The time invites you; go, your servants tend.

Laertes
Farewell, Ophelia, and remember well
What I have said to you.

Fii bun cu toţi, nu însă înhăitat;
Prietenii încearcă-i mai întîi
Şi ţine-i strîns în cercuri de oţel;
Dar podul palmei nu-ţi toci dînd mîna
Cu toţi bobocii, goi, abia ouaţi;
Păzeşte-te de certuri, dar de-ncepi
Cu vrunul harţa, fă-l să ţină minte,
Cu-oricine fii urechi doar, nu şi glas;
Poveţe ia, dar judecă tu însuţi;
Te-mbracă scump, aşa ca după pungă,
Dar fără ciucuri; scump, nu deşucheat;
Adesea haina strigă cine-i omul,
Şi-n Franţa cei de seamă şi de neam
Sînt largi şi foarte-atenţi la-mbrăcăminte;
Bani nu da, nici nu lua cu împrumut;
Îi pierzi dînd bani, şi pierzi şi un prieten,
Iar luînd, ajungi la nechiverniseală.
Dar mai ales fii sincer tu cu tine:
Urmează-apoi, ca noaptea după zi,
Că n-ai să poţi pe nimeni vicleni.
Rodească-n plin povaţa mea! Cu bine!

Laertes
Smerit mă plec de bun rămas, *my lord.*

Polonius
E timpul; du-te, oamenii aşteaptă.

Laertes
Rămîi cu bine,-Ophelia; şi-aminteşte-ţi
De ce ţi-am spus.

Ophelia
'Tis in my memory locked,
And you yourself shall keep the key of it.

Laertes
Farewell.
Exit.

Polonius
What is't, Ophelia, he hath said to you?

Ophelia
So please you, something touching the Lord Hamlet.

Polonius
Marry, well bethought:
'Tis told me he hath very oft of late
Given private time to you, and you yourself
Have of your audience been most free and bounteous:
If it be so, as so 'tis put on me,
And that in way of caution, I must tell you,
You do not understand yourself so clearly
As it behoves my daughter and your honour;
What is between you? give me up the truth.

Ophelia
He hath, my lord, of late made many tenders
Of his affection to me.

Polonius
Affection: pooh! you speak like a green girl,
Unsifted in such perilous circumstance;
Do you believe his tenders, as you call them?

Ophelia
I do not know, my lord, what I should think.

Polonius
Marry, I will teach you: think yourself a baby,*

Ophelia
În minte-am închis tot,
Şi cheia-acestei taine e la tine.

Laertes
Cu bine,-atunci.
Exit.

Polonius
Dar ce ţi-a spus, Ophelia, Laertes?

Ophelia
Ceva de prinţul Hamlet, dacă-ngădui.

Polonius
Bun, bun de tot, prea bine-a chibzuit.
Eu însumi ştiu că-ades de la un timp
Te vede-n patru ochi şi că ai fi
Chiar tu, cu el, de-o mare bunătate.
Aşa fiind — şi-aşa mi s-a şoptit,
În chip de grijă — trebuie să-ţi spun
Că nu-nţelegi prea limpede tu însăţi
Ce fiicei mele-n cinste i se cade;
Să-mi spui curat, ce este între voi?

Ophelia
De cîtva timp, *my lord*, mi s-a vădit
Cu dragoste de mine.

Polonius
Cu dragoste! Vorbeşti ca o codană
Ce n-a trecut prin sita de primejdii.
Şi crezi ce ţi-a vădit, după cum zici?

Ophelia
Nici eu nu ştiu, *my lord*, ce să mai cred.

Polonius
Ei bine, iată, crede-te copil

That you have ta'en these tenders for true pay,
Which are not sterling; tender yourself more dearly,*
Or, not to crack the wind of the poor phrase
Running it thus, you'll tender me a fool.

Ophelia
My lord, he hath importuned me with love
In honourable fashion.

Polonius
Ay, fashion you may call it; go to, go to.

Ophelia
And hath given countenance to his speech, my lord,
With almost all the holy vows of heaven.

Polonius
Ay, springes to catch woodcocks. I do know,
When the blood burns, how prodigal the soul
Lends the tongue vows: these blazes, daughter,
Giving more light than heat, extinct in both
Even in their promise, as it is a-making,
You must not take for fire. From this time
Be something scanter of your maiden presence,
Set your entreatments at a higher rate
Than a command to parley; for Lord Hamlet,
Believe so much in him, that he is young,
And with a larger tether may he walk
Than may be given you: in few, Ophelia,
Do not believe his vows, for they are brokers,
Not of that dye which their investments show,
But mere implorators of unholy suits,

De-ai luat bani grei vădirile-i, ce nu-s
Argint curat. Vădeşte-te mai scump;
Sau, altfel — ca să suflu în acelaşi
Deşert cuvînt — mi te vădeşti o toantă.

Ophelia
My lord, dar el iubirea-i mi-a supus
Cinstit, deschis şi plin de cuviinţă.

Polonius
Da, sigur, cuviinţă! Spune, spune.

Ophelia
Şi-n vorba lui a strîns cele mai sacre
A' cerurilor toate jurăminte.

Polonius
Da, da, sînt laţuri pentru vrăbii. Ştiu
Ce darnică e inima-n cuvinte
Cînd sîngele dă-n fiert: tu, fiica mea,
Să nu crezi foc aceste iuţi aprinderi
Ce fulgeră, dar nu ţin cald şi pier
Ca iuţile-artificii. De astăzi fii
Cu farmecele tale mai zgîrcită;
Şi lasă-te chemată mai cu greu
De gustul vorbei; tînărul prinţ Hamlet
E prea-ncrezut în marea-i tinereţe,
Putînd mai fără piedici să se mişte
Decît poţi tu. Ophelia, mai scurt,
Cuvintele-i jurate sînt samsari
Muiaţi în dresuri, unşi cu suliman,
Scăldînd în lacrimi gînduri deşucheate,

Breathing like sanctified and pious bawds,* 130
The better to beguile. This is for all:
I would not, in plain terms, from this time forth,
Have you so slander any moment leisure,
As to give words or talk with the Lord Hamlet·
Look to't, I charge you: come your ways. 135

Ophelia
I shall obey, my lord.

Exeunt.

Scene 4

The platform.
Enter Hamlet, Horatio, and Marcellus.

Hamlet
The air bites shrewdly, it is very cold.

Horatio
It is a nipping and an eager air.

Hamlet
What hour now?

Horatio
I think it lacks of twelve.

Marcellus
No, it is struck.

Horatio
Indeed? I heard it not: then it draws near the season 5
Wherein the spirit held his wont to walk.
A flourish of trumpets, and ordnance shot off, within.
What does this mean, my lord?

Codoaşe vrînd cu frunţi mironosite
Să-nşele mult mai aprig. Asta e!
De azi aş vrea să termini cu plăcerea
Acestor fără margini trăncăneli
Cu prinţul Hamlet; ia deci bine-aminte:
Îţi poruncesc; şi-acum vezi-ţi de treabă.

Ophelia
Voi face totul să te-ascult, *my lord.*

Exeunt.

Scena 4

Terasa.
Intră Hamlet, Horatio şi Marcellus.

Hamlet
Amarnic muşcă vîntu,-i ger cumplit.

Horatio
Văzduhul taie în obraji şi-nţeapă.

Hamlet
Dar cît e ceasul?

Horatio
Vine miezul nopţii.

Marcellus
A şi bătut.

Horatio
A şi bătut? E-aproape timpu-atunci
Cînd duhul printre umbre se preumblă.
Izbucnire de trompete şi salve de artilerie, afară.
Alteţă, oare ce să-nsemne-aceasta?

Hamlet

The king doth wake to-night and takes his rouse,
Keeps wassail and the swaggering up-spring reels;
And as he drains his draughts of Rhenish down,
The kettle-drum and trumpet thus bray out
The triumph of his pledge.

Horatio

Is it a custom?

Hamlet

Ay, marry, is't.
But to my mind, though I am native here
And to the manner born, it is a custom
More honoured in the breach than the observance.
This heavy-headed revel east and west
Makes us traduced and taxed of other nations;
They clepe us drunkards and with swinish phrase*
Soil our addition; and indeed it takes
From our achievements, though performed at height,
The pith and marrow of our attribute.
So, oft it chances in particular men,
That for some vicious mole of nature in them,
As in their birth, wherein they are not guilty,
Since nature cannot choose his origin,
By their o'ergrowth of some complexion
Oft breaking down the pales and forts of reason,
Or by some habit, that too much o'er-leavens

Hamlet

E semn că-n noapte regele petrece,
În chef cu ţopăieli şi clătinări;
Sugînd din chiupuri vinuri de pe Rin,
Isprava-asupra cănii i se zbiară
Din goarne, darabane şi cu tunul.

Horatio

E-o datină?

Hamlet

E datină, vezi bine.
Dar eu, deşi de baştină de-aici,
Născut în ea, o cred un obicei
Mai vrednic să se uite decît ţină;
Acest dezmăţ cu capu-ngreunat
Ne face neamu-n lume de ocară;
Părem beţivi, şi cele mai porceşti
Porecle cad, şi numele ni-l spurcă;
Iar firii noastre-nalte, fără seamăn,
Măduva toată astfel i se smulge.
La fel, ades, cu oamenii se-ntîmplă,
Pentru-un năravascuns al firii lor,
Năravnăscut — de care nu-s de vină,
Căci nimenea obîrşia nu-şi cerne —
Să-şi surpe stîlpii dreptei cuminţenii,
Lăsînd în voie vechi apucături

The form of plausive manners, that these men,
Carrying, I say, the stamp of one defect,
Being nature's livery or fortune's star,
Their virtues else be they as pure as grace,
As infinite as man may undergo,
Shall in the general censure take corruption
From that particular fault: the dram of eale*
Doth all the noble substance often dout
To his own scandal.

Enter Ghost.

HORATIO

Look, my lord, it comes!

HAMLET

Angels and ministers of grace defend us!
Be thou a spirit of health or goblin damned,
Bring with thee airs from heaven or blasts from hell,*
Be thy intents wicked or charitable,
Thou com'st in such a questionable shape,*
That I will speak to thee; I'll call thee Hamlet,
King, father, royal Dane: O, answer me!*
Let me not burst in ignorance, but tell
Why thy canonized bones, hearsed in death,
Have burst their cerements? why the sepulchre,
Wherein we saw thee quietly interred,
Hath oped his ponderous and marble jaws,
To cast thee up again? What may this mean,
That thou, dead corse, again in complete steel,
Revisits thus the glimpses of the moon,

Sau gustul la plăcere și răsfăț;
Și zic că, înfierați c-un beteșug
Al firii lor, căzut din zodiac,
Își văd puteri curate ca iertarea,
Și cît de fără margini și le-ar ști,
Le văd pierind din pricina acelui
Cusur ascuns. Un dram de mucigai
E prea de-ajuns să tragă miezuri tari
În putrezire.

Intră Fantoma.

HORATIO

Alteță, uite-o, vine!

HAMLET

Arhangheli ai iertării, ocrotire!
Blajine duh sau iazmă blestemată,
Cerească boare,-ori duhnet greu de iad,
Cu gînd vrăjmaș sau gînd de îndurare,
Tu vii atît de-ntrebător la chip,
Că trebuie-a-ți vorbi; îți zic dar Hamlet,
Părinte, rege! O, rege dan, răspunde-mi:
De ce mă lași să gem în neștiință,
De ce aceste sfinte moaște reci
Au rupt lințoliul morții ceruit,
De ce mormîntu-n care te-am zidit
Pietroase fălci a trebuit să caște,
Zvîrlindu-te în lume? Și de ce
Tu, corp răpus, din nou împlătoșat,
Mai poți sub lună încă să perinzi,

Making night hideous, and we fool of nature*
So horridly to shake our disposition
With thoughts beyond the reaches of our souls?
Say, why is this, wherefore, what should we do?

Ghost beckons Hamlet.

HORATIO
It beckons you to go away with it,
As if it some impartment did desire
To you alone.

MARCELLUS
Look, with what courteous action
It waves you to a more removed ground;
But do not go with it.

HORATIO
No, by no means.

HAMLET
It will not speak; then I will follow it.

HORATIO
Do not, my lord.

HAMLET
Why, what should be the fear?
I do not set my life at a pin's fee,
And for my soul, what can it do to that,
Being a thing immortal as itself?
It waves me forth again, I'll follow it.

HORATIO
What if it tempt you toward the flood, my lord,
Or to the dreadful summit of the cliff*
That beetles o'er his base into the sea,
And there assume some other horrible form
Which might deprive your sovereignty of reason
And draw you into madness? think of it:

Umplînd de spaimă noaptea, iară noi,
Prostatici, mintea să ne-o silnicim
Cu gînduri care gîndul îl întrec?
De ce? Şi cum? Şi ce-ar fi de făcut?

Fantoma cheamă pe Hamlet cu mîna.

HORATIO
Vă cheamă-acolo,-alteţă, ca şi cum
Ar vrea părtaş de taină să vă facă.

MARCELLUS
Priviţi ce unduios, cu gest curtean,
În locuri mai ferite vă poftește.
Dar nu vă duceţi.

HORATIO
Nu, cu nici un preţ.

HAMLET
Mă duc, că numai astfel va vorbi.

HORATIO
O, nu, *my lord.*

HAMLET
De ce m-aş teme oare?
Cînd viaţa-mi nici un ac n-o preţuiesc,
Iar sufletul fiindu-mi fără moarte,
Ca duhul însuşi, ce să i se-ntîmple?
Mă cheamă-ntr-una; da, îl voi urma.

HORATIO
Şi dacă, ispitindu-vă spre ţărm,
Sau, sus, pe culmea stîncii prea temute,
Ce stă plecată-asupra mării,-şi ia
Un chip năprasnic, care să vă scoată
Din recea stăpînire-a-nţelepciunii,
Zvîrlindu-vă-n eresuri? Luaţi seama;

The very place puts toys of desperation,
Without more motive, into every brain,
That looks so many fathoms to the sea
And hears it roar beneath.

Hamlet
It waves me still;
Go on, I'll follow thee.

Marcellus
You shall not go, my lord.

Hamlet
Hold off your hands.

Horatio
Be ruled, you shall not go.

Hamlet
My fate cries out,
And makes each petty arture in this body
As hardy as the Nemean lion's nerve.*
Ghost beckons.
Still am I called; unhand me, gentlemen,
Breaking from them.
By heaven, I'll make a ghost of him that lets me!
I say away! Go on, I'll follow thee.
Exeunt Ghost and Hamlet.

Horatio
He waxes desperate with imagination.

Marcellus
Let's follow, 'tis not fit thus to obey him.

Horatio
Have after, to what issue will this come?

Marcellus
Something is rotten in the state of Denmark.*

Horatio
Heaven will direct it.

Marcellus
Nay, let's follow him.
Exeunt.

În orice minte locu-acela, fără
Vreun alt cuvînt, își toarnă deznădejdea,
Văzînd doar ape-n clocot dedesubt
Și mugetu-l cumplit doar auzindu-l.

Hamlet
Mă cheamă încă.
Mergi! Te voi urma.

Marcellus
Alteță, nu.

Hamlet
Jos mîna de pe mine!

Horatio
My lord, e mai cuminte să rămîneți.

Hamlet
Destinul meu, Horatio, mă strigă
Și orice vinișoară mi-o preschimbă
În vînă grea, ca-n leul din Nemeia.
Fantoma face semne cu mîna.
Și iar mă cheamă. Drumul, gentilomi!
Smulgîndu-se din mîna lor.
Strigoi îl fac pe cine-mi stă-mpotrivă!
În lături, zic! Tu mergi, te voi urma.
Exeunt Fantoma și Hamlet.

Horatio
Eu cred că-nchipuirea-l va sminti.

Marcellus
Ce rost mai are-a-i fi supuși? Hai, vin'!

Horatio
O, unde duc aceste fapte stranii?

Marcellus
A putrezit ceva în Danemarca.

Horatio
Îndrepte-o cerul!

Marcellus
Nu, să-l iscodim.
Exeunt.

Scene 5

Another part of the platform.
Enter Ghost and Hamlet.

HAMLET
Where will thou lead me? speak; I'll go no further.

GHOST
Mark me.

HAMLET
I will.

GHOST
My hour is almost come,
When I to sulphurous and tormenting flames
Must render up myself.

HAMLET
Alas, poor ghost!

GHOST
Pity me not, but lend thy serious hearing
To what I shall unfold.

HAMLET
Speak; I am bound to hear.

GHOST
So art thou to revenge, when thou shalt hear.

HAMLET
What?

GHOST
I am thy father's spirit,
Doomed for a certain term to walk the night
And for the day confined to fast in fires,*

Scena 5

O altă parte a terasei.
Intră Fantoma și Hamlet.

HAMLET
Destul! Răspunde-mi, unde mă tot duci?

FANTOMA
Ascultă.

HAMLET
Ascult.

FANTOMA
E foarte-aproape ceasul
Să mă întorc în flăcări de pucioasă.

HAMLET
O, duh sărman!

FANTOMA
Nu, nu, să nu mă plîngi.
Mai bine-auzu-ascute-ți dinadins
La ce-ți voi da pe față.

HAMLET
Spune;-aud.

FANTOMA
Auzi și mă răzbuni cînd ai să afli.

HAMLET
Să aflu, ce?

FANTOMA
Sînt duhul viu al tatălui tău mort,
Lăsat un timp în noapte să colind,
Iar ziua strîns în flăcări să mă mistui,

Till the foul crimes done in my days of nature
Are burnt and purged away: but that I am forbid
To tell the secrets of my prison-house,
I could a tale unfold whose lightest word
Would harrow up thy soul, freeze thy young blood,
Make thy two eyes likes stars, start from their spheres,
Thy knotted and combined locks to part,
And each particular hair to stand an end,*
Like quills upon the fretful porpentine:
But this eternal blazon must not be
To ears of flesh and blood. List, list. O, list!
If thou didst ever thy dear father love —

Hamlet
O God!

Ghost
Revenge his foul and most unnatural murder.

Hamlet
Murder?

Ghost
Murder most foul, as in the best it is,
But this most foul, strange and unnatural.

Hamlet
Haste me to know't, that I, with wings as swift*
As meditation, or the thoughts of love,
May sweep to my revenge.

Ghost
I find thee apt,
And duller shouldst thou be than the fat weed

Ca grele ale firii fărdelegi
Din viaţa mea prin foc să ispăşesc.
De-ar fi lăsat osînda-mi să-ţi destăinui,
Aş da-n vileag un basm de grozăvii,
Ce sufletu-l grăpează şi-l îngheaţă.
Ca ochii tăi nici stelele n-ar fi
Sărite mai nebune din orbite,
Iar păru-mpletitura şi-ar desface
Şi fir de fir, pe cap, ţi s-ar zburli,
Ca ţepii-unui arici înspăimîntat;
Dar basmul morţii, veşnic, nu e pentru
Urechi de lut. Ascultă,-ascultă,-ascultă!
Pe tatăl tău cîndva de l-ai iubit—

Hamlet
O, Doamne!

Fantoma
Uciderea-i mîrşavă i-o răzbună.

Hamlet
Ucis!

Fantoma
Ucis mîrşav, cum nu mai poate fi;
Mîrşav, cumplit, ciudat şi nefiresc.

Hamlet
Mai repede! că-aş vrea înaripat,
Ca gîndul şi ca dragostea, să zbor
La marea-mi răzbunare.

Fantoma
Aşa; eşti gata.
De n-ai fi numai freamăt, te-aş simţi
Mai lînced decît grasa buruiană

That rots itself in ease on Lethe wharf,*
Wouldst thou not stir in this. Now, Hamlet, hear:
'Tis given out, that sleeping in my orchard
A serpent stung me; so the whole ear of Denmark
Is by a forged process of my death
Rankly abused; but know, thou noble youth,
The serpent that did sting thy father's life
Now wears his crown.

Hamlet

O my prophetic soul!
My uncle?

Ghost

Ay, that incestuous, that adulterate beast,
With witchraft of his wit, with traitorous gifts, —
O wicked wit and gifts, that have the power
So tó seduce! — won to his shameful lust
The will of my most seeming-virtuous queen:
O Hamlet, what a falling-off was there!
From me, whose loves was of that dignity
That it went hand in hand even with the vow
I made to her in marriage, and to decline
Upon a wretch whose natural gifts were poor
To those of mine!
But virtue, as it never will be moved,
Though lewdness court it in a shape of heaven,
So lust, though to a radiant angel linked,
Will sate itself in a celestial bed
And prey on garbage.
But soft! methinks I scent the morning air,
Brief let me be; sleeping within my orchard,

Ce-n smîrcul apei Lethe toropeşte.
Ascultă: s-a scornit că în grădină,
Pe cînd dormeam, un şarpe m-a muşcat;
Cu-această ticluire se-mpuiază
Auzul Danemarcei înşelate;
Dar află tu, vlăstar din trunchi de neam,
Că şarpele ce tatăl ţi-l muşcă
Îi poartă-acum coroana.

Hamlet

Unchi-meu?
Profet ai fost, o, suflete muncit!

Fantoma

Spurcata fiară, oarbă la incest,
Cu dar viclean, descîntece şi vrăji,
În care zac puteri ale pierzării,
Voinţa cinstei drepte-a-nduplecat,
În buna mea regină, la dezmăţ.
O, Hamlet, cîtă joasă decădere!
Iubirea-mi zi cu zi mi-o-nvredniceam
Să meargă-n pas cu-ntîiul jurămînt
Făcut sub cununii; şi de la mine,
Să-apună brusc către-un mişel de rînd,
Lipsit de darul firii ce-am avut!
Cum cinstea însă nu cunoaşte clatin
De-ar fi desfrîul chiar să i se-nchine,
Păcatul, fie-nlănţuind un înger
Pe pat ceresc, se satură curînd,
Şi tot la prăzi scîrnave se aruncă.
Dar stai! Adie-o boare dinspre zori!
Mai scurt: dormind o dată în grădină,

My custom always of the afternoon,
Upon my secure hour thy uncle stole
With juice of cursed hebenon in a vial,*
And in the porches of my ears did pour
The leperous distilment, whose effect
Hold such an enmity with blood of man,
That swift as quicksilver it courses through
The natural gates and alleys of the body
And with a sudden vigour it doth posset*
And curd, like eager droppings into milk,
The thin and wholesome blood: so did it mine
And a most instant tetter barked about,
Most lazar-like, with vile and loathsome crust,
All my smooth body.
Thus was I, sleeping, by a brother's hand
Of life, of crown, of queen, at once dispatched,
Cut off even in the blossoms of my sin,
Unhouseled, disappointed, unaneled,
No rekoning made, but sent to my account
With all my imperfections on my head:
O, horrible! O, horrible! most horrible!
If thou hast nature in thee, bear it not,
Let not the royal bed of Denmark be*
A couch for luxury and damned incest.
But, howsoever thou pursuest this act,
Taint not thy mind, nor let thy soul contrive*
Against thy mother aught; leave her to heaven
And to those thorns that in her bosom lodge
To prick and sting her. Fare thee well at once!
The glow-worm shows the matin to be near,

Odihna mea, cum ştii, de după-amiază,
La tainic ceas mîrşavul s-a tîrît,
Venind cu zemuri tari de măselariţi,
Şi-n pîlnia urechii mi-a turnat
Leprosul filtru,-a căruia putere
Atît de rea-i cu sîngele din om,
Că intră vie ca argintul-viu
Prin toate ale trupului deschideri
Şi, fără ştire, sîngelui din vine,
Ca stropii acri-n laptele de prins,
Îi strînge şi-i încheagă subţiimea.
Aşa-mi făcu; şi pielea, ca de lepră
Scîrbavnică, pe loc s-a scorojit,
Cu zgăibi mustind puroaie ca un rapăn.
O mînă dar frăţească mi-a răpit
Deodată viaţa, sceptrul şi regina;
Curmat în floarea negrului păcat,
Nici maslu zis şi, mai mult, nici grijit,
Zvîrlit bicisnic marelui judeţ,
Cu grabănul sub vini încovoiat.
Năprasnic! O, năprasnic mult mai mult!
De-mi eşti fecior, să nu-nduri fărălegea;
Regescul pat al Danului să nu
Rămîie cuib de-osîndă şi incest.
Dar orişicum spre-acestea vei urma,
Să nu-ţi întini simţirea sau s-o-ndemni
În contra mamei tale, cu nimic;
S-o laşi în plata cerurilor mari
Şi-acestor ghimpi ce-n inimă-i reşed,
Muşcîndu-i-o; cu bine dar, cu bine!
Căci focul rece mii de licurici

And 'gins to pale his uneffectual fire:
Adieu, adieu, adieu! remember me.
Exit.

HAMLET

O, all you host of heaven! O, earth! what else?
And shall I couple hell? O, fie! Hold, hold, my heart,
And you, my sinews, grow not instant old,
But bear me stiffly up. Remember thee?
Ay, thou poor ghost, while memory holds a seat*
In this distracted globe. Remember thee?
Yea, from the table of my memory
I'll wipe away all trivial fond records,
All saws of books, all forms, all pressures past
That youth and observation copied there
And thy commandment all alone shall live
Within the book and volume of my brain,
Unmixed with baser matter: yes, by heaven!
O most pernicious woman!
O villain, villain, smiling, damned villain,
My tables, — meet it is I set it down*
That one may smile, and smile, and be a villain!
At least I am sure it may be so in Denmark.
(Writing.)
So, uncle, there you are; now to my word;
It is "Adieu, adieu! remember me".
I have sworn't.

HORATIO

(within) My lord, my lord!

MARCELLUS

(within) Lord Hamlet!

Încep să-l piardă-n zorii-apropiaţi;
Adio, dar! Să-ţi aminteşti de mine.
Exit.

HAMLET

Voi, ordii ale cerului! Pământ!
Să chem şi iadul? Inimă, fii tare!
Iar voi, o! muşchi, să nu-mi îmbătrîniţi,
Rămîneţi dîrji! Să-mi amintesc de tine!
Da, duh sărman, cît ţinere de minte
Va fi-nlăuntru-acestui glob de tină
Hodorogit. Să-mi amintesc de tine!
Din tablele aducerii-aminte
Voi şterge orice zilnice-nsemnări,
Citate vechi, păreri şi suferinţe
Pe care gîndu-mi tînăr le-a-ncrestat;
Şi-n mintea mea, scriptură sfîntă, numai
Porunca ta, ferită de-orice-adaos,
Ea singură va sta: da, jur pe cer!
Făţarnică muiere ucigaşă!
Surîs viclean, o! blestemat surîs!
Aceasta, iată, trebuie să-nsemn,
Că poate fi şi zîmbet ucigaş;
Sau, cel puţin, se poate-n Danemarca. *(Scriind:)*
Aşa; te-am aşternut, prea scumpe unchi.
Şi-acum, din nou la marele cuvînt:
„Adio, dar! Să-ţi aminteşti de mine."
Da, am jurat.

HORATIO

(de afară) My lord, my lord!

MARCELLUS

(de afară) Lord Hamlet!

HORATIO
(within) Heavens secure him!

HAMLET
So be it!

HORATIO
(within) Hillo, ho, ho, my lord!

HAMLET
Hillo, ho, ho boy! come, bird, come.*

Enter Horatio and Marcellus.

MARCELLUS
How is't, my noble lord?

HORATIO
What news, my lord?

HAMLET
O, wonderful!

HORATIO
Good my lord, tell it.

HAMLET
No, you will reveal it.

HORATIO
Not I, my lord, by heaven.

MARCELLUS
Nor I, my lord.

HAMLET
How say you, then; would heart of man once think it?
But you'll be secret?

HORATIO
MARCELLUS
Ay, by heaven, my lord.

HAMLET
There's ne'er a villain dwelling in all Denmark
But he's an arrant knave.

HORATIO
(de afară) Ferească-l cerul milostiv!

HAMLET
Amin!

HORATIO
(de afară) Hilo, ho, ho, *my lord!*

HAMLET
Hilo, ho, ho,
Copile! Vino, vino, vrednic şoim!

Intră Horatio şi Marcellus.

MARCELLUS
Stăpîne, ce e?

HORATIO
Alteţă, aflat-aţi veşti?

HAMLET
Cumplite!

HORATIO
Spuneţi, bunule stăpîn.

HAMLET
A, nu, le veţi destăinui.

HORATIO
Eu nu,
My lord, vă jur pe cer!

MARCELLUS
Nici eu, *my lord.*

HAMLET
Atuncea, fie. Cui i-ar fi trecut
Prin minte gîndul nemaipomenit?
Dar ţineţi taina strîns?

HORATIO
MARCELLUS
Jurăm, *my lord.*

HAMLET
Nemernicii din Danemarca-ntreagă
Sînt ticăloşi cu faimă.

Horatio
There needs no ghost, my lord, come from the grave
To tell us this.

Hamlet
Why, right, you are in the right;
And so, without more circumstance at all,
I hold it fit that we shake hands and part,
You, as your business and desire shall point you,
For every man hath business and desire,
Such as it is; and for my own poor part,
I will go pray.

Horatio
These are but wild and whirling words, my lord.

Hamlet
I'm sorry they offend you, heartily;
Yes, faith, heartily.

Horatio
There's no offence, my lord.

Hamlet
Yes, by Saint Patrick, but there is, Horatio,*
And much offence too; touching this vision here,
It is an honest ghost, that let me tell you:*
For your desire to know what is between us,
O'ermaster't as you may; and now, good friends,
As you are friends, scholars, and soldiers,
Give me one poor request.

Horatio
What is't, my lord? we will.

Hamlet
Never make known what you have seen to-night.

Horatio
Şi-a fost, *my lord*, nevoie de-o stafie
Să-aducă ştirea-aceasta printre noi?

Hamlet
E drept, e drept; prea bine zici, Horatio;
De-aceea daţi-mi mîinile şi, fără
Vreo altă amînare, să plecăm;
Voi mergeţi dar la treburi şi dorinţi,
Doar ele-ndreaptă calea fiecui,
Iar eu, sărmanul, ce să vă mai spun,
Voi merge-n taină să mă rog.

Horatio
Ce nenţeles vîrtej de vorbe,-alteţă!

Hamlet
Îmi pare rău din suflet că te supăr,
Dar ştii, din suflet!

Horatio
Cum o să mă supăr?!

Hamlet
Ba da, pe sfîntul Patrick că te supăr,
Şi încă mult. Cît despre ce-am văzut,
Aflaţi că-i o stafie cumsecade;
Înfrîngeţi însă orişice dorinţe
De-a şti mai mult. Şi-acuma, scumpi prieteni,
Ca buni colegi, prieteni şi ostaşi,
Vă cer nimica toată.

Horatio
Orice, *my lord*.

Hamlet
Să nu vorbiţi de ce-aţi văzut azi noapte.

Horatio
Marcellus
My lord, we will not.

Hamlet
Nay, but swear't.

Horatio
In faith,
My lord, not I.

Marcellus
Nor I, my lord, in faith.

Hamlet
Upon my sword.*

Marcellus
We have sworn, my lord, already.

Hamlet
Indeed, upon my sword, indeed.

Ghost
(beneath) Swear.

Hamlet
Ha, ha, boy, say'st thou so? art thou there,
truepenny?*
Come on, you hear this fellow in the
cellarage:*
Consent to swear.

Horatio
Propose the oath, my lord.

Hamlet
Never to speak of this that you have seen,
Swear by my sword.

Ghost
(beneath) Swear.

Hamlet:
Hic et ubique? then we'll shift our ground.*
Come hither, gentlemen,
And lay your hands again upon my sword;

Horatio
Marcellus
Prea bine,-alteță.

Hamlet
A, nu, cu legămînt.

Horatio
Pe legea mea că nu!

Marcellus
La fel, *my lord.*

Hamlet
Pe spada mea.

Marcellus
Alteță, am jurat.

Hamlet
Nu, nu, pe spada mea, pe ea.

Fantoma
(de dedesubt) Juraţi.

Hamlet
Aha, copile, aşa spui şi tu, nu?
Acolo eşti, tovarăş credincios?
Veniţi încoa, să-l auziţi din pivniţi
Spunînd ca mine.

Horatio
Alteță, legămîntul!

Hamlet
Că nu veţi spune ceea ce-aţi văzut.
Juraţi pe spada mea.

Fantoma
(de dedesubt) Juraţi.

Hamlet
Hic et ubique? atunci, să ne mutăm.
Veniţi la mine, domnilor, şi puneţi
Cruciş a' voastre mîini pe spada mea:

Never to speak of this that you have heard.
Swear by my sword.

Ghost
(beneath) Swear.

Hamlet
Well said, old mole! canst work i' the earth so fast?
A worthy pioner! Once more remove, good friends.

Horatio
O day and night, but this is wondrous strange!

Hamlet
And therefore as a stranger give it welcome;
There are more things in heaven and earth, Horatio,*
Than are dreamt of in your philosophy.
But come,
Here, as before, never, so help you mercy,
How strange or odd soe'er I bear myself,
As I perchance hereafter shall think meet
To put an antic disposition on,
That you, at such times seeing me, never shall,
With arms encumbered thus, or this headshake,
Or by pronouncing of some doubtful phrase,
As "Well, well, we know", or "We could, an if we would",
Or "If we list to speak", or "There be, an if they might",
Or such ambiguous giving out, to note
That you know aught of me: this not to do,*
So grace and mercy at your most need help you.

Că n-o să spuneţi ceea ce-aţi aflat,
Juraţi pe spada mea.

Fantoma
(de dedesubt) Juraţi.

Hamlet
Bătrîn sobol, atît de iute sapi?!
O, vrednice miner! Prieteni dragi,
Veniţi, veniţi să ne mutăm din nou.

Horatio
O, noapte, zori, ce stranie minune!

Hamlet
Primeşte-o bine; îi oaspete străin.
Sînt taine între pămînt şi cer, Horatio,
Pe care mintea-ţi nici că le-a visat.
Veniţi; şi-acum din nou ca mai-nainte,
De vreţi voi cer să bine-vă-cuvînte,
Părînd ciudat şi cît de nepereche,
Aşa cum poate, cred, va trebui
Să-mi pun obrazuri vechi de măscărici,
Văzînd acestea, voi să nu cumva —
Cu braţe grele,-n jos, şi dînd din cap,
Sau chiar rostind cuvinte în doi peri,
Ca „ştim noi, ştim", sau „dacă-am vrea, am spune",
Sau „unii zic", sau orice alte-asemeni
Cuvinte-amestecate — să vă faceţi
Că-aţi şti ceva; şi-n semn de legămînt,
De vreţi la ceruri milă-ori crezămînt,
Juraţi.

GHOST
(beneath) Swear.

HAMLET
Rest, rest, perturbed spirit! *(They swear.)*
So, gentlemen,
With all my love I do commend me to you
And what so poor a man as Hamlet is*,
May do to express his love and friending
to you,
God willing, shall not lack: let us go in
together,
And still your fingers on your lips, I pray.
The time is out of joint; o cursed spite,*
That ever I was born to set it right!
Nay, come, let's go together.
Exeunt.

FANTOMA
(de dedesubt) Juraţi.

HAMLET
Aşteaptă-n pace, suflet nempăcat! *(Jură toţi.)*
Prea bine, dragi prieteni; aşadar,
Zălog mi-e toată inima la voi.
Şi cît e Hamlet, bietul, de sărman,
Cu voia celui veşnic milostiv,
Va face totul numai să v-arate
Iubirea lui. Să mergem împreună.
Umblaţi, vă rog, cu degetul pe buze:
Sînt timpi sărîţi! O, blestemat noroc
De-a fi născut ca eu să-i pun la loc!
Nu, nu, veniţi, să mergem împreună.
Exeunt.

ACT II

Scene 1

Two months later.
A room in Polonius' house.
Enter Polonius and Reynaldo.

POLONIUS
Give him this money, and these notes, Reynaldo.

REYNALDO
I will, my lord.

POLONIUS
You shall do marvellous wisely, good Reynaldo,
Before you visit him, to make inquire
Of his behaviour.

REYNALDO
My lord, I did intend it.

POLONIUS
Marry, well said, very well said. Look you, sir,*
Inquire me first what Danskers are in Paris,
And how, and who, what means, and where they keep,
What company, at what expense, and finding
By this encompassment and drift of question,
That they do know my son, come you more nearer*
Than your particular demands will touch it;

ACTUL II

Scena 1

Două luni mai tîrziu.
O încăpere în casa lui Polonius.
Intră Polonius și Reynaldo.

POLONIUS
Dă-i banii, dă-i și rîndurile-acestea, Reynaldo.

REYNALDO
I le dau, *my lord.*

POLONIUS
Te miri, Reynaldo, și pe drept cuvînt,
Că-ți cer întîi să-i iscodești purtarea
Și-apoi să-l vezi.

REYNALDO
M-am și gîndit, *my lord.*

POLONIUS
Bun, bun de tot; ia seama-atunci și vezi
De-mi află toți danezii din Paris;
Cum stau, ce viață duc, în preajma cui,
Cît cheltuie, de unde, și văzînd,
Din larg acest înconjur, că-l cunosc
Pe fiul meu, poți mult mai strîns să-ncercui
Decît l-ai strînge cu-ntrebări de-a dreptul.

Take you, as 'twere, some distant knowledge of him,
And thus, "I know his father and his friends,
And in part him", do you mark this, Reynaldo?

Reynaldo
Ay, very well, my lord.

Polonius
"And in part him, but", you may say, "not well:
But if't be he I mean, he's very wild,
Addicted so and so"; and there put on him
What forgeries you please; marry, none so rank
As may dishonour him: take heed of that,
But, sir, such wanton, wild and usual slips
As are companions noted and most known
To youth and liberty.

Reynaldo
As gaming, my lord.

Polonius
Ay, or drinking, fencing, swearing,
Quarrelling, drabbing: you may go so far.

Reynaldo
My lord, that would dishonour him.

Polonius
Faith, as you may season it in the charge,
You must not put another scandal on him,
That he is open to incontinency,
That's not my meaning, but breathe his faults so quaintly
That they may seem the taints of liberty,
The flash and outbreak of a fiery mind,
A savageness in unreclaimed blood,*
Of general assault.

Prefă-te,-aşa, că parcă l-ai cunoaşte;
De pildă, „da, cunosc pe tatăl lui,
Şi oarecum pe el"; Reynaldo, înţelegi?

Reynaldo
Prea bine chiar, *my lord.*

Polonius
„Şi oarecum pe el; dar, mai de loc;
De-i el acela, însă, îi cam zurliu,
E-aşa şi-aşa." Ajuns aici, încarcă-l
De vorbe cîte vrei, dar de ocări
Ce pot a-l necinsti, să te fereşti.
Scorneşte-i doar năstruşnice-aplecări,
Cu care se-nsoţeşte-o tinereţe
De om zburdalnic.

Reynaldo
Joc de cărţi, *my lord.*

Polonius
Vezi bine, sau dueluri, chefuri, certuri
Şi chiar ceva femei mai deocheate.

Reynaldo
My lord, aceasta, cred, l-ar necinsti.

Polonius
A, nu, e vorba numai cum o spui:
Să nu-l defaimi cu vorbe de ruşine,
Că-ar fi, să zicem, un împătimit,
Nu asta vreau; şopteşte-i doar cusururi
Ce pot părea firesti zburdălniciei,
Aprinderi, zvăpăieli şi izbucniri,
Sau clocot viu al sîngelui, cum au
Toţi tinerii.

Reynaldo
But, my good lord, —

Polonius
Wherefore should you do this?

Reynaldo
Ay, my lord,
I would know that.

Polonius
Marry, sir, here's my drift,
And I believe it is a fetch of warrant:
You laying these slight sullies on my son,
As 'twere a thing a little soiled with working,
Mark you,
Your party in converse, him you would sound,
Having ever seen in the prenominate crimes
The youth you breathe of guilty, be assured
He closes with you in this consequence;
"Good sir", or so, or "friend", or "gentleman",
According to the phrase or the addition
Of man and country.

Reynaldo
Very good, my lord.

Polonius
And then, sir, does he this — he does —*
what was I about to say? By the mass,
I was about to say something: where did I leave?

Reynaldo
At "closes in the consequence", at "friend or so", and "gentleman".

Polonius
At "closes in the consequence", ay, marry;
He closes with you thus: "I know the gentleman;

Reynaldo
Dar, bunule stăpîn, —

Polonius
De ce să faci aceasta?

Reynaldo
Da, *my lord*,
Voiam să-ntreb.

Polonius
Aici am vrut să-ajung;
Şi cred că e un strașnic şiretlic:
Punîndu-i mici cusururi în spinare,
Ştirbiri de lucru dat în folosinţă,
M-ai înţeles,
În schimb, acel pe care-l ispiteşti,
Ştiindu-l prins cîndva pe acel tînăr
În vinile-nşirate mai-nainte,
Va face tot, fii foarte-ncredinţat,
Să-ţi dea dreptate-n orişice privinţe;
„Preascumpe domn", „prietene", sau altfel,
Cum, după om, ştiu eu, s-o fi zicînd
În ţara lui...

Reynaldo
Binenţeles, *my lord.*

Polonius
Şi-atuncea, dragul meu, el va căta, da, o să cate... ce voiam să zic? Ei, Doamne, dar voiam să spun ceva, ori unde rămăsesem?

Reynaldo
La... la „dreptate-n orişice privinţe";
La „scumpe domn", „prietene", sau àltfel...

Polonius
Aha, „dreptate-n orişice privinţe",
Bun, bun. Şi-atuncea, el: „cunosc pe tînăr,

I saw him yesterday, or t'other day,
Or then, or then, with such, or such, and,
as you say,
There was a' gaming, there o'ertook in's
rouse,
There falling out at tennis": or perchance,
"I saw him enter such a house of sale",
Videlicet, a brothel, or so forth. See you now,
Your bait of falsehood takes this carp of
truth;
And thus do we of wisdom and of reach,
With windlasses and with assays of bias,*
By indirections find directions out:
So, by my former lecture and advice,
Shall you my son. You have me, have you
not?

REYNALDO
My lord, I have.

POLONIUS
God be wi' ye; fare ye well.

REYNALDO
Good my lord!

POLONIUS
Observe his inclination in yourself.

REYNALDO
I shall, my lord.

POLONIUS
And let him play his music.

REYNALDO
Well, my lord.*

POLONIUS
Farewell!

Exit Reynaldo.
Enter Ophelia.

How now, Ophelia! what's the matter?

Chiar ieri, alaltăieri", sau ştiu eu cînd,
„L-am fost văzut cu unul şi cu altul,
Aşa cum spui, o dată la un chef,
La joc de cărţi cîndva, iar de curînd
Bătîndu-se la tenis"; poate chiar
„Intrînd prin case, ştii, mai mărginaşe",
La felinarul roşu, *videlicet.*
Vezi dar:
Cu mici momeli prinzi adevărul-crap.
Aşa şi noi, isteţi şi-ndemînatici,
Cu mari ocoluri sau mergînd pieziş,
Ieşim, nedrept, la drumul cel mai drept.
Urmîndu-mi sfatul doar ai să cunoşti
Pe fiul meu. M-ai înţeles deci, nu?

REYNALDO
My lord...

POLONIUS
Atuncea Domnul te-nsoţească!

REYNALDO
Stăpîne bun!

POLONIUS
Observă-i firea foarte din ascuns.

REYNALDO
Ascuns, *my lord.*

POLONIUS
Şi joace-şi toate mendrele.

REYNALDO
Înţeleg.

POLONIUS
Cu bine!

Exit Reynaldo.
Intră Ophelia.

Dar ce-i, Ophelia, ce s-a întîmplat?

Ophelia
O, my lord, my lord, I have been so affrighted!

Polonius
With what, i' the name of God?

Ophelia
My lord, as I was sewing in my closet,
Lord Hamlet, with his doublet all unbraced,
No hat upon his head, his stockings fouled,
Ungartered and down-gyved to his ankle,
Pale as his shirt, his knees knocking each other,
And with a look so piteous in purport,
As if he had been loosed out of hell
To speak of horrors, he comes before me.

Polonius
Mad for thy love?

Ophelia
My lord, I do not know,
But truly I do fear it.

Polonius
What said he?

Ophelia
He took me by the wrist and held me hard;
Then goes he to the length of all his arm,
And with his other hand thus o'er his brow,
He falls to such perusal of my face
As he would draw it. Long stayed he so;
At last, a little shaking of mine arm,
And thrice his head thus waving up and down,
He raised a sigh so piteous and profound
As it did seem to shatter all his bulk*
And end his being: that done, he lets me go
And, with his head over his shoulder turned,
Hes eemed to find his way without his eyes,

Ophelia
Vai mie, vai, ce spaimă-am tras, *my lord!*

Polonius
Dar spune-odată, pentru Dumnezeu!

Ophelia
My lord, coseam, stînd singură-n iatac,
Cînd prinţul Hamlet, descheiat la haină,
Cu capul gol, ciorapii răsuciţi,
Lăsîndu-i-se-n vèrigi pe călcîie,
Intră la mine fără un cuvînt;
Era la chip mai alb decît cămaşa,
Genunchii-i se loveau, iar uitătura
Atît de jalnic şi-o rotea, încît
Părea scăpat, atuncea chiar, din iad,
Voind să-şi spună muncile.

Polonius
Nebun
Din pricina iubirii tale?

Ophelia
Nu ştiu,
Deşi mă tem că da.

Polonius
Şi ce ţi-a spus?

Ophelia
M-a luat de mînă şi m-a strîns puternic;
Retras apoi cît braţul îi da voie,
Cu mîna stîngă streaşină la frunte,
Atît de-adînc mi s-a uitat în ochi,
De-am zis că vrea să-mi deseneze chipul.
Tîrziu de tot, smucindu-mă de braţ
Şi dînd de trei sau patru ori din cap,
Oftă adînc, ca din rărunchi, părînd
Că-şi dă sfîrşitul. Îmi dete drumu-apoi
Şi, capul întorcîndu-şi peste umăr,
Porni spre uşă, necondus de ochi,

For out o' doors he went without their helps,
And to the last bended their light on me.

Polonius

Come, go with me; I will go seek the king.
This is the very ecstasy of love,
Whose violent property fordoes itself
And leads the will to desperate undertakings
As oft as any passion under heaven
That does afflict our natures. I am sorry.
What, have you given him any hard words of late?

Ophelia

No, my good lord; but, as you did command,
I did repel his letters and denied
His access to me.

Polonius

That hath made him mad.
I am sorry that with better heed and judgement
I had not coted him: I feared he did but trifle
And meant to wreck thee; but beshrew my jealousy!*
By heaven, it is as proper to our age
To cast beyond ourselves in our opinions
As it is common for the younger sort
To lack discretion. Come, go we to the king:
This must be known, which, being kept close, might move*
More grief to hide than hate to utter love.
Come.

Exeunt

Iar cînd fu-n prag, privirile-i ca focul
Din nou asupra mea şi le-aţinti.

Polonius

Hai, vino, vin' să căutăm pe rege.
Iubirea doar dă rătăciri de-acestea;
Puterea ei, cu sine ucigaşă,
Aruncă mintea-n fapte nebuneşti
Mai des ca orice patimă sub cer
Din cîte ştim. Îmi pare foarte rău.
I-ai spus vreo vorbă grea mai de curînd?

Ophelia

O, nu, *my lord*, dar, cum mi-ai poruncit,
I-am dat napoi scrisorile, cerîndu-i
Să nu mai vie.

Polonius

Eh, asta l-a smintit.
Îmi pare rău că l-am cam judecat
Uşor: credeam că-i doar un joc al lui,
Vrînd numai să te piardă; gînd nebun!
Pe cer, că e al vîrstei bătrîneşti
S-o luăm naintea gîndurilor noastre,
Aşa cum cei mai tineri sînt lipsiţi
De cumpănă. Să mergem dar la rege:
Mai mult necaz dă dragostea s-o-ncui
Decît dă silă a i-o spune lui.
Hai, vin'!

Exeunt.

Scene 2

A room in the castle.
Flourish. Enter King, Queen, Rosencrantz, Guildenstern and Attendants.

KING

Welcome, dear Rosencrantz and Guildenstern!
Moreover that we much did long to see you,
The need we have to use you did provoke
Our hasty sending. Something have you heard
Of Hamlet's transformation; so I call it,
Sith nor the exterior nor the inward man
Resembles that it was. What it should be,
More than his father's death, that thus hath put him
So much from the understanding of himself,
I cannot dream of: I entreat you both,
That, being of so young days brought up with him
And sith so neighboured to his youth and haviour,
That you vouchsafe your rest here in our court
Some little time, so by your companies
To draw him on to pleasures, and to gather
So much as from occasion you may glean,
Whether aught to us unknown, afflicts him thus,
That opened lies within our remedy.

QUEEN

Good gentlemen, he hath much talked of you,

Scena 2

O încăpere a castelului.
Trompete. Intră Regele, Regina, Rosencrantz, Guildenstern și Curteni.

REGELE

Veniți, scumpi Rosencrantz și Guildenstern!
Mai mult decît vechi dorul să vă văd,
Nevoia să-mi slujiți v-a rechemat
Atît de grabnic. Poate că-ați și prins
Vreun zvon că Hamlet nu mai este Hamlet;
De-un timp, nici port, nici suflet nu-i mai sînt
La fel. Ce oare-ar mai putea să fie,
Pe lîngă moartea scumpului său tată,
Ce-atît de-adînc l-a zdruncinat din minți,
Eu nu pot ști; de-aceea vă poftesc
Pe amîndoi, crescuți de mici cu el,
Vecini prin tinerețe și porniri,
Primiți, un timp, să v-așezați la curte,
Ca peste tot, fiindu-i soți prieteni,
Să-l trageți în petreceri sau la glume,
Putînd prileju-n voie-a-l spicui,
De nu cumva îl doare-o taină-anume,
Pe care,-aflînd-o,-am ști s-o lecuim.

REGINA

Aproape zilnic ne-a vorbit de voi,

And sure I am two men there is not living
To whom he more adheres. If it will please you
To show us so much gentry and good will
As to expend your time with us a while,
For the supply and profit of our hope,
Your visitation shall receive such thanks
As fits a king's remembrance.

Rosencrantz

Both your majesties
Might, by the sovereign power you have of us,
Put your dread pleasures more into command
Than to entreaty.

Guildenstern

But we both obey,
And here give up ourselves, in the full bent,
To lay our service freely at your feet
To be commanded.

King

Thanks, Rosencrantz and gentle Guildenstern.

Queen

Thanks, Guildenstern and gentle Rosencrantz:
And I beseech you instantly to visit
My too much changed son. Go, some of you,
And bring these gentlemen where Hamlet is.

Guildenstern

Heavens make our presence and our practices
Pleasant and helpful to him!

Queen

Ay, amen!

Exeunt Rosencrantz, Guildenstern and some Attendants.
Enter Polonius.

Şi cred că nu-s doi oameni pe pămînt
Mai scumpi lui Hamlet. Dacă aţi primi
Să fiţi atît de prea mărinimoşi,
Stricînd la curtea noastră un răstimp,
Ca sprijin dat nădejdilor din noi,
Şederea voastră-aici ar căpăta
Un dar de regi.

Rosencrantz

A' voastre majestăţi,
Puteri auguste-asupra-ne avînd,
Plăcerea pot a-şi pune în porunci,
Şi nu să roage.

Guildenstern

Însă ne supunem,
Şi gata stăm cu-adîncă plecăciune,
Ca prea umili, ce sîntem, slujitori,
Dorind poruncă doar.

Regele

Vă mulţumim,
O, Rosencrantz, şi-alese Guildenstern.

Regina

Vă mulţumim,
O, Guildenstern, şi-alese Rosencrantz.
Vă cer acum, de-ndată, să-l vedeţi
Pe multschimbatul fiu al nostru. Careva
Să ducă pe-aceşti domni pînă la Hamlet.

Guildenstern

Tovărăşia noastră şi silinţa
Le facă cerul rodnice.

Regina

Amin!

Exeunt Rosencrantz, Guildenstern şi cîţiva Curteni.
Intră Polonius.

Polonius
The ambassadors from Norway, my good lord,
Are joyfully returned.

King
Thou still hast been the father of good news.

Polonius
Have I, my lord? I assure my good liege,
I hold my duty as I hold my soul,
Both to my God and to my gracious king:
And I do think, or else this brain of mine
Hunts not the trail of policy so sure
As it hath used to do, that I have found
The very cause of Hamlet's lunacy.

King
O, speak of that; that do I long to hear.

Polonius
Give first admittance to the ambassadors;
My news shall be the fruit to that great feast.

King
Thyself do grace to them and bring them in.
Exit Polonius.
He tells me, my dear Gertrude, he hath found
The head and source of all your son's distemper.

Queen
I doubt it is no other but the main,
His father's death, and our o'erhasty marriage.

King
Well, we shall sift him.
Re-enter Polonius, with Voltimand and Cornelius.

Polonius
Stăpîne bun, trimişii la Norveg
Se-ntorc zîmbind.

Regele
Mereu părinte-al veştilor plăcute.

Polonius
Da? Sînt, *my lord*? Vă-ncredinţez, stăpîne,
Că sufletul şi zelul mi le ţin
Doar Domnului şi blîndului meu rege,
Şi cred, sau altfel creierul acesta
E-al unui cîine care şi-a pierdut
Adulmecul, că-am şi dat de motivul
Că prinţul Hamlet este-aşa, lunatic.

Regele
O, spune, spune-mi, că de cînd aştept!

Polonius
Mai bine,-ntîi primiţi-vă trimişii,
Şi vestea-mi fie-al după-mesei fruct.

Regele
Atunci, salută-i însuţi şi mi-i àdu.
Exit Polonius.
Îmi spune, scumpa mea Gertruda, că-ar fi dat
De capăt tulburărilor lui Hamlet.

Regina
Mă mir să fie-alt capăt decît moartea
Lui tată-său şi zorul nunţii noastre.

Regele
Vom cerne tot.
Se înapoiază Polonius, cu Voltimand şi Cornelius.

Welcome, my good friends!
Say, Voltimand, what from our brother Norway?

Voltimand

Most fair return of greetings and desires.
Upon our first, he sent out to suppress
His nephew's levies, which to him appeared
To be a preparation 'gainst the Polack,*
But better looked into, he truly found
It was against your highness; whereat grieved
That so his sickness, age, and impotence
Was falsely borne in hand, sends out arrests
On Fortinbras, which he in brief obeys,
Receives rebuke from Norway and in fine
Makes vow before his uncle never more
To give the assay of arms against your majesty.
Whereon old Norway, overcome with joy,
Gives him three thousand crowns in annual fee
And his commission to employ those soldiers,
So levied as before, against the Polack,
With an entreaty, herein further shown,
Giving a paper.
That it might please you to give quiet pass
Through your dominions for this enterprise,
On such regards of safety and allowance
As therein are set down.

King

It likes us well
And at our more considered time we'll read,
Answer, and think upon this business.
Meantime, we thank you for your well-took labour:
Go to your rest; at night we'll feast together:
Most welcome home!

Bine-aţi venit, prieteni!
Cu ce veşti de la fratele Norveg?

Voltimand

Voios, vă-ntoarce caldele urări.
Pe loc ceru nepotului să curme
Chemările de oşti ce i s-au spus
A fi-ndreptate numai spre poloni;
Gîndind mai bine, însă, le-a găsit
Pornite-n contra înălţimii-voastre;
Şi-adînc mîhnit că i se joacă astfel
Pe degete bolnava-i bătrîneţe,
Trimise mari porunci lui Fortinbras;
Supus, acesta-ascultă,-ntr-un cuvînt,
Primeşte-ale Norvegului mustrări
Şi-apoi promite unchiului făţiş
Ca armele să nu le mai ridice
Asupra ţării majestăţii-voastre;
Norvegul-unchi, cuprins de fericire,
Îi dă trei mii de galbeni anual
Şi voie-a-şi folosi ostaşii strînşi
Asupra doar a regelui polon.
Dar roagă,-aşa cum scrie-aici pe larg,
(Dîndu-i un document:)
Să capete-n vederea-acestei trebi
Un salvconduct prin ţările daneze,
Cerînd un drum ştiut de paşnic, cum
Stă scris acolo-n amănunt.

Regele

Prea bine;
La timp mai potrivit vom cerceta
Şi-om da curînd răspunsul cuvenit.
Silinţei voastre dar îi mulţumim.
Odihnă-acum; la noapte vom petrece.
Şi bun sosit din nou!

Exeunt Voltimand and Cornelius.

POLONIUS

This business is well ended.
My liege, and madam, to expostulate
What majesty should be, what duty is,
Why day is day, night night, and time is time,
Were nothing but to waste night, day and time.
Therefore, since brevity is the soul of wit*
And tediousness the limbs and outward flourishes,
I will be brief — your noble son is mad:
Mad call I it, for to define true madness,
What is't but to be nothing else but mad?
But let that go.

QUEEN

More matter, with less art.

POLONIUS

Madam, I swear I use no art at all.
That he is mad, 'tis true: 'tis true 'tis pity,
And pity 'tis 'tis true: a foolish figure;
But farewell it, for I will use no art.
Mad let us grant him then, and now remains
That we find out the cause of this effect,
Or rather say, the cause of this defect,
For this effect defective comes by cause;
Thus it remains, and the remainder thus
Perpend;
I have a daughter, — have while she is mine, —
Who in her duty and obedience, mark,
Hath given me this: now gather and surmise.
(Reads.)
"To the celestial and my soul's idol, the most beautified Ophelia" — That's an ill phrase,

Exeunt Voltimand și Cornelius.

POLONIUS

Bun, bun de tot.
Stăpîne, doamnă,-acum ca să arăt
Ce-nseamnă-a fi sau rege sau supus,
Că noaptea-i noapte, ziua zi și timpul timp,
Ar fi să pierdem noapte, zi și timp.
Cum vorba scurtă-i sufletu-agerimii,
Iar vorba lungă trupul și podoaba,
Voi fi deci scurt — Lord Hamlet e nebun.
Nebun, cred eu; căci nu e nebunia
A nu fi altceva decît nebun?
Dar, mai departe.

REGINA

Miez, nu măiestrie.

POLONIUS

Mă jur că nu pun măiestrie, doamnă.
Nebun, e drept; e drept că este trist,
Și-i trist că este drept: ce stil prostesc!
Dar treacă,-am spus că nu vreau măiestrie.
Știindu-l deci nebun, ne mai rămîne
Să știm de unde vine-acest efect,
Mai bine zis, de unde-acest defect,
Acest efect-defect avînd un cap;
E tot ce, socotind, ne-a mai rămas
Pendicular;
Eu am o fată — o am cît este-a mea —
Și care, fiică bună, cum o știți,
Mi-a dat răvașu-acesta; judecați.
(Citește.)
„Celestei și icoană a sufletului meu, prea înfrumusețatei Ophelia"... E o frază sucită, o frază

a vile phrase; "beautified" is a vile phrase; but you shall hear. Thus:

(Reads.)

"In her excellent white bosom, these," etc.

Queen

Came this from Hamlet to her?

Polonius

Good madam, stay awhile, I will be faithful.

(Reads.)

"Doubt thou the stars are fire,
Doubt that the sun doth move,
Doubt truth to be a liar,
But never doubt I love.

„O dear Ophelia, I am ill at these numbers, I have not art to reckon my groans, but that I love thee best, o most best believe it;* Adieu.

"Thine evermore, most dear lady, whilst this machine is to him, HAMLET."*

This in obedience hath my daughter shown me,
And, more above, hath his solicitings,
As they fell out by time, by means and place,
Al given to mine ear.

King

But how hath she
Received his love?

Polonius

What do you think of me?

King

As of a man faithful and honourable.

Polonius

I would fain prove so, but what might you think,

proastă; „înfrumuseţatei" e prost spus; dar trebuie să ascultaţi mai departe. Aşa. *(Citeşte.)* „În preacuratul ei sîn, acest" etc.

Regina

Răvaşu-i de la Hamlet către ea?

Polonius

O clipă, doamnă; vă voi spune tot. *(Citeşte.)*

„Să nu crezi soarele-n amiezi,
Nici stelele că-s foc ceresc;
Nici adevărul să nu-l crezi,
Dar crede-n veci că te iubesc.

„O, scumpă Ophelia, sînt bolnav de aceste cadenţe; nu am meşteşugul să-mi scandez gemetele; dar că te iubesc prea curat, pe tine, preacurată, crede-mă. Adio.
Al tău pe veci, prea scumpă *lady*, cît timp această inimă este a lui HAMLET."

Ca fiică bună, ea mi-a dat scrisoarea.
Chiar multele-i aprinse stăruinţi,
Pe toate, cînd şi unde şi-n ce fel,
Din timp mi le-a şoptit.

Regele

Ea cum a luat
Iubirea lui?

Polonius

Eu ce sînt socotit?

Regele

Ca om cinstit şi-oricînd om de credinţă.

Polonius

Aşa şi ţin. Dar ce-aţi fi putut zice

When I had seen this hot love on the wing,
As I perceived it, I must tell you that,
Before my daughter told me, what might you,
Or my dear majesty your queen here, think,
If I had played the desk, or table-book,*
Or given my heart a winking, mute and dumb,
Or looked upon this love with idle sight,
What might you think? No, I went round to work,
And my young mistress thus I did bespeak:
"Lord Hamlet is a prince out of thy star;*
This must not be": and then I prescripts gave her,
That she should lock herself from his resort,
Admit no messengers, receive no tokens;
Which done, she took the fruits of my advice;
And he repelled, a short tale to make,
Fell into a sadness, then into a fast,
Thence to a watch, thence into a weakness,
Thence to a lightness and by this declension
Into the madness, wherein now he raves
And all we mourn for.

KING
Do you think 'tis this?

QUEEN
It may be, very like.

POLONIUS
Hath there been such a time, I'd fain know that,
That I have positively said "'Tis so",
When it proved otherwise?

KING
Not that I know.

Cînd eu, văzînd iubirea-aceasta-n zbor —
Căci trebuie să ştiţi că am văzut-o
Nainte de-a-mi fi spus ea — ce-aţi fi zis,
Cu majestatea-sa regina dimpreună,
Făcîndu-mă că scriu sau că citesc,
Sau inimii i-aş fi făcut cu ochiul,
Sau simplu joc le-aş fi privit iubirea,
Eh, ce-aţi fi zis? Eu însă m-am şi pus
Pe lucru, şi-àstfel fetei i-am vorbit:
„Lord Hamlet, prinţ, e zodie străină;
Deci nu se cade"; -apoi i-am şi cerut
Să stea-ncuiată-n casă cu zăvorul,
Ferindu-se de semne sau trimişi.
Făcînd întocmai, sfatul a rodit;
Dar el, respins, povestea-i scurtă-acum,
Căzu-n tristeţe,-apoi în lung ajun,
De-aci-n nesomn, de-aci în vestejire,
De-aci-n scăderi, şi-alunecînd, de-aci
Sminteala-n care bîiguie de-atunci,
Plîngîndu-l toţi.

REGELE
Să fie-aşa, ce crezi?

REGINA
Se poate, nu zic nu.

POLONIUS
A fost cîndva, ţin mult să ştiu, cînd eu
Am spus cuvîntul răspicat „e-aşa"
Şi-a fost altfèl?

REGELE
Din cîte ştiu eu, nu.

POLONIUS
*(pointing to his head and shoulder)**
Take this from this, if this be otherwise:
If circumstances lead me, I will find
Where truth is hid, though it were hid indeed*
Within the centre.

KING
How may we try it further?

POLONIUS
You know, sometimes he walks four hours together
Here in the lobby.

QUEEN
So he does, indeed.

POLONIUS
At such a time I'll loose my daughter to him:
Be you and I behind an arras then;
Mark the encounter: if he love her not,
And be not from his reason fallen thereon,
Let me be no assistant for a state,
But keep a farm and carters.

KING
We will try it.

QUEEN
But look where sadly the poor wretch comes reading.

POLONIUS
Away, I do beseech you, both away:
I'll board him presently.
O, give me leave.
Exeunt King, Queen, and Attendants.
Enter Hamlet, reading.
How does my good Lord Hamlet?

HAMLET
Well, God-a-mercy.*

POLONIUS
(Arătîndu-şi cu degetul capul şi umerii.)
Zburaţi-mi ăsta d-ici de va fi altfel:
Norocul ajutîndu-mi, voi găsi
Ascunsul adevăr pînă şi-n centrul
Pămîntului.

REGELE
Şi ce-ar fi de făcut?

POLONIUS
Cum bine ştiţi, ades el ore-n şir
Măsoară-această sală.

REGINA
Adevărat.

POLONIUS
Şi vreau să-asmut pe fiică-mea nainte-i;
Noi toţi să stăm ascunşi după-o perdea;
Şi fiţi doar ochi: de nu e-ndrăgostit
Şi nu e scos de dragoste din minţi,
Să fiu gonit ca sfetnic şi-aruncat
La ţară,-n greu surghiun.

REGELE
Vom încerca.

REGINA
Dar uite-l, bietul: trist, vine citind.

POLONIUS
Plecaţi! Vă rog, duceţi-vă-amîndoi.
L-întîmpin chiar acum.
Exeunt Regele, Regina şi Curteni.
Intră Hamlet, citind.
E voie,-alteţă? Ce face bunul meu lord Hamlet?

HAMLET
Bine, slavă Domnului.

POLONIUS
Do you know me, my lord?

HAMLET
Excellent, well, you are a fishmonger.*

POLONIUS
Not I, my lord.

HAMLET
Then I would you were so honest a man.

POLONIUS
Honest, my lord?

HAMLET
Ay, sir; to be honest, as this world goes, is to be one man picked out of ten thousand.

POLONIUS
That's very true, my lord.

HAMLET
For if the sun breed maggots in a dead dog, being a god kissing carrion — Have you a* daughter?

POLONIUS
I have, my lord.

HAMLET
Let her not walk i' the sun: conception is a blessing; but as your daughter may con-* ceive, — friend, look to't.

POLONIUS
How say you by that? *(aside)* Still harping* on my daughter: yet he knew me not at first, he said I was a fishmonger: he is far gone, far gone: and truly in my youth I suffered much extremity for love; very near this. I'll speak to him again. What do you read, my lord?

HAMLET
Words, words, words.*

POLONIUS
Mă mai cunoaşteţi, alteţă?

HAMLET
Prea bine; eşti un negustor de pescării.

POLONIUS
Nu sînt, *my lord.*

HAMLET
Mi-ar fi plăcut să fii om atît de cinstit.

POLONIUS
Cinstit, *my lord*?

HAMLET
Da, domnule; a fi cinstit, cum merge astăzi lumea, înseamnă a fi cules din zece mii.

POLONIUS
E foarte-adevărat, *my lord.*

HAMLET
Căci dacă soarele, acest zeu care sărută stîrvuri, prăseşte viermi într-un hoit de cîine — Nu cumva ai o fiică?

POLONIUS
Da, am, *my lord.*

HAMLET
Opreşte-o să se plimbe prin soare. Zămislirea este har binecuvîntat; dar, cum poate zămisli fiica dumitale, — prietene, ia bine seama.

POLONIUS
(aparte) Asta ce e? Mereu la pradă, către fii-mea; totuşi, la început, nu ştia cine sînt; mi-a spus că sînt negustor de peşte; rău a mai ajuns, rău de tot; şi, în adevăr, la vremea mea, eu însumi am suferit mari neajunsuri de pe urma dragostei; mai-mai întocmai. Am să-i vorbesc din nou. Ce citiţi, *my lord*?

HAMLET
Vorbe, vorbe, vorbe.

POLONIUS
What is the matter, my lord?

HAMLET
Between who?

POLONIUS
I mean, the matter that you read, my lord.

HAMLET
Slanders, sir, for the satirical rogue says* here that old men have grey beards, that their faces are wrinkled, their eyes purging thick amber and plum-tree gum, and that they have a plentiful lack of wit, together with most weak hams; all which, sir, though I most powerfully and potently believe, yet I hold it not honesty to have it thus set down; for yourself, sir, shall grow old as I am, if like a crab you could go backward.

POLONIUS
(aside) Though this be madness, yet there is method in't. — Will you walk out of the air, my lord?

HAMLET
Into my grave.*

POLONIUS
(aside) Indeed, that's out of the air. How pregnant sometimes his replies are! a happiness that often madness hits on, which reason and sanity could not so prosperously be delivered of. I will leave him, and suddenly contrive the means of meeting between him and my daughter. — My lord, I will take my leave of you.

HAMLET
You cannot, sir, take from me any thing that I will more willingly part withal: except my life, except my life, except my life.

POLONIUS
Care e pricina, *my lord*?

HAMLET
Între cine?

POLONIUS
Vreau să spun, pricina despre care citiţi, *my lord.*

HAMLET
Bîrfeli, domnule! Acest nemernic de scriitor satiric spune că oamenii bătrîni au barba cenuşie, că obrajii le sînt zbîrciţi, că ochii li se curăţă de clei şi boabe de răşină şi că au o deplină lipsă de duh, ca şi cele mai fleşcăite şunci; ceea ce, domnule, deşi eu însumi cred aceasta cu toată puterea, socotesc că nu e cinstit a o fi aşternut în scris; căci dumneata însuţi, domnule, ai fi tot atît de bătrîn ca mine dacă ai putea, ca un rac, să mergi de-a-ndaratelea.

POLONIUS
(aparte) Asta, deşi e nebunie, are-n ea şi metodă. N-aţi vrea să scăpaţi de aerul ăsta, alteţă?

HAMLET
În mormînt.

POLONIUS
(aparte) Adevărat, asta-nsemnează a scăpa de aer. Ce pline-i sînt de miez răspunsurile cîteodată! Nebunia loveşte-ades cuvîntul fericit pe care sănătatea şi cumînţenia n-ar izbuti să-l rostească atît de cu putere. Îl voi lăsa şi de îndată am să-ncerc să pun la cale întîlnirea cu fiică-mea. Cinstite prinţ, cu umilinţă îmi iau de la alteţa-voastră bun rămas.

HAMLET
Domnule, nu-mi puteai lua nimic pe care să nu-l împart mai bucuros cu dumneata; afară doar de viaţa mea, de viaţa mea, de viaţa mea.

POLONIUS
Fare you well, my lord.

Going.

HAMLET
These tedious old fools!

Re-enter Rosencrantz and Guildenstern.

POLONIUS
You go to seek the Lord Hamlet; there he is.

ROSENCRANTZ
(to Polonius) God save you, sir!

Exit Polonius.

GUILDENSTERN
My honoured lord!

ROSENCRANTZ
My most dear lord!

HAMLET
My excellent good friends! How dost thou Guildenstern? Ah, Rosencrantz! Good lads, how do you both?

ROSENCRANTZ
As the indifferent children of the earth.

GUILDENSTERN
Happy, in that we are not overhappy; on Fortune's cap we are not the very button.*

HAMLET
Nor the soles of her shoe?

ROSENCRANTZ
Neither, my lord.

HAMLET
Then you live about her waist, or in the middle of her favours.

GUILDENSTERN
Faith, her privates we.

HAMLET
In the secret parts of Fortune? O, most true; she is a strumpet. What's the news?

POLONIUS
Vă las cu bine, alteţă.

Pleacă.

HAMLET
Palavragiii ăştia de bătrîni zevzeci!

Intră din nou Rosencrantz şi Guildenstern.

POLONIUS
Căutaţi pe prinţul Hamlet; este-aici.

ROSENCRANTZ
(lui Polonius) Vă aibă ceru-n pază, domnule.

Exit Polonius.

GUILDENSTERN
Slăvite prinţ!

ROSENCRANTZ
Prea scumpă-alteţă!

HAMLET
O, bunii mei prieteni! Ce faci tu, Rosencrantz? Ah, Guildenstern! Flăcăii mei, spuneţi-mi, cum o duceţi?

ROSENCRANTZ
Ca toţi copiii lumii.

GUILDENSTERN
Ferice de-a nu fi prea ferice. Pe pălăria soartei nu noi îi sîntem moţul.

HAMLET
Nici tălpile pantofilor ei?

ROSENCRANTZ
O, nici, *my lord.*

HAMLET
Atunci îi staţi pe lîngă cingătoare, în mijlocul răsfăţurilor ei.

GUILDENSTERN
Doar servi de rînd.

HAMLET
În treburile-ascunse ale soartei? O, cît de-adevărat! Fortuna e o tîrfă. Dar ce mai nou?

ROSENCRANTZ
None, my lord, but the world's grown honest.

HAMLET
Then is doomsday near: but your news is not true. Let me question more in particular: what have you, my good friends, deserved at the hands of Fortune, that she sends you to prison hither?

GUILDENSTERN
Prison, my lord?

HAMLET
Denmark's a prison.

ROSENCRANTZ
Then is the world one.

HAMLET
A goodly one; in which there are many confines: wards and dungeons, Denmark being one o' the worst.

ROSENCRANTZ
We think not so, my lord.

HAMLET
Why, then 'tis none to you; for there is* nothing either good or bad, but thinking makes it so. To me it is a prison.

ROSENCRANTZ
Why then your ambition makes it one; 'tis too narrow for your mind.

HAMLET
O God, I could be bounded in a nut-shell, and count myself a king of infinite space, were it not that I have bad dreams.

GUILDENSTERN
Which dreams indeed are ambition; for the* very substance of the ambitious is merely the shadow of a dream.

ROSENCRANTZ
Nimic, *my lord,* decît că lumea s-a făcut mai cumsecade.

HAMLET
Atunci, e semn că se apropie ziua de apoi; dar numai nu-i de loc adevărat; vă-ntreb de-aceea mai în amănunt: ce rău făcurăţi, buni prieteni, soartei, de-aţi fost trimişi aicea, la-nchisoare?

GUILDENSTERN
De ce-nchisoare?

HAMLET
Fiindcă Danemarca-i o-nchisoare.

ROSENCRANTZ
Atuncea, lumea-ntreagă e la fel.

HAMLET
De-a binelea; cu multe temniţi, carcere şi beciuri, din toate cea mai rea fiind Danemarca.

ROSENCRANTZ
My lord, noi credem àltfel.

HAMLET
Eh, poate, nu e pentru voi; nimic pe lume nu e bun sau rău decît ce gîndul singur hotărăşte. Dar mie mi-este temniţă.

ROSENCRANTZ
Cum? Atunci gîndul de mărire v-o face aşa; e strîmtă pentru mintea-alteţei-voastre.

HAMLET
O, Doamne! aş putea să mă înghesui în coaja unei nuci şi să mă simt un rege-n necuprins, de n-ar fi însă visele urîte.

GUILDENSTERN
Aceste vise sînt ale măririi; fiindcă miezul însuşi al măririi e numai umbra unui vis.

Hamlet
A dream itself is but a shadow.

Rosencrantz
Truly, and I hold ambition of so airy and light a quality that it is but a shadow's shadow.

Hamlet
Then are our beggars bodies and our monarchs and outstretched heroes the beggars' shadows. Shall we to the court? for, by my fay, I cannot reason.

Rosencrantz }
Guildenstern }
We'll wait upon you.

Hamlet
No such matter: I will not sort you with the rest of my servants; for, to speak to you like an honest man, I am most dreadfully attended. But, in the beaten way of friendship, what make you at Elsinore?

Rosencrantz
To visit you, my lord, no other occasion.

Hamlet
Beggar that I am, I am even poor in thanks;* but I thank you: and sure, dear friends, my thanks are too dear a halfpenny. Were you not sent for? is it your own inclining? is it a free visitation? Come, come, deal justly with me: come, come; nay, speak.

Guildenstern
What should we say, my lord?

Hamlet
Any thing but to the purpose. You were sent for, and there is a kind of confession in your looks, which your modesties have

Hamlet
Visul însuşi este numai umbră.

Rosencrantz
Adevărat, iar visul de mărire e pentru mine atît de străveziu şi de uşor, că-mi pare numai umbra unei umbre.

Hamlet
Atunci doar cerşetorii au un trup, iar regii şi vitejii sînt doar umbre de cerşetori. Mergem la curte? fiindcă jur că nu mai pot gîndi cu fir.

Rosencrantz }
Guildenstern }
Vă însoţim din urmă.

Hamlet
Nici vorbă-aşa ceva; n-am să vă pun pe voi în rînd cu ceilalţi slujitori, fiindcă, vorbindu-vă deschis, sînt foarte-ndeaproape-nconjurat. Rămînînd însă la calea bătută a prieteniei, ce căutaţi voi în Elsinore?

Rosencrantz
Am vrut să vă vedem, *my lord*; àltfel, nimic.

Hamlet
Iar eu, milogul de mine, sînt sărac şi-n mulţumiri; totuşi, vă mulţumesc: şi bineînţeles, prieteni scumpi, că mulţumirile mele nu fac nici cinci parale. Nu cumva aţi fost trimişi anume? Aţi venit din îndemnul vostru? Aţi dorit sincer să mă vedeţi? Hai, purtaţi-vă cinstit cu mine, hai, hai; eh, nu, vorbiţi!

Guildenstern
Ce să vorbim, alteţă?

Hamlet
Ei, ce! orice, dar numai nu alături. Aţi fost trimişi anume; văd un fel de mărturisire în ochii voştri, pe care sfiala nu-i poate colora

not craft enough to colour: I know the good king and queen have sent for you.

Rosencrantz

To what end, my lord?

Hamlet

That you must teach me. But let me conjure you, by the rights of our fellowship, by the consonancy of our youth, by the obligation of our ever-preserved love, and by what more dear a better proposer can charge you withal, be even and direct with me, whether you were sent for, or no.

Rosencrantz

(aside to Guildenstern.) What say you?

Hamlet

(aside) Nay then, I have an eye of you. If you love me, hold not off.

Guildenstern

My lord, we were sent for.

Hamlet

I will tell you why; so shall my anticipation* prevent your discovery, and your secrecy to the king and queen moult no feather. I have of late, but wherefore I know not, lost all my mirth, forgone all custom of exercises; and indeed it goes so heavily with my disposition that this goodly frame, the earth, seems to me a sterile promontory*, this most excellent canopy, the air, look* you, this brave o'erhanging firmament, this majestical roof fretted with golden fire, why it appearth nothing to me but a foul and pestilent congregation of vapours. What piece of work is man, how noble in reason, how infinite in faculties, in form and moving, how express and admirable in ac-

altfel; știu că bunul nostru rege și regina v-au trimis înadins.

Rosencrantz

Cu ce scop, alteță?

Hamlet

Cu ce scop, voi să-mi spuneți. În numele camaraderiei și al consunării tinereții noastre, în numele dragostei vechi și a tot ceea ce un mai bun vorbitor ar putea spune îndatorîndu-vă, vă rog fierbinte fiți cu mine aceiași și deschiși, fie că ați fost trimiși, fie că nu!

Rosencrantz

(aparte, lui Guildenstern) Ce zici?

Hamlet

(aparte) A, nu, cu coada ochiului, și tot vă văd. Dacă în adevăr țineți la mine, vorbiți-mi fără-nconjur.

Guildenstern

Alteță, am fost trimiși.

Hamlet

Să vă spun eu de ce; vă voi lua-o înainte, ca să vă întîmpin destăinuirea, și astfel cuvîntul vostru dat regelui și reginei să nu năpîrlească. De un timp, fără să știu de ce, mi s-a vestejit tinerețea, am uitat toate jocurile; și, de fapt, gustul de viață atît mi s-a îngreunat, încît pămîntul, această goală alcătuire, îmi pare un promontoriu sterp; aerul, acest baldachin prea înalt, adică cerul strălucitor de deasupra, uitați-vă, tavanul majestuos împodobit cu foc și aur, ei bine, nu mi se pare nimic altceva decît o strînsură puturoasă de aburi. Ce sculă de preț este omul! Ce necuprins în puteri! În trup și în mișcare, ce potrivit și minunat! În

tion, how like an angel in apprehension, how like a god; the beauty of the world; the paragon of animals; and yet, to me what is this quintessence of dust? man delights not me, nor woman neither, though by your smiling you seem to say so.

Rosencrantz

My lord, there was no such stuff in my thoughts.

Hamlet

Why did ye laugh then, when I said "man delights not me"?

Rosencrantz

To think, my lord, if you delight not in man, what lenten entertainment the players shall receive from you: we coted them on the way; and hither are they coming, to offer you service.

Hamlet

He that plays the king shall be welcome;* his majesty shall have tribute of me; the adventurous knight shall use his foil and target; the lover shall not sigh gratis; the* humorous man shall end his part in peace; the clown shall make those laugh whose* lungs are tickled o' the sere; and the lady* shall say her mind freely, or the blank verse shall halt for't. What players are they?*

Rosencrantz

Even those you were wont to take such delight in, the tragedians of the city.*

Hamlet

How chances it they travel? their residence, both in reputation and profit, was better both ways.

fapte, ce asemănător cu îngerii! În cugetare, cît de asemenea cu Dumnezeu! Frumusețea însăși a lumii! Vîrf a toată făptura! Și totuși, pentru mine, ce este acest praf al prafului? Oamenii nu mă mai farmecă; nu, nici femeia, deși, cu surîsul tău, parcă ai spune că da.

Rosencrantz

Alteță, nici nu m-am gîndit la asta.

Hamlet

Atunci de ce zîmbeai cînd eu am spus că „oamenii nu mă mai farmecă"?

Rosencrantz

Mi-am zis, alteță, că dacă oamenii nu vă mai farmecă, actorii, cărora le-am luat-o înainte pe drum și care vin încoace să vă înveselească, vor fi primiți ca-n postul mare.

Hamlet

Cel care joacă pe regele va fi binevenit; tributul meu i-așteaptă majestatea; cavalerul rătăcitor își va întrebuința spada și scutul; îndrăgostitul nu va suspina degeaba; personajul fantastic își va sfîrși nestînjenit rolul; măscăriciul va face să rîdă chiar pe cei cu plămînii gîdilați în sec; iar tînăra își va spune slobod gîndul, sau, altfel, versul alb va șchiopăta. Dar ce actori sînt ăștia?

Rosencrantz

Chiar aceia pe care altădată îi obișnuiserăți să vă înveselească, tragedienii orașului.

Hamlet

Și cum se face că-au ajuns pe drumuri? Rămînerea pe loc le-ar fi adus mai bun renume și mai mult folos.

ROSENCRANTZ
I think their inhibition comes by the means of the late innovation.

HAMLET
Do they hold the same estimation they did when I was in the city? are they so followed?

ROSENCRANTZ
No, indeed, are they not.

HAMLET
How comes it? do they grow rusty?

ROSENCRANTZ
Nay, their endeavour keeps in the wonted pace: but there is, sir, an eyrie of children, little eyases, that cry out on the top of question and are most tyrannically clapped for't: these are now the fashion, and so berattle the common stages — so they call them — that many wearing rapiers are afraid of goose-quills, and dare scarce come thither.

HAMLET
What, are they children? who maintains 'em? how are they escoted? Will they pursue the quality no longer than they can sing? will they not say afterwards, if they should grow themselves to common players, — as it is most like, if their means are no better, — their writers do them wrong, to make them exclaim against their own succession?

ROSENCRANTZ
Faith, there has been much to do on both sides, and the nation holds it no sin to tarre them to controversy: there was for a while no money bid for argument, unless the poet and the player went to cuffs in the question.

ROSENCRANTZ
Cred că strîmtorarea le vine de la moda nouă.

HAMLET
Îşi mai păstrează vechea preţuire, ca atunci cînd mă aflam eu în oraş? Tot aşa se ţine lumea după ei?

ROSENCRANTZ
Nu! asta nu.

HAMLET
Ei, cum adică? Ce, au ruginit?

ROSENCRANTZ
A, nu, aceeaşi rîvnă îi aprinde; dar este, alteţă, un cuib de copilandri, de pui de şoimi, care ţipă sfîrşitul întrebărilor şi sînt de aceea foarte aplaudaţi: e gustul lumii, azi, şi clevetesc teatrele obişnuite, cum le zic ei, încît multe paloşe nu-ndrăznesc, de teama penelor de gîscă, să mai calce-n ele.

HAMLET
Sînt chiar copii? Dar cine îi sprijină? Şi cum sînt plătiţi? Şi vor rămîne-n meserie doar cît vor putea să cînte? Dar ce vor zice singuri mai tîrziu, cînd, poate-n lipsă de-altceva mai bun, vor trece-n tagma actorilor de rînd şi cînd abia atuncea vor vedea cît rău le-au făcut scriitorii lor, punîndu-i să-şi semeţească glasul împotriva lor înşişi?

ROSENCRANTZ
A fost, spun drept, mare forfotă în amîndouă taberele, alteţă; iar publicul petrecea întărîtîndu-i; a fost un timp cînd nu s-a mai plătit o piesă pentru care să n-ajungă, actori şi scriitor, la păruială.

HAMLET
Is't possible?

GUILDENSTERN
O, there has been much throwing about of brains.

HAMLET
Do the boys carry it away?

ROSENCRANTZ
Ay, that they do, my lord; Hercules and his load too.

HAMLET
It is not very strange, for my uncle is king of Denmark, and those that would make mows at him while my father lived, give twenty, forty, fifty, a hundred ducats apiece, for his picture in little. 'Sblood, there is something in this more than natural, if philosophy could find it out.

Flourish of trumpets within.

GUILDENSTERN
There are the players.

HAMLET
Gentlemen, you are welcome to Elsinore. Your hands? come then: the appurtenance of welcome is fashion and ceremony: let me comply with you in this garb, lest my extent to the players, which, I tell you, must show fairly outwards, should more appear like entertainment than yours. You are welcome: but my uncle-father and aunt-mother are deceived.

GUILDENSTERN
In what, my dear lord?

HAMLET
E oare cu putinţă?

GUILDENSTERN
O, a fost multă bătaie de cap.

HAMLET
Şi-au biruit copiii?

ROSENCRANTZ
Au biruit, *my lord*; şi chiar pe Hercul, cu pământu-n cîrcă.

HAMLET
Nu, nu e prea ciudat; fiindcă unchiul e rege-al Danemarcei, iar cei ce se-ntreceau să i se strîmbe în nas, în timpul vieţii scumpului meu tată, dau astăzi zeci şi sute de ducaţi pe-o zugrăveală-a lui, de cele mici. E-aici un „ce" cu totul nefiresc, de-ar fi să afle-acestea filozofii...

Izbucnire de trompete.

GUILDENSTERN
Actorii, vin actorii.

HAMLET
Domnii mei, bine-aţi venit la Elsinore. Îmi daţi chiar mîna? Fie, o bună primire îşi are şi i se cade ceremonia ei; lăsaţi-mi plăcerea să mă port cu voi ca-n lumea mare, pentru ca răgazul meu între actori, care, vă spun eu, sînt ţinuţi la purtări minunate, să nu arate mai prejos decît al vostru. Vă spun dar bun venit; tata-unchiu-meu însă şi mătuşa-mamă-mea nu au dreptate.

GUILDENSTERN
În ce, *my lord*?

HAMLET
I am but mad north-north-west: when the wind is southerly I know a hawk from a* handsaw.

Re-enter P o l o n i u s.

POLONIUS
Well be with you, gentlemen!

HAMLET
Hark you, Guildenstern, and you too, at each ear a hearer; that great baby you see there is not yet out of his swaddling clouts.

ROSENCRANTZ
Happily he is the second time come to them, for they say an old man is twice a child.

HAMLET
I will prophesy; he comes to tell me of the players; mark it. You say right, sir: o' Monday morning, 'twas then indeed.

POLONIUS
My lord, I have news to tell you.

HAMLET
My lord, I have news to tell you. When Roscius was an actor in Rome,* —

POLONIUS
The actors are come hither, my lord.

HAMLET
Buz, buz!*

POLONIUS
Upon my honour, —

HAMLET
Then came each actor on his ass, —

POLONIUS
The best actors in the world, either for tragedy, comedy, history, pastoral, pastoral-comical, historical-pastoral, tragical-historical, tragical-comical-historical-pastoral,

HAMLET
Eu sînt nebun dinspre nord-nord-vest; însă cînd bate vîntul dinspre sud, pot foarte bine să deosebesc un şoim de un ulei.

Intră din nou P o l o n i u s.

POLONIUS
Ceas bun cu voi, preatineri gentilomi!

HAMLET
Ascultă, Guildenstern; ascultă, Rosencrantz; de fiece ureche cîte unul: acest copil bătrîn venit aici se află încă în scutece şi feşe.

ROSENCRANTZ
Noroc că e-n ele a doua oară; fiindcă se spune că-n bătrîni sînt doi copii.

HAMLET
Presimt că vrea să-mi spună de actori; o să vedeţi. Aşa e, ai dreptate, domnule; era, de dimineaţă, într-o luni; chiar luni, da, da.

POLONIUS
Alteţă, am o veste să vă spun.

HAMLET
Alteţă, am o veste să vă spun. Cînd Roscius era actor la Roma...

POLONIUS
Actorii au venit, *my lord.*

HAMLET
Ce spui!

POLONIUS
Pe cinstea mea!

HAMLET
Atunci, călări pe cîte un măgar...

POLONIUS
Sînt cei mai buni actori de pe pămînt în tragedia, comedia sau în istoria pastorală, comico-pastorală, istorico-pastorală, tragico-istorică, tragico-comico-istorico-pastorală, piese dintr-o

scene individable, or poem unlimited: Seneca cannot be too heavy, nor Plautus too light for the law of writ and the liberty: these are the only men.

Hamlet
O Jephthah, judge of Israel, what a treasure hadst thou!

Polonius
What a treasure had he, my lord?

Hamlet
Why,
"One fair daughter, and no more,
The which he loved passing well."

Polonius
(aside) Still on my daughter.

Hamlet
Am I not i' the right, old Jephthah?

Polonius
If you call me Jephthah, my lord, I have a daughter that I love passing well.

Hamlet
Nay, that follows not.

Polonius
What follows then, my lord?

Hamlet
Why,
"As by lot, God wot,"
and then you know,
"It came to pass, as most like it was," — the first row of the pious chanson will show you more; for look where my abridgement comes.

Enter four or five Players.

You are welcome, masters, welcome all. I am glad to see thee well. Welcome, good friends.

bucată sau poeme fără capăt. Seneca nu li se pare prea greoi, nici Plaut prea uşor; sînt singurii oameni care ştiu să împace cadenţa versului şi mişcarea în voie.

Hamlet
O, Jephtah, judecător al Israelului, ce comoară ai tu!

Polonius
Ce comoară are, alteţă?

Hamlet
Eh, cum,
„O fată blondă, atîta tot,
Mai scumpă decît viaţa lui."

Polonius
(aparte) Cu gîndul tot la fii-mea.

Hamlet
Nu am dreptate, bătrîne Jephtah?

Polonius
Dacă îmi ziceţi Jephtah, *my lord*, am în adevăr o fată, pe care o iubesc mai mult decît viaţă mea.

Hamlet
Nu, nu urmează numaidecît.

Polonius
Dar ce urmează atunci, *my lord*?

Hamlet
Eh,
„Ce-n sorţi se scrie, Domnul ştie."
Mai departe, ştii,
„S-a întîmplat, cum a fost dat"...
Rîndul următor al acestui cîntec pios ţi-ar spune mai mult; dar iată-i că îmi taie vorba.

Intră patru-cinci Actori.

Bine-aţi venit, maeştrilor; bun venit tuturor! Mă bucur că te văd sănătos; bine aţi venit,

O, old friend! Why, thy face is valanced* since I saw thee last; com'st thou to beard me in Denmark? What, my young lady and mistress! By'r lady, your ladyship is* nearer to heaven, than when I saw you last, by the altitude of a chopine. Pray God your* voice, like a piece of uncurrent gold, be not cracked within the ring." Masters, you are all welcome. We'll e'en to't like French falconers, fly at any thing we see: we'll have a speech straight: come, give us a taste of your quality come, a passionate speech.

First Player

What speech, my good lord?

Hamlet

I heard thee speak me a speech once, but it was never acted, or, if it was, not above once; for the play, I remember, pleased not the million; 'twas caviary to the general, but it was — as I received it, and others, whose judgements in such matters cried in the top of mine — an excellent play, well digested in the scenes, set down with as much modesty as cunning. I remember, one said there were no sallets in the lines, to make the matter savoury, nor no matter in the phrase, that might indict the author of affection; but called it an honest method, as wholesome as sweet, and by very much more handsome than fine. One speech in't I chiefly loved: 'twas Aeneas' talk to Dido,* and thereabout of it especially, when he speaks of Priam's slaughter: if it live in* your memory, begin at this line; let me see, let me see;

"The rugged Pyrrhus, like th'Hyrcanian beast..."*

'tis not so: it begins with Pyrrhus...

buni prieteni! O, vechiul meu prieten! Obrazul ţi s-a-nciucurat cu barbă de cînd nu te-am mai văzut; vreai să mi-o iai nainte în Danemarca? O, tînără *lady* şi doamnă, domnia-voastră e mai aproape de cer cu un coturn decît cînd v-am văzut ultima dată. Dea Domnul ca glasul să nu vi se fi spart ca banul de aur care nu mai umblă. Maeştrilor, fiţi cu toţii bineveniţi! Vom cădea ca şoimii Franţei pe ce se-ntîmplă să vedem: deocamdată, o recitare minunată. Hai, daţi-ne doar un gust despre măiestria voastră; hai, ceva plin de patimă.

Primul Actor

Dar ce să recităm, *my lord*?

Hamlet

Te-am auzit odată recitînd ceva ce nu s-a jucat; sau dacă s-a jucat, nu de mai multe ori; fiindcă piesa, îmi aduc bine aminte, n-a plăcut milionului de inşi — icre negre pentru popor! Dar, după cît am înţeles eu şi alţii, a căror pricepere e-n fruntea priceperii mele, era o piesă neîntrecută, bine împărţită pe scene şi aşternută-n scris cu tot atîta gingăşie cît şi îndemînare. Am auzit pe cineva spunînd că versurile n-ar fi prea sărate ca miezul lor să fie mai gustos şi că nici miez n-ar fi îndeajuns în versurile astfel vinovate de goală-nchipuire. Dar tot acela şi recunoştea că-i lucru bine alcătuit, plăcut şi plin şi mult mai mult spontan decît meşteşugit. O parte mai cu seamă îmi plăcea: era povestea spusă de Enea Didonei; însă, îndeosebi, cam unde-ncepe el să povestească uciderea lui Priam. Stai, stai să văd: *„Cumplitul Pyrrhus, fiară-a groaznicei Hircanii..."* nu, nu e-aşa; începe cu Pyrrhus, însă... da:

"The rugged Pyrrhus, he whose sable arms,
Black as his purpose, did the night ressemble,
When he lay couched in the ominous horse,
Hath now this dread and black complexion
smeared
With heraldry more dismal head to foot;
Now is he total gules, horridly tricked
With blood of fathers, mothers, daughters,
sons,
Baked and impasted with the parching streets
That lend a tyrannous and a damnéd light
To their lord's murder: roasted in wrath and
fire,
And thus o'er-sizéd with coagulate gore,
With eyes like carbuncles, the hellish Pyrrhus
Old grandsire Priam seeks."

So, proceed you.

Polonius

'Fore God, my lord, well spoken, with good accent and good discretion.

First Player

„Ănon he finds him
Striking too short at Greeks; his antique sword,
Rebellious to his arm, lies where it falls,
Repugnant to command: unequal matched,
Pyrrhus at Priam drives, in rage strikes wide,
But with the whiff and wind of his fell sword
The unnerved father falls. Then senseless
Ilium,
Seeming to feel this blow, with flaming top
Stoops to his base; and with a hideous crash
Takes prisoner Pyrrhus' ear, for, lo! his
sword,

„Cumplitul Pyrrhus, care, cu-ntunecat blazonu-i,
La chip ca gîndu-i negru, părea ca rupt din
noapte,
Cînd sta pitit în calul ştiut de piaza-rea,
Temuta-i neagră fire el şi-a mînjit-o-acum
Cu-o mult mai tristă faimă; din tălpi şi pînă-n
creştet,
Înveşmîntat în roşu şi crunt împodobit
Cu sîngele atîtor părinţi troieni şi fii,
Răscopt de dogoreală pe uliţele-n flăcări,
Ce calea de blesteme şi crime-i luminează,
Avînd veşmîntu-i scoarţă de cheaguri sîngerînde,
Cu ochii de jăratic, împielităţul Pyrrhus
Îl caută pe Priam, bătrînul rege."

Urmează, mai departe.

Polonius

Pe Dumnezeu din cer, alteţă, bine spus, cu glasul cel mai potrivit şi fără îngîmfare.

Primul Actor

„Iată-l
Lovind în greci zadarnic; vestit străvechiu-i paloş
Îl simte-a răzvrătire rămas unde-a căzut,
Nevrînd să-l mai asculte; în mult nedreaptă
luptă,
La Priam vine Pyrrhus; turbat, loveşte-n gol,
Dar numai şuieratul tesacului doboară
Ca mort pe bietul rege-părinte. Ilionul,
Deşi pierit, lovirea părînd a mai simţi-o,
Cu creştetul în flăcări spre tălpi se încovoaie,
Urechile lui Pyrrhus umplîndu-le cu tunet,

Which was declining on the milky head
Of reverend Priam, seemed i' the air to stick:
So, as a painted tyrant, Pyrrhus stood,
Like a neutral to his will and matter,
Did nothing.
But as we often see, against some storm,
A silence in the heavens, the rack stand still,
The bold winds speechless, and the orb bellow
As hush as death, anon the dreadful thunder
Doth rend the region, so after Pyrrhus' pause
Aroused vengeance sets him new a-work;
And never did the Cyclops' hammers fall
On Mars's armour, forged for proof eterne,
With less remorse than Pyrrhus' bleeding sword
Now falls on Priam.
Out, out, thou strumpet, Fortune! All you gods,
In general synod take away her power,
Break all the spokes and fellies from her wheel,
And bowl the round nave down the hill of heaven
As low as to the fiends!"

POLONIUS
This is too long.

HAMLET
It shall to the barber's, with your beard. Prithee, say on: he's for a jig, or a tale of bawdry, or he sleeps: say on, come to Hecuba.

FIRST PLAYER
"But who, ah! woe, had seen the mobled queen"

HAMLET
"The mobled queen"?

POLONIUS
That's good, "mobled queen" is good.

Că, iată, spada, care cădea pe tîmpla albă,
Cinstită, a lui Priam, în vînt a-ncremenit;
Şi Pyrrhus, ca un crîncen tiran în zugrăveală,
Străin parcă de vrerea şi scopu-i dinainte,
A stat în loc.
Cum însă-ades ne pare-nainte de furtună
Că norii stau grămadă în linişte deplină,
Că vînturile-s mute şi hău-i dedesubt
Tăcut ca moartea însăşi, dar trăsnetul deodată
Văzduhu-l taie-n două; la fel, după o clipă
De stat în loc, pe Pyrrhus din nou mînia-l mînă;
Şi n-au căzut vreodată ciclopice ciocane
Pe veşnic nezdrobita armură a lui Marte
Mai fără remuşcare ca-nsîngerata spadă
Pe creştetul lui Priam.
Afar', Fortună-tîrfă! O, zei, veniţi cu toţii
Şi-n sfînt sobor răpiţi-i puterea; roţii ei
Prefaceţi-i în ţăndări şi spiţe, şi obezi,
Iar inima zvîrliţi-i din ceruri, rostogol,
În iadul fără fund."

POLONIUS
Prea lung.

HAMLET
Atunci, la bărbier, o dată cu barba dumitale. Te rog, spune mai departe: lui îi plac doar cîntecele glumeţe şi poveştile deşănţate; altfel, adoarme. Spune mai departe; vin' la Hecuba.

PRIMUL ACTOR
„O, cine-ar şti cum însă regina-mbrobodită..."

HAMLET
„Regina-mbrobodită"?

POLONIUS
Asta e bine, „regina-mbrobodită", e bine.

FIRST PLAYER

"Run barefoot up and down, threatening the flames
With bisson rheum, a clout upon that head
Where late the diadem stood, and for a robe,
About her lank and all o'er-teemèd loins,
A blanket in the alarm of fear caught up,
Who this had seen, with tongue in venom steeped
'Gainst Fortune's state would treason have pronounced;
But if the gods themselves did see her then,
When she saw Pyrrhus make malicious sport
In mincing with his sword her husband's limbs,
The instant burst of clamour that she made,
Unless things mortal move them not at all,
Would have made milch the burning eyes of heaven
And passion in the gods."

POLONIUS

Look, whether he has not turned his colour, and has tears in's eyes. Prithee, no more.

HAMLET

'Tis well; I'll have thee speak out the rest of this soon. Good my lord, will you see the players well bestowed? Do you hear, let them be well used, for they are the abstract and brief chronicles of the time: after your death you were better have a bad epitaph than their ill report while you live.

POLONIUS

My lord, I will use them according to their desert.

HAMLET

God's bodkin, man, much better: use every*

PRIMUL ACTOR

„Orbecăia desculță, amenințînd chiar focul
Cu lacrimile-i rîuri; pe capu-i, drept coroană,
O zdreanță, iar veșmîntul pe șalele-i înguste
Și stoarse de prea multa trecută lehuzie
Fiindu-i, luat din spaimă pe spate, un plocat;
Acel ce-ar ști aceasta, cu limbă-nveninată,
Fortunii-nșelătoare rosti-i-ar viclenia,
Iar zeii înșiși dacă ar fi văzut-o cînd
Privea la Pyrrhus, care, făcînd un negru haz,
Toca sub spadă ale lui Priam mădulare,
Clipita-aceea plină de răgetele ei —
Afară numai dacă durerea nu-i atinge —
Ar fi muiat de lacrimi cerești ochii de foc
Și chiar pe zei de milă."

POLONIUS

Uite, uite! parcă s-a schimbat la față, iar ochii-i sînt plini de lacrimi. Te rog, destul.

HAMLET

Bine. Îmi vei spune și restul în curînd. Scumpe domn, vrei să iei seama ca actorii să fie bine găzduiți? Ascultă, fă în așa fel să fie îngrijiți cum se cade; fiindcă ei sînt, peste vreme, cronica prescurtată a vremii: e mai bine să ai după moarte un epitaf prost decît să te clevetească ei în timpul vieții.

POLONIUS

Alteță, îi voi îngriji după cum merită.

HAMLET

Cu mult mai bine, omule, pentru Dumnezeu!

man after his desert, and who shall 'scape whipping? Use them after your own honour and dignity: the less they deserve, the more merit is in your bounty. Take them in.

Polonius
Come, sirs.

Hamlet
Follow him, friends: we'll hear a play to-morrow. *(Exit Polonius with all the Players but the First.)* Dost thou hear me, old friend; can you play *The Murder of Gonzago?*

First Plyaer
Ay, my lord.

Hamlet
We'll ha't to-morrow night. You could, for a need, study a speech of some dozen or sixteen lines, which I would set down and insert in't, could you not?

First Player
Ay, my lord.

Hamlet
Very well. Follow that lord, and look you mock him not. *(Exit First Player.)* *(To Rosencrantz and Guildenstern.)* My good friends, I'll leave you till night: you are welcome to Elsinore.

Rosencrantz
Good my lord!

Exeunt Rosencrantz and Guildenstern.

Hamlet
Ay, so, good bye to you!
Now I am alone.
O, what a rogue and peasant slave am I!
Is it not monstrous that this player here,

Îngrijit după cum merită, care om ar scăpa nebiciuit? Îngrijește-i după cinstea și rangul dumitale: cu cît merită ei mai puțin, cu atît mai mare va fi lauda bunătății dumitale. Du-i înăuntru.

Polonius
Poftiți, domnilor.

Hamlet
Urmați-l, prieteni; mîine vom asculta piesa. *(Exit Polonius, cu toți Actorii, afară de Primul.)*
Ascultă, bătrîne prieten, puteți juca *Uciderea lui Gonzalv*?

Primul Actor
Putem, *my lord.*

Hamlet
Atunci, o veți juca chiar mîine seară. Dar ai să poți, pentru o nevoie a mea, să înveți cam douăsprezece pînă la șaisprezece versuri, pe care aș vrea să le scriu eu și să le strecor în piesă? Poți, sau nu?

Primul Actor
Da, pot, *my lord.*

Hamlet
Foarte bine. Du-te după domnul acela; și luați seama să nu prea vă bateți joc de el. *Exit Primul Actor. (Către Rosencrantz și Guildenstern:)*
Bunii mei prieteni, vă las pînă la noapte; bine-ați venit la Elsinore!

Rosencrantz
Stăpîne bun!

Exeunt Rosencrantz și Guildenstern.

Hamlet
Vă aibă Domnu-n pază. Acum sînt singur.
O, rob nemernic și mîrșav ce sînt!
Firesc e oare ca un biet actor,

But in a fiction, in a dream of passion,
Could force his soul so to his own conceit
That from her working all the visage wanned,
Tears in his eyes, distraction in's aspect,
A broken voice, and his whole function suiting
With forms to his conceit? and all for nothing,
For Hecuba!
What's Hecuba to him, or he to her,
That he should weep for her? What would he do,
Had he the motive and the cue for passion
That I have? He would drown the stage with tears
And cleave the general ear with horrid speech,
Make mad the guilty and appal the free,
Confound the ignorant and amaze indeed
The very faculties of eyes and ears.
Yet I,
A dull and muddy-mettled rascal, peak,
Like John-a-dreams, unpregnant of my cause,*
And can say nothing: no, not for a king,
Upon whose property and most dear life
A damned defeat was made. Am I a coward?
Who calls me villain, breaks my pate across,
Plucks off my beard and blows it in my face,*
Tweaks me by the nose, gives me the lie i' the throat,
As deep as to the lungs? who does me this?
Ha!
'Swounds, I should take it: for it cannot be*
But I am pigeon-livered and lack gall
To make oppression bitter, or ere this*

Spunînd poveşti şi-nchipuind dureri,
Să-şi poată-aduce firea după gînd,
Obrazul supt să i se-ngălbenească,
Părînd, cu ochii-n lacrimi, ca zănatec,
Cu glasul frînt şi potrivindu-şi portul
Pe-nchipuiri? Şi totul pentru ce?
Pentru Hecuba!
Dar ce-i e lui Hecuba şi ea lui
S-o plîngă?-Atunci, de ce-ar fi el în stare,
Avînd temeiul meu de suferinţă?
Cu plînsu-i scena-ntreagă-ar îneca-o,
Bocind ar sparge-auzul tuturor,
Ar scoate-adînc din minţi pe vinovat,
Pe cei nevinovaţi împalidînd,
Şi dînd pe faţă crima,-ar împietri
Pe cîţi ar sta să-asculte şi să-l vadă.
Iar eu,
Un trîntor scîrnav, lînced şi nătîng,
Un gură-cască-al propriei dureri,
Nimic nu spun; nu, nici chiar pentru-un rege,
A cărui scumpă viaţă şi-avuţie
I-au fost prădate. Poate sînt un laş?
De ce nu-mi spune nimenea netrebnic?
Şi tidva nu mi-o sparge în fărîme?
Nu-mi smulge barba, să mi-o zvîrle-n ochi?
De nas să mă tîrască? iar minciuna
Pe gît să mi-o îndese în bojoci?
Aceste-ocări nu-i nimeni să le-aducă?
Ha!
Nimic nu mă-ntărîtă, înghit orice;
Am doar ficaţi de gîngaş porumbel,
Lipsiţi de fierea-n care-ar fi să simt

I should have fatted all the region kites
With this slave's offal: bloody, bawdy villain
Remorseless, treacherous, lecherous, kindless
villain!
O, vengeance!
Why, what an ass am I! This is most brave,
That I, the son of a dear father murdered,
Prompted to my revenge by heaven and hell,
Must like a whore unpack my heart with
words,
And fall a-cursing like a very drab,
A scullion! Fie upon't! foh!
About, my brains! Hum' I have heard
That guilty creatures, sitting at a play,
Have by the very cunning of the scene
Been struck so to the soul, that presently
They have proclaimed their malefactions;
For murder, though it have no tongue, will
speak
With most miraculous organ. I'll have these
players
Play something like the murder of my
father
Before mine uncle, I'll observe his looks,
I'll tent him to the quick; if he do blench,
I know my course. The spirit that I have
seen*
May be a devil, and the devil hath power
To assume a pleasing shape; yea, and
perhaps
Out of my weakness, and my melancholy,
As he is very potent with such spirits,

Amaru-acestei vitregii, căci altfel
De mult aș fi-ngrășat toți uliii
Cu-adînc dezgustătorul lor prinos.
Nemernic, desfrînat și sîngeros!
Viclean, mîrșav, lipsit de remușcări!
O, duh al răzbunării!
Un biet asin, și-ar fi mai de ispravă,
Iar eu, fecior al scumpului ucis,
Împins de cer și iad să mă răzbun,
În vorbe, ca o țață, mă descarc,
Mă vait, blestem ca un fecior de lele
Sau ca rîndașii!
Mi-e silă, oah! Trezește-te, tu, creier!
Se spune că, la teatru, vinovații,
Sub farmecul și-ndemînarea scenei,
Se simt atît de zdruncinați, că-ndată
Își dau nelegiuirile-n vileag;
Deși lipsindu-i limba, crima totuși
Grăiește-n chipul cel mai nefiresc.
Actorii-aceștia vor juca în fața
Lui unchiu-meu o piesă foarte-asemeni
Cu moartea tatii; și-am să-i cat în ochi;
Iar dacă, speriat, va tresări,
Voi ști atunci ce drum s-apuc. Stafia
Se poate să fi fost doar Necuratul,
Și Necuratu-ntotdeauna poate
Să-și dea un chip aromitor; știu eu,
În istovirea și-n tristețea mea,
De n-a vrut el să-ncerce cu vedenii

Abuses me to damn me; I'll have grounds
More relative than this; the play's the
thing*
Wherein I'll catch the conscience of the
king.645

Exit.

Să-mi pună viaţa sub osîndă? Dar
Am alt temei, mai sigur: piesa-i laţ
În care pot pe rege să-l înhaţ.

Exit.

ACT III

Scene 1

The next day.
A room in the castle.
Enter King, Queen, Polonius, Ophelia, Rosencrantz and Guildenstern.

KING
And can you, by no drift of circumstance,*
Get from him why he puts on this confusion,
Grating so harshly all his days of quiet
With turbulent and dangerous lunacy?

ROSENCRANTZ
He does confess he feels himself distracted,
But from what cause he will by no means speak.

GUILDENSTERN
Nor do we find him forward to be sounded,
But, with a crafty madness, keeps aloof,
When we would bring him on to some confession
Of his true state.

QUEEN
Did he receive you well?

ROSENCRANTZ
Most like a gentleman.

GUILDENSTERN
But with much forcing of his disposition.

ROSENCRANTZ
Niggard of question, but of our demands
Most free in his reply.

ACTUL III

Scena 1

A doua zi.
O încăpere a castelului.
Intră Regele, Regina, Polonius, Ophelia, Rosencrantz și Guildenstern.

REGELE
Și n-ați putut, nici chiar din întîmplare,
Să dați de taina-ntunecării lui,
Ce-i rîcîie odihna, ca o gheară,
Cu tulburea putere-a nebuniei?

ROSENCRANTZ
Ne-a spus că-și simte sufletu-abătut,
Dar nu ne-a spus, de ce, nici un cuvînt.

GUILDENSTERN
Nici nu prea stă să fie cercetat;
Rămîne dus pe gînduri, singuratic,
De vrem să-i smulgem vreo mărturisire
De starea lui.

REGINA
Dar v-a primit frumos?

ROSENCRANTZ
Mai mult decît frumos: ca un curtean.

GUILDENSTERN
Silindu-și însă firea-ndeajuns.

ROSENCRANTZ
Zgîrcit să-ntrebe, însă la-ntrebări
Avînd răspunsul viu.

Queen

Did you assay him
To any pastime?

Rosencrantz

Madam, it so fell out that certain players
We o'er-raught on the way; of these we told him,
And there did seem in him a kind of joy
To hear of it: they are here about the court,
And, as I think, they have already order
This night to play before him.

Polonius

'Tis most true,
And he beseeched me to entreat your majesties
To hear and see the matter.

King

With all my heart; and it doth much content me
To hear him so inclined.
Good gentlemen, give him a further edge,*
And drive his purpose into these delights.

Rosencrantz

We shall, my lord.

Exeunt Rosencrantz and Guildenstern.

King

Sweet Gertrude, leave us too,
For we have closely sent for Hamlet hither,*
That he, as 'twere by accident, may here
Affront Ophelia:
Her father and myself, lawful espials,
We'll so bestow ourselves, that seeing unseen,

Regina

L-aţi îmbiat
Cu mici petreceri?

Rosencrantz

Da, doamnă, s-a-ntîmplat ca-n drum, venind,
Să-ntrecem nişte-actori, şi i-am şi spus;
Şi parcă l-a cuprins o bucurie
Aflînd de ei; cred chiar că-au şi ajuns
Şi că-au primit poruncă,-n noaptea-aceasta,
Să joace-n faţa lui.

Polonius

E-adevărat;
Prin mine, roagă-a' voastre majestăţi
Să vină şi să-asculte înscenarea.

Regele

Din inimă; şi sînt prea mulţumit
Să-l ştiu pornit la astfel de petreceri.
Plăcerea scenei, tineri gentilomi,
Căutaţi să-i fie cît mai ascuţită.

Rosencrantz

Cătăm, *my lord.*

Exeunt Rosencrantz şi Guildenstern.

Regele

Gertruda, du-te şi tu,
Fiindcă-n taină-am ticluit ca Hamlet
Să poată-ntîmplător şi chiar aici
Să dea de-Ophelia;
Iar eu cu tatăl ei, fireşti iscoade,
Ascunşi, încît, văzînd, dar nevăzuţi,

We may of their encounter frankly judge
And gather by him, as he is behaved,
If't be the affliction of his love or no
That thus he suffers for.

Queen

I shall obey you.
And for your part, Ophelia, I do wish
That your good beauties be the happy cause
Of Hamlet's wildness; so shall I hope your virtues
Will bring him to his wonted way again,
To both your honours.

Ophelia

Madam, I wish it may.

Exit Queen.

Polonius

Ophelia, walk you here. Gracious, so please you,
We will bestow ourselves. *(to Ophelia)* Read on this book,
That show of such an exercise may colour*
Your loneliness. We are oft to blame in this,—
'Tis too much proved — that with devotion's visage
And pious action we do sugar o'er
The devil himself.

King

(aside) O, 'tis too true!
How smart a lash that speech doth give my conscience!
The harlot's cheek, beautied with plastering art
Is not more ugly to the thing that helps it
Than is my deed to my most painted word:
O heavy burthen!

Putea-vom astfel prinde adevărul,
Aflînd prin el, din felul cum se poartă,
De-i chinul dragostei care-l munceşte
Atît de greu.

Regina

Ascult, *my lord*, şi plec.
Iar pentru tine,-Ophelia, doresc
Ca, blîndă, frumuseţea ta să fie
Temeiu-nsingurării lui; nădăjduiesc,
Spre cinstea amînduror, să-l poţi iar
Aduce-ncet la calea părăsită.

Ophelia

Aş vrea şi eu, da, doamnă.

Exit Regina.

Polonius

Ophelia, tu plimbă-te. Stăpîne,
Primiţi să stăm ascunşi. *(Opheliei:)* Iar tu citeşte,
Aşa poţi da culoare şi-nţeles
Singurătăţii. Ades, cum bine ştim,
E vină grea să te prefaci smerit
Şi-n faptă cuvios ca să-ndulceşti
Pe Diavol chiar.

Regele

(aparte) O, cît de-adevărat!
Ca biciu-mi arde gîndul vorba lui!
Nici chipul tîrfei potrivit cu dresuri
Nu-i dragostei rîvnite mai urît
Ca fapta mea sub vorbele-mi viclene.
O, grea povară!

POLONIUS
I hear him coming: let's withdraw, my lord.

Exeunt King and Polonius.
Enter Hamlet.

HAMLET
To be, or not to be, that is the question;*
Whether 'tis nobler in the mind to suffer
The slings and arrows of outrageous fortune,
Or to take arms against a sea of troubles,
And by opposing, end them? To die; to sleep,
No more and by a sleep to say we end
The heart-ache, and the thousand natural shocks
That flesh is heir to; 'tis a consummation
Devoutly to be wished, to die, to sleep;
To sleep: perchance to dream; ay, there's the rub;
For in that sleep of death what dreams may come,
When we have shuffled off this mortal coil,
Must give us pause; there's the respect
That makes calamity of so long life:
For who would bear the whips and scorns of time,
The oppressor's wrong, the proud man's contumely,
The pangs of despised love, the law's delay,
The insolence of office, and the spurns
That patient merit of the unworthy takes,
When he himself might his quietus make
With a bare bodkin? who would fardels bear,
To grunt and sweat under a weary life,
But that the dread of something after death,

POLONIUS
L-aud venind; *my lord*, să ne retragem.

Exeunt Regele şi Polonius.
Intră Hamlet.

HAMLET
A fi sau nu, aceasta e-ntrebarea;
Mai-nalt e-n sine cugetul să-ndure
Săgeţile şi praştiile soartei,
Sau, mări de suferinţe înfruntînd,
Să curme totul scurt? Să mori; să dormi,
Nimic mai mult. Iar printr-un somn să-nchei
Dureri şi mii de lovituri firești
Căzute din strămoşi; e-o suferinţă
Plăcută orişicui; să mori, să dormi;
Să dormi: cu vise, poate;-aci e-aci;
Căci visele din somnul morţii, cînd
Din iarmarocul vieţii vom scăpa,
Ne ţin pe loc. De-aci vine blestemul
Că poate fi atît de lungă viaţa;
Ce om ar sta să-ndure bătrîneţea,
Tirani nedrepţi, trufia îndrăzneaţă,
Purtări de azi pe mîine-n judecăţi,
Obrăznicia scribilor slujbaşi,
Izbînda lîngă merit a prostiei
Şi dragostea lovită de dispreţ,
Cînd singur ar putea să-şi dea odihna
Cu-un vîrf de-oţel? Şi cine ar mai geme
Sub grea povara vieţii, în sudori,
De n-ar fi taina-aceea după moarte
Ce-ngheaţă-n noi voinţa de pe urmă

The undiscovered country, from whose
bourn
No traveller returns, puzzles the will,
And makes us rather bear those ills we have
Than fly to other that we not know of?
Thus conscience does make cowards of us
all,
And thus the native hue of resolution
Is sicklied o'er with the pale cast of thought,
And enterprises of great pitch and moment
With this regard their currents turn awry
And lose the name of action. Soft you now!
The fair Ophelia! Nymph, in thy orisons
Be all my sins remembered.

Ophelia

Good my lord,
How does your honour for this many a day?

Hamlet

I humbly thank you, well, well, well.

Ophelia

My lord, I have remembrances of yours,
That I have longed long to re-deliver;
I pray you now receive them.

Hamlet

No, not I;
I never gave you aught.

Ophelia

My honoured lord, you know right well you
did,
And with them words of so sweet breath
composed
As made these things more rich: their
perfume lost,
Take these again; for to the noble mind

La gîndu-ntunecatului tărîm,
De unde nimeni nu s-a mai întors?
Şi-aşa întîrziem sub vechi dureri
De teama celor încă neştiute;
Gîndirea deci ne face laşi pe toţi;
Prin ea, culoarea vie-a hotărîrii
Păleşte-n raza palidă de gînd
Şi fapte mari, soroace-ale-mplinirii,
Sub ochiul minţii,-avîntu-şi încovoaie,
Pierzînd chiar numele de fapte.-Ajunge!
Ophelia! O, nimfă, în ruga ta
Păcatele-aminteşte-mi.

Ophelia

Bun stăpîn,
De-atîta timp ce face-alteţa-voastră?

Hamlet

Plecat, îţi mulţumesc; eu, bine, bine.

Ophelia

My lord, am unele-amintiri în dar
Şi vreau de mult să vi le dau-napoi;
Vă rog să le primiţi acum.

Hamlet

Nu, nu, eu nu;
Eu niciodată nu ţi-am dat nimic.

Ophelia

Mărite lord, ştiţi bine că mi-aţi dat;
Şi chiar cu şoapte dulci le-aţi însoţit,
Făcîndu-le mai scumpe; dar pierzînd
Parfumul, luaţi-le-napoi; zadarnic

Rich gifts wax poor when givers prove unkind.
There, my lord.

Hamlet
Ha, ha! are you honest?*

Ophelia
My lord?

Hamlet
Are you fair?

Ophelia
What means your lordship?

Hamlet
That if you be honest and fair, your honesty should admit no discourse to your beauty.

Ophelia
Could beauty, my lord, have better converse* than with honesty?

Hamlet
Ay, truly; for the power of beauty will sooner transform honesty from what it is to a bawd than the force of honesty can translate beauty into his likeness: this was sometime a paradox, but now the time gives it proof. I did love you once.

Ophelia
Indeed, my lord, you made me believe so.

Hamlet
You should not have believed me, for virtue cannot so inoculate our old stock but we shall relish of it: I loved you not.

Ophelia
I was the more deceived.

Hamlet
Get thee to a nunnery; why wouldst thou* be a breeder of sinners? I am myself indifferent honest, but yet I could accuse me of

E darul scump, cînd sufletul nu-i darnic.
Iată-le, *my lord.*

Hamlet
Ha, ha! Eşti dar cinstită?

Ophelia
My lord?

Hamlet
Eşti şi frumoasă?

Ophelia
Ce vrea să spună-alteţa-voastră?

Hamlet
Că dacă eşti frumoasă şi cinstită, cinstea dumitale n-ar trebui să-ţi asculte frumuseţea.

Ophelia
My lord, dar s-ar putea ca frumuseţea să aibă o prietenă mai bună decît cinstea?

Hamlet
E-aşa cum spun; fiindcă puterea frumuseţii mai curînd va preschimba cinstea într-o desfrînată decît va putea cinstea să facă frumuseţea a-i semăna; asta era altădată un paradox, dar timpurile noastre l-au dovedit adevărat. Odinioară te-am iubit.

Ophelia
În adevăr, *my lord,* şi m-aţi făcut să cred.

Hamlet
Nu trebuia să mă crezi; fiindcă virtutea nu poate altoi putredul nostru trunchi încît miasma lui să nu mai duhnească; nu, nu te-am iubit.

Ophelia
Am fost cu-atît mai dezamăgită.

Hamlet
Du-te la o mînăstire; de ce vrei să prăseşti doar păcătoşi? Şi eu, ca toată lumea, sînt cinstit; dar pot cu-atîtea vini să mă găsesc,

such things that it were better my mother had not borne me: I am very proud, revengeful, ambitious, with more offences at my beck than I have thoughts to put them in, imagination to give them shape, or time to act them in. What should such fellows as I do crawling between earth and heaven? We are arrant knaves, believe none of us, go thy ways to a nunnery. Where's your father?

Ophelia
At home, my lord.

Hamlet
Let the doors be shut upon him, that he may play the fool no where but in's own house. Farewell.

Ophelia
O, help him, you sweet heavens!

Hamlet
If thou dost marry, I'll give thee this plague for thy dowry: be thou as chaste as ice, as pure as snow, thou shalt not escape calumny. Get thee to a nunnery, farewell. Or, if thou wilt needs marry, marry a fool, for wise men know well enough what* monsters you make of them. To a nunnery, go, and quickly too, farewell.

Ophelia
Heavenly powers restore him!

Hamlet
I have heard of your paintings too, well enough; God hath given you one face and you make yourselves another: you jig, you amble and you lisp, you nick-name God's creatures and make your wantonness ignorance.

că ar fi fost mai bine ca mamă-mea să nu mă fi născut. Sînt mîndru, ambiţios, răzbunător; şi am jigniri în guşa mea mai multe decît gîndire ca să torn în ele, închipuire ca să le rostesc sau timp să pot a le preface-n fapte. De ce semeni ca mine să mai croncănească-ntre pămînt şi cer? Cu toţii sîntem ticăloşi sus-puşi; nu crede pe nici unul dintre noi. Vezi-ţi de drum, la mînăstire. Unde e tatăl dumitale?

Ophelia
Acasă, *my lord.*

Hamlet
Vezi, uşile să fie bine-nchise, să nu-şi poată juca prostia decît acasă. Cu bine!

Ophelia
Oh, ceruri milostive, ajutaţi-l!

Hamlet
Dacă te măriţi, îţi dau de zestre-acest blestem: fii castă ca gheaţa, albă ca zăpada, şi tot nu vei scăpa neterfelită. Meneşte-ţi viaţa mînăstirii, du-te; şi mergi cu bine. Sau, de va trebui să te măriţi, mărită-te c-un nătărău; fiindcă bărbaţii înţelepţi ştiu prea bine ce monştri faceţi voi din ei. La mînăstire, du-te; şi cît mai repede. Cu bine!

Ophelia
Puteri cereşti, redaţi-i sănătatea!

Hamlet
Am auzit şi că daţi cu sulimanuri; Dumnezeu v-a dăruit cu un chip, şi voi vă faceţi altul; umblaţi buiestru, în dansuri ţopăiţi, cuvîntul vi-l pelticiţi; şi scorniţi creaturilor Domnului porecle şi faceţi din dezmăţul vostru neştiinţă.

Go to, I'll no more on't, it hath made me
mad. I say we will have no more marriage;
those that are married already, all but one
shall live, the rest shall keep as they
are. To a nunnery, go.

Exit.

OPHELIA

O, what a noble mind is here o'erthrown!*
The courtier's, solidier's, scholar's, eye,
tongue, sword,
The expectancy and rose of the fair state,
The glass of fashion and the mould of form,
The observed of all observers, quite, quite
down,
And I, of ladies most deject and wretched,
That sucked the honey of his music vows;
Now see that noble and most sovereign
reason,
Like sweet bells jangled out of tune, and
harsh,
That unmatched form and feature of blown
youth
Blasted with ecstasy! O woe is me,
To have seen what I have seen, see what
I see!

Re-enter King and Polonius.

KING

Love! his affections do not that way tend,
Nor what he spake, though it lacked form
a little,
Was not like madness. There's something
in his soul
O'er which his melancholy sits on brood,
And I do doubt the hatch and the disclose
Will be some danger: which for to prevent,
I have in quick determination

Du-te, jocul vieţii mi-e urît; de-aceea sînt
nebun. Dar zic că nu vom mai vedea căsătorii;
cei căsătoriţi de mai-nainte, afară doar de unul,
vor trăi. Ceilalţi vor rămîne cum sînt. La mî-
năstire, du-te.

Exit.

OPHELIA

Ce cuget nalt într-însul s-a surpat!
El, ochiul curţii, paloşul oştirii
Şi limba şcoalei celei mai vestite,
Nădejdea-n floare-a unei ţări măreţe,
Oglinda şi tiparul frumuseţii,
El, vîrf al vîrfurilor, la pămînt!
Iar eu, dintre femei cea mai zdrobită,
Eu, care-am supt din mierea şoaptei lui,
Să văd cum mintea-naltă i se zbate
Dogită, ca un clopot într-o turlă,
Fiinţa-i nepereche,-abia-nflorită,
În crivăţul smintelii. O... prăpăd
De-a şti ce ştiu şi de-a vedea ce văd!

Intră din nou Regele şi Polonius.

REGELE

Iubire! Nu, iubirea calcă altfel;
Şi nici ce-a spus, deşi cam fără fir,
Nu seamănă-a sminteală. Altceva
Cloceşte-n gînd melancolia lui;
Mă tem ca nu cumva să scoată cap
Vrun pui de rău, şi ca s-o iau-nainte,
Pe loc am poruncit precum urmează:

Thus set it down: — he shall with speed to England,
For the demand of our neglected tribute:
Haply the seas, and countries different,
With variable objects, shall expel
This something-settled matter in his heart,
Whereon his brains still beating puts him thus
From fashion of himself. What think you on't?

Polonius

It shall do well: but yet do I believe
The origin and commencement of his grief
Sprung from neglected love. How now, Ophelia?
You need not tell us what Lord Hamlet said,
We heard it all. My lord, do as you please;
But if you hold it fit, after the play,
Let his queen mother all alone entreat him
To show his grief; let her be round with him;
And I'll be placed, so please you, in the ear
Of all their conference. If she find him not,
To England send him; or confine him where
Your wisdom best shall think.

King

It shall be so:
Madness in great ones must not unwatched go.

Exeunt

Va fi pornit degrabă-n Englitera,
Să ceară-acel tribut întîrziat.
Ştiu eu? poate că mări şi ţări străine,
Cu lucruri noi şi vesele, îi vor smulge
Ceea ce zace-n inimă-i adînc
Şi care mintea-i bîntuie, scoţîndu-l
Din firea lui aleasă. Crezi că-i bine?

Polonius

Mai bine nici că se putea; dar cred
Că tot lăstar al dragostei i-a fost
Abaterea. Ophelia, ştim tot
Ce-a spus lord Hamlet; sire, cum doriţi;
Dar, de găsiţi că-i bine, după teatru,
Regina-mamă singură să-l cheme,
Iar eu, ascuns, voi fi numai urechi
La tot ce-şi spun. De nu-i va afla gîndul,
Trimiteţi-l atunci în Englitera
Sau unde-nţelepciunea voastră vede
Surghiun mai nimerit.

Regele

Da, da, e bine
Sminteala celor mari din scurt a ţine.

Exeunt.

Scene 2

A hall in the castle.
Enter Hamlet and three of the Players.

HAMLET

Speak the speech, I pray you, as I pronounced* it to you, tripplingly on the tongue; but if you mouth it as many of your players do, I had as lief the town-crier spoke my lines; nor do not saw the air too much with your hand thus, but use all gently, for in the very torrent, tempest, and, as I may say, whirlwind of your passion, you must acquire and beget a temperance, that may give it smoothness. O, it offends me to the soul to hear a robustious periwig-pated fellow tear a passion to tatters, to very rags, to split the ears of the groundlings, who for the most part are capable of nothing but inexplicable dumb-shows and noise: I would have such a fellow whipped for o'erdoing Termagant; it out-herods Herod: pray you, avoid it.

FIRST PLAYER

I warrant your honour.

HAMLET

Be not too tame neither, but let your own discretion be your tutor, suit the action to the word, the word to the action, with this special observance, that you o'erstep not the modesty of nature: for any thing so o'erdone is from the purpose of playing, whose end, both at the first, and now, was and is, to hold as 'twere the mirror up

Scena 2

O sală în castel.
Intră Hamlet și trei dintre Actori.

HAMLET

Te rog, rostește partea-aceea cum ți-am rostit-o eu, în ritm mai viu; dar nu cumva să-ți umfli glasul, cum și-l umflă unii-actori; mai bucuros primesc atunci să-mi spună caraula orașului acele rînduri. Nici să tot tai aerul cu mîna, așa; să faci orice cu gust și cuviință, fiindcă în căderea, în furtuna și, pot să zic, în viscolul durerii, se cere neștirbită o măsură, ce singură dă farmec suferinței. O, mă rănește-n suflet să aud cum un voinic, om zdravăn, cu perucă, își sfîșie durerea-n zdrențe și strigă să despice-auzul celor mulți, care în mare parte nu-nțeleg decît sau urletul, sau fluturarea mîinilor, mutească; mi-ar veni să-l biciui pe actorul care vrea să întreacă pe Termagant; înseamnă-a fi mai Irod decît Irod; te rog, înlătură așa ceva.

PRIMUL ACTOR

Alteță, fiți încredințat.

HAMLET

Să nu fii nici prea lînced; chibzuiala primește-o nevăzută călăuză; oglinda faptei este vorba, și-oglinda vorbei nu e decît fapta; urmînd așa, vei împlini întocmai cuviința firii, pentru că, decît umflarea goală-n glas și-n gest, nimic nu este mai nepotrivit cu rostul scenei, al cărei scop, pe vremuri cît și azi, a fost și este să ridice, cum s-ar zice, oglinda-n

to nature, to show virtue her own feature, scorn her own image, and the very age and body of the time his form and pressure. Now this overdone or come tardy off, though it make the unskilful laugh, cannot but make the judicious grieve, the censure of which one must in your allowance o'erweigh a whole theatre of others. O, there be players that I have seen play, and heard others praise, and that highly, not to speak it profanely, that neither having the accent of Christians, not the gait of Christian, pagan, nor man, have so strutted and bellowed, that I have thought some of nature's journeymen had made men, and not made them well, they imitated humanity so abominably.

First Player

I hope we have reformed that indifferently with us.

Hamlet

O, reform it altogether; and let those that play your clowns speak no more than is set down for them: for there be of them that will themselves laugh, to set on some quantity of barren spectators to laugh too, though in the meantime some necessary question of the play be then to be considered: that's villainous and shows a most pitiful ambition in the fool that uses it. Go, make you ready.

Exeunt Players.

Enter Polonius, Rosencrantz, and Guildenstern.

How now, my lord? will the king hear this piece of work?

faţa firii; să arate virtuţii chipul, iar vremii vîrsta, forma şi-ngustimea. Prin tot ce-ar fi prea mult sau prea puţin, deşi nepricepuţii rîd, adevăratul gust va suferi; şi gustul unui singur om ales se cade-a trage-n cumpănă mai greu decît un teatru-ntreg de ceilalţi. O, cîţi actori n-am văzut jucînd, şi chiar din cei ce-s ridicaţi în slăvi, dar care, ca să zic fără păcat, lipsiţi de glasul, umbletul şi portul atît al bunului creştin, cît şi-al păgînului şi chiar al omului dintotdeauna, răgind ca taurii în mers fudul, păreau ieşiţi din mîna nedibace de lucrători cu ziua ai naturii, atît de-ngrozitor maimuţăreau făptura omenească.

Primul Actor

Alteţă, eu cred că noi toţi am lepădat acesteapucături.

Hamlet

Prea bine, lepădaţi-le cu totul. Şi nu uitaţi, opriţi pe măscărici să spună mai mult decît e scris anume pentru el; fiindcă unii dintre-aceşti actori rîd singuri şi vor prin mici adaosuri şi rîs să-nveselească-oricum pe nătărăi, deşi poate că-atunci e mai nevoie să se urmărească înţelesul adînc al piesei; e chiar dezgustător; şi asta-arată că măscăricii sînt purtaţi de cea mai jalnică ambiţie. Dar duce-vă-ţi, fiţi gata.

Exeunt Actorii.

Intră Polonius, Rosencrantz şi Guildenstern.

Eh, ce-i, *my lord*? Vrea regele să-asculte-această operă?

POLONIUS
And the queen too, and that presently.

HAMLET
Bid the players make haste.

Exit Polonius.

Will you two help to hasten them?

ROSENCRANTZ
GUILDENSTERN
Ay, my lord.

Exeunt Rosencrantz and Guildenstern.

HAMLET
What ho! Horatio!

Enter Horatio.

HORATIO
Here, sweet lord, at your service.

HAMLET
Horatio, thou art e'en as just a man
As e'er my conversation coped withal.

HORATIO
O, my dear lord, —

HAMLET
Nay, do not think I flatter,
For what advancement may I hope from thee,
That no revenue hast but thy good spirits,
To feed and clothe thee? Why should the poor be flattered?
No, let the candied tongue lick absurd pomp,
And crook the pregnant hinges of the knee
Where thrift may follow fawning. Dost thou hear?
Since my dear soul was mistress of her choice,
And could of men distinguish her election,
Hath sealed thee for herself, for thou hast been

POLONIUS
La fel ca şi regina, chiar acum.

HAMLET
Atunci spune actorilor să grăbească.

Exit Polonius.

Aţi vrea să-l ajutaţi ca să-i grăbească?

ROSENCRANTZ
GUILDENSTERN
O, da, *my lord.*

Exeunt Rosencrantz şi Guildenstern.

HAMLET
Ei, tu, Horatio!

Intră Horatio.

HORATIO
Aici, prea bun stăpîne, vă ascult.

HAMLET
Horatio, tu eşti singurul om drept
Cu care pot vorbi deschis oricînd.

HORATIO
O, scumpe lord,—

HAMLET
A, nu te măgulesc;
Fiindcă ce-aş putea rîvni să-mi dai,
Cînd inima ta bună-i tot avutul
Cu care te hrăneşti şi te îmbraci?
De ce să măgulesc un om sărac?
Rămîie curţii graiul uns cu miere
Şi, din genunchi, picioru-ncovoiat
Acelor ce se gudură. Înţelegi?
De cînd putea scump sufletu-mi să-aleagă,
Cernînd pe buni de răi, sigiliul lui
L-a pus pe tine ca al său; ai fost

As one, in suffering all, that suffers nothing,
A man that fortune's buffets and rewards
Hast ta'en with equal thanks; and blest are those
Whose blood and judgement are so well commingled*
That they are not a pipe for fortune's finger
To sound what stop she please. Give me that man
That is not passion's slave, and I will wear him
In my heart's core, ay, in my heart of heart,
As I do thee. Something too much of this.
There is a play to-night before the king;
One scene of it comes near the circumstance
Which I have told thee of my father's death:
I prithee, when thou seest that act a-foot,
Even with the very comment of thy soul,
Observe my uncle; if his occulted guilt
Do not itself unkennel in one speech,
It is a damned ghost that we have seen,
And my imaginations are as foul
As Vulcan's stithy. Give him heedful note;
For I mine eyes will rivet to his face,
And after we will both our judgements join
In censure of his seeming.

Horatio

Well, my lord:
If he steal aught the whilst this play is playing,
And 'scape detecting, I will pay the theft.

Hamlet

They are coming to the play: I must be idle.
Get you a place.

Nepăsător la suferinţe mari şi om
Pe care soarta lui l-a mulţumit
Lovindu-l fie, fie răsfăţîndu-l.
Ferice omu-al cărui sînge-aprins
E îndoit cu rece judecată
Şi nu-i sub degetele soartei flaut
Să cînte ce vrea dînsa. O, arată-mi
Un semen nerobit împătimirii,
Şi-l voi purta în suflet, în ascunsul
Şi viul gînd al gîndurilor mele,
Cum doar pe tine te mai port. Ajunge!
Se joacă-n faţa regelui, la noapte,
Un fel de scenă foarte-apropiată
De chipul cum ţi-am spus c-a murit tata.
Te rog, văzînd-o, stînd şi judecînd
Cu tot ce-ţi spune cugetul tău bun,
Observă-mi unchiul; tainica lui crimă
De va rămîne-n cuşca ei de cîine
Turbat, fără să latre,-atunci să ştii
Că-i duh de diavol duhul apărut
Şi-nchipuirea mea-i mai fumegoasă
Ca foalele beteagului Vulcan.
Ia seama,-nseamnă totu-n amănunt,
Eu stau cu ochii pe obrajii lui,
Şi să-mbinăm apoi tot ce-am văzut
Din felul cum se poartă.

Horatio

Da, *my lord.*
De nu s-o da de gol şi va fura
Din ce-i al nostru, eu voi plăti furtul.

Hamlet

I-aud venind. Voi fi deci iar zănatic.
Tu ia un loc.

Danish march. A flourish. Enter King, Queen, Polonius, Ophelia, Rosencrantz, Guildenstern and other Lords Attendants, with the Guard carrying torches.

KING
How fares our cousin Hamlet?*

HAMLET
Excellent, i' faith, of the chameleon's dish: I eat the air, promise-crammed; you cannot feed capons so.

KING
I have nothing with this answer, Hamlet; these words are not mine.

HAMLET
No, nor mine now. *(To Polonius)* My lord, you played once i't he university, you say?

POLONIUS
That did I, my lord, and was accounted a good actor.

HAMLET
What did you enact?

POLONIUS
I did enact Julius Caesar, I was killed i'* the Capitol, Brutus killed me.

HAMLET
It was a brute part of him to kill so capital a calf there. Be the players ready?

ROSENCRANTZ
Ay, my lord, they stay upon your patience.

QUEEN
Come hither, my dear Hamlet, sit by me.

HAMLET
No, good mother, here's metal more attractive.

POLONIUS
(to the King) O, ho! do you mark that?

Marş danez. Trompete. Intră Regele, Regina, Polonius, Ophelia, Rosencrantz, Guildenstern şi alţi Lorzi curteni, urmaţi de Paznicul purtător de torţe.

REGELE
Cum o duce vărul nostru Hamlet?

HAMLET
De minune, cu taln de cameleon: trăiesc cu aer şi făgăduinţe; dar n-aţi putea-ngrăşa claponi cu aer.

REGELE
N-are nici o legătură cu-ntrebarea, Hamlet; răspunsul nu mi se cuvine.

HAMLET
E drept; nici mie-acum. *(Către Polonius:)* Spuneai, *my lord*, că-n vremea studenţiei ai fost actor?

POLONIUS
Am fost, *my lord*, şi încă socotit un bun actor.

HAMLET
Şi ce jucai?

POLONIUS
Jucam pe Julius Caesar, şi eram ucis pe Capitol de către Brutus.

HAMLET
Era o brută-atunci, de ucidea pe Capitol un capital viţel. Sînt gata actorii?

ROSENCRANTZ
Sînt gata, *my lord*; cer numai puţină-ngăduinţă.

REGINA
Vino, scump Hamlet, stai lîngă mine.

HAMLET
Nu, scumpă mamă; am aici un metal mai atrăgător.

POLONIUS
(către Rege) Aha! Vedeţi?

HAMLET
Lady, shall I lie in your lap?
Lying down at Ophelia's feet.

OPHELIA
No, my lord.

HAMLET
I mean, my head upon your lap?

OPHELIA
Ay, my lord.

HAMLET
Do you think I meant country matters?

OPHELIA
I think nothing, my lord.

HAMLET
That's a fair thought to lie between maids' legs.

OPHELIA
What is, my lord?

HAMLET
Nothing.

OPHELIA
You are merry, my lord.

HAMLET
Who, I?

OPHELIA
Ay, my lord.

HAMLET
O God, your only jig-maker. What should a man do but be merry? for look you how cheerfully my mother looks, and my father died within's two hours.

OPHELIA
Nay, 'tis twice two months, my lord.

HAMLET
So long? Nay then, let the devil wear black, for I'll have a suit of sables. O heavens!*

HAMLET
Să stau, *my lady*, în poala dumitale?
Așezîndu-se jos, la picioarele Ophelieĭ.

OPHELIA
A, nu, *my lord.*

HAMLET
Adică numai cu capu-n poală.

OPHELIA
Da, *my lord.*

HAMLET
Credeai poate că-am spus ceva ca la țară?

OPHELIA
Nu cred nimic, *my lord.*

HAMLET
E un gînd minunat a sta între genunchii fetelor.

OPHELIA
Ați spus, *my lord*?

HAMLET
Nimic.

OPHELIA
Sînteți vesel, *my lord.*

HAMLET
Eu, vesel?

OPHELIA
Da, *my lord.*

HAMLET
O, Doamne, sînt numai paiața dumitale. Ce-ar face un om de n-ar fi vesel? Fiindcă, vezi, ce fericită arată însăși mama, iar tata-i mort de două ceasuri.

OPHELIA
Nu, de două luni, *my lord.*

HAMLET
De-atîta timp? Atunci dracul să mai umble-n negru, eu voi îmbrăca un rînd de haine tivite

die two months ago, and not forgotten yet? Then there's hope a great man's memory may outlive his life half a year: but, by'r lady, he must build churches then, or else shall he suffer not thinking on, with the hobby-horse, whose epitaph is "For, O,* for, O, the hobby-horse is forgot."

The trumpets sound. The Dumb-show enters. Enter a King and a Queen, very lovingly, the Queen embracing him, and he her. She kneels and makes show of protestation unto him. He takes her up, and declines his head upon her neck: he lies him down upon a bank of flowers: she, seeing him asleep, leaves him. Anon comes in another man, takes off his crown, kisses it, pours poison in the sleeper's ears, and leaves him. The Queen returns, finds the King dead, makes passionate action. The Poisoner with some three or four mutes comes in again, seeming to condole with her. The dead body is carried away. The Poisoner wooes the Queen with gifts: she seems harsh awhile, but in the end accepts his love.

OPHELIA
What means this, my lord?

HAMLET
Marry, this is miching mallecho; it means* mischief.

OPHELIA
Belike this show imports the argument of* the play.

Enter Prologue.

HAMLET
We shall know by this fellow: the players cannot keep counsel; they'll tell all.

OPHELIA
Will he tell us what this show meant?

HAMLET
Ay, or any show that you will show him:

cu blănuri scumpe. O, ceruri mari, să mori de două luni, şi nimeni să nu te uite încă? Atunci, sînt nădejdi ca-aducerea-aminte a unui mare om să dăinuie chiar şase luni! Dar jur pe Sfînta Fecioară că pentru asta trebuie să-nalţe cîteva biserici; căci altminteri l-aşteaptă soarta calului de lemn, al cărui epitaf e: „Saltă, saltă, căluţ de lemn, uitat de toată lumea".

Muzică de oboiuri. Intră Mimii. Apar un Rege şi o Regină vădit îndrăgostiţi, îmbrăţişîndu-se unul pe altul. Regina îngenunchează şi arată Regelui mari semne de dragoste. El o ridică şi îşi lasă capul pe umărul ei; se întinde apoi pe un strat de flori. Ea, văzîndu-l adormit, îl părăseşte. Intră apoi un altul, îi scoate coroana de pe cap, o sărută şi, după ce picură otravă în urechea Regelui, pleacă. Regina se înapoiază; găseşte pe Rege mort şi dă din mîini a deznădejde. Otrăvitorul, însoţit de alţi cîţiva Mimi, intră din nou, părînd a boci dimpreună cu ea. Trupul neînsufleţit e scos afară. Otrăvitorul copleşeşte pe Regină cu daruri; deocamdată ea pare scîrbită, dar în cele din urmă îi primeşte mărturisirea dragostei.

OPHELIA
Ce-nseamnă jocul lor, *my lord*?

HAMLET
Eh, e un şahăr-mahăr cam fără rost.

OPHELIA
Poate că priveşte subiectul piesei.

Intră Prologul.

HAMLET
Prietenul acesta ne va spune: actorii nu pot ţine-ascuns nimic, spun tot ce ştiu.

OPHELIA
Şi ne va spune el ce-nseamnă jocul?

HAMLET
Da, sau orice joc îi joci; să nu te ruşinezi că-i

be not you ashamed to show, he'll not shame to tell you what it means.

Ophelia
You are naught, you are naught: I'll mark the play.

Prologue
For us and for our tragedy,
Here stooping to your clemency,
We beg your hearing patiently.
(Exit.)

Hamlet
Is this a prologue or the posy of a ring?*

Ophelia
'Tis brief, my lord.

Hamlet
As woman's love.

Enter two Players, King and Queen.

Player King
*Full thirty times hath Phoebus' cart gone round**
Neptune's salt wash and Tellus' orbéd ground,
And thirty dozen moons with boroowed sheen
About the world have times twelve thirties been,
Since love our hearts and Hymen did our hands
Unite commutual in most sacred bands.

Player Queen
So many journeys may the sun and moon
Make us again count o'er ere love be done!
But, woe is me, you are so sick of late,
So far from cheer and from your former state,
That I distrust you. Yet, though I distrust,
Discomfort you, my lord, it nothing must:
For women fear too much, even as they love,
And women's fear and love hold quantity,
*In neither ought, or in extremity;**

joci, nici el nu se va rușina să spună ce-nseamnă.

Ophelia
Vorbiți necuviințe; voi căta numai la actori.

Prologul
„Rugăm să dați cu toții ascultare
Actorilor din tragica-nscenare,
Plecată lumii îngăduitoare."

Hamlet
Prolog sau vorbe scrise pe-un inel?

Ophelia
Prolog, dar scurt, *my lord.*

Hamlet
Ca dragostea femeii.

Intră doi Actori, Rege și Regină.

Actorul Rege
„De treizeci de ori Phoebus înfocat
Pe Tellus și Neptun i-a-nconjurat,
Și treizeci cîte douăspe luni reci
Luciră-n nopți de douăspe-ori treizeci
De cînd prin dragoste și nuntă-am fost
Uniți pe veci în sfînt același rost."

Actorul Regină
„De încă-atîtea ori lună și soare
Pămîntul și iubirea ne-nconjoare!
Dar ești de-o vreme-atît de slab, vai mie,
Atît de palid, fără voioșie,
Încît mi-e teamă; totuși, teama mea
Tristeți fără măsură să nu-ți dea,
Căci teama și iubirea-au legea lor,
Fiind, ele-s de-o seamă, áltfel mor.
Dar cum mi-am pus iubirea în dovezi,

Now, what my love is, proof hath made you know,
And as my love is sized, my fear is so:
Where love is great, the littles doubts are fear,
Where little fears grow great, great love grows there.

PLAYER KING
Faith, I must leave thee, love, and shortly too;
My operant powers their functions leave to do:
And thou shalt live in this fair world behind,
Honoured, beloved; and haply one as kind
For husband shalt thou —

PLAYER QUEEN
O, confound the rest!
Such love must needs be treason in my breast:
In second husband let me be accurst,
None wed the second but who kill'd the first.

HAMLET
(aside) That's wormwood, wormwood.

PLAYER QUEEN
The instances that second marriage move
Are base respects of thrift, but none of love:
A second time I kill my husband dead,
When second husband kisses me in bed.

PLAYER KING
I do believe you think what now you speak,
But what we do determine, oft we break.
Purpose is but the slave to memory,
Of violent birth, but poor validity,
Which now like fruit unripe sticks on the tree,
But fall unshaken when they mellow be.
Most necessary 'tis that we forget
To pay ourselves what to ourselves is debt:
What to ourselves in passion we propose,
The passion ending, doth the purpose lose.

În creşterea ei teama tu mi-o vezi;
Iubirea mare spaimele-şi sporeşte
Şi-n spaime mari iubirea mare creşte."

ACTORUL REGE
„Iubito, simt că-am să te las curînd;
Puterile-şi pierd rostul rînd pe rînd;
Iar tu, iubită şi cu-un mare nume,
Trăi-vei tot în minunata lume,
Şi alt bărbat..."

ACTORUL REGINĂ
„O, uită ce mai spui!
Să-mi vînd eu sufletu-n iubirea lui?
Blestem să-mi fie-al doilea bărbat!
Soţ nou ia cine soţul şi-a curmat."

HAMLET
(aparte) Amarnic filtru!

ACTORUL REGINĂ
„În mintea cui de-a doua vrea nuntire
Sînt gînduri de cîştig, nu de iubire;
Ucid din nou pe soţul răposat
Cînd soţul nou mă-mbrăţişează-n pat."

ACTORUL REGE
„Te cred că simţi ce spui, însă-i ştiut
Că vorbele se şterg ca un făcut.
Dorinţa noastră e-amintirii sclavă,
Se naşte-arzînd, dar firea-i e firavă:
E fruct necopt ce ţine la bătaie,
Dar cade singur carnea-i cînd se moaie.
Noi, mai cu seamă, uităm de-atîtea ori
Cu ce ne sîntem înşine datori;
În legămîntul gîndului aprins,
Cu flacăra-i, şi gîndul ni s-a stins.

The violence of either, grief or joy,
Their own enactures with themselves destroy:
Where joy most revels, grief doth most lament;
Grief joys, joy grieves, on slender accident.
This world is not for aye, nor 'tis not strange
That even our loves should with our fortunes change;
For 'tis question left us yet to prove,
Whether love lead fortune, or else fortune love.
The great man down, you mark his favourite flies;
The poor advanced makes friends of enemies:
And hitherto doth love on fortune tend;
For who not needs shall never lack a friend
And who in want a hollow friend doth try,
Directly seasons him his enemy.
But, orderly to end where I begun,
Our wills and fates do so contrary run,
That our devices still are overthrown,
Our thoughts are ours, their ends none of our own:
So think thou wilt no second husband wed,
But die thy thoughts when thy first lord is dead.

PLAYER QUEEN

Nor earth to me give food, nor heaven light!
Sport and repose lock from me day and night!
To desperation turn my trust and hope,
And anchor's cheer in prison be my scope!
Each opposite, that blanks the face of joy,
Meet what I would have well and it destroy!
Both here and hence pursue me lasting strife,
If, once a widow, ever I be wife!

HAMLET

If she should break it now!

Trişteţi şi bucurii au scurt soroc,
Se nasc şi mor în propriul lor foc;
Nimica toată sufletul ni-l frînge;
Durerea rîde-ades, iar rîsul plînge.
Cu-o soartă trecătoare e firesc
Că dragostele ni se irosesc;
Atît nu ştim din ce ne-arată firea:
Ne mînă-n viaţă soarta, sau iubirea?
Cînd cade-un om, prietenii s-au dus
La cel sărac ajuns deodată sus.
Ca soarta-i şi iubirea: unduioasă;
La om bogat, prietenii se-ndeasă,
Iar la sărac, abia de vrun viclean
Îşi dă pe faţă sufletul duşman.
Dar ca să vin la vorba întreruptă,
Dorinţele cu soarta ni se luptă,
Şi cum curînd sînt pulbere şi vînt,
Străin ne stă sfîrşitu-a orice gînd.
Ştiu bine-acum că nu vreai alt bărbat,
Dar gîndu-ţi va-nsoţi pe răposat."

ACTORUL REGINA

„Să n-am noroc de pîine şi lumină,
De somnu-acelor nopţi cîte-au să vină!
Preschimbe-mi-se viaţa-n chin amar
Şi, pustnică, să gem într-un celar!
Dureri, ce fericirea-mi vestejească,
Răstoarne-orice dorinţă omenească!
Muncit rămîie-mi sufletu-n vecie
De văduvă, mai fi-voi iar soţie!"

HAMLET

Mai poate-acum să rupă ce-a jurat?

PLAYER KING
'Tis deeply sworn. Sweet, leave me here awhile;
My spirits grow dull and fain I would beguile
The tedious day with sleep.
Sleeps.

PLAYER QUEEN
Sleep rock thy brain,
And never come mischance between us twain!
Exit.

HAMLET
Madam, how like you this play?

QUEEN
The lady doth protest too much, methinks.

HAMLET
O, but she'll keep her word.

KING
Have you heard the argument? Is there no* offence in't?

HAMLET
No, no, they do but jest, poison in jest; no offence i' the world.

KING
What do you call the play?

HAMLET
The Mouse-trap. Marry, how? Tropically.* This play is the image of a murder done in Vienna: Gonzago is the duke's name, his wife, Baptista; you shall see anon, 'tis a knavish piece of work, but what of that? your majesty, and we that have free souls, it touches us not: let the galled jade wince, our withers are unwrung.
Enter Lucianus.
This is one Lucianus, nephew to the king.

ACTORUL REGE
„Preascumpo,-acuma lasă-mă niţel;
Mi-e rău şi-aş vrea ca timpul să-l înşel
Cu-un somn."
Adoarme.

ACTORUL REGINĂ
„Să-ţi fie somnul legănare;
Şi piază-rea în veci nu ne-mpresoare!"
Exit.

HAMLET
Vă place piesa, doamnă?

REGINA
Jurămîntul mi se pare prea lung.

HAMLET
O, dar ea-l va ţine.

REGELE
Ai auzit subiectul piesei? Nu cumva e-n el vre o jignire?

HAMLET
A, nu, a, nu, ei doar glumesc, otravă-n glumă; nu e, pentru nimic în lume, vreo jignire.

REGELE
Şi cum îi zice piesei?

HAMLET
Cursa de şoareci. Cum aşa? La figurat. În piesa-aceasta e un omor care s-a petrecut la Viena. Gonzalv se cheamă ducele; soţia sa, Baptista; cum veţi vedea îndată, povestea e plină de tîlc; dar ce ne pasă? Majestatea-voastră şi noi avem cu toţii suflete curate, povestea neputînd să ne atingă; tresară gloaba cu spinarea roasă, cărarea-n coama noastră e nestricată.
Intră Lucianus.
Acesta e unul Lucianus, nepot al regelui.

Ophelia
You are as good as a chorus, my lord.

Hamlet
I could interpret between you and your* love, if I could see the puppets dallying.

Ophelia
You are keen, my lord, you are keen.

Hamlet
It would cost you a groaning to take off mine edge.

Ophelia
Still better and worse.

Hamlet
So you mis-take your husbands. Begin,* murderer; pox, leave thy damnable faces and begin; come, "the croaking raven doth bellow for revenge".

Lucianus
Thoughts black, hands apt, drugs fit, and time agreeing;
Confederate season, else no creature seeing;
Thou mixture rank, of midnight weeds collected,
*With Hecate's ban thrice blasted, thrice infected,**
Thy natural magic and dire property,
*On wholesome life usurps immediately.**
Pours the poison into the sleeper's ear.

Hamlet
He poisons him i' the garden for his estate, his name's Gonzago, the story is extant and written in very choice Italian, you shall see anon how the murderer gets the love of Gonzago's wife.

Ophelia
The king rises.

Ophelia
Sînteţi bun de cor al tragediei, *my lord.*

Hamlet
Pot fi mijlocitor chiar între dumneata şi iubitul dumitale, de-aş putea să văd păpuşile jucînd.

Ophelia
Sînteţi tăios, *my lord,* sînteţi tăios.

Hamlet
Ai plăti cu lacrimi dacă mi-ai ştirbi tăişul.

Ophelia
Cu-atît mai bine şi cu-atît mai rău.

Hamlet
Aşa nu vă-nţelegeţi voi bărbaţii... Începe, groaznic ucigaş; destul cu-atîtea strîmbături; sfrinţie, începe-odată! Hai! Auzi „cum croncăne un corb a răzbunare"!

Lucianus
„Mîini tari, gînd-iad şi must de mătrăgună;
Prielnic timp şi nimeni să mă spună;
Tu, filtru muced, stors în miez de noapte,
Plesnit cu trei blesteme de Hecate,
Puterea vrăjii fulgeră-ţi întreagă.
Şi nodul vieţii-acesteia-l dezleagă."
Picură otravă în urechea adormitului.

Hamlet
Îl otrăveşte-n somn ca să-i ia tronul. Gonzalv îl cheamă; povestea e adevărată; şi e scrisă în cel mai ales grai italian; veţi vedea de îndată cum ucigaşul va căpăta iubirea nevestei lui Gonzalv.

Ophelia
Se scoală regele.

Hamlet
What, frighted with false fire?*

Queen
How fares my lord?

Polonius
Give o'er the play.

King
Give me some light. Away!

Polonius
Lights, lights, lights.

Exeunt all but Hamlet and Horatio.

Hamlet
Why, let the stricken deer go weep,
The hart ungallèd play;
For some must watch, while some must sleep:
Thus runs the word away.
Would not this, sir, and a forest of feathers* — if the rest of my fortunes turn Turk with me — with two Provincial roses on my razed shoes, get me a fellowship in a cry of players, sir?

Horatio
Half a share.*

Hamlet
A whole one, I.
*For thou dost know, o Damon dear,**
This realm dismantled was
Of Jove himself; and now reigns here
*A very, very — peacock.**

Horatio
You might have rhymed.

Hamlet
O good Horatio, I'll take the ghost's word for a thousand pound. Didst perceive?

Horatio
Very well, my lord.

Hamlet
Ei, cum, s-a speriat de-nchipuiri?

Regina
My lord, vă este rău!

Polonius
Destul cu piesa!

Regele
Luminile! Să mergem!

Polonius
Lumini! Lumini! Lumini!

Exeunt toți, afară de Hamlet și Horatio.

Hamlet
Eh, plîngă cerbul fără pază,
Feritul joace-n spume;
Cînd unii dorm, alții veghează:
Așa e zis pe lume.
Cu-această strofă, domnule, avînd și o pădure de pene la tîmple, iar la pantofi doi trandafiri din Franța, n-aș putea, binențeles, cînd soarta, de azi-nainte, s-ar purta turcește, să intru ca tovarăș în vreo ceată de actori?

Horatio
Pe jumătate doar.

Hamlet
Ba pe de-a-ntregul vreau.
Fiindcă, scumpe Damon, știi
Că-n prăbușitu-acesta de regat
Zevs însuși a tronat, dar azi
Tronează-n el doar un păun.

Horatio
Puteați să fi rimat.

Hamlet
Horatio scump, o mie de ducați arunc pe vorba acelui duh. Văzuși?

Horatio
Văzut, *my lord.*

HAMLET
Upon the talk of the poisoning?

HORATIO
I did very well note him.

HAMLET
Ah, ha! Come, some music! come, the recorders!
For if the king like not the comedy,
*Why then, belike, he likes it not, perdy.**
Come, some music!

Re-enter Rosencrantz and Guildenstern.

GUILDENSTERN
Good my lord, vouchsafe me a word with you.

HAMLET
Sir, a whole history.

GUILDENSTERN
The king, sir, —

HAMLET
Ay, sir, what of him?

GUILDENSTERN
Is in his retirement marvellous distempered.

HAMLET
With drink, sir?

GUILDENSTERN
No, my lord, rather with choler.

HAMLET
Your wisdom should show itself more richer to signify this to the doctor; for, for me to* put him to his purgation would perhaps plunge him into more choler.

GUILDENSTERN
Good my lord, put your discourse into some frame and start not so wildly from my affair.

HAMLET
I am tame, sir; pronounce.

HAMLET
Chiar partea-aceea cu otrava, nu?

HORAȚIO
Aceea, mi-am însemnat-o bine.

HAMLET
Ah, ha! Vreau muzică! Vreau flautele!
Căci dacă scena regelui nu-i place,
Atunci, nu-i place, și eu n-am ce-i face.
Să vină muzică!

Intră din nou Rosencrantz și Guildenstern.

GUILDENSTERN
My lord, îngăduiți-mi un cuvînt.

HAMLET
Domnule, chiar o poveste-ntreagă.

GUILDENSTERN
Regele, *my lord,* —

HAMLET
Da, ce-i cu el?

GUILDENSTERN
Stă singur și e foarte tulburat.

HAMLET
De băutură, domnule?

GUILDENSTERN
A, nu, *my lord,* de mînie.

HAMLET
Înțelepciunea dumitale-ar trebui să se arate mai bogată spunînd aceasta unui medic; căci dacă-ar fi ca eu să-i dau purgația de care are nevoie, aceasta l-ar cufunda, poate, într-o mînie mult mai mare.

GUILDENSTERN
Stăpîne bun, puneți în vorbe puțină rînduială și nu vă sălbăticiți de-nsărcinarea mea.

HAMLET
Sînt, iată, foarte îmblînzit, domnule. Vorbește.

GUILDENSTERN
The queen, your mother, in most great affliction of spirit, hath sent me to you.

HAMLET
You are welcome.

GUILDENSTERN
Nay, good my lord, this courtesy is not of the right breed. If it shall please you to make me a wholesome answer, I will do your mother's commandment; if not, your pardon and my return shall be the end of my business.

HAMLET
Sir, I cannot.

GUILDENSTERN
What, my lord?

HAMLET
Make you a wholesome answer; my wit's diseased: but, sir, such answer as I can make, you shall command or rather, as you say, my mother: therefore no more, but to the matter; my mother, you say, —

ROSENCRANTZ
Then thus she says; your behaviour hath struck her into amazement and admiration.

HAMLET
O wonderful son, that can so astonish a mother! But is there no sequel at the heels of this mother's admiration? Impart.

ROSENCRANTZ
She desires to speak with you in her closet, ere you go to bed.

HAMLET
We shall obey, were she ten times our* mother. Have you any further trade with us?

GUILDENSTERN
Regina-mamă, adînc îndurerată, m-a trimis să vă caut.

HAMLET
Fii dar binevenit.

GUILDENSTERN
A, nu, *my lord*, această curtenie nu-mi spune nimic bun. Numai dacă vreţi să-mi daţi răspuns întreg, aş putea să arăt porunca reginei; de nu, vă cer iertare, mă retrag, şi-nsărcinarea mea s-a încheiat.

HAMLET
Nu, nu pot, domnule.

GUILDENSTERN
De ce, *my lord?*

HAMLET
Să-ţi dau răspuns întreg; dar mintea mea e neîntreagă; însă, domnule, aşa cum pot răspunde, aştept porunca dumitale, sau, cum ai spus, porunca mamei mele; deci, fără-nconjur, despre ce e vorba? Spuneai că mama, —

ROSENCRANTZ
Regina zice că purtarea voastră-n astă seară-a-ncremenit-o.

HAMLET
O, fiu preaminunat, care poţi împietri o biată mamă! Dar ce se-ascunde după călcîiele uimirii-acestei mame? Spune.

ROSENCRANTZ
Dorinţa ca-nainte de culcare să staţi de vorbă cu dînsa în iatac.

HAMLET
Ca şi cum mi-ar fi de zece ori mamă, mă supun. Mai ai şi altceva?

ROSENCRANTZ
My lord, you once did love me.

HAMLET
And do still, by these pickers and stealers.*

ROSENCRANTZ
Good my lord, what is your cause of distemper? You do surely bar the door upon your own liberty, if you deny your griefs to your friend.

HAMLET
Sir, I lack advancement.

ROSENCRANTZ
How can that be, when you have the voice of the king himself for your succession in Denmark?

HAMLET
Ay, sir, but "while the grass grows,"—the* proverb is something musty.

Re-enter Players with recorders.

O, the recorders! let me see one. To withdraw with you:—why do you go about to* recover the wind of me, as if you would drive me into a toil?

GUILDENSTERN
O, my lord, if my duty be too bold, my love is too unmannerly.

HAMLET
I do not well understand that. Will you play upon this pipe?

GUILDENSTERN
My lord, I cannot.

HAMLET
I pray you.

GUILDENSTERN
Believe me, I cannot.

ROSENCRANTZ
My lord, cîndva ţineaţi la mine.

HAMLET
Mult, ca şi acum, pe-aceste zece hoaţe.

ROSENCRANTZ
Stăpîne bun, de ce sînteţi atît de abătut? Vă-nchideţi singur uşa unei temniţi, ţinînd în taină faţă de-un prieten durerile ce vă frămîntă.

HAMLET
Doresc măriri, prietene.

ROSENCRANTZ
Eh, cum se poate, doar aveţi cuvîntul regelui însuşi pentru-a-i urma la tron în Danemarca?

HAMLET
Ei da, dar pînă-atunci, „paşte, murgule, iarbă verde" — zicala-i mucedă de veche.

Intră din nou Actori, cu flaute.

O, flautele! daţi-mi unul. Să-ţi spun o vorbă: pentru ce îmi dai tîrcoale şi mi te-aşezi în vînt, de parcă-ai vrea să mă împingi în plasă?

GUILDENSTERN
Alteţă, dacă datoria mea e prea-ndrăzneaţă, iubirea îmi este prea necuvenită.

HAMLET
Nu prea-nţeleg cum vine asta. Ai vrea să cînţi cu acest flaut?

GUILDENSTERN
Nu pot, *my lord.*

HAMLET
Te rog.

GUILDENSTERN
Credeţi-mă că nu pot.

HAMLET
I do beseech you.

GUILDENSTERN
I know no touch of it, my lord.

HAMLET
It is as easy as lying: govern these ventages with your fingers and thumb, give it breath with your mouth and it will discourse most eloquent music; look you, these are the stops.

GUILDENSTERN
But these cannot I command to any utterance of harmony; I have not the skill.

HAMLET
Why, look you now how unworthy a thing you make of me! You would play upon me, you would seem to know my stops, you would pluck out the heart of my mystery, you would sound me from my lowest note to the top of my compass; and there is much music, excellent voice, in this little organ, yet cannot you make it speak. 'Sblood, do* you think I am easier to be played on than a pipe? Call me what instrument you will, though you can fret me, yet you cannot* play upon me.

Re-enter P o l o n i u s.

God bless you, sir!

POLONIUS
My lord, the queen would speak with you, and presently.

HAMLET
Do you see yonder cloud that's almost in shape of a camel?

POLONIUS
By the mass and 'tis, like a camel indeed.

HAMLET
Te rog din suflet.

GUILDENSTERN
My lord, nu ştiu nici să suflu în el.

HAMLET
Ei cum, dar e tot atît de uşor ca şi cînd minţi: cu degetele numai să stăpîneşti aceste mici spărturi, să sufli-apoi, şi flautul va spune un cîntec dintre cele mai grăitoare. Iai seama doar la găurile-acestea.

GUILDENSTERN
Dar nu le pot face să rostească ceva plăcut; îmi lipseşte îndemînarea.

HAMLET
Atuncea, vezi, ce lucru de nimic ai vrea să faci din mine! Ai vrea ca eu să cînt; pari a-mi cunoaşte sunetele toate; ai vrea să-mi smulgi chiar taina inimii; ai vrea să-mi afli cuprinderea întreagă de sunete adînci şi ascuţite; ce muzică şi voce minunată nu stau tăcute-n ţevişoara-aceasta; şi totuşi n-o poţi face s-o rostească. Nu, zău, crezi că mai uşor cînt eu decît un flaut? Ia-mă drept orice instrument vrei, oricît m-ai zgîndări, n-ai să-ajungi să-ţi cînt eu niciodată.

Intră din nou P o l o n i u s.

My lord, Preabunul bine-vă-cuvînte!

POLONIUS
My lord, regina-ar vrea să vă vorbească, şi chiar acum.

HAMLET
Vezi noru-acela care pare-aproape o cămilă?

POLONIUS
Fecioară Preacurată,-n adevăr, e chiar cămilă!

HAMLET
Methinks it is like a weasel.

POLONIUS
It is back'd like a weasel.

HAMLET
Or like a whale.

POLONIUS
Very like a whale.

HAMLET
Then I will come to my mother by and by. *(Aside.)*
They fool me to the top of my bent. I* will come by and by. Leave me, friends.
I will, say so.

POLONIUS
I'll say so.

Exeunt all but Hamlet.

HAMLET
"By and by" is easily said.
'Tis now the very witching time of night,
When churchyards yawn, and hell itself breathes out
Contagion to this world: now could I drink hot blood,
And do such bitter business as the day
Would quake to look on. Soft! now to my mother.
O heart, lose not thy nature, let not ever
The soul of Nero enter this firm bosom;*
Let me be cruel, not unnatural:
I will speak daggers to her, but use none;
My tongue and soul in this be hypocrites;
How in my words soever she be shent;
To give them seals never, my soul, consent!

Exit.

HAMLET
Mi se pare că mai curînd e ca o nevăstuică.

POLONIUS
Spinarea-i este ca de nevăstuică.

HAMLET
Sau e ca de balenă?

POLONIUS
Nici vorbă, de balenă.

HAMLET
Atuncea vin la mama de îndată. *(Aparte:)* Mă batjocoresc toţi, fără să ştie că îmi împlinesc chiar voia mea. Lăsaţi-mă, prieteni. Vin, da, vin îndată.

POLONIUS
Mă duc să-i spun.

Exeunt toţi, afară de Hamlet.

HAMLET
Uşor de zis „îndată".
E miez de noapte, plin de vrăji şi iele,
Cînd cască cimitirele, iar iadul
Pe lume suflă molimi; sînge-n clocot
Aş vrea să beau, ca soarele el însuşi
Să tremure. Domol, domol: la mama!
O, inimă, păstrează-ţi firea;-n pieptu-mi
Să nu se-ncuibe sufletul lui Nero;
Voi fi cumplit, nu însă nefiresc;
Îi voi vorbi-n cuţite; dar nici unul
De mînuit. Fii, limbă-a mea, vicleană;
Vreau sufletu-n cuvinte să-i împil,
Dar nu s-o-nsemn cu roşul lor sigil.

Exit.

Scene 3

A room in the castle.
Enter King, Rosencrantz and Guildenstern.

KING

I like him not, nor stands it safe with us
To let his madness range. Therefore prepare you;
I your commission will forthwith dispatch,
And he to England shall along with you:
The terms of our estate may not endure*
Hazard so near's us as doth hourly grow
Out of his lunacies.

GUILDENSTERN

We will ourselves provide:
Most holy and religious fear it is
To keep those many many bodies safe
That live and feed upon your majesty.

ROSENCRANTZ

The single and peculiar life is bound
With all the strength and armour of the mind
To keep itself from noyance, but much more
That spirit upon whose weal depends and rests
The lives of many. The cease of majesty
Dies nor alone, but like a gulf doth draw
What's near it with it: or it is a massy wheel,
Fixed on the summit of the highest mount,
To whose huge spokes ten thousand lesser things
Are mortised and adjoined, which when it falls,
Each small annexment, petty consequence,

Scena 3

O încăpere a castelului.
Intră Regele, Rosencrantz şi Guildenstern.

REGELE

Nu-mi place Hamlet, slobod printre noi
Purtîndu-şi nebunia. Fiţi deci gata;
Vă dau pe loc rescript de-nsărcinare,
Iar el vă va-nsoţi în Englitera.
Coroana noastră nu mai stă să-ndure
Atît de-aproape ceasul rău ce poate
Ţîşni-ntr-o clipă din sminteala lui.

GUILDENSTERN

Temute lord, noi înşine-i luăm seama:
E grijă sfîntă grija de-a feri
De orice rău atîtea vieţi, ce azi
Trăiesc din mila majestăţii-voastre.

ROSENCRANTZ

Cînd viaţa fiecărui om ţinută-i,
Prin iscusinţa minţii, să-nconjoare
Primejdia, cu-atît mai mult o viaţă,
De care-atîrnă viaţa celorlalţi,
Se cade-a fi ferită; căci un rege
Cînd moare-i ca genunea fără fund,
Ce-nghite tot; e-o roată uriaşă,
Ce stă în munţi pe piscul cel mai-nalt
Şi de-ale cărei spiţe zeci de mii
De vieţi mărunte-s prinse; iar cînd cade,
Cu-adaos şi urmări, în mare huiet,

Attends the boisterous ruin. Never alone
Did the king sigh, but with a general groan.

KING

Arm you, I pray you, to this speedy voyage,
For we will fetters put about this fear,
Which now goes too free-footed.

ROSENCRANTZ
GUILDENSTERN

We will haste us.

Exeunt Rosencrantz and Guildenstern.

Enter Polonius.

POLONIUS

My lord, he's going to his mother's closet:
Behind the arras I'll convey myself,
To hear the process: I'll warrant she'll tax him home:
And, as you said, and wisely was it said,
'Tis meet that some more audience than a mother,
Since nature makes them partial, should o'erhear
The speech of vantage. Fare you well, my liege;
I'll call upon you ere you go to bed
And tell you what I know.

KING

Thanks, dear my lord.

Exit Polonius.

O, my offence is rank, it smells to heaven,*
It hath the primal eldest curse upon't,
A brother's murder. Pray can I not;
Though inclination be as sharp as will,
My stronger guilt defeats my strong intent,
And like a man to double business bound,
I stand in pause where I shall first begin

Se surpă-adînc. Suspinul unui rege
Din bocetele-obşteşti abia se-alege.

REGELE

Vă rog, curînd fiţi gata de plecare;
Voi pune piedici strînse-acestei temeri,
Ce umblă-atît de slobod printre noi.

ROSENCRANTZ
GUILDENSTERN

Ne vom grăbi, *my lord.*

Exeunt Rosencrantz şi Guildenstern.

Intră Polonius.

POLONIUS

My lord, s-a dus la mamă-sa-n iatac:
Voi sta pitit în dosu-unei perdele,
Să-aud ce-şi spun; sînt sigur c-o să-l frece;
Şi, cum spuneaţi cu-atîta-nţelepciune,
E foarte nimerit să mai asculte,
Din loc ascuns, un altul taina lor,
Fiind ştiut că inima de mamă
E-n chip firesc uşor părtinitoare.
Cu bine, bun stăpîn; şi vă voi spune,
Nainte de culcare, ce-am aflat.

REGELE

Îţi mulţumesc, preascumpe sfetnic!

Exit Polonius.

O,
Mîrşava-mi faptă a-mputit chiar cerul;
E-n ea străvechi blestemul cel dintîi,
Uciderea lui Abel. Să mă rog?
Deşi aş vrea şi sînt pornit, dar nu pot;
Mai tare, crima-mi sfîrtecă dorinţa
Şi stau ca omul între două gînduri,
Lipsit de hotărîrea de-a începe

And both neglect. What if this cursed hand
Were thicker than itself with brother's blood,
Is there not rain enough in the sweet heavens,
To wash it white as snow? Whereto serves mercy
But to confront the visage of offence?
And what's in prayer but this twofold force,
To be forestalled ere we come to fall,
Or pardoned being down? Then I'll look up;
My fault is past. But o, what form of prayer
Can serve my turn? "Forgive me my foul murder?"
That cannot be, since I am still possessed
Of those effects for which I did the murder,
My crown, mine own ambition and my queen:
May one be pardoned and retain the offence?
In the corrupted currents of this world
Offence's gilded hand may shove by justice,
And oft 'tis seen the wicked prize itself
Buys out the law: but 'tis not so above;
There is no shuffling, there the action lies
In his true nature and we ourselves compelled
Even to the teeth and forehead of our faults
To give in evidence. What then? what rests?
Try what repentance can: what can it not?
Yet what can it when one can not repent?
O wretched state! O bosom black as death!
O limed soul, that struggling to be free
Art more engaged! Help, angels! make assay!
Bow, stubborn knees, and, heart with strings of steel,
Be soft as sinews of the new-born babe!
All may be well.

Retires and kneels.

Din două unul. Blestemata-mi mînă,
Chiar îngroşată-n sîngele frăţesc,
Cum, nu sînt ploi la ceru-ndurător
S-o spele-ndeajuns, cum e zăpada?
De ce-i iertarea, nu pentru păcate?
Şi care e puterea rugăciunii,
De nu să ne vestească în cădere,
Sau, altfel, cînd cădem, să ne ridice?
Mă uit deci iar cu ochi nevinovaţi.
Dar care vorbe-n rugăciune pot
Să-ajute? „Uită-mi fapta ucigaşă"?
Cu neputinţă,-avînd acele bunuri —
Coroana, măreţia şi regina —
Ce mîna mi-au întors-o la omor.
Pot fi iertat păstrîndu-le pe toate?
În curgerea murdară-a lumii noastre,
Cu mîini de aur, crima poate da
Un brînci dreptăţii, şi de cîte ori
Cu bani din furturi nu s-a cumpărat
Chiar legea! Dar la ceruri nu e-aşa;
Acolo nu-i scăpare,-acolo fapta
Stă goală, şi cu toţii sîntem duşi,
Privind sălbatici colţii faptei noastre,
S-o arătăm. Cum, totul e pierdut?
Să-ncerc puterea mare-a pocăinţei;
Dar poate ea să uşureze chiar
Pe cel ce nu mai poate-a se căi?
O, chip cumplit! O, suflet negru-iad
Şi care,-mpotmolit, te zbaţi să scapi,
Dar eşti mai prins! O, îngeri, ajutor!
Îndoaie-te, genunchi înţepenit,
Şi, inimă, cu baiere de fier,
Înmoaie-te pufoasă, ca un prunc!
Aşa, e bine-aşa.

Merge într-un colţ şi îngenunchează.

Enter Hamlet.

HAMLET

Now might I do it pat, but now he is a-praying;*
And now I'll do it and so he goes to heaven,
And so am I revenged. That would be scanned:
A villain kills my father, and for that,
I, his sole son, do this same villain send
To heaven.
O, this is hire and salary, no revenge.
He took my father grossly, full of bread,
With all his crimes broad blown, as flush as May;
And how his audit stands who knows save heaven?
But in our circumstance and course of thought,
'Tis heavy with him: and am I then revenged,
To take him in the purging of his soul,
When he is fit and seasoned for his passage?
No.
Up, sword, and know thou a more horrid hent,
When he is drunk, asleep, or in his rage,
Or in the incestuous pleasure of his bed,
At game, a-swearing, or about some act
That has no relish of salvation in't,
Then trip him, that his heels may kick at heaven,
And that his soul may be as damned and black
As well whereto it goes. My mother stays:
This physic but prolongs thy sickly days.

Exit.

Intră Hamlet.

HAMLET

Îl pot lovi din spate cît se roagă;
Acuma chiar, ca să-l trimit la ceruri
Şi fapta-i să-mi răzbun. Dar să mai cuget;
Un josnic monstru a ucis pe tata,
Iar eu, fecior, vreau să trimit pe monstru
La ceruri.
Îl răsplătesc, în loc să mă răzbun.
Pe tata l-a răpus sătul şi strîmb,
Cu toate fărdelegile-i în floare;
Doar ceru-i ştie singur socoteala,
Dar după mintea şi credinţa noastră,
E greu de el; iar eu să mă răzbun
În clipa chiar cînd sufletu-i curat
E pregătit de marea-nfăţişare?
Nu,
Năuntru, spadă,-alege timp cumplit,
Cînd doarme beat, cînd urlă de mînie
Sau cînd incestu-l trage către pat;
Jurînd nedrept, jucînd sau făptuind
Vreo faptă fără iz de mîntuire;
Atunci să-l pun cu tălpile spre cer,
Să-şi dea spurcatul sufletul lui negru
Satanei. Leacul rugăciunii-aceşti
Puţine zile-ţi dă să mai boleşti.

Exit.

KING

(rising) My words fly up, my thoughts remain below:
Words without thoughts never to heaven go.

Exit.

Scene 4

The Queen's closet.
Enter Queen and Polonius.

POLONIUS

He will come straight; look you lay home to him,
Tell him his pranks have been too broad to bear with,
And that your grace hath screened and stood between
Much heat and him. I'll silence me even here.
Pray you, be round with him.

HAMLET

(within) Mother, mother, mother!

QUEEN

I'll warrant you,
Fear me not. Withdraw, I hear him coming.

Polonius hides behind the arras.
Enter Hamlet.

HAMLET

Now, mother, what's the matter?

QUEEN

Hamlet, thou hast thy father much offended.

REGELE

(ridicîndu-se) Înalţ cuvînt, dar gîndul e-n noroi:
Cuvîntul gol din cer cade-napoi.

Exit.

Scena 4

Iatacul Reginei.
Intră Regina şi Polonius.

POLONIUS

Soseşte-acum. Fiţi aprigă, fiţi tare;
Vorbiţi-i de preamarile-i trăsnăi
Şi că-nălţimea-voastră l-a ferit
De focul unei mari mînii. Eu stau
Pitit aici. Vorbiţi-i fără-nconjur.

HAMLET

(de afară) Eh, mamă, mamă...

REGINA

N-avea nici o grijă;
Auzi că vine. Du-te şi te-ascunde.

Polonius se dă după o perdea.
Intră Hamlet.

HAMLET

Eh, mamă, spune, despre ce e vorba?

REGINA

Ştii, Hamlet, că-ai jignit pe tatăl tău.

Hamlet
Mother, you have my father much offended.

Queen
Come, come, you answer with an idle tongue.*

Hamlet
Go, go, you question with a wicked tongue.

Queen
Why, how now, Hamlet?

Hamlet
What's the matter now?

Queen
Have you forgot me?

Hamlet
No, by the rood, not so:*
You are the queen, your husband's brother's wife,
And, would it were not so, you are my mother.

Queen
Nay, then, I'll set those to you that can speak.

Hamlet
Come, come, and sit you down, you shall not budge,
You go not till I set you up a glass
Where you may see the inmost part of you.

Queen
What wilt thou do? thou wilt not murder me?
Help, help ho!

Polonius
(behind) What, ho! help, help, help!

Hamlet
(drawing) How now! a rat? Dead for a ducat, dead!
Makes a pass through the arras.

Hamlet
Ştii, mamă, că-ai jignit pe tatăl meu.

Regina
Răspunzi cu-o limbă,-aş zice, fără rost.

Hamlet
Întrebi cu-o limbă,-aş zice, blestemată.

Regina
Dar ce e asta?

Hamlet
Despre ce e vorba?

Regina
Tu uiţi ce sînt?

Hamlet
Pe crucea mea că nu:
Soţia fratelui de soţ, regină
Şi, nu mai mi-ai fi fost, îmi eşti şi mamă.

Regina
Atunci, aduc pe cine meriţi, cum vorbeşti!

Hamlet
Stai, stai aici; un pas să nu clinteşti,
Şi n-ai să pleci nainte de-a-ţi fi pus
Oglinda-n faţă, ca să-ţi vezi în cuget.

Regina
Ce vreai? Ce vreai să faci? Să mă omori?
Săriţi, săriţi!

Polonius
(din dosul perdelei) Săriţi, săriţi, săriţi!

Hamlet
(trage sabia) Dar ce-i? Un şobolan? Mă prind că-l tai!
Înfige sabia în perdea.

Polonius
(behind) O, I am slain!
Falls and dies.

Queen
O me, what hast thou done?

Hamlet
Nay, I know not, is it the king?

Queen
O, what a rash and bloody deed is this!

Hamlet
A bloody deed; almost as bad, good mother,*
As kill a king and marry with his brother.

Queen
As kill a king?

Hamlet
Ay, lady, it was my word.
Lifts up the arras and discovers Polonius.
Thou wretched, rash, intruding fool,
farewell;
I took thee for thy better; take thy fortune;
Thou find'st to be too busy is some danger.
Leave wringing of your hands: peace! sit
you down,
And let me wring your heart, for so I shall,
If it be made of penetrable stuff,
If damned custom have not brassed it so,
That it be proof and bulwark against sense.*

Queen
What have I done, that thou dar'st wag
thy tongue
In noise so rude against me?

Hamlet
Such an act
That blurs the grace and blush of modesty,
Calls virtue hypocrite, takes off the rose
From the fair forehead of an innocent love,

Polonius
(de după perdea) Ucis, ucis!
Se prăbuşeşte şi moare.

Regina
Vai mie, ce-ai făcut?

Hamlet
Ştiu eu? O fi chiar regele? Te-ntreb.

Regina
O, cruntă şi nesocotită faptă!

Hamlet
Mai cruntă nu ca a ucide-un rege
Şi-a-i lua apoi pe frate de bărbat.

Regina
Ca a ucide-un rege?

Hamlet
Aşa am spus.
Ridică perdeaua şi dezveleşte pe Polonius.
Cu bine, biet nătîng nesocotit!
Primeşte-ţi soarta că te-am luat drept altul;
Aflaşi tîrziu că-i rău să fii prea harnic.
Tu nu-ţi mai frînge mîinile; stai jos.
Să-ţi frîng, mai bine, inima; şi-aş frînge-o
De-ar fi ca lutul îmbibat şi moale,
Dar proaste-apucături ţi-au împietrit-o,
Împotrivind-o firii simţitoare.

Regina
Dar ce-am făcut, să plescăi împotrivă-mi
Cumplita-ţi limbă?

Hamlet
Ce-ai făcut? O faptă
Ce-ntunecă roşeaţa sfiiciunii,
Numeşte strîmb virtutea viclenie,
Iubirii caste-i smulge de pe frunte

And sets a blister there, makes marriage vows
As false as dicers' oaths, O, such a deed
As from the body of contraction plucks
The very soul, and sweet religion makes
A rhapsody of words: heaven's face does glow.*
Yea, this solidity and compound mass,
With tristful visage, as against the doom,
Is thought-sick at the act.

QUEEN

Ay me, what act,*
That roars so loud and thunders in the index?

HAMLET

Look here, upon this picture, and on this,*
The counterfeit presentment of two brothers.
See what a grace was seated on this brow;
Hyperion's curls, the front of Jove himself,*
An eye like Mars, to threaten and command,
A station like the herald Mercury
New-lighted on a heaven-kissing hill;
A combination and a form indeed,
Where every god did seem to set his seal
To give the world assurance of a man:
This was your husband. Look you now what follows:
Here is your husband, like a mildewed ear,
Blasting his wholesome brother. Have you eyes?
Could you on this fair mountain leave to feed,
And batten on this moor? Ha! have you eyes?
You cannot call it love, for at your age

Petalele, iar fruntea i-o spuzește,
Făcînd din taina nunții zărăfie;
O faptă ce golește jurămîntul
De suflet, iar credința o preschimbă
În vorbe goale, ca-ntr-o rapsodie:
Roșește cerul, da, pămîntul însuși,
Ca-n fața judecății de pe urmă,
Cu chipul jalnic, sufere el însuși
De fapta ta.

REGINA

Vai mie,-atît de groaznic urlă
Și bubuie-n ceaslovul de păcate?

HAMLET

Privește-aceste două zugrăveli,
Înfățișînd pe frații amîndoi.
Întîi, vezi fruntea-aceasta liniștită,
Un chip de Zevs, Hiperion la plete,
Ca Marte poruncind doar cu privirea,
Statura-naripatului Mercuriu
Pe-un vîrf de munte ce sărută cerul;
Ființă plăsmuită parcă-adius
Să-și pună zeii marele sigil
De-neredințare că-au făcut un om:
E fostul soț. Privește-apoi alături:
E soțul nou; același spic de grîu,
Dar plin de negi păroși. Ai ochi, sau nu?
Un plai măreț de munte dat în schimb
Pe-un smîrc bureinos! Ai ochi, sau nu?
Să nu-mi spui de iubire: la o vîrstă,

The hey-day in the blood is tame, it's humble,
And waits upon the judgement, and what judgement
Would step from this to this? Sense sure you have,
Else could you not have motion, but sure that sense
Is apoplexed, for madness would not err,
Nor sense to ecstasy was ne'er so thralled
But it reserved some quantity of choice,
To serve in such a difference. What devil was't
That thus hath cozened you at hoodman-blind?
Eyes without feeling, feeling without sight,
Ears without hands or eyes, smelling sans all,
Or but a sickly part of one true sense
Could not so mope. O shame! where is thy blush?
Rebellious hell,
If thou canst mutine in a matron's bones,
To flaming youth let virtue be as wax
And melt in her own fire; proclaim no shame
When the compulsive ardour gives the charge,
Since frost itself as actively doth burn,
And reason pandars will.

Queen

O, Hamlet, speak no more:
Thou turn'st my very eyes into my soul,
And there I see such black and grained spots
As will leave there their tinct.

Hamlet

Nay, but to live
In the rank sweat of an enseamed bed,

A sîngelui zvîcnire, mai domoală,
Stă-n urma chibzuinţei şi nu poate
Sări la ăsta de la celalt. Simţul
De viaţă-l ai întreg şi-n întregime
E vătămat: nici însăşi nebunia,
Nici gîndul abătut de năuceală
Nu-şi pierd puterea de a şti să-aleagă
Din doi pe cel mai bun. Ce demon oare
Te-a-mpins la el în joc de-a baba-oarba?
Ochi fără suflet, suflet fără văz,
Urechi de ciung sau orb, mirosul numai,
Sau doar un simţ în parte vătămat,
Nici el mai jos n-ar fi putut cădea.
Ruşine, unde-ţi este-mbujorarea?!
O, iad răzvrătitor, dacă-ai putut
Să-aţîţi chiar reci ciolane de matroană,
Atunci virtutea-n focul tinereţii
Topească-se ca ceara: nu-i ruşine
Că arşiţa vieţii ne-nfierbîntă
De-ndată ce ia foc chiar promoroaca,
Iar judecata e codoaşa poftei.

Regina

Taci, Hamlet, taci; destul! destul!
Căci mi-ai întors privirile în cuget
Şi văd în el întunecimi şi pete
Neşterse de cerneluri.

Hamlet

Să te las
Din nou în patul rînced şi slinos,

Stewed in corruption, honeying and making love
Over the nasty sty, —

Queen

O, speak to me no more;
These words like daggers enter in my ears;
No more, sweet Hamlet!

Hamlet

A murderer and a villain,
A slave that is not twentieth part the tithe
Of your precedent lord, a Vice of kings,*
A cutpurse of the empire and the rule,
That from a shelf the precious diadem stole
And put it in his pocket!

Queen

No more!

Hamlet

A king of shreds and patches —*

Enter Ghost.

Save me and hover o'er me with your wings,
You heavenly guards! What would your gracious figure?

Queen

Alas, he's mad!

Hamlet

Do you not come your tardy son to chide,
That, lapsed in time and passion, lets go by
The important acting of your dread command?
O, say!

Ghost

Do not forget: this visitation
Is but to whet thy almost blunted purpose.
But look, amazement on thy mother sits;

Fierbînd ca băligarul, unde-i dai
Din mierea dragostei, —

Regina

O, Hamlet, taci;
Cuvintele-ţi mă-njunghie-n urechi;
Destul, scump Hamlet!

Hamlet

Ucigaş de rînd,
Un rob ce nu-i a douăzecea parte
Din fostu-ţi lord; un Viciu, nu un rege;
Pungaş al stăpînirii şi al legii,
Furînd coroana, grea de nestemate,
Şi afundînd-o-n buzunări!

Regina

Destul!

Hamlet

Un rege slut, de petice, —

Intră Fantoma.

Sub aripi sfinte viaţa ocrotiţi-mi,
Voi, oşti cereşti! Tu, mîndru rege, ce vreai?

Regina

Oh, e nebun!

Hamlet

Vii tu să cerţi un fiu amînător,
Ce zace-mpătimit sub vremi şi lasă
Nenfăptuită marea ta poruncă?
O, spune!

Fantoma

Să nu îţi uiţi: venirea mea
Vrea gîndul faptei doar să-ţi mai ascută.
Vezi însă-ncremenirea mamei tale:

O, step between her and her fighting soul:
Conceit in weakest bodies strongest works,
Speak to her, Hamlet.

Hamlet
How is it with you, lady?*

Queen
Alas, how is't with you,
That you do bend your eye on vacancy,
And with the incorporal air do hold discourse?
Forth at your eyes your spirits wildly peep;
And, as the sleeping soldiers in the alarm,
Your bedded hair, like life in excrements,
Start up and stand an end. O gentle son,
Upon the heat and flame of thy distemper,
Sprinkle cool patience. Whereon do you look?

Hamlet
On him! on him! Look you how pale he glares!
His form and cause conjoined, preaching to stones,
Would make them capable. Do not look upon me,
Lest with this piteous action you convert
My stern effects: then what I have to do
Will want true colour; tears perchance for blood.

Queen
To whom do you speak this?

Hamlet
Do you see nothing there?

Queen
Nothing at all; yet all that is I see.

Hamlet
Nor did you nothing hear?

Stai tu-ntre ea şi sufletu-i muncit;
În trupuri slabe spaima-i mult mai tare.
Vorbeşte-i, Hamlet.

Hamlet
Ce e, scumpă mamă?

Regina
Cu tine ce e? Vai!
Priviri supuse-arunci în gol şi stai
De vorbă cu văzduhul străveziu;
Iscoade-ascunse-ţi stau la pîndă-n ochi
Şi, ca ostaşii speriaţi în somn,
Culcatu-ţi păr, cuprins de-aceeaşi viaţă,
Pe cap ţi s-a zburlit. O, scumpe fiu,
Stropeşte apa rece-a stăpînirii
Pe focul tău. Dar încotro te uiţi?

Hamlet
La el, la el! Priveşte-l, cît de palid!
Cu vorba-i şi durerea-i ar clinti
Din loc un munte. Nu privi la mine,
Să nu-mi înmoi cu ochii-aceştia grei
Nendurătoru-mi gînd; în loc de sînge,
Culoarea faptei mi s-ar pierde-n lacrimi.

Regina
Cu cine stai de vorbă?

Hamlet
Cum, nu vezi?

Regina
Nimic, nimic; văd doar ce-i de văzut.

Hamlet
Şi nici n-auzi nimic?

Queen
No, nothing but ourselves.

Hamlet
Why, look you there! look, how it steals away!
My father, in his habit as he lived!
Look, where he goes, even now out at the portal!

Exit Ghost.

Queen
This is the very coinage of your brain:
This bodiless creation ecstasy
Is very cunning in.

Hamlet
Ecstasy!
My pulse, as yours, doth temperately keep time,
And makes as healthful music: it is not madness
That I have uttered; bring me to the test,
And I the matter will re-word, which madness
Would gambol from. Mother, for love of grace,
Lay not that flattering unction to your soul,
That not your trespass but my madness speaks:
It will but skin and film the ulcerous place,
Whiles rank corruption, mining all within,
Infects unseen. Confess yourself to heaven,
Repent what's past, avoid what is to come,
And do not spread the compost on the weeds
To make them ranker. Forgive me this my virtue:
For in the fatness of these pursy times

Regina
Aud ce spui.

Hamlet
Priveşte colo! Uite-l, se strecoară!
E tatăl meu, în haina lui de casă!
Priveşte-l că se duce!-Acum e-n prag!

Exit Fantoma.

Regina
E goala plăsmuire-a minţii tale;
Sminteala-i foarte meşteră-n aceste
Alcătuiri de fum.

Hamlet
Sminteală!
Domol, ca-n tine, inima mea bate
În ritmul sănătăţii. Nu-i sminteală
Nimic din tot ce-am spus; încearcă-mă
Şi-n ritmul sănătăţii, nu sminteala
O vei vedea că ţopăie. O, mamă,
Tu cugetul, ca să-l alini, ţi-l ungi
Cu nebunia mea şi uiţi păcatul,
Dar buba rea sub astfel de pojghiţă
Va căţeli şi-ţi va mînca-n ascuns
Tot sufletul. Mai bine spovedeşte-ţi
La cer păcatul; fie-al pocăinţei
Trecutul, dar al cinstei viitorul;
Şi nu mai da urzicii-ngrăşăminte,
Să-i creşti veninul. Iartă-mi tu virtutea,
Căci azi, cînd lumea gîfîie-n osînză,

Virtue itself of vice must pardon beg,
Yea, curb and woo for leave to do him good.

Queen

O Hamlet, thou hast cleft my heart in twain.

Hamlet

O, throw away the worser part of it,
And live the purer with the other half.
Good night: but go not to my uncle's bed;
Assume a virtue, if you have it not.
That monster, custom, who all sense doth eat,*
Of habits devil, is angel yet in this,
That to the use of actions fair and good
He likewise gives a frock or livery,
That aptly is put on. Refrain to-night
And that shall lend a kind of easiness
To the next abstinence; the next more easy;
For use almost can change the stamp of nature,
And either master the devil, or throw him out
With wondrous potency. Once more, good night:
And when you are desirous to be blest,
I'll blessing beg of you. For this same lord,
Pointing to Polonius.
I do repent: but heaven hath pleased it so
To punish me with this, and this with me,
That I must be their scourge and minister.
I will bestow him, and will answer well
The death I gave him. So, again, good night;
I must be cruel, only to be kind:*
Thus bad begins, and worse remains behind.
One word more, good lady.

Queen

What shall I do?

Virtutea cere viciului iertare,
Se-nclină,-i cere voie să-l ajute.

Regina

O, Hamlet, inima-mi despici în două.

Hamlet

Atunci, aruncă partea vătămată,
Rămîi cu partea încă neatinsă.
Şi noapte bună; însă nu în patul
Incestului! Sileşte-te-a fi tare;
De nu-ţi mai simţi în trup nici o tărie,
Obişnuinţa-i fiară,-nghite tot,
Dar poate-n strai de diavol fi şi înger
Cînd faptei bune-i dă ca-mbrăcăminte
Sutana şi-o ajută să se-mbrace.
Aşa e: înfrînează-te la noapte
Şi astfel te-nlesneşti ca mai uşor
Să te-nfrînezi în nopţile ce vin.
Silinţa schimbă chiar pecetea firii
Şi chiar pe... Diavol, dacă nu-l răstoarnă
Ca prin minune. Iarăşi, noapte bună;
Şi cînd vei vrea iertare de la ceruri,
Sînt gata să mă rog. Cît despre el,
(Arătînd spre Polonius:)
Îmi pare rău, dar ceru-a vrut aceasta,
Osînda lui să fie-osînda mea;
Am fost poruncii plinitor şi-unealtă.
Îl duc la loc ferit şi voi răspunde
De moartea lui. Din nou, dar, noapte bună.
Sînt crud în faptă, dar duios în minte:
Fac rău s-o iau mai răului-nainte.
O vorbă doar.

Regina

Ce trebuie să fac?

Hamlet

Not this, by no means, that I bid you do:*
Let the bloat king tempt you again to bed,
Pinch wanton on your cheek, call you his mouse,
And let him, for a pair of reechy kisses,
Or paddling in your neck with his damned fingers,
Make you to ravel all this matter out,
That I essentially am not in madness,
But mad in craft; 'twere good you let him know;
For who, that 's but a queen, fair, sober, wise,
Would from a paddock, from a bat, a gib,
Such dear concernings hide! who would do so?
No, in despite of sense and secrecy,
Unpeg the basket on the house's top,
Let the birds fly, and like the famous ape,
To try conclusions, in the basket creep
And break your own neck down.

Queen

Be thou assured, if words be made of breath
And breath of life, I have no life to breathe
What thou hast said to me.

Hamlet

I must to England; you know that?

Queen

Alack,
I had forgot: 'tis so concluded on.

Hamlet

There's letters seal'd: and my two schoolfellows,
Whom I will trust as I will adders fanged,

Hamlet

A, nu, cu nici un chip, ce-am spus; nu, nu;
Primeşte-i iar ispita-n aşternut,
Obraz ciupit, porecle, giugiuliri;
Şi-n schimbu-a două rîncede săruturi,
Lăsîndu-l să te gîdile pe ceafă,
Ajută-l să-nţeleagă-odată că,
De fapt, eu sînt nebun fiindcă vreau.
E bine să se ştie, fiindcă ce
Regină şi cuminte şi frumoasă
Un lucru-atît de preţ ar tăinui
De-o broască, de-o maimuţă sau de-un zgripţor?
În ciuda tainei şi-a purtării bune,
Desfă pe coama casei colivia,
Să zboare porumbeii, şi-apoi intră
Tu însăţi, ca maimuţa din poveste,
Rupîndu-ţi gîtul de pe-acoperiş.

Regina

Să ştii că dacă vorbele sînt suflet
Şi sufletul e viaţă, nu am viaţă
Să suflu vrun cuvînt din tot ce-ai spus.

Hamlet

Eu plec în Englitera! Ce, nu ştii?

Regina

Am şi uitat că-aşa s-a hotărît.

Hamlet

Rescriptu-i sigilat; iar doi colegi,
În care mă încred ca-n două-aspide,

They bear the mandate; they must sweep my way,*
And marshal me to knavery. Let it work;
For 'tis the sport to have the engineer
Hoist with his own petar, and't shall go hard*
But I will delve one yard bellow their mines,
And blow them at the moon: O, 'tis most sweet
When in one line two crafts directly meet.
This man shall set me packing:
I'll lug the guts into the neighbour room.
Mother, good night indeed; this counsellor
Is now most still, most secret, and most grave,
Who was in life a most foolish prating knave.
Come, sir, to draw toward an end with you.
Good night, mother.

Exeunt severally; Hamlet dragging in Polonius.

Veghează-asupră-mi şi-mi deschid doar calea,
Trăgîndu-mă-n capcană... lasă, lasă!
Că e plăcut să vezi cum meşteri mari
Se-aruncă-n vînt cu propriul fitil;
Va fi destul de greu, dar voi săpa
Pe dedesubt, mai jos decît se-ascund,
Ca să-i trimit în lună. E plăcut
Cînd două gînduri luptă sub pămînt.
Dar trebuie să-l duc pe dumnealui;
Trag rînza-i în odaia de alături.
Şi noapte bună, mamă. Sfetnicul
Acesta, în viaţă ticălos, acum
E cel mai liniştit, mai de cuvînt.
Hai, scumpe domn, să-ţi încheiem povestea.
Şi noapte bună, mamă.

Exeunt, fiecare în cîte o parte; Hamlet tîrînd pe Polonius.

ACT IV

Scene 1

A room in the castle.
Enter King, Queen, Rosencrantz and Guildenstern.

KING
There's matter in these sighs, these profound heaves;*
You must translate, 'tis fit we understand them.*
Where is your son?

QUEEN
Bestow this place on us a little while.
Exeunt Rosencrantz and Guildenstern.
Ah, mine own lord, what have I seen tonight!

KING
What, Gertrude? How does Hamlet?

QUEEN
Mad as the sea and wind when both contend
Which is the mightier; in his lawless fit,
Behind the arras hearing something stir,
Whips out his rapier, cries "A rat, a rat!"
And in this brainish apprehension kills*
The unseen good old man.

KING
O heavy deed!*
It had been so with us, had we been there;
His liberty is full of threats to all,
To you yourself, to us, to every one.

ACTUL IV

Scena 1

O încăpere a castelului.
Intră Regele, Regina, Rosencrantz și Guildenstern.

REGELE
În hohote se plînge cu-un temei;
Te rog să-l tălmăcești ca să-nțeleg.
Dar Hamlet unde-i?

REGINA
Îngăduie să fim o clipă singuri.
Exeunt Rosencrantz și Guildenstern.
Stăpîne-al meu, oh! ce-am văzut azi-noapte!

REGELE
Ce, scumpa mea Gertruda? Ce-i cu Hamlet?

REGINA
Nebun ca marea și ca vîntul cînd
Se-ntrec în larg. În rătăcirea lui,
Simțind ceva sub cutele perdelei,
Strigă, trăgîndu-și spada: „Un guzgan!"
Și, nemaistînd să vadă ce, omoară
Pe bun bătrînul sfetnic.

REGELE
Cruntă faptă!
Pățeam la fel dacă-aș fi fost acolo;
Pe toți ne paște umbletu-i în voie,
Pe noi, pe tine și pe orișicare.

Alas, how shall this bloody deed be answered?
It will be laid to us, whose providence
Should have kept short, restrained and out of haunt,
This mad young man; but so much was our love,
We would not understand what was most fit,
But, like the owner of a foul disease,
To keep it from divulging, let it feed
Even on the pith of life. Where is he gone?

Queen

To draw apart the body he hath killed:
O'er whom his madness, like some ore*
Among a mineral of metals base,
Shows itself pure; he weeps for what is done.

King

O, Gertrude, come away!
The sun no sooner shall the mountains touch,
But we will ship him hence: and this vile deed
We must, with all our majesty and skill,
Both countenance and excuse. Ho, Guildenstern!

Re-enter Rosencrantz and Guildenstern.

Friends both, go join you with some further aid;
Hamlet in madness hath Polonius slain
And from his mother's closet hath he dragged him:
Go seek him out, speak fair, and bring the body
Into the chapel. I pray you, haste in this.

Exeunt Rosencrantz and Guildenstern.

Dar cum răspundem noi de fapta lui?
Punîndu-ni-se-n seamă, se va zice
Că n-am putut din timp împiedica,
Făcîndu-l nevătămător, pe-acest
Nebun de tînăr; că-n iubirea noastră
Am tăinuit ce trebuia ştiut,
Întocmai ca bolnavii care ţin
În tainã-o boală ruşinoasă, chiar
Mădùva de le-o roade.-Acuma unde-i?

Regina

Tîrăşte leşul undeva, deoparte,
Dar în sminteala lui, ca aurul,
Dintr-un amestec prost de fier sau plumb,
Rămas curat, îşi plînge nebunia.

Regele

Gertruda mea, să mergem.
Să nu se-nalţe soarele pe creste
Nainte de a-l şti-mbarcat; iar fapta-i grea
Va trebui ca noi s-o coperim
Cu chiar hlamida noastră şi, la timp,
Să-i dăm un bun temei. Hei, Guildenstern!

Intră din nou Rosencrantz şi Guildenstern.

Prieteni, încă-o mînă de-ajutor:
Polonius a fost ucis de Hamlet,
Apoi l-a scos, tîrîndu-l, din iatac;
Plecaţi şi-i daţi de urmă; duceţi mortul
La un altar; vă rog, cît mai curînd.

Exeunt Rosencrantz şi Guildenstern.

Come, Gertrude, we'll call up our wisest friends,
And let them know both what we mean to do
And what's untimely done: So, haply, slander,*
Whose whisper o'er the world's diameter
As level of the cannon to his blank
Transports his poinsoned shot, may miss our name
And hit the woundless air. O, come away!*
My soul is full of discord and dismay.

Exeunt.

Scene 2

Another room in the castle.
Enter Hamlet.

HAMLET
Safely, stowed.

ROSENCRANTZ
GUILDENSTERN
(within) Hamlet! Lord Hamlet!

HAMLET
But soft, what noise? who calls on Hamlet?
O, here they come.

Enter Rosencrantz and Guildenstern.

ROSENCRANTZ
What have you done, my lord, with the dead body?

HAMLET
Compounded it with dust, whereto 'tis kin.*

Gertruda, vino, vom chema-nţelepţii,
Ca să le spunem ce-am decis să facem
Şi ceea ce-nzăltare s-a făcut...
Şi astfel clevetirea, care-n lume,
Ca puşca-n ţintă, îşi trimite glonţu-i
Otrăvitor, să treacă peste noi,
Lovind în vînt. Să mergem, vino dară!
Mi-e mintea numai vrajbă şi povară.

Exeunt.

Scena 2

O altă încăpere a castelului.
Intră Hamlet.

HAMLET
L-am dus la loc ferit.

ROSENCRANTZ
GUILDENSTERN
(de afară) Lord Hamlet! Hamlet!

HAMLET
Dar ce se-aude? Cine strigă „Hamlet"?
Chiar vin aici.

Intră Rosencrantz şi Guildenstern.

ROSENCRANTZ
Vă rog, *my lord*, cu mortul ce-aţi făcut?

HAMLET
L-am împăcat cu ruda lui, ţărîna.

Rosencrantz
Tell us where 'tis, that we may take it thence
And bear it to the chapel.

Hamlet
Do not believe it.

Rosencrantz
Believe what?

Hamlet
That I can keep your counsel and not mine own. Besides, to be demanded of a sponge, what replication should be made by the son of a king?

Rosencrantz
Take you me for a sponge, my lord?*

Hamlet
Ay, sir; that soaks up the king's countenance, his rewards, his authorities. But such officers do the king best service in the end: he keeps them, like an ape an apple in the* corner of his jaw, first mouthed, to be last swallowed: when he needs what you have gleaned, it is but squeezing you, and, sponge, you shall be dry again.

Rosencrantz
I understand you not, my lord.

Hamlet
I am glad of it: a knavish speech sleeps in* a foolish ear.

Rosencrantz
My lord, you must tell us where the body is and go with us to the king.

Hamlet
The body is with the king, but the king is* not with the body. The king is a thing —

Rosencrantz
Spuneţi-ne de unde-l putem lua,
Să-l ducem la biserică.

Hamlet
Să nu crezi asta.

Rosencrantz
Să nu cred ce?

Hamlet
Că pot urma gîndul vostru şi nu pe-al meu. Şi-apoi, să mă întrebe un burete! Ce răspuns ar trebui să dea un fiu de rege?

Rosencrantz
My lord, mă socotiţi pe mine un burete?

Hamlet
Da, domnule, burete, care suge încrederea, răsplata şi puterea regelui. Slujitorii-aceştia, însă, sînt regelui foarte de folos pînă la urmă, căci el îi ţine cum ţine maimuţa mărul — între fălci; întîi luaţi în gură, şi înghiţiţi la urmă; dacă are nevoie de ceea ce-aţi strîns prin îmbibare, destul e să vă stoarcă şi, burete, sînteţi seci din nou, cum aţi mai fost.

Rosencrantz
Nu vă-nţeleg, *my lord.*

Hamlet
Sînt bucuros că nu-nţelegi; vorba cu tîlc adoarme în urechea bleagă.

Rosencrantz
Dar, *my lord,* trebuie să ne spuneţi unde-l corpul, iar apoi să ne-nsoţiţi la rege.

Hamlet
Corpul este cu regele, dar regele, vă spun, nu e cu corpul. Regele-i un lucru —*

GUILDENSTERN
A thing, my lord?

HAMLET
Of nothing: bring me to him. Hide fox,* and all after.

Exeunt.

Scene 3

Another room in the castle.
Enter King, attended.

KING
I have sent to seek him and to find the body.
How dangerous is it that this man goes loose!
Yet must not we put the strong law on him;
He's loved of the distracted multitude,
Who like not in their judgement, but their eyes;
And where 'tis so, the offender's scourge is weighed,
But never the offence. To bear all smooth and even,
This sudden sending him away must seem
Deliberate pause: diseases desperate grown
By desperate appliance are relieved,
Or not at all.

Enter Rosencrantz and Guildenstern.

How now! what hath befallen?

ROSENCRANTZ
Where the dead body is bestowed, my lord,
We cannot get from him.

KING
But where is he?

ROSENCRANTZ
Without, my lord, guarded to know your pleasure.

GUILDENSTERN
My lord, un lucru?

HAMLET
De nimic; hai, duce-mă-ţi la el. La vizuină, vulpe, şi toţi după ea.

Exeunt.

Scena 3

O altă încăpere a castelului.
Intră Regele, urmat de Slujitori.

REGELE
Îl caută şi vor găsi şi leşul.
Cît rău ne face omu-acesta slobod!
În chinga legii nu-l vom strînge totuşi:
Iubit de mulţi, zănatica mulţime,
Ce-i numai ochi, dar nu şi chibzuială,
Îi vede doar osînda, nu şi vina.
Şi-atunci, ca drumul să ne fie neted,
Vom da un chip de lungă chibzuinţă
Surghiunului său grabnic; boala grea
Se mîntuie lovită-asemeni greu,
Sau nicidecum.

Intră Rosencrantz şi Guildenstern.

Eh, ce-i? ce s-a-ntîmplat?

ROSENCRANTZ
My lord, o vorbă n-am putut să-i smulgem
De locul unde-i mortul.

REGELE
Dar el unde-i?

ROSENCRANTZ
E-afar', *my lord;* păzit, după poruncă.

KING
Bring him before us.

ROSENCRANTZ
Ho, bring in the lord.

Enter Hamlet guarded.

KING
Now, Hamlet, where's Polonius?

HAMLET
At supper.

KING
At supper, where?

HAMLET
Not where he eats, but where he is eaten: a certain convocation of politic worms are* e'en at him. Your worm is your only emperor* for diet: we fat all creatures else to fat us, and we fat ourselves for maggots: your fat king and your lean beggar is but variable service, two dishes, but to one table: that's the end.

KING
Alas, alas!

HAMLET
A man may fish with the worm, that hath eat of a king and eat of the fish that hath fed of that worm.

KING
What dost thou mean by this?

HAMLET
Nothing but to show you how a king may go a progress through the guts of a beggar.

KING
Where is Polonius?

HAMLET
In heaven; send thither to see: if your messenger find him not there, seek him i'

REGELE
Aduceţi-l aici.

ROSENCRANTZ
Hei, Guildenstern, tu! Adu pe *my lord*.

Intră Hamlet, păzit.

REGELE
Eh, Hamlet, unde e Polonius?

HAMLET
La cină.

REGELE
La cină! Unde?

HAMLET
Nu unde mănîncă, ci unde e mîncat: o anumită convocare de viermi politici îl înconjoară. Chiar peste regi, tot viermii-s împăraţi: le cer să-ngraşe păsări, animale, cu care să se-ngraşe dînşii, sfîrşind şi ei prin a-ngrăşa doar viermi; un rege gras şi un milog sfrijit sînt numai două feluri de mîncare pe-aceeaşi masă: acesta e sfîrşitul.

REGELE
Vai, vai!

HAMLET
Un om, deci, poate pescui c-un vierme care s-a hrănit dintr-un rege şi-apoi să mănînce din peştele care s-a hrănit cu acel vierme.

REGELE
Ce vreai să spui cu-aceasta?

HAMLET
Nimic, decît să vă arăt cum un rege se poate foarte triumfal plimba prin maţele unui milog.

REGELE
Unde e-acum Polonius?

HAMLET
În ceruri; trimiteţi-i să-l vadă; de nu-l găsesc acolo, înşivă căutaţi-l jos, la locul dimpotrivă.

the other place yourself; but if indeed you* find him not within this month, you shall nose him as you go up the stairs into the lobby.

KING
(to some Attendants.) Go seek him there.

HAMLET
He will stay still you come.
Exeunt Attendants.

KING
Hamlet, this deed, for thine especial safety,
Which we do tender, as we dearly grieve
For that which thou hast done, must send thee hence
With fiery quickness: therefore prepare thyself;
The bark is ready and the wind at help,
The associates tend and every thing is bent
For England.

HAMLET
For England?

KING
Ay, Hamlet.

HAMLET
Good.

KING
So is it, if thou knew'st our purposes.

HAMLET
I see a cherub that sees them. But, come, for England! Farewell, dear mother.

KING
Thy loving father, Hamlet.

HAMLET
My mother; father and mother is man and

Şi numai dacă, în adevăr, nu-l găsiţi luna aceasta, îl veţi adulmeca pe treptele ce duc la galerie.

REGELE
(cîtorva Slujitori) Duceţi-vă şi-l căutaţi acolo.

HAMLET
Pînă sosiţi, vă aşteaptă.
Exeunt Slujitorii.

REGELE
Spre binele tău, Hamlet, fapta-aceasta,
Ce, tot atît cît te iubim, ne doare,
Îţi cere să te-ndepărtezi de-aici
Ca flacăra de iute; fii dar gata;
E vînt prielnic, pînzele-s întinse,
Şi-ai buni prieteni. Totu-i îndreptat
Spre Englitera.

HAMLET
Englitera?

REGELE
Da!

HAMLET
Bun.

REGELE
E bine dacă gîndu-mi l-ai aflat.

HAMLET
Văd un heruv care se uită la el. Dar, fie, Englitera, da! Cu bine, scumpă mamă.

REGELE
Hamlet, eu sînt iubitu-ţi tată.

HAMLET
Mama; tatăl şi mama sînt doar soţi, iar soţii

wife; man and wife is one flesh; so my mother.
Come, for England!

Exit.

KING

Follow him at foot, tempt him with speed aboard,
Delay it not; I'll have him hence to-night:
Away! for every thing is sealed and done
That else leans on the affair: pray you, make haste;

Exeunt Rosencrantz and Guildenstern.

And, England, if my love thou hold'st at aught —*
As my great power thereof may give thee sense,
Since yet thy cicatrice looks raw and red
After the Danish sword; and thy free awe
Pays homage to us, thou mayst not coldly set
Our sovereign process, which imports at full,
By letters congruing to that effect,
The present death of Hamlet. Do it, England;
For like the hectic in my blood he rages,
And thou must cure me: till I know 'tis done,
Howe'er my haps, my joys were ne'er begun.*

Exit.

sînt acelaşi trup, şi astfel eşti mama mea. Dar fie, Englitera!

Exit.

REGELE

Urmaţi-l pas cu pas; şi îmbarcaţi-l;
Să n-amînaţi plecarea; de cu noapte
Să fiţi departe, aşa-i scris sub pèceţi,
Sau, altfel, veţi răspunde; rog, daţi zor.

Exeunt Rosencrantz şi Guildenstern.

Tu, Anglie, de-mi ţii la preţ iubirea —
Şi marea mea putere ţi-e de-ajuns,
De-ndată ce grea sabia daneză
Cu răni închise te-a-nsemnat, iar groaza-ţi
Ne dă tribut — tu nu poţi privi rece
Porunca-mi suverană, care-a pus
În chiar rescriptul întocmit pecetea
De moarte pentru Hamlet. Fă aceasta;
Fiindcă-n friguri sîngele îmi fierbe,
Şi numai tu-mi ştii leacul; pînă-atunci,
Uitînd plăceri, rămîn sub grele munci.

Exit.

Scene 4

The next day.
A plain in Denmark.
Enter Fortinbras with his army over the stage.

FORTINBRAS
Go, captain, from me greet the Danish king;
Tell him that by his license Fortinbras*
Craves the conveyance of a promised march
Over his kingdom. You know the rendezvous.
If that his majesty would aught with us,
We shall express our duty in his eye;
And let him know so.

CAPTAIN
I will do't, my lord.

FORTINBRAS
Go softly on.

Exeunt Fortinbras and Soldiers.
Enter Hamlet, Rosencrantz, Guildenstern and others.

HAMLET
Good sir, whose powers are these?

CAPTAIN
They are of Norway, sir.*

HAMLET
How purposed, sir, I pray you?

CAPTAIN
Against some part of Poland.

HAMLET
Who commands them, sir?

CAPTAIN
The nephew to old Norway, Fortinbras.

Scena 4

A doua zi.
O cîmpie în Danemarca.
Intră în scenă Fortinbras, cu oastea lui în trecere.

FORTINBRAS
Închină-te din parte-mi, căpitane,
Coroanei danemarce; apoi spune
Că Fortinbras pofteşte-ngăduinţa
De trecere-nvoită prin regat;
Iar dacă majestatea-sa doreşte,
Îi fac chiar eu plecate-nchinăciuni;
Aşa să-i spui.

CAPITANUL
Aşa-i voi spune, lord.

FORTINBRAS
Ia bine seama.

Exeunt Fortinbras şi Ostaşii.
Intră Hamlet, Rosencrantz, Guildenstern şi alţii.

HAMLET
A cui e oastea, scumpe domn?

CAPITANUL
E-a regelui Norveg, domnule.

HAMLET
Şi ce scop are, rogu-te?

CAPITANUL
Să rupă din Polonia o parte.

HAMLET
Cine-o comandă, domnule?

CAPITANUL
Chiar Fortinbras, nepotul Norvegului.

Hamlet
Goes it against the main of Poland, sir,
Or for some frontier?

Captain
Truly to speak, and with no addition,
We go to gain a little patch of ground,
That hath in it no profit but the name.
To pay five ducats, five, I would not farm it;
Nor will it yield to Norway or the Pole*
A ranker rate, should it be sold in fee.

Hamlet
Why, then the Polack never will defend it.

Captain
Yes, it is already garrisoned.

Hamlet
Two thousand souls and twenty thousand ducats
Will not debate the question of this straw:*
This is the imposthume of much wealth and peace,*
That inward breaks and shows no cause without
Why the man dies. I humbly thank you, sir.

Captain
God be wi' you, sir.
Exit.

Rosencrantz
Will't please you go, my lord?

Hamlet
I'll be with you straight, go a little before.
Exeunt all but Hamlet.
How all occasions do inform against me,
And spur my dull revenge! What is a man,
If his chief good and market of his time*
Be but to sleep and feed? a beast, no more.

Hamlet
Şi vrea să ia Polonia întreagă,
Sau numai doar o margine?

Căpitanul
La drept vorbind şi fără să adaug,
Voim numai o faşă de pămînt,
În care nu-i dobîndă, ci doar faimă.
Nici cinci ducaţi n-aş da pe ea,-n arendă.
De altfel, nici Norvegul, nici Polonul,
Vînzînd-o-n bani, n-ar căpăta mai mult.

Hamlet
Atunci, Polonul nu va apăra-o.

Căpitanul
Ba da, e înţesată de soldaţi.

Hamlet
Mii suflete şi galbeni zeci de mii
Nu fac cît face acest fir de pai:
E buba rea a buneistări şi-a păcii,
Ce roade-adînc şi ţine-ascuns că piere
Bolnavul. Domnule, vă mulţumesc.

Căpitanul
Vă las cu Domnul!
Exit.

Rosencrantz
Vreţi să mergeţi, *my lord?*

Hamlet
V-ajung de-ndată; luaţi-o înainte.
Exeunt toţi, afară de Hamlet.
Tot ce se-ntîmplă vine împotrivă-mi,
Dînd pinteni răzbunării-mi! Ce e omul,
Cînd bunul lui cel mai de preţ şi ţinta
Sînt doar să doarmă şi să-nghită?-O fiară!

Sure, he that made us with such large discourse,*
Looking before and after, gave us not
That capability and god-like reason*
To fust in us unused. Now, whether it be
Bestial oblivion, or some craven scruple
Of thinking too precisely on the event, —
A thought which, quartered, hath but one part wisdom
And ever three parts coward, — I do not know
Why yet I live to say "this thing's to do,"
Sith I have cause, and will, and strength, and means
To do't. Examples gross as earth exhort me;
Witness this army of such mass and charge,
Led by a delicate and tender prince,
Whose spirit with divine ambition puffed
Makes mouths at the invisible event,
Exposing what is mortal and unsure
To all that fortune, death, and danger dare,
Even for an egg-shell. Rightly to be great*
Is not to stir without great argument,
But greatly to find quarrel in a straw
When honour's at the stake. How stand I then,
That have a father killed, a mother stained,
Excitements of my reason and my blood,
And let all sleep, while to my shame I see
The iminent death of twenty thousand men,*
That for a fantasy and trick of fame
Go to their graves like beds, fight for a plot
Whereon the numbers cannot try the cause,
Which is not tomb enough and continent

Acel ce ne-a-nzestrat cu-nţelepciune,
Ce vede tot în urmă şi-nainte,
El nu ne-a dat din veşnic sfînta-i minte
Să rîncezească-n noi, nefolosită;
Dar fie că-i uitare dobitoacă
Sau fie numai grijă-amînătoare
De-a şti prea bine ce e de ştiut,
O parte doar e-n ea de-nţelepciune,
Iar trei sînt numai neputinţă — nu ştiu
De ce mai spun „aceasta-i de făcut",
Cînd, ca s-o fac, am mijloace, putere
Şi-ndreptăţire. Pilde mari mă-ndeamnă,
Dovadă oastea-atît de grea şi deasă,
Supusă-acelui palid căpitan,
Cu inima de zeu şi căruia
Puţin păsîndu-i ce e să se-ntîmple,
Şi-aruncă-n vînt fiinţa-i pieritoare,
Se ia de piept cu soarta şi cu moartea
Doar pentru coaja oului. Măreţ
E nu să arzi doar pentru pricini mari,
Ci să te-aprinzi chiar pentru-un fir de pai
Cînd cinstea-ţi însăşi este-n joc; iar eu,
Cu tată-ucis, cu mamă pîngărită,
Cu sîngele şi cugetul în flăcări,
Las totu-n aţipire, în timp ce văd,
Spre marea mea ruşine, zeci de mii
De oameni dîrzi, sortiţi curîndei morţi,
Că pentru-o toană, numai, de renume,
Ei merg către morminte ca la paturi,
Că luptă pentru-un petic de pămînt,
Pe care n-au nici loc destul să lupte
Şi nici mormînt atît de larg să-ncapă

To hide the slain? O, from this time forth,*
My thoughts be bloody, or be nothing worth!

Exit.

Scene 5

A few days later.
Elsinore. A room in the castle.
Enter Queen, Horatio and a Gentleman.

QUEEN
I will not speak with her.

GENTLEMAN
She is importunate, indeed distract:*
Her mood will needs be pitied.

QUEEN
What would she have?

GENTLEMAN
She speaks much of her father, says she hears
There's tricks i' the world, and hems and beats her heart,
Spurns enviously at straws, speaks things in doubt,*
That carry but half sense: her speech is nothing.
Yet the unshaped use of it doth move
The hearers to collection; they aim at it,
And botch the words up fit to their own thoughts;
Which, as her winks, and nods, and gestures yield them,

Pe cei uciși. De-acum, tu, viață-a mea,
Înoată-n sînge ca să-nsemni ceva.

Exit.

Scena 5

Cîteva zile mai tîrziu.
Elsinore. O încăpere în castel.
Intră Regina, Horatio și un Gentilom.

REGINA
Nimic nu am cu dînsa de vorbit.

GENTILOMUL
Dar stăruie; zănatică, cum este,
I-ar prinde bine-o mîngîiere.

REGINA
Ce vrea?

GENTILOMUL
Vorbește despre tată-său, de zvonuri,
De curse-ntinse și se bate-n piept;
Se-nfurie din mai nimic și spune
Cuvinte în doi peri, fără-nțeles;
Și totuși vorba-i dezlînată-ndeamnă
Pe cîți ascultă să și-o potrivească
Pe gîndul lor și să-i găsească-un fir;
Iar ea, făcînd cu ochiul, dînd din cap,

Indeed would make one think there might be thought,
Though nothing sure; yet much unhappily.

Horatio

'Twere good she were spoken with, for she may strew
Dangerous conjectures in ill-breeding minds.

Queen

Let her come in.

Exit Gentleman.

(aside) To my sick soul, as sin's true nature is,
Each toy seems prologue to some great amiss:
So full of artless jealousy is guilt,*
It spills itself in fearing to be spilt.

Re-enter Gentleman with Ophelia.

Ophelia

Where is the beauteous majesty of Denmark?

Queen

How now, Ophelia?

Ophelia

(sings) *How should I your true love know*
From another one?
By his cockle hat and staff
And his sandal shoon.

Queen

Alas, sweet lady, what imports this song?

Ophelia

Say you? nay, pray you, mark.
(sings) *He is dead and gone, lady,*
He is dead and gone,
At his head a grass-green turf,
At his heels a stone.
O ho!

Queen

Nay, but Ophelia,

Ajută clevetirea cui ar crede
Că ştie multe, fără-a şti nimic.

Horatio

E bine s-o primiţi; să nu mai dea
De bănuit la minţi răuvoitoare.

Exit Gentilomul.

Regina

(aparte) Să intre,-atunci.
Bolnavă-n cuget, vinovatei firi
Nimicu-i semn de negre prevestiri;
De culpă plin, în temerea-i uşoară,
Păcatul, singur, dă pe din afară.

Intră din nou Gentilomul cu Ophelia.

Ophelia

Dar unde-i mîndra majestate dană?

Regina

Ophelia, sînt aici!

Ophelia

(cîntă) *Fiind cu alţii, care-i semnul*
Iubitului tău drag?
El poartă-un melc la pălărie,
Sandale şi toiag.

Regina

Vai, dulce *lady*, ce e acest cîntec?

Ophelia

Aţi spus ceva? Nu, rogu-vă, tăcere!
(Cîntă.) *E mort, s-a dus, s-a dus,* my lady,
E mort, şi-acum s-a dus,
Sub tălpi o piatră, iar la cap
Un strat de flori i-au pus.
Oh, oh!

Regina

Ophelia,

OPHELIA
Pray you, mark.
(sings) *White his shroud as the mountain snow, —*

Enter King.

QUEEN
Alas, look here, my lord.

OPHELIA
(sings.) *Larded all with sweet flowers;*
Which bewept to the grave did not go
With true-love showers.

KING
How do you, pretty lady?

OPHELIA
Well, God 'ild you! They say the owl was a baker's daughter. Lord, we know what* we are, but know not what we may be. God be at your table!

KING
Conceit upon her father.

OPHELIA
Pray, let's have no words of this, but when they ask you what it means, say you this:
(sings) *To-morrow is Saint Valentine's day,**
All in the morning betime,
And I a maid at your window,
To be your Valentine.
Then up he rose, and donned his clothes,
And dupped the chamber-door,
Let in the maid, that out a maid
Never departed more.

KING
Pretty Ophelia!

OPHELIA
Indeed, without an oath, I'll make an end on't.

OPHELIA
Vă rog, tăcere!
(Cîntă.) *Linţoliu-i alb ca neaua de pe munte...*
Intră Regele.

REGINA
Priveşte-o, vai! *my lord!*

OPHELIA
(cîntă) *E semănat cu flori,*
Pe care jalea-i nu le udă
Cu-o ploaie de plînsori.

REGELE
Ce faci, dulce *lady*?

OPHELIA
Bine, Domnul să vă aibă-n pază! Se spune că bufniţa era o fată de brutar. Mărite lord, cu toţii ştim ce sîntem, dar nu şi tot ce s-ar putea să fim. La masa voastră-aplece-şi Domnul chipul!

REGELE
Vreo-nchipuire despre tatăl ei.

OPHELIA
Vă rog, nici un cuvînt despre asta; dar lumea dacă-ntreabă, să răspundeţi.
(Cîntă.) *Chiar mîine este Sfîntul Valentin:*
Cu toţii-n zori de zi;
Iar eu, fecioară, la fereastră-ţi
Vreau Valentină a-ţi fi.
Din timp se scoală el, se-mbracă,
Şi uşii îi dă brînci;
Şi intră fata, însă fată
N-a mai plecat de-atunci.

REGELE
Dulce Ophelia!

OPHELIA
În adevăr, dar fără jurămînt, voi pune capăt cîntecului!

(sings) *By Gis and by Saint Charity,*
Alack, and fie for shame!
Young men will do't, if they come to't,
By cock, they are to blame.
Quoth she, before you tumbled me,
You promised me to wed.
He answers:
So would I ha'done, by yonder sun,
An thou hadst not come to my bed.

KING
How long hath she been thus?

OPHELIA
I hope all will be well, we must be patient, but I cannot choose but weep to think they would lay him i' the cold ground, my brother shall know of it, and so I thank you for your good counsel. Come, my coach!* Good night, ladies, good night sweet ladies, good night, good night.
Exit.

KING
Follow her close, give her good watch, I pray you.
Exit Horatio.
O, this is the poison of deep grief; it springs
All from her father's death: O Gertrude, Gertrude,
When sorrows come, they come not single spies,
But in battalions. First, her father slain;
Next, your son gone, and he most violent author
Of his own just remove; the people muddied,
Thick and unwholesome in their thoughts and whispers

(Cîntă.) *Pe sfinții scriși în calendar,*
Vai mie, ce rușine!
La fel fac toți bărbații tineri;
Mustrați-i mult și bine.
Nainte de-a-ți cădea în pat,
Vorbeai de cununie.
Iar el răspunde:
De nu cădeai la mine-n pat,
De mult mi-erai soție.

REGELE
De cînd e-n starea asta?

OPHELIA
Cred că totul va merge bine. Trebuie răbdare, deși nu pot decît să plîng la gîndul că l-au întins sub bulgării-ngheţaţi. Dar frate-meu va ști și asta, așa că eu vă mulțumesc de sfatul bun. Trăsura! Noapte bună, doamnelor; vă spun dar noapte bună, scumpe doamne; așa că noapte bună, noapte bună.
Exit.

REGELE
Urmeaz-o și, te rog, păzește-o bine.
Exit Horatio.
E-n ea otrava-adîncii suferințe
De tatăl mort. Gertruda mea, Gertrudă,
Durerile, cînd vin, nu sînt iscoade,
Ci oști! Întîi, scump tatăl ei ucis;
Apoi, plecarea fiului tău, singur
De vină-n drept surghiunul lui: poporul,
Cu mintea-i neîntreagă, tot șoptește

For good Polonius' death: and we have done
but greenly,*
In hugger-mugger to inter him: poor
Ophelia*
Divided from herself, and her fair judge-
ment,*
Without the which we are pictures, or mere
beasts;
Last, and as much containing as all these,
Her brother is in secret come from France,
Feeds on his wonder, keeps himself in
clouds,*
And wants not buzzers to infect his ear
With pestilent speeches of his father's
death;
Wherein necessity, of matter beggared,
Will nothing stick our person to arraign
In ear and ear. O my dear Gertrude, this,
Like to a murdering-piece, in many places*
Gives me superfluous death. *(A noise within.)*

Queen

Alack, what noise is this?

Enter another Gentleman

King

Attend, where are my Switzers? Let them
guard the door.*

Enter a Messenger.

What is the matter?

Messenger

Save yourself, my lord:
The ocean, overpeering of his list,
Eats not the flats with more impiteous
haste*
Than young Laertes in a riotous head
O'erbears your officers: the rabble call him
lord;

De moartea lui Polonius; poate că
L-am îngropat prea-n grabă şi-n ascuns.
Ophelia, sărmana, fără mintea
Fără de care toţi am fi nu oameni,
Ci zugrăveli sau chiar curate fiare;
Şi, în sfîrşit, cît toate la un loc,
Sosi-n ascuns şi frate-său din Franţa;
Îl paşte spaima, stă întunecat,
Şi sînt destui şuierători să-i umple
Urechea cu veninul şoaptei lor,
Iar el cerşind asupra morţii ştiri,
Nimic nu-i va opri să ne arate
Cu degetul. O, scumpa mea Gertruda,
Acestea toate-s tot atîtea gloanţe
Ce cad asupră-mi. *(Zgomot afară.)*

Regina

Ce se-aude oare?

Intră un alt Gentilom.

Regele

Switzerii unde-s? Pază la intrare!

Intră un Trimis.

De ce e vorba?

Trimisul

Ascundeţi-vă, *my lord*:
Oceanu-n revărsare peste ţărmuri
Nici el mai nemilos nu-nghite-ntinderi
Ca tînărul Laertes, răsculat,
În fruntea oştii. Gloata-i spune lord;

And, as the world were now but to begin,
Antiquity forgot, custom not known,
The ratifiers and props of every word,
They cry "Choose we; Laertes shall be king!"
Caps, hands and tongues applaud it to the clouds;
"Laertes shall be king, Laertes king!"

Queen
How cheerfully on the false trail they cry!
O, this is counter, you false Danish dogs!*
(Noise within.)

King
The doors are broke.
Enter Laertes, armed; Danes following.

Laertes
Where is this king? Sirs, stand you all without.

Danes
No, let's come in.

Laertes
I pray you, give me leave.

Danes
We will, we will.
They retire without the door.

Laertes
I thank you: keep the door. O thou vile king,
Give me my father!

Queen
Calmly, good Laertes.

Laertes
That drop of blood that's calm proclaims me bastard,
Cries cuckold to my father, brands the harlot

Şi totu-i parcă la-nceputul lumii:
Istoria şi datina-s uitate
Ca temelii de faptă şi cuvînt;
Toţi strigă: „Ales-am rege pe Laertes!"
Şi dînd în nori cu pălăria, urlă:
„Laertes, rege, regele Laertes!"

Regina
Ce veseli sînt că-adulmecă greşit!
O, alta-i urma, cîini fără miros! *(Zgomot afară.)*

Regele
Au spart intrarea.
Intră Laertes, înarmat, urmat de Danezi.

Laertes
Pe rege îl cat! Staţi, domnilor, afară.

Danezii
Nu, nu, năuntru!

Laertes
Rogu-vă, îmi daţi voie.

Danezii
Îţi dăm, îţi dăm.
Se retrag dincolo de uşă.

Laertes
Păziţi intrarea. O, rege prea mîrşav,
Să-mi dai pe tata!

Regina
Bunule Laertes!

Laertes
Un strop de sînge bun, şi am alt tată,
Pe tata-nmormîntîndu-l, iar pe mama

Even here, between the chaste unsmirched brow
Of my true mother.

KING
What is the cause, Laertes,
That thy rebellion looks so giant-like?
Let him go, Gertrude; do not fear our person:*
There's such divinity doth hedge a king,
That treason can but peep to what it would,
Acts little of his will. Tell me, Laertes,
Why thou art thus incensed: let him go, Gertrude:
Speak, man.

LAERTES
Where is my father?

KING
Dead.

QUEEN
But not by him.

KING
Let him demand his fill.

LAERTES
How came he dead? I'll not be juggled with:
To hell, allegiance! vows, to the blackest devil!
Conscience and grace, to the profoundest pit!
I dare damnation: to this point I stand,
That both the worlds I give to negligence,
Let come what comes; only I'll be revenged
Most throughly for my father.

KING
Who shall stay you?

LAERTES
My will, not all the world's:

Cu vorba tîrfă înfierînd-o între
Neprihănitele-i sprîncene.

REGELE
Ce-i,
Laertes, în răscoala-ţi uriaşă?
Gertruda, lasă-l; n-avea nici o teamă:
Pe regi dumnezeirea-i înconjoară
Cu-un gard prin care viclenia-i poate
Zări, dar nu şi să-i atingă. Spune,
De ce te-aprinzi atît? Gertruda, lasă-l;
Vorbeşte.

LAERTES
Unde-i tata?

REGELE
Mort.

REGINA
Dar nu de rege.

REGELE
Gertruda, lasă; întrebe tot ce vrea.

LAERTES
E mort, dar cum? Eu nu pot fi-nşelat;
La iad, credinţa! Ce-am jurat, la dracu!
Chiar sufletu-mi, în groapa cea mai neagră!
Înfrunt osînda veşnică.-Am ajuns
Că las deoparte lumile-amîndouă
Şi orice-ar fi, vreau numai să răzbun
Pe tata.

REGELE
Cine-ţi poate sta-mpotrivă?

LAERTES
Nici lumea-ntreagă, doar voinţa mea.

And for my means, I'll husband them so well,
They shall go far with little.

KING

Good Laertes,
If you desire to know the certainty
Of your dear father, is't writ in your revenge
That, sweepstake, you will draw both friend and foe,
Winner and loser?

LAERTES

None but his enemies.

KING

Will you know them then?

LAERTES

To his good friends thus wide I'll ope my arms;
And, like the kind life-rendering pelican,
Repast them with my blood.

KING

Why, now you speak
Like a good child and a true gentleman.
That I am guiltless of your father's death
And am most sensibly in grief for it,
It shall as level to your judgement 'pear*
As day does to your eye.

DANES

(within) Let her come in.

LAERTES

How now, what noise is that?

Re-enter Ophelia.

O heat, dry up my brains! tears seven times salt,
Burn out the sense and virtue of mine eye!
By heaven, thy madness shall be paid with weight
Till our scale turn the beam. O rose of May,

Şi mijloacele mi le-oi drămui
Să scot destul din prea puţin.

REGELE

Laertes,
De vrei să ştii curatul adevăr
Asupra morţii tatălui, e scris
În răzbunarea-ţi ca să-nhaţi de-a valma
Prieteni şi duşmani?

LAERTES

Doar pe duşmani.

REGELE

Atunci, îi şi cunoşti?

LAERTES

Ţin larg deschise braţe pentru prieteni;
Şi viaţa chiar mi-o dau ca pelicanul,
Ce sîngele-şi împarte.

REGELE

Eh, da, acum
Vorbeşti ca bun fecior de neam, cum eşti.
Că n-am în cruda-i moarte nici o vină
Şi sînt eu însumi foarte-ndurerat,
Ca-n zorii zilei mintea-ţi va vedea
De limpede.

DANEZII

(din afară) Lăsaţi-o dar să intre.

LAERTES

Ce zgomot e acesta?

Intră din nou Ophelia.

Mînie, seacă-mi creierii! Sărate
De şapte ori, orbiţi-mă, voi, lacrimi!
Sminteala-ţi voi plăti-o greu, încît
Să-ncline orice cumpeni. Scumpă soră!

Dear maid, kind sister, sweet Ophelia!
O heavens! is't possible a young maid's wits
Should be as mortal as an old man's life?
Nature is fine in love, and where 'tis fine,*
It sends some precious instance of itself
After the thing it loves.

OPHELIA
(sings.) *They bore him barefaced on the bier:*
*Hey non nonny, nonny, hey nonny:**
And in his grave rained many a tear,—
Fare you well, my dove!

LAERTES
Hadst thou thy wits and didst persuade revenge,
It could not move thus.

OPHELIA
(sings.) *You must sing a-down, a-down,**
An you call him a-down-a.
O, how the wheel becomes it! It is the false* steward that stole his master's daughter.

LAERTES
This nothing's more than matter.

OPHELIA
There's rosemary, that's for remembrance;* pray you, love, remember; and there is pansies, that's for thoughts.

LAERTES
A document in madness, thoughts and remembrance fitted.

OPHELIA
There's fennel for you, and columbines; there's rue for you, and here's some for me, we may call it herb of grace o' Sundays, you may wear your rue with a difference; there's a daisy; I would give you some violets, but

Codană dulce, trandafir de mai!
O, Doamne, drept e mintea unei fete
Să piară-aşa cum piere bătrîneţea?
Ştiam că firea-n dragoste se-nalţă
Şi dă din sine tot ce-i mai de preţ
Fiinţei dragi.

OPHELIA
(cîntă) *L-au dus descoperit în raclă,*
Tra-la, tra-la, tra-la-la-la;
Şi-n groapă lacrimi au plouat, —
Drum bun, o! drag hulub!

LAERTES
Cu mintea-ntreagă, n-ai putea mai mult
Să-ndemni la răzbunare.

OPHELIA
(cîntă) *Cîntaţi cu toţii-adînc, adînc*
Şi ziceţi-i pe nume-adînc.
O, cum se-ntoarce roata! Vicleanul paznic a furat fata stăpînului.

LAERTES
Nimicul ei spune mai mult decît orice înţeles.

OPHELIA
Pentru-amintire, iată rozmarin; te rog, iubite, aminteşte-ţi; şi iată pansele, ca să visezi.

LAERTES
În nebunia ei, ce-nvăţătură! Visarea se potriveşte cu-amintirea.

OPHELIA
Şi iată, ţie, un fir de mărar şi colombine; iar ţie, iată, un fir de cimbrişor; am două-trei şi pentru mine; e iarba sfintelor duminici. O, poartă-ţi bine cimbrişorul. Poftim şi-o romaniţă; aş vrea să-ţi dau cîteva micşunele, dar

they withered all when my father died; they say he made a good end, —

(sings.) *For bonnie sweet Robin is all my joy.**

LAERTES

Thought and afflictions, passion, hell itself,
She turns to favour and to prettiness.

OPHELIA

(sings.) *And will let not come again?**
And will let not come again?
No, no, he is dead,
Go to thy death-bed,
He never will come again.

His beard was as white as snow,
Flaxen was his poll:
He is gone, he is gone,
And we cast away moan,
God ha' mercy on his soul!

And of all Christian souls, I pray God. God be wi' you.

Exit.

LAERTES

Do you see this, o God?

KING

Laertes, I must commune with your grief,
Or you deny me right. Go but apart,
Make choice of whom your wisest friends you will,
And they shall hear and judge 'twixt you and me;
If by direct or by collateral hand
They find us touched, we will our kingdom give,

s-au uscat cînd tata a murit; se spune că-a sfîrşit-o creştineşte, —

(Cîntă.) *Robin cel blînd e viaţa mea întreagă.*

LAERTES

Dureri şi doruri, patimi, iadul însuşi,
Ea-n flori şi fericire le preschimbă.

OPHELIA

(cîntă) *Şi nu va mai veni-napoi?*
Şi nu va mai veni-napoi?
Nu, nu, a răposat,
S-a-ntins pe-al morţii pat
Şi nu va mai veni-napoi.

Ca neaua era barba lui
Şi-ntreg acoperit cu in;
S-a dus, în cer s-a dus,
La mîntuire — sus,
Destul cu plîns şi cu suspin!

Dar pentru toate sufletele creştineşti, mă rog eu lui Dumnezeu. Vă las cu Domnul.

Exit.

LAERTES

O, Doamne, poţi răbda aceasta?

REGELE

Durerea ta o-mpărtăşesc, Laertes,
Şi dreptu-acesta nu-mi poţi lua. Te du,
Alege-ţi cei mai înţelepţi prieteni,
Şi ei să ne supună judecăţii;
Iar dacă ei, de-a drept sau lăturalnic,
Afla-mă-vor de vină,-ţi dau regatul,

Our crown, our life, and all that we call ours,
To you in satisfaction; but if not,
Be you content to lend your patience to us,
And we shall jointly labour with your soul
To give it due content.

Laertes

Let this be so.
His means of death, his obscure funeral,
No trophy, sword, nor hatchment o'er his bones,*
No noble rite, nor formal ostentation,
Cry to be heard, as 'twere from heaven to earth,
That I must call't in question.

King

So you shall;
And where the offence is, let the great axe fall.
I pray you, go with me.

Exeunt.

Scene 6

Another room in the castle
Enter Horatio and a Servant.

Horatio

What are they would speak with me?

Servant

Sea-faring men, sir: they say they have letters for you.

Exit Servant.

Coroana, viaţa, tot ce este-al nostru;
Iar dacă nu, atuncea ca supus
Să-ţi laşi răbdarea-n mîinile-mi regeşti,
Ca inima-mbinîndu-ne-o cu-a ta,
Să-ţi dăm dreptatea cuvenită.

Laertes

Fie;
Căci chipul morţii, tainica-ngropare,
Nu spadă, nu trofee şi nimic
Din rînduiala spiţei lui străvechi,
Păstrată sub peceţi, e strigător la cer;
Şi ţin să aflu totul.

Regele

Vei afla;
Aflînd, securea cadă însă grea.
Te rog să mă-nsoţeşti.

Exeunt.

Scena 6

Altă încăpere a castelului.
Intră Horatio şi un Slujitor.

Horatio

Dar cine sînt şi ce vor ei să-mi spună?

Slujitorul

Sînt marinari: spun că v-aduc nişte scrisori.

Exit Slujitorul.

HORATIO
Let them come in.
I do not know from what part of the world
I should be greeted, if not from Lord Hamlet.

Enter Sailors.

FIRST SAILOR
God bless you, sir.

HORATIO
Let him bless thee too.

FIRST SAILOR
He shall, an't please him. There's a letter for you, sir, it came from the ambassador that was bound for England, if your name be Horatio, as I am let to know it is.

HORATIO
(reads) "Horatio, when thou shalt have overlooked this, give these fellows some means to the king: they have letters for him. Ere we were two days old at sea, a pirate of very warlike appointment gave us chase; finding ourselves too slow of sail, we put on a compelled valour, and in the grapple I boarded them, on the instant they got clear of our ship, so I alone became their prisoner. They have dealt with me like thieves of mercy,* but they knew what they did; I am to do a turn for them. Let the king have the letters I have sent, and repair thou to me with as much speed at thou wouldest fly death; I have words to speak in thine ear will make thee dumb, yet are they much too light for the bore of the matter. These good fel-* lows will bring thee where I am. Rosencrantz and Guildenstern hold their course for En-

HORATIO
Să intre.
Din nici o parte-a lumii veşti eu nu ştiu
Să pot primi decît de la lord Hamlet.

Intră Marinari.

PRIMUL MARINAR
Dumnezeu să vă binecuvînte, domnule.

HORATIO
Asemeni, bine-te-cuvînte.

PRIMUL MARINAR
Dacă va binevoi, domnule. Iată o scrisoare pentru dumneavoastră; e de la ambasadorul trimis în Englitera; dacă vă numiţi în adevăr Horatio, aşa cum mi s-a spus.

HORATIO
(citeşte) „Horatio, după ce vei fi citit scrisoarea, înlesneşte acestor prieteni să poată vedea pe rege; au unele scrisori pentru el. Nici două zile nu se împliniseră de cînd călătoream pe mare, cînd un pirat înarmat straşnic de război ne puse pe fugă. Socotind noi înşine că nu puteam naviga decît prea încet, ne-am luat curajul în dinţi şi, în încăierare, eu am sărit în corabia duşmanilor; dar într-o clipită ei se desprinseră de corabia noastră, aşa că rămăsei în mîinile lor. E drept că s-au purtat cu mine ca nişte hoţi cumsecade; ştiau ei însă ce fac; la rîndul meu, şi în schimb, îi voi răsplăti din plin. Fă în aşa fel ca regele să primească scrisorile pe care i le-am trimis; iar tu aleargă la mine mai iute decît ai fugi de moarte. Am unele lucruri de spus între patru ochi, care te vor amuţi, deşi nu sînt decît foarte palide pe lîngă adevărul ştiut numai de mine. Aceşti buni prieteni te vor aduce unde mă aflu eu. Rosencrantz şi Guildenstern îşi văd de drum spre

gland: of them I have much to tell thee.
Farewell. He that thou knowest thine,
HAMLET."

Come, I will give you way for these your letters;
And do't the speedier, that you may direct me
To him from whom you brought them.

Exeunt.

Scene 7

Another room in the castle.
Enter King and Laertes.

KING

Now must your conscience my acquittance seal,
And you must put me in your heart for friend,
Sith you have heard, and with a knowing ear,
That he which hath your noble father slain
Pursued my life.

LAERTES

It well appears: but tell me
Why you proceeded not against these feats,
So crimeful and so capital in nature,
As by your safety, wisdom, all things else,
You mainly were stirred up.

KING

O, for two special reasons,

Englitera; am multe să-ţi spun şi despre ei.
Cu bine. Acela pe care îl ştii al tău,
HAMLET"

Veniţi, ca drum îndată să deschid
Scrisorilor, iar apoi, într-un suflet,
La cel ce vă trimise să mă duceţi.

Exeunt.

Scena 7

Altă încăpere a castelului.
Intră Regele şi Laertes.

REGELE

Acuma dă-mi sigiliul împăcării,
Şi-n inimă primeşte-mă prieten
De-ndată ce urechile-ţi aflară
Că ucigaşul scumpului tău tată
Vîna chiar viaţa mea.

LAERTES

Aşa e; dar
De ce n-aţi pedepsit aceste-isprăvi
Atît de crunte-n firea lor cumplită,
Aşa cum mintea şi-apărarea voastră
Urmau să vă îndemne?

REGELE

O, îndoit

Which may to you perhaps seem much
unsinewed,*
But yet to me they're strong. The queen
his mother
Lives almost by his looks; and for myself—
My virtue or my plague, be it either which—
She's so conjunctive to my life and soul,*
That, as the star moves not but in his sphere,
I could not but by her. The other motive,
Why to a public count I might not go,
Is the great love the general gender bear
him;
Who, dipping all his faults in their affection,
Work, like the spring that turneth wood to
stone,*
Convert his gyves to graces, so that my
arrows,*
Too slightly timbered for so loud a wind,
Would have reverted to my bow again,
But not where I have aimed them.

Laertes

And so have I a noble father lost;
A sister driven into desperate terms,
Whose worth, if praises may go back again,
Stood challenger on mount of all the age
For her perfections: but my revenge will
come.

King

Break not your sleeps for that: you must
not think
That we are made of stuff so flat and dull*,
That we can let our beard be shook with
danger*
And think it pastime. You shortly shall
hear more;
I loved your father and we love ourself;

Cuvînt avut-am, şi-ncă prea temeinic,
Deşi-l poţi lua nebărbătesc. Regina,
Ca mamă, vede doar prin ochii lui, iar eu —
Noroc sau nenoroc, îi zici cum vrei —
O simt atît de strîns a vieţii mele,
Încît, ca steaua care nu se-nvîrte
Decît în sfera ei, nici eu nu pot
Trăi fără de dînsa. Alt cuvînt,
Că fapta-i cruntă n-am dat la iveală,
E dragostea ce-i poartă lumea-ntreagă,
Şi care, vina-n dragoste scăldîndu-i,
Ca apele ce schimbă lemnu-n piatră,
I-ar fi mutat cătuşele-n inele,
Iar, firave, săgeţile-mi, zburînd
În vîntul lumii aprig, s-ar fi-ntors,
Uitîndu-şi ţinta, iarăşi către arc.

Laertes

Şi astfel eu pierdui un vrednic tată
Şi aruncată-n deznădejde,-o soră,
Al cărei merit, de mai pot trecutul
Să-l laud, sta pe-un vîrf de munte faţă
De-al vremii ei. Dar mă voi răzbuna!

Regele

Nu-ţi pierde somnul cu-acest gînd, să nu crezi
Că regele-i un lut nesimţitor
Şi că-ar putea sfidarea-i nebunească
S-o ia drept glumă.-Ascultă,-ascultă încă:
Ţineam la tatăl tău cum ţin la mine,

And that, I hope, will teach you to imagine—

Enter a Messenger, with letters.

How now! what news?

MESSENGER

Letters, my lord, from Hamlet:
This to your majesty; this to the queen.

KING

From Hamlet? who brought them?

MESSENGER

Sailors, my lord, they say; I saw them not:
They were given me by Claudio; he received them
Of him that brought them.

KING

(to Laertes) Laertes, you shall hear them.
Leave us.

Exit Messenger.

(Reads). "High and mighty, you shall know I am set naked on your kingdom. To-morrow shall I beg leave to see your kingly eyes, when I shall, first asking your pardon, thereunto, recount the occasion of my sudden and more strange return.

HAMLET"

What should this mean? Are all the rest come back?*
Or is it some abuse and no such thing?

LAERTES

Know you the hand?

KING

'Tis Hamlet's character — "Naked"!
And in a postscript here, he says "alone":*
Can you devise me?

LAERTES

I am lost in it, my lord. But let him come;

Şi asta, cred, te-nvaţă să-ţi închipui —

Intră un Trimis, cu scrisori.

Ce e? Ce veşti?

TRIMISUL

Scrisori de la lord Hamlet:
A majestăţii-voastre şi-a reginei.

REGELE

Lord Hamlet! Cum, dar cine le-a adus?

TRIMISUL

Aud, *my lord*, că marinari; dar nu ştiu;
Claudio mi le-a dat; el le-a primit
Din mîna cui le-aduse.

REGELE

(către Laertes) Ascultă, dar, Laertes.
Tu du-te.

Exit Trimisul.

(Citeşte.) „Înălţate şi puternice lord, veţi şti că mă aflu gol în regatul vostru. Mîine vă voi cerşi îngăduinţa să văd regeştii voştri ochi; cerîndu-vă mai întîi iertare, vă voi povesti atunci împrejurarea neaşteptatei şi mai mult decît ciudatei mele înapoieri.

HAMLET"

Ce poate fi? Dar s-au întors şi ceilalţi?
Sau poate totu-i numai nălucire?

LAERTES

Cunoaşteţi scrisul?

REGELE

E mîna lui; o văd în vorba „gol"!
Iar în post-script adaugă: „Sînt singur".
Dă-mi dar un sfat.

LAERTES

Mă simt, *my lord*, ca ameţit. Dar vină.

It warms the very sickness in my heart,
That I shall live and tell him to his teeth,*
"Thus diddest thou."

KING

If it be so, Laertes,—
As how should it be so? how otherwise?—
Will you be ruled by me?

LAERTES

Ay, my lord;
So you will not o'errule me to a peace.

KING

To thine own peace. If he be now returned,
As checking at his voyage, and that he means*
No more to undertake it, I will work him
To an exploit now ripe in my device,
Under the which he shall not choose but fall:
And for his death no wind of blame shall breathe.
But even his mother shall uncharge the practice,*
And call it accident.

LAERTES

My lord, I will be ruled;
The rather, if you could devise it so
That I might be the organ.

KING

It falls right.
You have been talked of since your travel much,
And that in Hamlet's hearing, for a quality
Wherein they say you shine: your sum of parts
Did not together pluck such envy from him,
As did that one, and that in my regard
Of the unworthiest siege.*

Un val fierbinte-n inimă-mi se-nalţă
La gîndul că-am să pot să-i strig în faţă:
„E fapta ta".

REGELE

Dacă e-a lui, Laertes —
A cui ar putea fi, de nu a lui? —
Atunci asculţi de mine?

LAERTES

Ascult, *my lord;*
Dar fără-a-mi da porunci, cumva, de pace.

REGELE

De pace-n tine. — Acum, că el s-a-ntors,
Curmîndu-şi drumul şi fiindcă-i greu
Din nou să-l mai pornim, am să-l îmbii
Cu o ispravă ce-mi trecu prin gînd,
Sub care va cădea zdrobit, ştiu bine;
De moartea lui nici vîntul n-o să sufle;
Chiar mamă-sa urmarea va ierta-o,
Numind-o întîmplare.

LAERTES

Ascult, *my lord;*
Şi mai ales dacă-aţi putea să faceţi
Ca eu să fiu unealta.

REGELE

Se şi cade.
S-a spus mult bine-n timpul lipsei tale,
Chiar Hamlet sta să-asculte, de-nsuşirea
Prin care, după unii, străluceşti;
Nici darurile-ţi multe, la un loc,
N-au fost în stare să-i trezească pizma
Ca-ndemînarea-aceea, după mine,
De preţul cel mai mic.

Laertes
What part is that, my lord?

King
A very riband in the cap of youth,
Yet needful too; for youth no less becomes
The light and careless livery that it wears
Than settled age his sables and his weeds,*
Importing health and graveness. Two months since,
Here was a gentleman of Normandy: —
I've seen myself, and served against, the French,
And they can well on horseback: but this gallant*
Had witchraft in't; he grew unto his seat,
And to such wondrous doing brought his horse
As had he been incorpsed, and demi-natured
With the brave beast: so far he passed my thought
That, I, in forgery of shapes and tricks,
Come short of what he did.

Laertes
A Norman was't?

King
A Norman.

Laertes
Upon my life, Lamond.*

King
The very same.

Laertes
I know him well: he is the brooch indeed
And gem of all the nation.

King
He made confession of you,
And gave you such a masterly report*

Laertes
Stăpîne, care?

Regele
O panglică la tîmpla tinereţii,
Dar foarte cuvenită, căci nimic
Nu prinde tinereţilor mai bine
Decît uşorul port al nepăsării,
Cum şi căruntei vîrste i se cade
Mai bine haina neagră şi-oblojeala
Cu buruieni. Acum cam două luni
Era pe-aici un gentilom normand;
Îi ştiu pe frînci, doar am luptat cu ei;
Călări sînt straşnici; dar acest viteaz
Era parcă vrăjit: crescînd din şa,
Făcea cu roibul lui minuni, din frîu,
Părînd cu el că-i una, cal şi om
Născuţi deodată; atît m-a uluit,
Că n-am putut prin nici un şiretlic
Să-i dau de rost.

Laertes
My lord, era normand?

Regele
Normand.

Laertes
Lamond a fost, pe viaţa mea!

Regele
Lamond.

Laertes
Îl ştiu prea bine, este giuvaerul
Şi piatra rară-a gintei lui întregi.

Regele
Ei bine, însuşi el mărturisea
Că-ai fi atît de meşter şi stăpîn

For art and exercise in your defence,
And for your rapier most especially,
That he cried out, 'twould be a sight indeed
If one could match you: the scrimers of their nation,
He swore, had neither motion, guard, nor eye,*
If you opposed them. Sir, this report of his
Did Hamlet so envenom with his envy,
That he could nothing do but wish and beg
Your sudden coming o'er, to play with you.
Now, out of this —

Laertes

What out of this, my lord?

King

Laertes, was your father dear to you?
Or are you like the painting of a sorrow,*
A face without a heart?

Laertes

Why ask you this?

King

Not that I think you did not love your father,
But that I know love is begun by time,
And that I see, in passages of proof,
Time qualifies the spark and fire of it.
There lives within the very flame of love
A kind of wick or snuff that will abate it;
And nothing is at a like goodness still,
For goodness, growing to a plurisy,*
Dies in his own too much: that we would do,
We should do when we would; for this "would" changes
And hath abatements and delays as many
As there are tongues, are hands, are accidents;

Pe arta spadei tale în dueluri,
Şi spada-ndeosebi ţi-o proslăvea,
Că-ar fi ceva nemaivăzut de nimeni
Întrecerea-ţi cu altul; se jura
Că nimeni, nici din neamul lui, nu are
Iuţeală, ochi, fereală şi curaj
Să-ţi stea-mpotrivă. Lauda-i, Laertes,
Atît de mult l-a otrăvit pe Hamlet,
Încît nimic n-aşteaptă şi nu cere
Decît venirea ta, ca să vă-ntreceţi.
Şi-acum, vezi tu —

Laertes

Da, ce să văd, *my lord?*

Regele

Laertes, oare ţi-ai iubit tu tatăl?
Sau eşti doar zugrăveala-ndurerării,
Un chip lipsit de inimă?

Laertes

Dar cum?!

Regele

Nu cred eu doar că nu l-ai fi iubit,
Dar ştiu că dragostea se naşte-n timp
Şi am dovezi că timpul de asemeni
Aprinderea-n scăderi i-o domoleşte;
În flacăra iubirii se ascunde
Un sîmbure de noapte: e feştila;
Nimic în noi nu stă ca la-nceput,
Ci totul creşte pînă la-nflorire
Şi piere-n înflorirea-i; tot ce-am vrea
E de făcut cînd vrem, fiindcă-„aş vrea"
Se schimbă după limba ce-l rosteşte,
Chiar voia întîmplării-l mai amînă;

And then this "should" is like a spendthrift's sigh,*
That hurts by easing. But, to the quick o' the ulcer:*
Hamlet comes back: what would you undertake,
To show yourself indeed your father's son
More than in words?

LAERTES

To cut his throat i' the church.

KING

No place indeed should murder sanctuarize;
Revenge should have no bounds. But, good Laertes,
Will you do this, keep close within your chamber.
Hamlet returned shall know you are come home:
We'll put on those shall praise your excellence
And set a double varnish on the fame
The Frenchman gave you; bring you in fine together
And wager on your heads: he, being remiss,
Most generous and free from all contriving,
Will not peruse the foils, so that with ease,
Or with a little shuffling, you may choose
A sword unbated, and in a pass of practice
Requite him for your father.

LAERTES

I will do't;
And for that purpose I'll anoint my sword.
I bought an unction of a mountebank,
So mortal, that but dip a knife in it,
Where it draws blood, no cataplasm so rare,
Collected from all simples that have virtue*

Şi-atunci rămîne fapta doar suspin
Nesocotit. Dar să-apăsăm pe rană:
Se-ntoarce Hamlet; ce-ai de gînd să faci
Ca să te-arăţi fiu bun în ce vei face,
Iar nu-n cuvinte?

LAERTES

Îl spintec lîngă-altar.

REGELE

E drept că locul nu-l poate sfinţi;
Iar răzbunarea-i fără margini; dar, Laertes,
Atunci te-nchide-n casă cîtva timp,
Şi Hamlet afle-aci că te-ai întors;
Voi pune lume să te-nalţe-n slăvi,
Să dea-ndoită strălucire faimei
Din vorbele lui Làmond; şi vom face
Prinsori pe mîna voastră; încît el, slab,
Cum ştii, dar îndrăzneţ şi-n cuget drept,
Uitînd de arme-ntîi să le ia seama,
Tu vei putea alege prea uşor,
Sau fie chiar cu-un şiretlic anume,
Floreta fără bont, şi într-o clipă
A luptei, te răzbuni.

LAERTES

Voi face-ntocmai;
Şi pentru-aceasta îi otrăvesc şi vîrful.
Am luat de la un vraci o alifie
În care-o limbă de oţel de-nmoi
Şi zgîrii omul, nici o oblojeală,
Cu orice foi de brusturi sau patlagini,

Under the moon, can save the thing from death
That is but scratched withal. I'll touch my point
With this contagion, that, if I gall him slightly,
It may be death.

King

Let's further think of this;
Weigh what convenience both of time and means
May fit us to our shape: if this should fail,
And that our drift look through our bad performance,
'Twere better not assayed: therefore this project
Should have a back or second, that might hold
If this did blast in proof. Soft! let me see:
We'll make a solemn wager on your cunnings:
I ha't:
When in your motion you are hot and dry—
As make your bouts more violent to that end —
And that he calls for drink, I'll have prepared him
A chalice for the nonce, whereon but sipping,*
If he by chance escape your venomed stuck,
Our purpose may hold there. But stay, what noise?

Enter Queen.

How now, sweet queen?

Queen

One woe doth tread upon another's heel,
So fast they follow: your sister's drowned, Laertes.

Din cîte cresc sub lună, nu mai poate
Să-i scape viaţa; cu acest venin
Voi unge vîrfu,-ncît, numai rănindu-l,
Să moară.

Regele

Stai, să mai gîndim puţin;
Să cumpănim şi mijlocul şi timpul
Urzelii noastre; dacă-i să dăm greş,
Să ni se vadă gîndu-n stîngăcie,
Mai bine nu-ncercăm; de-aceea cred
Că trebuie să-l sprijinim cu-un altul,
Să izbîndim cu-acesta. Stai, să văd;
Vom face deci prinsori, cum am vorbit;
A, da,
În toiul luptei, cînd vă veţi aprinde —
Şi,-n scopul nostru,-arată-o mare sete—,
Cerînd să bea, eu, pregătit din timp,
Îi dau o cupă-n care de-şi înmoaie
Doar buzele, scăpînd de vîrful uns,
Noi tot ne-atingem scopul. Ce se-aude?

Intră Regina.

Regină scumpă, ce e?

Regina

Durerile vin una după alta
Şi-şi calcă-n urme. — Ophelia s-a-necat.

Laertes
Drowned! O, where?

Queen
There is a willow grows askant the brook,
That shows his hoary leaves in the glassy stream;
Therewith fantastic garlands did she make
Of crow-flowers, nettles, daisies, and long purples,
That liberal shepherds give a grosser name,
But our cold maids do dead men's fingers call them:*
There, on the pendent boughs her coronet weeds
Clambering to hang, an envious sliver broke,
When down her weedy trophies and herself
Fell in the weeping brook; her clothes spread wide,
And mermaid-like a while they bore her up,
Which time she chanted snatches of old lauds,
As one incapable of her own distress,
Or like a creature native and inbued
Unto that element. But long it could not be
Till that her garments, heavy with their drink,
Pulled the poor wretch from her melodious lay
To muddy death.

Laertes
Alas, then she is drowned!

Queen
Drowned, drowned.

Laertes
Too much of water hast thou, poor Ophelia,
And therefore I forbid my tears: but yet

Laertes
Cum s-a-necat?! Dar unde?

Regina
E-o salcie ce creşte peste-o apă,
În care-i vezi doar partea albă-a frunzei;
S-a dus acolo,-ncinsă cu ghirlande
De flori uscate,-urzici, păstiţe roşii,
Tulpini cu nume de ruşine, căror
Copile le spun degete-de-mort;
Şi vrînd să-agaţe veşteda-i cunună
De-un ram pletos, o aşchie-a plesnit,
Iar ea căzu în apa plîngătoare
Cu flori cu tot. Veşmîntu-i mai pluti
Un timp, ţinînd-o-not ca pe-o sirenă:
Cînta frînturi de cîntece străvechi,
Ca şi cum moartea nu-şi putea-nţelege,
Ca o crăiasă-a valurilor limpezi
Trăind în lumea ei; veşmîntu-i, însă,
Îngreunat de apă,-a rupt-o, biata,
De viersu-i dulce, afundînd-o-n moartea
Nămolului.

Laertes
Vai mie, s-a-necat!

Regina
S-a înecat, Laertes.

Laertes
Sărmană soră, ai destulă apă,
De-aceea plînsu-mi voi opri; şi totuşi

It is our trick: nature her custom holds,
Let shame say what it will: when these are gone,
The woman will be out. Adieu, my lord:
I have a speech of fire that fain would blaze,
But that this folly douts it.

Exit.

KING

Let's follow, Gertrude:
How much I had to do to calm his rage!
Now fear I this will give it start again;
Therefore let's follow.

Exeunt.

Acesta-i omul; firea-şi ţine legea;
În lacrimi, zică ce va vrea ruşinea,
Noi dăm afară pe femeie.— Adio!
Cuvîntu-n vîlvătăi mi s-ar preface
De n-aş fi slab.

Exit.

REGELE

Gertruda, după el!
Ce caznă-avui turbarea să i-o-nduplec!
Mă tem acum din nou să nu se-aprindă;
De-aceea, după el.

Exeunt.

ACT V

Scene 1

The next day.
A churchyard.
Enter two Clowns, with spades and pikes.

First Clown
Is she to be buried in Christian burial when she wilfully seeks her own salvation?*

Second Clown
I tell thee she is; therefore make her grave straight: the crowner hath sat on her, and* finds it Christian burial.

First Clown
How can that be, unless she drowned herself in her own defence?

Second Clown
Why, 'tis found so.

First Clown
It must be *se offendendo;* it cannot be else.* For here lies the point: if I drown myself wittingly, it argues an act: and an act hath three branches; it is: to act, to do, to perform; *argal,* she drowned herself wittingly.

Second Clown
Nay, but hear you, goodman delver.

First Clown
Give me leave. Here lies the water, good; here stands the man, good; if the man go to this water and drown himself, it is, will he, nill he, he goes, mark you that; but if

ACTUL V

Scena 1

Ziua următoare.
Un cimitir.
Intră doi Clovni, cu cazmale și tîrnăcoape.

Primul Clovn
Să fie-nmormîntată creștinește una care și-a căutat singură mîntuirea?

Al doilea Clovn
Îți spun, așa va fi; prin urmare, fă-i groapa cît mai iute. Asupra ei s-a rostit judecătorul însuși și a hotărît s-o-ngroape creștinește.

Primul Clovn
Se poate una ca asta, fără ca ea, înecîndu-se, să se fi apărat?

Al doilea Clovn
Ei, așa s-a hotărît.

Primul Clovn
Trebuie neapărat un *se offendendo;* altfel, nu se poate. Fiindcă-aici e totul: dacă mă înec de bunăvoie, asta presupune un fapt, și faptul are trei părți; adică: a făptui, a face și a îndeplini: *ergău,* ea s-a înecat de bunăvoie.

Al doilea Clovn
Dar ascultă puțin, tată-gropar.

Primul Clovn
Lasă-mă. Va să zică, aici e o apă, bun; aici e un om, bun; dacă omul intră în această apă și se îneacă, însemnează, vrea, nu vrea, că se-neacă, bagă de seamă; dar dacă apa vine

the water come to him and drown him, he drowns not himself: *argal,* he that is not guilty of his own death, shortens not his own life.

Second Clown
But is this law?

First Clown
Ay, marry, is't; crowner's quest law.

Second Clown
Will you ha' the truth on't? If this had not been a gentlewoman, she should have been* buried out o' Christian burial.

First Clown
Why, there thou say'st: and the more pity* that great folk should have countenance in this world to drown or hang themselves, more than their even Christian. Come, my* spade; there is no ancient gentlemen but gardeners, ditchers, and grave-makers: they hold up Adam's profession.

Second Clown
Was he a gentleman?

First Clown
A' was the first that ever bore arms.*

Second Clown
Why, he had none.

First Clown
What, art a heathen? How dost thou understand the Scripture? The Scripture says Adam digged: could he dig without arms? I'll put another question to thee: if thou answerest me not to the purpose, confess* thyself —

Second Clown
Go to.

la el şi îl îneacă, el nu se îneacă singur; *ergău,* cine nu e vinovat de moartea lui, acela nu-şi curmează viaţa.

Al doilea Clovn
Dar asta e lege?

Primul Clovn
Bineînţeles, e legea cercetării în judecată.

Al doilea Clovn
Vrei să ştii adevărul? Dacă fata asta nu era de neam mare, n-ar fi fost îngropată creştineşte.

Primul Clovn
Întocmai, şi cu atît mai milă îmi e de oamenii de neam, cu cît au, faţă de creştinii de rînd, încurajarea de a se îneca sau spînzura ei înşişi. La lucru, dar, cazma. Singurii oameni de neam mare şi spiţă veche sînt grădinarii, săpătorii şi groparii; ei singuri duc mai departe meseria lui Adam.

Al doilea Clovn
Era Adam de neam?

Primul Clovn
Păi, el cel dintîi a purtat arme.

Al doilea Clovn
Eh, cum, că n-a avut nici una.

Primul Clovn
Ce, eşti păgîn? Cum înţelegi tu Sfintele Scripturi? Scriptura zice că Adam săpa; puteai săpa fără armele lui, uneltele? Am să-ţi mai pun o altă întrebare şi, dacă nu-mi răspunzi adevărat, te recunoşti tu singur —

Al doilea Clovn
Fie, spune.

First Clown
What is he that builds stronger than either the mason, the shipwright, or the carpenter?

Second Clown
The gallows-maker; for that frame outlives a thousand tenants.

First Clown
I like thy wit well, in good faith: the gallows does well; but how does it well? it does well to those that do ill: no, thou dost ill to say the gallows is built stronger than the church: *argal*, the gallows may do well to thee. To't again, come.

Second Clown
"Who builds stronger than a mason, a shipwright, or a carpenter?"

First Clown
Ay, tell me that, and unyoke.*

Second Clown
Marry, now I can tell.

First Clown
To't.

Second Clown
Mass, I cannot tell.*

Enter Hamlet and Horatio.

First Clown
Cudgel thy brains no more about it, for your dull ass will not mend his pace with* beating, and when you are asked this question next, say 'a grave-maker: the houses he makes last till doomsday. Go, get thee to Yaughan; and fetch me a stoup of liquor*

Exit Second Clown.
First Clown digs and sings.

In youth, when I did love, did love,
Methought it was very sweet

Primul Clovn
Cine clădeşte mai trainic şi decît zidarul, şi decît meşteşugarul de corăbii, şi decît dulgherul?

Al doilea Clovn
Cel ce ridică spînzurători, fiindcă spînzurătoarea trăieşte şi după o mie de spînzuraţi.

Primul Clovn
Zău că îmi place gluma ta. Bună treabă spînzurătorile; adică, cum bună treabă? bună pentru cei ce fac rău, dar faci rău spunînd că spînzurătorile sînt clădite mai temeinic decît biserica; *ergău*, ai merita o spînzurătoare. Răspunde încă o dată, hai!

Al doilea Clovn
„Cine clădeşte mai trainic decît zidarul, meşteşugarul de corăbii sau decît dulgherul?"

Primul Clovn
Aşa, răspunde-mi şi dejugă.

Al doilea Clovn
Oho, am ghicit!

Primul Clovn
Dă-i drumul.

Al doilea Clovn
Pe sfînta liturghie că n-am ghicit.

Intră Hamlet şi Horatio.

Primul Clovn
Eh, nu-ţi mai bate capul în zadar, fiindcă măgarul tău molîu n-o să-şi iuţească ţăcăneala din bătaie; cînd ţi s-o pune întrebarea, să răspunzi: groparul; lăcaşurile pe care le face el ţin pînă la judecata de apoi. Hai, du-te la Yaughan şi adu-mi un clondir de drojdie.

Exit Al doilea Clovn.
Primul Clovn sapă şi cîntă.

Ca tînăr, tot iubind, iubind,
Nimic mai dulce nu-mi părea

To contract, O, the time, for-a my behove,
O, methought, there a was nothing a meet.

HAMLET
Has this fellow no feeling of his business he sings in grave-making?

HORATIO
Custom hath made it in him a property of easiness.*

HAMLET
'Tis e'en so: the hand of little employment hath the daintier sense.

FIRST CLOWN
(sings.) *But age, with his stealing steps**
Hath clawed me in his clutch,
And hath shipped me until the land,
As if I had never been such.

Throws up a skull.

HAMLET
That skull had a tongue in it, and could sing once: how the knave jowls it to the ground, as if 'twere Cain's jaw-bone, that did the first murder! This might be the pate of a politician, which this ass now o'er-reaches; one that would circumvent God,* might it not?

HORATIO
It might, my lord.

HAMLET
Or of a courtier, which could say "Good morrow, sweet lord? How dost thou, sweet lord"? This might be my lord such-a-one, that praised my lord such-a-one's horse, when he went to beg it, might it not?

HORATIO
Ay, my lord.

Decît s-o duc într-un colind
Plăcut şi-aprins, ca vîrsta mea.

HAMLET
Prietenul acesta nu-şi va fi simţind meseria, de cîntă săpînd un mormînt?

HORATIO
Obişnuinţa l-a învăţat să nu şi-o mai simtă.

HAMLET
Aşa e, numai mîna puţin dedată la lucru este mai simţitoare.

PRIMUL CLOVN
(cîntă) *Dar anii furişaţi, tîrziu,*
În gheare mă-ncleştară,
Împotmolit, eu nu mai ştiu
Ce-am fost odinioară.

Aruncă afară o ţeastă.

HAMLET
Ţeasta-asta a avut cîndva o limbă care putea să cînte, şi cum o trînteşte ticălosul de pămînt, ca şi cum ar fi fălcile lui Cain, care a făcut omorul dintîi! Poate că ceea ce calcă în picioare acest măgar a fost mutra unui om politic; a unuia care urmărea să prindă pe Dumnezeu în capcană; nu s-ar putea?

HORATIO
Ba da, *my lord.*

HAMLET
Sau a unui curtean, care putea spune: „Bună dimineaţa, scumpe lord! Ce faceţi, scumpe lord?" Poate că mi-e chiar lord cutare, care lăuda calul lordului cutărică, vrînd să i-l ceară; nu s-ar putea?

HORATIO
Ba da, *my lord.*

HAMLET
Why, e'en so: and now my Lady Worm's,* chapless and knocked about the mazzard with a sexton's spade: here's fine revolution, an we had the trick to see't; did these bones cost no more the breeding, but to play at loggats with them? mine ache to think on't.*

FIRST CLOWN
(sings.) *A pick-axe, and a spade, a spade,*
For and a shrouding sheet:
O, a pit of clay for to be made
For such a guest is meet.

Throws up another skull.

HAMLET
There's another: why may not that be the* skull of a lawyer? Where be his quiddities now, his quillets, his cases, his tenures, and his tricks? why does he suffer this mad knave now to knock him about the sconce with a dirty shovel and will not tell him of his action of battery? Hum! This fellow might be in's time a great buyer of land, with his statues, his recognizances, his fines, his double vouchers, his recoveries: is this the fine of his fines and the recovery of his recoveries, to have his fine pate full of fine dirt? will vouchers vouch him no more of his purchases, and double ones too than the length and breadth of a pair of indentures? The very conveyances of his lands will scarcely lie in this box, and must the inheritor himself have no more, ha?

HORATIO
Not a jot more, my lord.

HAMLET
Is not parchment made of sheep-skins?

HAMLET
Da, da, iar acum este al lordului Vierme; fără falca de jos şi lovită în umerii obrajilor de cazmaua unui gropar. Minunată răsturnare, dacă ne-ar fi dat s-o putem vedea. Atît de puţin să fi costat oare plăsmuirea acestor oseminte, încît să poată fi luate drept popice? Mă dor ale mele gîndindu-mă la aceasta.

PRIMUL CLOVN
(cîntă) *Atît: lopată, tîrnăcop,*
Un giulgi făcut din nade,
Un şanţ în care să-l îngrop,
E tot ce i se cade.

Aruncă altă ţeastă.

HAMLET
Alta, dar asta n-ar putea fi căpăţîna unui avocat? Unde i-or fi acum isteţimile, chichiţele, cazurile, îndreptăţirile şi capcanele? Cum de îndură el ca un ticălos de rînd să-l lovească în tidvă cu o cazma murdară, fără să-l tragă în judecată pentru lovire? Semenul acesta poate să fi fost, la vremea lui, vrun mare cumpărător de pămînturi, cu terfeloage, cu mărturii, cu globiri, cu cîte două rînduri de ţidule, cu fel de fel de întăriri — asta e globirea globirilor lui şi întărirea întăririlor lui, să-şi umple tarea lui tidvă cu pămînt tare? Ţidulele, nici chiar două rînduri, nu-i păstrează, din tot pămîntul cumpărat, decît ce s-ar putea acoperi cu două hîrţoage? Numai scrisurile pămînturilor lui, şi abia ar încăpea în această cutie; iar el, stăpînul lor, să nu aibă drept la mai mult, ce zici?

HORATIO
Nici un bulgăre mai mult, *my lord.*

HAMLET
Pergamentele nu sînt de piele de oaie?

HORATIO
Ay, my lord, and of calves-skins too.

HAMLET
They are sheep and calves which seek out assurance in that. I will speak to this fellow. Whose grave's this, sirrah?*

FIRST CLOWN
Mine, sir.
(sings.) *Or a pit of clay for to be made*
For such a guest is meet.

HAMLET
I think it be thine indeed, for thou liest in't.*

FIRST CLOWN
You lie out on't, sir, and therefore 'tis not yours: for my part, I do not lie in't, and yet it is mine.

HAMLET
Thou dost lie in't, to be in't and say it is thine: 'tis for the dead, not for the quick; therefore thou liest.

FIRST CLOWN
'Tis a quick lie, sir; 'twill away again from me to you.

HAMLET
What man dost thou dig it for?

FIRST CLOWN
For no man, sir.

HAMLET
What woman then?

FIRST CLOWN
For none neither.

HAMLET
Who is to be buried in't?

FIRST CLOWN
One that was a woman, sir; but, rest her soul, she's dead.

HORATIO
Ba da, *my lord*, dar şi de viţel.

HAMLET
Toţi care se întăresc cu aşa ceva sînt oi şi viţei. Vreau să vorbesc puţin cu acest prieten. Al cui mormînt e, jupîne?

PRIMUL CLOVN
Al meu, domnule.
(Cîntă.) *Un şanţ în care să-l îngrop*
E tot ce i se cade.

HAMLET
Cred, în adevăr, că este al tău, fiindcă stai în el.

PRIMUL CLOVN
Dumneata stai afară, şi de aceea nu e al dumitale; cît despre mine, eu nu stau în el, şi totuşi e al meu.

HAMLET
Mai stai cu vorba că eşti în el şi că e al tău; e al unui mort, nu al unui viu, aşa că mai stai cu minciuna.

PRIMUL CLOVN
Cum să mai stau cu o minciună care nu stă numai la mine, stă şi la dumneata?

HAMLET
Cărui om îi faci groapa?

PRIMUL CLOVN
Nici unui om, domnule.

HAMLET
Atunci, cărei femei?

PRIMUL CLOVN
Nici uneia.

HAMLET
Pe cine înmormîntaţi?

PRIMUL CLOVN
Pe cineva care a fost femeie, domnule; dar, odihnească-i-se sufletul, acum a răposat.

Hamlet
How absolute the knave is! we must speak* by the card, or equivocation will undo us. By the Lord, Horatio, this three years I* have took note of it, the age is grown so picked, that the toe of the peasant comes so near the heel of the courtier, he galls his kibe. How long hast thou been grave-maker?

First Clown
Of the days i' the year I came to 't that day* that our last king Hamlet overcame Fortinbras.

Hamlet
How long is that since?

First Clown
Cannot you tell that? every fool can tell that: it was that very day that young Hamlet was born: he that is mad and sent into England.

Hamlet
Ay, marry, why was he sent into England?

First Clown
Why, because a' was mad; a' shall recover his wits there; or, if a' do not, 'tis no great matter there.

Hamlet
Why?

First Clown
'Twill not be seen in him there; there the men are as mad as he.

Hamlet
How came he mad?

First Clown
Very strangely, they say.

Hamlet
Ce sigur de sine e ticălosul! Trebuie să-i vorbim ca după busola marinarilor, altfel ne răpune cu vorba-i în doi peri. Pe bunul Dumnezeu, Horatio, de trei ani încoace m-am învăţat cu aşa ceva; vremurile s-au tot ascuţit, încît degetul cel mare de la picior al ţăranului a ajuns la călcîiul curteanului, rănindu-i degerătura. De cînd te-ai făcut gropar?

Primul Clovn
Din acea zi, dintre toate celelalte ale anului, cînd ultimul nostru rege Hamlet a învins pe Fortinbras.

Hamlet
Cît e de-atunci?

Primul Clovn
Cum, nu ştii? Asta ştie orice prost: era chiar în ziua cînd se năştea tînărul Hamlet, ăla care e nebun şi e trimis în Englitera.

Hamlet
Da, da, că bine zici, dar de ce o fi fost trimes în Englitera?

Primul Clovn
Eh, asta e, fiindcă era nebun; ca să-şi vină în fire acolo; sau, dacă nu şi-ar reveni, n-ar fi mare lucru.

Hamlet
De ce?

Primul Clovn
Fiindcă nici nu se va băga de seamă; acolo toţi oamenii sînt ca el de nebuni.

Hamlet
Dar cum a-nnebunit?

Primul Clovn
Foarte neînţeles, zice-se.

Hamlet
How "strangely"?

First Clown
Faith, e'en with losing his wits.

Hamlet
Upon what ground?

First Clown
Why, here in Denmark: I have been sexton here, man and boy, thirty years.

Hamlet
How long will a man lie i' the earth ere he rot?

First Clown
I' faith, if a' be not rotten before a' die — as we have many pocky corses now-a-days,* that will scarce hold the laying in — a' will last you some eight year or nine year: a tanner will last you nine year.*

Hamlet
Why he more than another?

First Clown
Why, sir, his hide is so tanned with his trade that a' will keep out water a great while; and your water is a sore decayer of your whoreson body. Here's a skull now: this hath lien you i' the earth three and twenty years.

Hamlet
Whose was it?

First Clown
A whoreson mad fellow's it was; whose do you think it was?

Hamlet
Nay, I know not.

Hamlet
Cum „neînțeles"?

Primul Clovn
Pierzîndu-și mințile, vezi bine.

Hamlet
Pe ce temei?

Primul Clovn
Pe ce temei! Pe acest temei de temelie al Danemarcei; eu sînt gropar pe pămîntul ei de-acum treizeci de ani, de mic copil, și pînă azi, om în toată firea.

Hamlet
Atunci știi cît timp poate sta un om în pămînt fără să putrezească?

Primul Clovn
Știu eu, dacă nu cumva era putred dinainte să moară — așa cum de la un timp se întîmplă cu nenumărate hoituri răscoapte, care abia mai țin pînă să fie îngropate — îți poate sta cam vreo opt-nouă ani; da, un tăbăcar îți ține, nici vorbă, nouă ani.

Hamlet
De ce mai mult decît alții?

Primul Clovn
Eh, cum, domnule, învelișul lui e așa de tăbăcit de meserie, încît multă vreme apa nu-l poate pătrunde; numai apa îți prăpădește leșul, acest fecior de curvă. Uite o căpățînă: tidva asta a zăcut în pămînt douăzeci și trei de ani.

Hamlet
A cui a fost?

Primul Clovn
A unui smintit fecior de curvă oarecare, a cui crezi că era?

Hamlet
Nu cred nimic, eu nu știu.

First Clown
A pestilence on him for a mad rogue! a' poured a flagon of Rhenish on my head once. This same skull, sir, was, sir, Yorick's* skull, the king's jester.

Hamlet
This?

First Clown
F'en that.*

Hamlet
Let me see. *(Takes the skull.)* Alas, poor Yorick!* I knew him, Horatio, a fellow of infinite jest, of most excellent fancy: he hath bore me on his back a thousand times, and how abhorred in my imagination it is! my* gorge rises at it. Here hung those lips that I have kissed I know not how oft; where* be your gibes now? your gambols, your songs, your flashes of merriment, that were wont to set the table on a roar? Not one how to mock your own grinning, quite chop-fallen. Now get you to my lady's table, and tell her, let her paint an inch thick, to this favour she must come; make her laugh at that. Prithee, Horatio, tell me one thing.

Horatio
What's that, my lord?

Hamlet
Dost thou think Alexander looked o' this fashion i' the earth?

Horatio
E'en so.

Hamlet
And smelt so? pah!
Puts down the skull.

Primul Clovn
Lovi-l-ar ciuma de nemernic! Odată mi-a vărsat în cap o carafă de vin renan. Această tidvă, şi nu alta, domnule, a fost tidva lui Yorick, măscăriciul regelui.

Hamlet
Asta?

Primul Clovn
Mi-e silă de ea!

Hamlet
Dă-mi să văd. *(Ia ţeasta.)* Sărmane Yorick! L-am cunoscut, Horatio, era un prieten de nesfîrşită voie bună, de cea mai năstruşnică închipuire; m-a dus în cîrcă de mii de ori; iar acum, ce groază îmi e de el dacă mă gîndesc! Mă înec de greaţă. Aici erau buzele pe care le-am sărutat de nu mai ştiu cîte ori. Unde îţi mai sînt glumele? unde, zburdălniciile? unde, cîntecele? unde, izbucnirile tale de veselie, care dezlănţuiau hazul şi hohotele mesenilor? Nimic nu ţi-a mai rămas ca să-ţi rîzi chiar de rînjetul tău? Unde ţi-e falca de jos? Hai, du-te la *my lady* în odaie şi spune-i că, oricît de gros şi-ar pune dresul pe obraz, tot aşa va ajunge; fă-o să rîdă şi de această glumă. Te rog, Horatio, spune-mi un lucru.

Horatio
Ce lucru, *my lord?*

Hamlet
Crezi că Alexandru arăta tot la fel în pămînt?

Horatio
Tot la fel.

Hamlet
Şi mirosea tot aşa? Pfff...
Lasă ţeasta jos.

Horatio
E'en so, my lord.

Hamlet
To what base uses we may return, Horatio! Why may not imagination trace the noble dust of Alexander, till he find it stopping a bung-hole?

Horatio
'Twere to consider too curiously, to consider so.

Hamlet
No, faith, not a jot; but to follow him thither with modesty enough and likelihood to lead it; as thus: Alexander died, Alexander was buried, Alexander returneth to dust, the dust is earth, of earth we make loam, and why of that loam, whereto he was converted, might they not stop a beer-barrel?

Imperious Caesar, dead and turned to clay,
Might stop a hole, to keep the wind away.
O, that that earth, which kept the world in awe,
Should patch a wall to expel the winter's flaw!

But soft! but soft, awhile: here comes the king.

Enter the Corpse of Ophelia, a Priest, King, Queen, Laertes, Courtiers.

The queen, the courtiers: who is this they follow?
And with such maimed rites? This doth betoken
The corse they follow did with desperate hand
Fordo its own life: 'twas of some estate.

Horatio
Tot aşa, *my lord.*

Hamlet
La ce treaptă josnică ne întoarcem noi, oamenii, Horatio! De ce nu se poate urmări cu închipuirea nobila ţărînă a lui Alexandru pînă ce ajunge să astupe o vrană de poloboc?

Horatio
Ar fi prea mult din partea minţii noastre.

Hamlet
Nu, zău, chiar de loc; numai să-l urmărim cu destulă măsură şi încredinţare pînă acolo; ca, de pildă: Alexandru a murit, Alexandru a fost înmormîntat, Alexandru s-a întors din nou în ţărînă; ţărîna este pămînt; din pămînt se face chirpici; de ce cu acest chirpici să nu se poată astupa o vrană de poloboc?

Măreţ Cezaru-ntors prin moarte-n tină
Astupă găuri, vîntu-n loc să ţină.
O, lutu-i, fostă groază pămîntească,
E bun doar, iarna, ziduri să cîrpească.

Destul! În lături! Regele-a sosit.

Intră cadavrul Opheliei, un Preot, Regele, Regina, Laertes, Curteni.

Pe cine oare curtea s-o petreacă?
Şi fără toate datinile? Parcă
Ea singură, cu mîna-i, şi-ar fi rupt
Al vieţii fir; era de neam înalt.

Couch we awhile, and mark.

Retiring with Horatio.

Laertes

What ceremony else?

Hamlet

That is Laertes, a very noble youth: mark.

Laertes

What ceremony else?

Priest

Her obsequies have been as far enlarged
As we have warranty: her death was doubtful,
And, but that great command o'ersways the order,
She should in ground unsanctified been lodged
Till the last trumpet: for charitable prayers,
Shards, flints and pebbles should be thrown on her:
Yet here she is allowed her virgin crants,*
Her maiden strewments and the bringing home
Of bell and burial.

Laertes

Must there no more be done?

Priest

No more be done:
We should profane the service of the dead
To sing a requiem and such rest to her
As to peace-parted souls.

Laertes

Lay her i' the earth,
And from her fair and unpolluted flesh
May violets spring! I tell thee, churlish priest,
A ministering angel shall my sister be,
When thou liest howling.

Pitiți, vedea-vom tot.

Retrăgîndu-se cu Horatio.

Laertes

Mai e ceva?

Hamlet

Horatio, e Laertes.
Ce tînăr chipeș și ce nobil pare!

Laertes

Mai e ceva?

Preotul

Plinit-am slujba cuvenită după
Canonul morții ei fără de lege;
De nu primeam poruncă de mai sus,
Urma-ntr-o groapă neaghesmuită
Să-aștepte ziua judecății; în loc
De rugi, doar bolovani și pietre.
Flori albe, însă, iată, o-ncunună
Și este-adusă-n casa ei de veci
Cu mare-alai și-n dangăte de clopot.

Laertes

Mai e ceva ce-ar trebui?

Preotul

Nimic;
Canonul slujbei-ar fi să-l pîngărim
Cîntîndu-i ca de suflete-mpăcate
Un recviem.

Laertes

Lăsați-o,-atunci, în groapă.
Răsară flori cerești din sînu-i fără
Prihană. Află, popă ticălos,
Că sora mea în cer va fi un înger,
Iar tu amar vei geme-n iad!

HAMLET
What, the fair Ophelia!

QUEEN
(scattering flowers.) Sweets to the sweet:
farewell!
I hoped thou shouldst have been my
Hamlet's wife,
I thought thy bride-bed to have decked,
sweet maid
And not have strewed thy grave.

LAERTES
O, treble woe
Fall ten times double on that cursed head
Whose wicked deed thy most ingenious
sense*
Deprived thee of! Hold off the earth a while,
Till I have caught her once more in mine
arms:

Leaps into the grave.

Now pile your dust upon the quick and dead,
Till of this flat a mountain you have made
To o'ertop old Pelion, or the skyish head*
Of blue Olympus.

HAMLET
(advancing) What is he whose grief
Bears such an emphasis? whose phrase of
sorrow
Conjures the wandering stars and makes
them stand
Like wonder-wounded hearers? This is I,
Hamlet the Dane.*

Leaps into the grave.

LAERTES
The devil take thy soul!

Grappling with him.

HAMLET
Ophelia!

REGINA
(presărînd flori) Adio! Floarei flori i se cuvin.
Trăgeam nădejdi să-mi fii prin Hamlet nură;
Credeam că pat de nuntă-am să-ţi deretic,
Şi nu mormînt.

LAERTES
O, întreite munci,
De zeci de ori, pe blestematul ins,
A cărui faptă ţi-a răpit simţirea
Atît de rară! -O clipă doar, gropari,
S-o pot cuprinde-n braţe încă-o dată.

Sare în mormînt.

Surpaţi pămîntul peste viu şi moartă,
Prefaceţi groapa-aceasta într-un munte,
Să-ntreacă Pelionul şi chiar vîrful
Albastrului Olimp.

HAMLET
(înaintînd) Durerea cui
E-atît de-naltă?-Al cui cuvînt de jale,
Oprind din mers, uimite, stelele,
Auzul li-l sfîşie?-Aici sînt eu,
Eu, Hamlet danul.

Sare în mormînt.

LAERTES
La iad cu tine!

(Înşfăcîndu-l:)

Hamlet
Thou pray'st not well.
I prithee take thy fingers from my throat;
For, though I am not splenitive and rash,*
Yet have I in me something dangerous,
Which let thy wisdom fear. Hold off thy hand.

King
Pluck them asunder.

Queen
Hamlet, Hamlet!

All
Gentlemen,—

Horatio
Good my lord, be quiet.

The Attendants part them, and they come out of the grave.

Hamlet
Why, I will fight with him upon this theme
Until my eyelids will no longer wag.

Queen
O my son, what theme?

Hamlet
I loved Ophelia: forty thousand brothers*
Could not, with all their quantity of love,
Make up my sum. What wilt thou do for her?

King
O, he is mad, Laertes.

Queen
For love of God, forbear him.

Hamlet
'Swounds, show me what thou'lt do:*
Woo't weep? woo't fight? woo't fast?
woo't tear thyself?*
Woo't drink up eisel? eat a crocodile?*

Hamlet
Nu ştii să te rogi.
Îţi spun, ia mîna jos din gîtul meu.
Deşi la fire blînd, nemînios,
Stă-n mine-ascuns ceva-nfricoşător,
Ce-ngheaţă mintea-ţi. Mîna de pe mine!

Regele
Desparte-i.

Regina
Hamlet, Hamlet!

Toţi
Gentilomi...

Horatio
Stăpîne bun, *my lord*, fiţi liniştit.

Slujitorii curţii îi despart, iar ei ies din mormînt.

Hamlet
Mă bat cu el pentru-acest lucru pînă
Ce pleoapele-mi putea-vor să clipească.

Regina
O, fiul meu, ce lucru te aprinde?

Hamlet
Iubita mea Ophelia! Mii de fraţi,
Şi tot nu pot, cu dragostea lor toată,
Pe-a mea să-ajungă. Ce poţi face tu?

Regele
O, e nebun, Laertes.

Regina
Îndură totul, pentru Dumnezeu.

Hamlet
Nu zău, arată-mi ce poţi face tu?
Să plîngi? Să lupţi? Să te sfîşii cu dinţii?
Să sorbi un rîu? Să-nghiţi chiar un balaur?

I'll do't. Dost come here to whine?
To outface me with leaping in her grave?
Be buried quick with her, and so will I:
And, if thou prate of mountains, let them throw
Millions of acres on us, till our ground,
Singeing his pate against the burning zone,*
Make Ossa like a wart! Nay, an thou'lt mouth,*
I'll rant as well as thou.

Queen

This is mere madness:
And thus awhile the fit will work on him;
Anon, as patient as the female dove
When that her golden couplets are disclosed,*
His silence will sit drooping.

Hamlet

Hear you, sir;
What is the reason that you use me thus?
I loved you ever: but it is no matter;
Let Hercules himself do what he may,*
The cat will mew, and dog will have his day.

Exit.

King

I pray thee, good Horatio, wait upon him.

Exit Horatio.

(To Laertes.)

Strengthen your patience in our last night's speech;
We'll put the matter to the present push.
Good Gertrude, set some watch over your son.
This grave shall have a living monument:*
An hour of quiet shortly shall we see;
Till then, in patience our proceeding be.

Exeunt.

Eu fac orice. Şi-atunci de ce tot urli?
De ce, sub nas, îmi sări în groapa ei?
Şi eu, cu ea, vreau să mă-ngrop de viu.
Cît despre munţi, arunce peste noi
Pămîntul de pe lume, şi mormîntul
Pîrlească-n stele creştetu-i semeţ,
Făcînd un neg din Ossa. Dacă strigi,
La fel ca tine zbier.

Regina

O, nebunie!
Aşa-l munceşte-adesea cîte-o toană,
Şi-apoi, mai blînd ca blînda porumbiţă,
Cînd pui de aur scot din ouă capul,
Tăcerea-l copleşeşte.

Hamlet

Mă auzi?
De ce te porţi cu mine-n acest fel?
Ca frate bun eu te-am ţinut; dar, fie.
Hercule însuşi facă ce e-al său,
Pisica ţipe-n ochii de dulău.

Exit.

Regele

Te rog, Horatio, du-te şi ia-i seama.

Exit Horatio.

(Lui Laertes:)

Răbdarea întăreşte-ţi-o gîndind
La ce-am vorbit. Nimic nu-i de-amînat.
Gertrudă scumpă, fiul ţi-l veghează.
Acest mormînt din marmură va creşte;
Ne vine ceasul liniştii-n curînd,
Dar pînă-atunci să-naintăm răbdînd.

Exeunt.

Scene 2

A hall in the castle.
Enter Hamlet and Horatio.

HAMLET
So much for this, sir: now shall you see the other;
You do remember all the circumstance?

HORATIO
Remember it, my lord!

HAMLET
Sir, in my heart there was a kind of fighting,
That would not let me sleep: methought I lay
Worse than the mutines in the bilboes. Rashly,*
And praised be rashness for it, let us know,
Our indiscretion sometimes serves us well*
When our deep plots do pall, and that should learn us
There's a divinity that shapes our ends,
Rough-hew them how we will.

HORATIO
That is most certain.

HAMLET
Up from my cabin,
My sea-gown scarfed about me, in the dark
Groped I to find out them, had my desire,
Fingered their packet, and in fine withdrew*
To mine own room again; making so bold,
My fears forgetting manners, to unseal
Their grand commission; where I found, Horatio,
A royal knavery, an exact command,
Larded with many several sorts of reasons,

Scena 2

O sală a castelului.
Intră Hamlet şi Horatio.

HAMLET
Destul; şi-acum povestea de pe mare;
Ţi-aduci aminte cum s-a petrecut?

HORATIO
Mi-aduc, *my lord!*

HAMLET
Horatio,-n suflet mi se da o luptă
Ce nici să dorm nu mă lăsa; eram
Mai rău decît ocnaşii-n fiare. Iute,
De-atunci iuţeala-o laud, îţi voi spune
Că-ades nesăbuinţa-i mult mai bună
Cînd gîndul chibzuit ni se-ofileşte;
De-aci vedem că-n noi un dumnezeu
Lucrează-n tot ce vrem.

HORATIO
De bună seamă.

HAMLET
Îmi las cabina,-nfăşurat degrabă
În haina mării, bîjbîi pe-ntuneric
Să dau de ei şi, iată, îi găsesc;
Le-apuc scrisoarea, mă întorc furiş
Din nou la mine; fără să mai ştiu
De bună-cuviinţă, rup sigiliul
Rescriptului, şi ce văd, scump Horatio —
O, rege ticălos! — văd chiar porunca,
Cu fel şi fel de-ascunsuri împănată,

Importing Denmark's health, and England's too,
With, ho! such bugs and goblins in my life,
That, on the supervise, no leisure bated,
No, not to stay the grinding of the axe,
My head should be struck off.

Horatio

Is't possible?

Hamlet

Here's the commission, read it at more leisure.
But wilt thou hear now how I did proceed?

Horatio

I beseech you.

Hamlet

Being thus be-netted round with villanies,—
Or I could make a prologue to my brains,*
They had begun the play, — I sat me down,
Devised a new commission, wrote it fair:
I once did hold it, as our statists do,*
A baseness to write fair, and laboured much
How to forget that learning, but, sir, now
It did me yeoman's service: will thou know*
The effect of what I wrote?

Horatio

Ay, good my lord.

Hamlet

An earnest conjuration from the king,
As England was his faithful tributary,
As love between them like the palm might flourish,
As peace should still her wheaten garland wear
And stand a comma 'tween their amities,*
And many such-like "Ases", of great charge,*

Privind tăria celor două ţări,
A Danemarcei, cît şi-a Engliterei,
Şi plină, că trăiesc, cu-atîţi strigoi,
Încît, citind-o, nici să mai răsufle
Şi nici securea s-o mai dea pe piatră,
Să-mi şi reteze capul.

Horatio

Cum se poate?

Hamlet

Scrisoarea, iat-o; cînd ai timp, citeşte-o.
Dar vrei să afli-acum cum am urmat?

Horatio

Vă rog.

Hamlet

Fiind cuprins în plasa lor mîrşavă,
Cum eu puteam abia să-mi spun prologul,
Cînd ei îşi şi-ncepuse piesa,-am stat
Şi-am scris măiestru-o altă-nsărcinare;
A scri frumos credeam pe vremi că nu e
O treabă pentru oamenii de seamă
Şi-am vrut să uit; Horatio,-acuma însă
Mi-a fost de mare ajutor. Ai vrea
Să ştii ce-am scris?

Horatio

Da, bunule stăpîn.

Hamlet

O rugăminte-aprinsă-a regelui
Că Anglia-i vasală de credinţă,
Că dragostea-ntre ei poate-nflori,
Că pacea, veşnic verde-ncununată,
Se cade a le strînge prieteşugul
Şi alte-asemeni „că" şi „că", de seamă,

That, on the view and knowing of these contents,
Without debatement further, more or less,
He should those bearers put to sudden death,
Not shriving-time allowed.

Horatio

How was this sealed?

Hamlet

Why, even in that was heaven ordinant.
I had my father's signet in my purse,
Which was the model of that Danish seal:
Folded the writ up in the form of the other,
Subscribed it, gave't the impression, placed it safely,
The changeling never known. Now, the next day*
Was our sea-fight; and what to this was sequent
Thou know'st already.

Horatio

So Guildenstern and Rosencrantz go to't.

Hamlet

Why, man, they did make love to this employment;
They are not near my conscience; their defeat
Does by their own insinuation grow:
'Tis dangerous when the baser nature comes
Between the pass and fell incensed points
Of mighty opposites.

Horatio

Why, what a king is this!

Hamlet

Does it not, think'st thee, stand me now upon —

Încît, văzînd scrisoarea, fără pas,
Lăsînd deoparte orice cercetare,
Pe purtătorii ei să-i şi omoare,
Chiar fără spovedanie.

Horatio

Dar sigiliul?

Hamlet

Eh, iarăşi mîna cerului: aveam
La mine, de la tatăl meu, tiparul
Sigiliului regal al Danemarcei.
Am îndoit-o tot ca şi cealaltă,
I-am pus sigiliul, am dus-o iar la loc
Şi n-au ştiut de pruncu-nlocuit;
A doua zi fu lupta. Ce-a urmat,
Cunoşti prea bine.

Horatio

Şi-au mers senini la moarte amîndoi.

Hamlet

Dar, omule, ei singuri şi-au făcut-o;
De loc nu-i simt pe cuget; au pierit
Fiindcă-au vrut să se strecoare-n moarte.
E greu de cei ce josnicele firi
Şi-aruncă-ntre floretele crucişe
A doi vrăjmaşi puternici.

Horatio

O, ce rege!

Hamlet

Nu crezi acum că el, care-a ucis

He that hath killed my king, and whored my mother,
Popped in between the election and my hopes,* 65
Thrown out his angle for my proper life,
And with such cozenage — is't not perfect conscience,
To quit him with his arm? and is't not to be damned,
To let this canker of our nature come
In further evil? 70

Horatio
It must be shortly known to him from England
What is the issue of the business there.

Hamlet
It will be short: the interim is mine;
And a man's life's no more than to say "one."
But I am very sorry, good Horatio, 75
That to Laertes I forgot myself;
For, by the image of my cause, I see
The portraiture of his: I'll court his favours:
But, sure, the bravery of his grief put me
Into a towering passion.

Horatio
Peace! who comes here? 80

Enter Osric.

Osric
Your lordship is right welcome back to Denmark.*

Hamlet
I humbly thank you, sir. *(To Horatio.)* Dost know this water-fly?

Horatio
No, my good lord.

Pe scumpu-mi rege, preacurvind pe mama,
Şi care, despărţindu-mă de tron,
A vrut chiar viaţa-n undiţi să mi-o prindă,
Ar merita, fără păcat, să fie
Plătit la fel? Şi n-aş fi blestemat
Să las pe lume acest vierme-al firii
S-o roadă mai departe?

Horatio
Curînd va şti, şi chiar din Englitera,
Sfîrşitul celor petrecute-acolo.

Hamlet
Curînd, dar mai-curîndul este-al meu;
Şi-o viaţă-i doar cît ai clipi din ochi.
Îmi pare însă foarte rău, Horatio,
Că mi-am ieşit din fire cu Laertes;
Fiindcă-n chipul suferinţei mele
O văd pe-a lui. Aş vrea să mi-l apropii.
Doar ifosul durerii lui m-a-mpins
La patima-mi semeaţă.

Horatio
Cine e?

Intră Osric.

Osric
Înălţimea-voastră e cu totul binevenită din nou în Danemarca.

Hamlet
Îţi mulţumesc adînc plecat, domnule. *(Lui Horatio:)* Cunoşti musculiţa asta?

Horatio
Nu, bun stăpîn.

HAMLET
Thy state is the more gracious, for 'tis a vice to know him. He hath much land, and fertile: let a beast be lord of beasts, and his crib shall stand at the king's mess: 'tis a chough, but, as I say, spacious in the possession of dirt.

OSRIC
Sweet lord, if your lordship were at leisure, I should impart a thing to you from his majesty.

HAMLET
I will receive it, sir, with all diligence of spirit. Your bonnet to his right use, 'tis for the head.

OSRIC
I thank your lordship, it is very hot.

HAMLET
No, believe me, 'tis very cold, the wind is northerly.

OSRIC
It is indifferent cold, my lord, indeed.

HAMLET
But yet methinks it is very sultry and hot, or my complexion —

OSRIC
Exceedingly, my lord; it is very sultry, as 'twere I cannot tell how: my lord, his majesty bade me signify to you that he has laid a great wager on your head: sir, this is the matter —

HAMLET
I beseech you, remember —

Hamlet moves him to put on his hat.

OSRIC
Nay, good my lord, for my ease, in good

HAMLET
Te poţi simţi cu-atît mai izbăvit, căci a-l cunoaşte e un păcat. Are pămînt mult şi bogat, domnească peste vite o vită, a cărei iesle atîrnă de aceea la masa regelui: e-o coţofană, dar, aşa cum spun, e foarte avut în mlaştini şi noroaie.

OSRIC
Slăvite lord, dacă înălţimea-voastră ar avea puţin răgaz, v-aş împărtăşi ceva din partea majestăţii-sale.

HAMLET
Primesc cu toată diligenţa sufletului. Dă-i dreptul ei acestei pălării; e pentru cap.

OSRIC
Mulţumesc alteţei-voastre, e foarte cald.

HAMLET
Nu, crede-mă, e foarte frig; şi bate vînt din miazănoapte.

OSRIC
E întrucîtva frig, *my lord*, în adevăr.

HAMLET
Şi totuşi mi se pare foarte cald şi chiar năbuşitor, sau firea mea...

OSRIC
E chiar prea cald, *my lord*, şi foarte năbuşitor, e ca şi cum... nu pot să spun. Dar majestatea-sa, *my lord*, mi-a dat poruncă să vă informez că-a pus un mare rămăşag pe mîna voastră; *my lord*, e vorba...

HAMLET
Da, rogu-te, aminteşte-mi.

Hamlet îi face semn să-şi pună pălăria.

OSRIC
Nu, nu, stăpîne bun, mă simt mai bine-aşa.

faith. Sir, here is newly come to court Laertes; believe me, an absolute gentleman, full of most excellent differences, of very soft society and great showing: indeed, to speak feelingly of him, he is the card or calendar* of gentry; for you shall find in him the continent of what part a gentleman would see.

Hamlet

Sir, his definement suffers no perdition in* you, though, I know, to divide him inventorially would dizzy the arithmetic of memory, and yet but yaw neither, in respect of his quick sail. But in the verity of extolment, I take him to be a soul of great article, and his infusion of such dearth and rareness, as, to make true diction of him, his semblable is his mirror, and who else would trace him, his umbrage, nothing more.

Osric

Your lordship speaks most infallibly of him.

Hamlet

The concernancy, sir? why do we wrap the gentleman in our more rawer breath?*

Osric

Sir?

Horatio

Is't not possible to understand in another* tongue? You will do't, sir, really.

Hamlet

What imports the nomination of this gentleman?

Osric

Of Laertes?

Horatio

His purse is empty already; all's golden words are spent.

Laertes, ştiţi, s-a-ntors din nou la curte; credeţi-mă, este un gentilom desăvîrşit; plin de cele mai deosebite calităţi, societatea lui e fermecătoare, iar aspectul îi e măreţ; în adevăr, vorbind simţit, e poate însuşi tabelul sau registrul bunei-purtări în lumea mare, şi-aţi putea găsi în el mai tot ce caută un gentilom.

Hamlet

Domnule, delineaţia lui nu suferă prin dumneata nici o pierdere. Şi, totuşi, stînd să-l inventariem cu de-amănuntul, eu cred că-am încurca pînă la urmă chiar aritmetica memoriei. Dar ca să-l elogiez cum i se cuvine, îl consider a fi un suflet de mare distincţie şi o infuzie atît de scumpă şi rară, încît, vorbind curat, doar oglinda îi mai arată un semen, orişicine altul, din cîţi încearcă să-l urmeze, fiind doar umbra-i, şi nimic mai mult.

Osric

Alteţa-voastră vorbeşte infailibil despre el.

Hamlet

La drept vorbind, de ce-om fi-nfăşurînd noi, domnule, pe gentilom în cele mai reci vorbe ale noastre?

Osric

Aţi spus, alteţă?

Horatio

N-ar fi mai de-nţeles să vorbiţi în altă limbă? Încercaţi, veţi izbuti.

Hamlet

Ce importă denominaţiile acestui gentilom?

Osric

Ale lui Laertes?

Horatio

Şi-a cheltuit cuvintele de aur; în pungă îi suflă vîntul.

Hamlet
Of him, sir.

Osric
I know you are not ignorant —

Hamlet
I would you did, sir; yet, in faith, if you did, it would not much approve me. Well, sir?

Osric
You are not ignorant of what excellence Laertes is —

Hamlet
I dare not confess that, lest I should compare with him in excellence; but to know a man well, were to know himself.

Osric
I mean, sir, for his weapon; but in the imputation laid on him, by them in his meed he's unfellowed.

Hamlet
What's his weapon?

Osric
Rapier and dagger.*

Hamlet
That's two of his weapons: but, well.

Osric
The king, sir, hath wagered with him six* Barbary horses, against the which he has impawned, as I take it, six French rapiers and poniards, with their assigns, as girdle, hangers, and so: three of the carriages, in* faith, are very dear to fancy, very responsive to the hilts, most delicate carriages, and of very liberal conceit.

Hamlet
Ale lui, domnule.

Osric
Ştiu bine că alteţa-voastră nu ignoră —

Hamlet
Aş vrea să ştii, cu toate că, de fapt, ştiind că ştiu, asta nu mă recomandă prea mult. Dar spune, domnule.

Osric
... nu ignoraţi cît e de excelent Laertes în —

Hamlet
Asta nu-ndrăznesc să spun, ca să nu trebuie cumva să mă măsor cu dînsul în acea excelenţă. Şi-apoi, a cunoaşte bine pe altul înseamnă a te cunoaşte pe tine însuţi.

Osric
În arme am vrut să spun că-i excelent; sau, orişicît, aşa cum zice lumea, e dat ca fără de pereche.

Hamlet
Şi care-i arma lui?

Osric
Floreta şi pumnalul.

Hamlet
Acestea-s numai două dintre armele lui; dar spune.

Osric
Alteţă, regele-a-ncheiat un rămăşag pe şase cai arabi, iar el, în schimb, aud că a propus acelaşi număr de pumnale şi de spade franţuzeşti, cu zapise, cu cingători şi dricuri: trei dintre ele întrec, în adevăr, închipuirea omenească, avînd mînere scumpe şi foarte responsive; concepute generos, averi întregi sînt dricurile lor.

Hamlet
Wat call you the carriages?

Horatio
I knew you must be edified by the margent* ere you had done.

Osric
The carriages, sir, are the hangers.

Hamlet
The phrase would be more germane to the* matter if we could carry a cannon by our sides: I would it be hangers till then. But on: six Barbary horses against six French swords, their assigns, and three liberal-conceited carriages: that's the French bet against the Danish. Why is this all you call it?

Osric
The king, sir, hath laid, sir, that in a dozen* passes between yourself and him, he shall not exceed you three hits: he hath laid on twelve for nine: and it would come to immediate trial it your lordship would vouchsafe the answer.

Hamlet
How if I answer "no"?

Osric
I mean, my lord, the opposition your person in trial.

Hamlet
Sir, I will walk here in the hall: if it please his Majesty, it is the breathing time of day with me, let the foils be brought, the gentleman willing, and the king hold his purpose, I will win for him an I can: if not, I will gain nothing but my shame and the odd hits.

Hamlet
Ce numeşti dumneata dricuri?

Horatio
Ştiam că trebuie să fiţi, mai întîi, lămurit printr-o glossă marginală.

Osric
Curelăria, alteţă.

Hamlet
Cuvîntul ar fi mai propriu pentru tunuri, dacă am putea să le purtăm la şold, aşa că, pînă atunci, prefer să spun curelărie. Dar, va să zică: şase cai arabi pe şase săbii franţuzeşti, cu zapise şi dricurile concepute generos. Deci Franţa pariază contra Danemarcei. Şi cum le-a propus în schimb, aşa cum zici?

Osric
Alteţă, regele s-a prins, alteţă, că-n douăsprezece reprize el nu vă va atinge mai mult de trei ori; iar el se prinde pentru nouă; şi lupta poate începe chiar acum dacă-nălţimea-voastră binevoieşte să-şi dea răspunsul.

Hamlet
Şi dacă răspund „nu"?

Osric
Am vrut să spun, *my lord*, dacă răspundeţi binevoind să-i fiţi oponent.

Hamlet
Mă voi plimba prin sala-aceasta, domnule; cu voia majestăţii-sale, e ceasul cînd răsuflu peste zi; să se aducă armele, cu voia gentilomului, iar regele să-şi ţină rămăşagul. Vreau să i-l cîştig, de voi putea; de nu, voi cîştiga numai ruşine şi un prisos de lovituri.

OSRIC
Shall I deliver you so?

HAMLET
To this effect, sir, after what flourish your nature will.

OSRIC
I commend my duty to your lordship.*

HAMLET
Yours, yours. *(Exit Osric.)* He does well to commend it himself; there are no tongues* else for's turn.

HORATIO
This lapwing runs away with the shell on his head.

HAMLET
He did comply with his dug before he sucked* it. Thus has he — and many more of the same breed that I know the drossy age dotes on — only got the tune of the time and* outward habit of encounter; a kind of yesty collection, which carries them through and through the most fond and winnowed* opinions; and do but blow them to their trial, the bubbles are out.

Enter a Lord.

LORD
My lord, his majesty commended him to you by young Osric, who brings back to him, that you attend him in the hall: he sends to know if your pleasure hold to play with Laertes, or that you will take longer time?

HAMLET
I am constant to my purposes; they follow the king's pleasure: if his fitness speaks, mine is ready; now or whensoever, provided I be so able as now.

OSRIC
Pot arăta lucrurile-acestea?

HAMLET
Arată-le, dar după ce le-nfloreşti, ca după firea dumitale.

OSRIC
Încredinţez alteţei-voastre întregul meu zel.

HAMLET
Al dumitale, al dumitale. *(Exit Osric.)* Bine face că-şi încredinţează el singur zelul; nu cred să mai fie alte limbi atît de întortocheate.

HORATIO
Aleargă ca un pui de coţofană, cu găoacea încă pe cap.

HAMLET
Ăsta şi ca prunc s-a temenit în faţa sfîrcului de ţîţă, ca să sugă. Sînt foarte mulţi ca el, de-acelaşi soi, pe care acest veac de nimic i-a desăvîrşit; au prins din vînt cîntecul epocii şi obiceiul de suprafaţă al politeţii; un fel de spumă sclipitoare, care îi duce la preţuire şi faimă; dar peste care dacă sufli, ca s-o încerci, se sparge ca băşica de săpun.

Intră un Lord.

LORD
Alteţă, majestatea-sa v-a vorbit prin tînărul Osric, care, înapoindu-se, i-a adus ştirea că îl aşteptaţi în sală; şi mă trimite pe mine să aflu dacă doriţi acum acea întîlnire de arme cu Laertes, sau, poate, vreţi un răgaz oarecare.

HAMLET
Rămîn la tot ce-am hotărît, fiindcă hotărîrea mea e chiar plăcerea regelui. Să-mi spună „gata", şi sînt gata; acum sau oricînd voi fi cum mă simt acum.

Lord
The king and queen and all are coming down.

Hamlet
In happy time.

Lord
The queen desires you to use some gentle entertainment to Laertes before you fall to play.

Hamlet
She well instructs me.
Exit Lord.

Horatio
You will lose, my lord.

Hamlet
I do not think so; since he went into France, I have been in continual practice; I shall win at the odds. Thou wouldst not think how ill all's here about my heart, but it is no matter.

Horatio
Nay, good my lord, —

Hamlet
It is but foolery; but it is such a kind of gain-giving as would perhaps trouble a woman.

Horatio
If your mind dislike anything, obey it. I will forestal their repair hither and say you are not fit.

Hamlet
Not a whit; we defy augury: there is special* providence in the fall of a sparrow. If it be now, 'tis not to come; if it be not to come, it will be now; if it be not now, yet it will come: the readiness is all; since no

Lord
Regele şi regina şi toată curtea, iată-i că şi coboară.

Hamlet
Coboare sănătoşi.

Lord
Regina însă-ar dori ca, mai-nainte de-a-ncepe, să-i spuneţi o vorbă bună lui Laertes.

Hamlet
Bine mă învaţă.
Exit Lord.

Horatio
My lord, veţi pierde.

Hamlet
Eu nu cred; de cînd s-a dus el în Franţa, am făcut mereu exerciţii de duel; voi cîştiga la puncte. Nu ştii, însă, ce strînsă mi-este inima. Dar fie!

Horatio
Atuncea, nu, stăpîne bun, —

Hamlet
Prostii! Sînt temeri care pot să-arunce în frămîntare numai o femeie.

Horatio
Alteţă, dacă inima vă spune ceva de rău, mai bine ascultaţi-o. Le-ntîmpin eu venirea şi le spun că nu sînteţi dispus.

Hamlet
Nici vorbă; presimţirile sînt fleacuri: căderea unei vrăbii e-o-ntocmire a cerului. Şi răul de-i acum, înseamnă că n-are să mai fie; dacă n-are să mai fie, înseamnă că e acum; iar dacă nu-i acum, va fi, aşa că totu-i să fii gata; cînd piere

man has aught of what he leaves, what is't to leave betimes? Let be.

Enter King, Queen, Laertes, Lords, Osric, and other Attendants with foils and gauntlets; a table and flagons of wine on it.

KING

Come, Hamlet, come, and take this hand from me.

The King puts Laertes' hand into Hamlet's.

HAMLET

Give me your pardon, sir: I have done you wrong;
But pardon't, as you are a gentleman.
This presence knows,
And you must needs have heard, how I am punished
With a sore distraction. What I have done,*
That might your nature, honour, and exception
Roughly awake, I here proclaim was madness.
Was't Hamlet wronged Laertes? Never Hamlet.
If Hamlet from himself be ta'en away,
And when he's not himself does wrong Laertes,
Then Hamlet does it not, Hamlet denies it.
Who does it then? His madness. If't be so,
Hamlet is of the faction that is wronged;
His madness is poor Hamlet's enemy.
Sir, in this audience,
Let me disclaiming from a purposed evil
Free me so far in your most generous thoughts,
That I have shot my arrow o'er the house
And hurt my brother.

omul şi, din tot ce lasă, nimic nu este-al lui,
ce-nseamnă-a lăsa totul mai curînd? Deci, fie.

Intră Regele, Regina, Laertes, Lorzi, Osric şi Slujitori cu florete şi mănuşi, o masă şi vase de pămînt cu vin pe ea.

REGELE

Primeşte-i, Hamlet, mîna de la mine.

Regele pune mîna lui Laertes într-a lui Hamlet.

HAMLET

Te rog să ierţi; am fost nedrept şi rău.
Te rog să ierţi, ca gentilom ce eşti.
Cu toţii cei de faţă ştiu şi-ai auzit,
Binenţeles, cît sînt de pedepsit
Cu trista-mi rătăcire. Fapta-aceea,
Cu care firea, cinstea şi mîndria
Ţi le-am aprins, a fost o nebunie.
Ai fost jignit, dar nu te-a jignit Hamlet.
Cînd Hamlet, scos din minţi, nemaifiind
El însuşi, îl jigneşte pe Laertes,
Atunci nu Hamlet face-această faptă.
Dar cine-o face?-O face nebunia-i,
Iar Hamlet este-alături de jignit;
Sminteala-i e duşman bietului Hamlet.
În faţa lumii-ntregi
Primească mîndra ta mărinimie
De vini precugetate să mă scutur,
Dacă, trăgînd cu arcul peste casă,
Am tras lovindu-mi fratele.

Laertes

I am satisfied in nature,
Whose motive, in this case, should stir me most
To my revenge: but in my terms of honour
I stand aloof and will no reconcilement,
Till by some elder masters of known honour
I have a voice and precedent of peace,
To keep my name ungored. But all that time
I do receive your offered love like love
And will not wrong it.

Hamlet

I embrace it freely
And will this brother's wager frankly play.
Give us the foils. Come on.

Laertes

Come, one for me.

Hamlet

I'll be your foil, Laertes: in mine ignorance*
Your skill shall, like a star i' the darkness night,
Stick fiery off indeed.

Laertes

You mock me, sir.

Hamlet

No, by this hand.

King

Give them the foils, young Osric. Cousin Hamlet,
You know the wager?

Hamlet

Very well, my lord;
Your grace has laid the odds o' the weaker side.

Laertes

Primesc,
Și gîndul răzbunării mi s-a șters
Din firea liniștită; însă cinstea-mi
Rămîne totuși încă nempăcată
Cît timp bătrîni știuți ca fără pată
N-or spune ei că numele mi-l pot
Privi din nou ca neștirbit, dar pînă
Atunci primesc iubirea ce-mi arăți,
Ferind-o de jigniri.

Hamlet

Sînt fericit;
Să-ncepem dar frățeasca-ne prinsoare.
Floretele! Sînt gata.

Laertes

Dați-mi una.

Hamlet

Floreta mea te-ajută; -n stîngăcia-mi,
Îndemînarea ta ca steaua-n noapte
Va străluci.

Laertes

Mă luați în rîs, *my lord.*

Hamlet

Mă jur că nu.

Regele

Împarte, Osric, armele. Tu, Hamlet,
Cunoști prinsoarea?

Hamlet

O cunosc, *my lord;*
V-ați prins, *my lord*, pe mîna cea mai slabă.

KING
I do not fear it; I have seen you both:
But since he is better, we have therefore odds.

LAERTES
This is too heavy; let me see another.

HAMLET
This likes me well. These foils have all a length?

They prepare to play.

OSRIC
Ay, my good lord.

KING
Set me the stoups of wine upon that table.
If Hamlet give the first or second hit,
Or quit in answer the third exchange,
Let all the battlements their ordnance fire;
The king shall drink to Hamlet's better breath,
And in the cup an union shall he throw,
Richer than that which four successive kings
In Denmark's crown have worn. Give me the cups;
And let the kettle to the trumpet speak,
The trumpet to the cannoneer without,
The cannons to the heavens, the heaven to earth,
"Now the king drinks to Hamlet." Come, begin;
And you, the judges, bear a wary eye.

HAMLET
Come on, sir.

LAERTES
Come, my lord.

REGELE
Eu nu mă tem. Vă ştiu pe amîndoi;
Vom fi, oricum, cîştigători la puncte.

LAERTES
E prea greoaie; dă-mi-o pe cealaltă.

HAMLET
Îmi place, da. Sînt tot atît de lungi?

Se pregătesc să înceapă.

OSRIC
O, da, *my lord.*

REGELE
Să văd în şir ulcioarele cu vin.
Căci dacă Hamlet va lovi întîiul
Sau, chiar lovit, va da răspuns pe loc,
Atunci să tragă tunurile toate;
Vom bea cu toţii,-ncurajînd pe Hamlet;
Voi pune-n chiup o piatră nestemată
Mai grea decît purtară pe coroană
Toţi regii Danemarcei, rînd pe rînd.
Aduceţi chiupurile; toba dea de veste
La trîmbiţi şi prin trîmbiţe la tunuri,
Iar tunul spună cerurilor nalte
Că „regele bea însuşi pentru Hamlet"!
Începeţi. Voi, arbitri, numai ochi.

HAMLET
Sînt gata.

LAERTES
Gata.

They play.

HAMLET
One.

LAERTES
No.

HAMLET
Judgement.

OSRIC
A hit, a very palpable hit.

Drum, trumpets, and shot.

LAERTES
Well, again.

KING
Stay, give me drink. Hamlet, this pearl is thine;
Here's to thy health; give him the cup.

HAMLET
I'll play this bout first, set it by a while.
Come. *(They play.)* Another hit; what say you?

LAERTES
A touch, a touch, I do confess 't.

KING
Our son shall win.

QUEEN
He's fat and scant of breath.*
Here, Hamlet, take my napkin, rub thy brows;
The queen carouses to thy fortune, Hamlet.

HAMLET
Good madam!

KING
Gertrude, do not drink.

QUEEN
I will, my lord; I pray you, pardon me.
(Drinks.)

Încep duelul.

HAMLET
O dată.

LAERTES
Nu.

HAMLET
Arbitrii.

OSRIC
Atins, atins, nici vorbă.

Tobe, trîmbiţe şi bubuituri de tun.

LAERTES
Atunci, din nou.

REGELE
O clipă, chiupul! Hamlet, nestemata
E-n sănătatea ta. Duceţi-i-o lui Hamlet.

HAMLET
Întîi să termin; pune-mi-l alături.

Reîncep.

A doua oară; ce poţi să mai spui?

LAERTES
Atins, atins, mărturisesc.

REGELE
Cîştigă Hamlet.

REGINA
Suflă greu; e gras!
Batista, Hamlet, şterge-te pe frunte;
Regina bea, urînd noroc lui Hamlet.

HAMLET
O, bună doamnă!

REGELE
Nu, Gertruda, nu!

REGINA
Voi bea, *my lord*, şi iartă-mă, te rog.
(Bea.)

KING
(aside) It is the poisoned cup; it is too late.
HAMLET
I dare not drink yet madam; by and by.
QUEEN
Come, let me wipe thy face.
LAERTES
My lord, I'll hit him now.
KING
I do not think't.
LAERTES
(aside) And yet it is almost against my conscience.
HAMLET
Come for the third, Laertes: you do but dally;
I pray you, pass with your best violence;
I am sure you make a wanton of me.*
LAERTES
Say you so? come on.
They play.
OSRIC
Nothing neither way.
LAERTES
Have at you now!
Laertes wounds Hamlet; then, in scuffling, they change rapiers, and Hamlet wounds Laertes.
KING
Part them; they are incensed.
HAMLET
Nay, come, again.
The Queen falls.
OSRIC
Look to the queen there, ho!

REGELE
(aparte) E chiupul otrăvit! E prea tîrziu.
HAMLET
Eu nu beau încă, doamnă, dar îndată.
REGINA
Apropie-ţi obrazul să ţi-l şterg.
LAERTES
My lord, acum îl ating eu.
REGELE
Nu cred.
LAERTES
(aparte) Dar inima mea parcă mă opreşte.
HAMLET
Hai iar, Laertes; însă nu în joacă;
Te rog, loveşte-oricît de-ntărîtat;
Sînt sigur că mă crezi vrun domnişor.
LAERTES
Aşa vorbiţi? Ei, hai.
Se duelează.
OSRIC
Nimic, din nici o parte.
LAERTES
Iată, acum!
Laertes răneşte pe Hamlet; apoi, în încăierare, ei schimbă floretele, şi Hamlet răneşte pe Laertes.
REGELE
Desparte-i; s-au aprins peste măsură.
HAMLET
Nu, nu, din nou.
Regina cade.
OSRIC
Dar ce e cu regina?

Horatio
They bleed on both sides. How is it, my lord?

Osric
How is't, Laertes?

Laertes
Why, as a woodcock to mine own springe, Osric;
I am justly killed with mine own treachery.

Hamlet
How does the queen?

King
She swounds to see them bleed.*

Queen
No, no, the drink, the drink. O my dear Hamlet,
The drink, the drink! I am poisoned.
Dies.

Hamlet
O villany! Ho! let the door be locked:
Treachery! seek it out.
Laertes falls.

Laertes
It is here, Hamlet: Hamlet, thou art slain;
No medicine in the world can do thee good,
In thee there is not half an hour's life;
The treacherous instrument is in thy hand,
Unbated and envenomed: the foul practice
Hath turn'd itself on me: lo, here I lie,
Never to rise again: thy mother's poisoned:
I can no more: the king, the king's to blame.

Hamlet
The point envenomed too! Then, venom, to thy work.
Stabs the King.

Horatio
Răniţi, la fel. Cum vă simţiţi, *my lord?*

Osric
Laertes, cum te simţi?

Laertes
Căzut în laţu-ntins de mine, Osric;
Şi mor prin chiar urzelile-mi viclene.

Hamlet
Regina, ce e cu regina?

Regele
A leşinat văzîndu-te că sîngeri.

Regina
Nu, nu, otrava, scumpul meu fiu Hamlet,
Otrava...! Mor de vinul otrăvit.
Moare.

Hamlet
Mîrşav! Închideţi uşa cu zăvorul!
Căutaţi-l toţi şi daţi-mi pe mîrşav!
Laertes cade.

Laertes
E-aproape, Hamlet. Hamlet, vei muri;
Nu-i leac pe lume să-ţi mai facă bine,
Puţin mai ai tu însuţi de trăit.
E-n mîna ta unealta ucigaşă,
Cu vîrf şi-nveninată. Viclenia
S-a-ntors asupra-mi; iată, zac aci,
Pe veci, ca şi regina otrăvită.
Spun dar că numai regele-i de vină.

Hamlet
Cu vîrf şi-nveninată!-Atunci, venin,
Lucrează mai departe.
Străpunge pe Rege.

All
Treason! treason!

King
O, yet defend me, friends; I am but hurt.

Hamlet
Here, thou incestuous, murderous, damned Dane,*
Drink off this potion: is thy union here?*
Follow my mother.
King dies.

Laertes
He is justly served;
It is a poison tempered by himself.
Exchange forgiveness with me, noble Hamlet:
Mine and my father's death come not upon thee,
Nor thine on me!*
Dies.

Hamlet
Heaven make thee free of it! I follow thee.
I am dead, Horatio. Wretched queen, adieu!
You that look pale, and tremble at this chance,
That are but mutes or audience to this act,*
Had I but time — as this fell sergeant death
Is strict in his arrest — O, I could tell you —
But let it be. Horatio, I am dead;
Thou livest; report me and my cause aright
To the unsatisfied.

Horatio
Never believe it:
I am more an antique Roman than a Dane,
Here's yet some liquor left.

Hamlet
As thou'rt man,

Toţi
Trădare! O, trădare fără seamăn!

Regele
Veniţi, prieteni, sînt numai rănit.

Hamlet
Bea ici, spurcate dan incestuos,
Acest amestec; bea şi nestemata
Şi mergi pe urma mamei.
Regele moare.

Laertes
I se cade;
Otrava-i pregătită de el însuşi.
Iar noi să ne iertăm, o! vrednic Hamlet.
Tu n-ai pe cuget moartea mea şi-a tatii;
Nici eu pe-a ta!
Moare.

Hamlet
Rog cerul să ţi-o ierte! Te urmez.
Horatio, mor. Adio, biată mamă!
Iar voi, care, privind împalidaţi,
Aţi fost doar martori muţi nenorocirii,
Să am răgaz — dar moartea, crud gealat,
Zoreşte aprig — aţi putea şti cum —
Dar lasă. Mor, o! scumpul meu Horatio,
Trăieşte tu şi du-mi dreptatea-n faţa
Uimitei lumi.

Horatio
Eu nu, alteţă, nu.
Mă simt mai mult roman decît un dan:
Mai e un strop rămas aici.

Hamlet
Horatio,

Give me the cup: let go, by heaven I'll have't.
O God, Horatio, what a wounded name,
Things standing thus unknown, shall I leave behind me!
If thou didst ever hold me in thy heart,
Absent thee from felicity awhile,
And in this harsh world draw thy breath in pain,
To tell my story.

March afar off and shot within.

What warlike noise is this?

OSRIC

Young Fortinbras, with conquest come from Poland,
To the ambassadors of England gives
This warlike volley.

HAMLET

O, I die, Horatio;
The potent poison quite o'er-crows my spirit:
I cannot live to hear the news from England,
But I do prophesy the election lights
On Fortinbras: he has my dying voice;
So tell him, with the occurrents, more and less,
Which have solicited. The rest is silence.

Dies.

HORATIO

Now cracks a noble heart. Good night, sweet prince,*
And flights of angels sing thee to thy rest!

March within.

Why does the drum come hither?

Enter Fortinbras and the English Ambassadors, with drum, colours, and Attendants.

Dă-mi chiupu... — aruncă-l, pentru Dumnezeu!
Gîndeşte-te că, pentru cei ce nu ştiu,
Eu las un nume numai răni în urmă.
În sufletul tău bun de mai mă ţii,
Aruncă-ţi fericirea pentru-un timp
Şi-apucă, în viaţă, răsuflînd din greu,
Să-mi spui povestea.

Cîntec războinic îndepărtat şi salve de tun.

Ce se-aude oare?

OSRIC

E Fortinbras cel tînăr, care,-ntors
Cu oastea-i în triumf, de la poloni,
Cinsteşte ca războinic pe trimişii
Sosiţi ai Engliterei.

HAMLET

Mor, Horatio...
Otrava simt că-mi copleşeşte mintea,
Şi nu voi şti nimic din Englitera.
Dar văd pe tronul Danemarcei, iată,
Pe Fortinbras. Murind, sînt pentru el.
Să-i spui cam tot ce s-a-ntîmplat de-am fost
Adus aici. Iar restul e tăcere.

Moare.

HORATIO

Ce cuget nalt! Dormi lin, o! dulce prinţ,
Şi stol de îngeri somnul ţi-l îngîne!

Cîntec războinic, afară.

De ce răsună tobele pe-aproape?

Intră Fortinbras, Ambasadorii englezi, cu tobe, stindarde şi Însoţitori.

Fortinbras
Where is this sight?

Horatio
What is it you would see?
If aught of woe, or wonder, cease your search.

Fortinbras
This quarry cries on havoc. O proud Death,*
What feast is toward in thine eternal cell,
That thou so many princes at a shot
So bloodily hast struck?

First Ambassador
The sight is dismal;
And our affairs from England come too late:
The ears are senseless that should give us hearing,
To tell him his commandment is fulfilled,
That Rosencrantz and Guildenstern are dead:
Where should we have our thanks?

Horatio
Not from his mouth
Had it the ability of life to thank you:
He never gave commandment for their death.
But since, so jump this bloody question,
You from the Pollack wars, and you from England,
Are here arrived, give order that these bodies
High on a stage be placed to the view,
And let me speak to the yet unknowing world
How these things came about: so shall you hear
Of carnal, bloody and unnatural acts,
Of occidental judgements, casual slaughters,

Fortinbras
Dar ce-mi văd ochii?

Horatio
Ce-aţi vrea să vedeţi?
Prăpăd şi spaimă, totul este-aici.

Fortinbras
Cumplit măcel! Ce cruntă sărbătoare
Găteşti în noaptea-ţi veşnică, o! moarte,
Lovind atîţia principi dintr-o dată?

Primul Ambasador
Priveliştea-i o spaimă fără seamăn,
Iar noi sosim tîrziu din Englitera.
Urechile ce trebuia să-asculte
Că-am împlinit porunca, sugrumînd
Pe Rosencrantz şi Guildenstern, sînt surde.
De unde mulţumiri?

Horatio
Nu de la el,
Chiar de-ar putea, trăind, să mulţumească;
Nu el a dat poruncă să-i ucideţi.
Fiindcă însă crunta întîmplare
A vrut ca voi, sosind din Englitera,
Iar ceilalţi din războiul cu polonii,
Să fiţi de faţă, porunciţi să suie
Aceste leşuri pe o schelă-naltă,
De unde celor care nu ştiu încă
Le-oi spune tot; şi astfel veţi afla
De fapte crunte, gîlgîind de sînge,
De-omoruri datorite întîmplării,

Of deaths put on by cunning and for no cause,
And, in this upshot, purposes mistook
Fall'n on the inventors' heads: all this can I
Truly deliver.

FORTINBRAS

Let us haste to hear it,
And call the noblest to the audience.
For me, with sorrow I embrace my fortune:
I have some rights of memory in this kingdom,
Which now to claim my vantage doth invite me.

HORATIO

Of that I shall have also cause to speak,
And from his mouth whose voice will draw on more:*
But let this same be presently performed,
Even while men's minds are wild, lest more mischance
On plots and errors happen.

FORTINBRAS

Let four captains*
Bear Hamlet like a soldier to the stage,
For he was likely, had he been put on,
To have proved most royal: and, for his passage,
The soldiers' music and the rites of war
Speak loudly for him.
Take up the bodies: such a sight as this
Becomes the field, but here shows much amiss.
Go, bid the soldiers shoot.

Dead march. Exeunt, carrying out the corpses; a piece goes off.

De morţi nedrepte, silnice, viclene
Şi, în sfîrşit, urzeli răstălmăcite,
Întoarse-asupra celor ce urzeau.
Voi spune tot.

FORTINBRAS

Atunci să ne grăbim,
Şi vină toţi mai-marii ţării-acolo.
Iar eu, nevrînd, mă voi supune soartei:
În ţara-aceasta-am drepturi cunoscute,
Şi ele doar mă-ndeamnă să le cer.

HORATIO

Acolo, voi vorbi şi despre-aceasta
Cu gura-aceea-al cărei glas s-a stins.
Dar tot ce-am spus e de făcut acum,
Cît lumea-i încă-ncinsă, ca să-oprim
Urzeli sau întîmplări.

FORTINBRAS

Voi, căpitani,
Suiţi pe Hamlet sus ca pe-un viteaz;
Fiindcă-aşa s-ar fi purtat el însuşi,
Fiind un mare rege: să-l petrecem
Cu goarnele şi datini de război
Vorbească lumii despre el.
Luaţi leşurile toate:-acest măcel
Se cade în război, dar nu-n castel.
Porniţi şi oastea tragă.

Marş de înmormîntare. Exeunt, ducînd afară trupurile; urmează un bubuit de artilerie.

NOTE ŞI COMENTARII

ACTUL I

SCENA 1

Rînd. 1—5:

Nu toţi editorii coincid în privinţa formei acestor rînduri. Sînt versuri, sau proză?

Deşi versul, prin ritm şi măsură, este identificabil dintr-o dată, totuşi unii editori îl dispun tipografic pe fragmente, cum s-a tipărit în primele două ediţii in-quarto din timpul vieţii lui Shakespeare. Faptul e legitim şi n-ar fi prea neregulat, mai ales dacă în acest fel de dispunere devine mai clară, după cum s-a spus, scurtimea şi vivacitatea replicilor. Dar versul astfel dezmembrat se şi numerotează critic pe fragmente, acestea fiind luate, prin urmare, ca rînduri de sine stătătoare, cum se procedează cu proza.

Nici cei care iau fragmentele ca părţi ale aceluiaşi vers nu le compun la fel. Aceeaşi deosebire există, de asemenea, în toate traducerile. Forma de vers, descompus sau nu, rămîne, oricum, reală, deşi A.W. Schlegel, după cum observă L.L. Schücking *(Hamlet*, ed. anglo-germ., 1961), o trece cu vederea în traducerea sa.

E de observat că primul care întreabă „ciue-i?" este Bernardo, care vine, nu Francisco, din post, cum ar fi fost normal; iar replicile scurte, deci temătoare, sînt ale noilor-veniţi, Bernardo, Horatio şi Marcellus, primul şi al treilea fiind pe drept îngrijoraţi, deoarece ei au şi văzut Fantoma.

Rînd. 2:

„unfold yourself" („dezvăluie-te"), prin nume, sau parolă de sentinelă? Din replicile următoare, s-ar înţelege că Francisco îl identifică pe Bernardo mai mult după voce. Că nu e vorba de parolă, se vede clar din răspunsurile lui Horatio şi Mar-

cellus, care, sosind mai tîrziu (v. rînd. 13), răspund la somație deosebit.

R î n d. 4:

„most carefully upon your hour" („foarte plin de grijă pentru ceasul tău"), „grija" lui Bernardo făcîndu-l să vină mai devreme, cum crede Francisco.

R î n d. 7:

„I am sick at heart" (literal: „Mi-e inima bolnavă") nu însemnează decît „îmi simt inima grea" de presentimente tulburi. Replica lui Francisco sugerează mai mult decît temerea celorlalți atmosfera tragică, și de aceea nu e propriu a o lua drept altă exprimare a nopții geroase, cum s-a considerat în unele traduceri.

R î n d. 11:

„The rivals of my watch" („Tovarășii mei de pază"). *„Rival"*, etimologic „riveran" (de la lat. *rivalis)*, a dezvoltat în engleză, ca în toate limbile care îl au, sensul de „dușman", din mai timpuriul „competitor" și deci „partener", reținut încă aici.

R î n d. 13:

„liegemen to the Dane" („vasali Danului"); regele este arătat prin naționalitate.

S-ar zice că Danemarca își întindea la acea vreme stăpînirea peste neamuri de mai multe obîrșii, ajungînd la conflicte de graniță și războaie cu norvegienii (Act. I, sc. 1, rînd. 60) și chiar cu depărtații poloni (Act. I, sc. 1, rînd. 62) și francezi (Act. IV, sc. 7, rînd. 86). Încît stăpînitorului peste atîtea popoare deosebite i se zicea „Danul", cum mai tîrziu se va spune „Turcul" în loc de sultanul turcilor. Curios este că însuși regele își zice „Danul" (Act. I, sc. 2, rînd. 44, și sc. 4, rînd. 45), regelui norvegienilor spunîndu-i, de asemenea, „Norvegul" (Act. I, sc. 2, rînd. 28).

A.W. Schlegel—Fr. Gundolf traduc *„Vasall des Dänen"*; L.L. Schücking îi urmează; numeroși traducători francezi, însă, de la Letourneur și François-Victor Hugo pînă la André Gide, preferă injust *„du roi"* („ai regelui"), *„du roi Danois"*

(„ai regelui danez"); mai recentul Pierre Messiaen avînd *„du Danois"* („al, ai Danezului"); B. Pasternak: *„короля"* („ai regelui").
Traducătorii romîni, Adolphe Stern, Dragoş Protopopescu, Maria Banuş—Vera Călin şi Ştefan Runcu, au în ordinea citării „supuşi danezi", „credincioşi coroanei", „ai regelui", „vasalii regelui"; textul nostru reţine „ai Danului", ca în original.

R î n d. 14:

„Give you good night" („Vă dau — vă spun — bună noapte"). Traducerea nu e chiar corectă. Expresia engleză prescurtează, şi cu atît mai mult sub forma *„good night"*, zicerea întreagă *„may God give you good night"* („să vă dea Dumnezeu noapte bună"). Dar e posibil să fie şi *„I give you good night"*.

R î n d. 17:

Întrebat de Bernardo dacă e chiar el, Horatio răspunde *„a piece of him"* (numai „o parte din el"). Sensul este incredulitatea lui Horatio: el vine îndoit cu privire la apariţia Fantomei, vine deci „în parte", nu în întregimea lui, fiindcă nu crede în asemenea poveşti. Expresia se clarifică deplin prin rîndurile 21 şi 30 ale aceleiaşi scene. De aceea mai toţi traducătorii o păstrează întocmai: *„ein Stück von ihm"* — A.W. Schlegel, Fr. Gundolf şi alţi traducători germani; *„C'en est un bout"* — A. Gide; *„quelque chose comme lui"* — P. Messiaen; B. Pasternak: *„Да, в некотором роде"* („da, oarecum", „într-o oarecare măsură").
Explicaţia că Horatio, necrezînd în fantome, numai el e liber să glumească, înlesneşte traducerea cea mai exactă. Atmosfera însă nu e de amuzament nici pentru el, fiindcă, deşi e adevărat că el e în cea mai mare parte incredul, cu mica parte care îl aduce, vine totuşi vag temător el însuşi. Şi ca să-şi ascundă teama, şi-o exagerează în ironie faţă de spaima celorlalţi: „cum să mai fiu eu, cînd mă simt aproape pierit de spaimă, nemaifiind decît o bucăţică".
În romîneşte, la Stern, este „o bucată din el"; la Dragoş Protopopescu, „cam el"; la Banuş—Că-

lin, „o fărîmă din el"; la Runcu, „o parte, doar, dintr-însul", ceea ce nu este inexact, mai cu seamă la ultimii doi; pentru traducerea de față s-a ajuns totuși la „un deget doar din el", ca mai aproape contextual, potrivit comentariului de mai sus.

R î n d. 19:

„*What, has this thing appeared again to-night?*" („Eh, lucrul acela s-a mai ivit astă-noapte?"). Cuvîntul „*thing*" este aici desconsiderativ: „chestie", „treabă", „fleac", „moft". Așa fiind, n-ar putea fi nici o îndoială că întrebarea aparține lui Horatio, nu lui Marcellus, chiar dacă se constată că primele două in-quarto din timpul vieții lui Shakespeare diferă: 1603 o atribuie lui Marcellus, iar 1604 lui Horatio.

Fapt este că Marcellus nu putea în nici un caz spune „*thing*" unei fantome, pe care dimpreună cu Bernardo o văzuse pînă atunci de două ori. Cuvîntul exprimă numai pe Horatio, căruia edițiile H.H. Furness și John Dover Wilson, după altele mai vechi, i-o redau. Pentru Coleridge, „*thing*" e caracteristic numai prin neînsemnătatea și imprecizia cu care sporește misterul scenei. A.W. Schlegel traduce „*thing*" prin „*Ding*"; A. Gide, prin „*chose*", dar alți traducători francezi, mai puțin fideli, prin „*être*" („ființă"), „*ombre*" („umbră") sau „*apparition*" („arătare"). B. Pasternak: „*Ну как, являлась нынче /Эта странность?*" („Ei cum, a mai apărut azi această ciudățenie?")*. La noi, Stern: „S-a arătat năluca iar azi-noapte?"; Dragoș Protopopescu: „Văzuși ceva din nou?"; Banuș—Călin: „Și-n astă noapte s-a arătat?"; Runcu: „Arătarea a venit din nou?", față de: „Eh, moftu-acela a mai ieșit ast-noapte?" din

* Spre deosebire de această replică, cele mai numeroase exemple de traducere din Pasternak, după cum se va vedea, sînt mai totdeauna perifrastice sau libere. Mai textuală este traducerea în proză a lui M. M. Morozov (*Articole și traduceri alese*, 1954). R. M. Samarin, care prefațează selecțiunea din scrierile lui Morozov, cu privire la Pasternak, afirmă: „Din păcate, nu în toate recenziile lui privind traducerea pieselor lui Shakespeare, Morozov a arătat suficientă analiză; astfel, de exemplu, aprecierea traducerilor Pasternak ar fi ajutat mai mult traducătorului dacă ar fi conținut o analiză mai precisă și mai susținută a traducerii în raport cu textul". Pentru comparație, am preferat totuși traducerea Pasternak, fiind în versuri, nu însă fără părerea de rău că n-am avut la îndemînă o ediție ameliorată, a cărei nevoie a simțit-o trăducătorul însuși.

traducerea noastră, care ţine seama de sensul peiorat din „*thing*".

„*Enter Ghost*" („Intră Fantoma"). Vedeniile, spiritele, strigoii fac parte din „mijloacele tari" ale lui Shakespeare de a-şi impresiona spectatorii superstiţioşi. La asemenea mijloace el recurge în *Julius Caesar*, *Hamlet*, *Macbeth* şi mai cu seamă în *Richard al III-lea*, unde spiritele apar în legiune. Procedeul aparţine teatrului elizabetan întreg, după *Thieste* de Seneca. Cu atît mai mult putem rămîne cu ideea că aducerea fantomelor în scenă e semnificativă nu atît pentru autori, cît pentru spiritul public obscurantist.

Că Shakespeare era un spirit liber de asemenea superstiţii avem faptul, plin de înţeles, că fantoma regelui mort nu e văzută şi auzită de nimeni altcineva decît de Hamlet însuşi şi de prietenii Horatio, Marcellus şi Bernardo, care se află cu inima lîngă drama intimă a prinţului Danemarcei. Astfel, v. Act. III, sc. 4, rînd. 131—139, unde Regina, străină de drama fiului ei, pune vedenia pe seama alienaţiei.

Asupra subiectivităţii sau obiectivităţii Fantomei s-a dus o lungă discuţie, argumente temeinice existînd pentru ambele ipoteze. Subiectiviştii au mers pînă la a transforma, pe scenă, spiritul regelui mort într-o „rază de lumină şi o voce", şi W.L. Lawrence (*Shakespeare's Workshop*, 1928) afirmă că inovaţia a stîrnit mare succes în 1922 la Sam H. Harris Theater din New York.

Rînd. 41:

„*Thou art a scholar*" („Tu eşti om învăţat, şcolit, cu ştiinţă de carte"). Se afirmă că sensul ar privi chiar cunoştinţele de limbă latină ale lui Horatio, credinţa timpului fiind că fantomele nu pot fi exorcizate decît cu formule latineşti. Se ştie de la Tschischwitz că vorbele cele mai apărătoare erau în hexametrul palindrom *Signa te signa, temere me tangis et angis*. Dar Horatio, cînd se adresează Fantomei, nu recurge la vreo asemenea formulă.

Ca să se traducă „*scholar*", s-a alergat în toate limbile de la „student" pînă la „savant", dar în general sensul de om „instruit" e pus în vedere de toți traducătorii.

R î n d. 43:

„*it harrows me with fear and wonder*" („mă răscolește cu groază și uimire") spune Horatio după ce a văzut el însuși Fantoma. Cuvîntul „*to harrow*", după dicționarele etimologice, e o formă a verbului „*to harry*" („a distruge, a nimici"), contaminată prin „*to harrow*" („a grăpa, a răscoli pămîntul; a rîni"). Edițiile Craig, Wright, D.C. Browning, J.D. Wilson și altele îl păstrează, ca și edițiile vechi, care însă îl derivă din exclamația arhaică de durere „*harrow*"; dar M.R. Ridley îl înlocuiește cu „*it horrors me...*" („mă îngrozește..."), ca fiind o corupție a acestuia. Dacă este așa, „mă îngrozesc de spaimă și uimire" e o expresie pleonastică; dar mai cu seamă, prin declinul de vigoare de la ideea de „groază" la aceea de „spaimă" și apoi de „uimire", e un anticlimax, impropriu stilului shakespearian. De asemenea, mai potrivit aceluiași stil dens metaforic, „*to harrow*" („a grăpa") exprimă momentul psihologic cu alt relief decît „*to horror*" („a îngrozi"). Încît, deși interesantă, modificarea lui M.R. Ridley rămîne chestionabilă. Traducătorii germani: „*es macht mich starr vor Furcht und Staunen*" („mă încremenește de groază și uimire"); A. Gide — „*j'en frémis de surprise et de peur*" („tremur de surprindere și frică"); iar B. Pasternak sare peste cuvînt. Versiuni romînești: Stern — „mă-nfioară de uimire și de spaimă"; Dragoș Protopopescu — „te lasă împietrit!"; Banuș—Călin — „mă răscolește spaima și uimirea"; Runcu — „sînt prins de groază și uimire"; textul de față — „mă cutremur și-s uimit".

R î n d. 47:

„*the majesty of buried Denmark*" („majestatea înmormîntatei Danemarce"). E un alt fel de a se spune regelui, cu numele țării (v. Act. I, sc. 5, rînd. 82, și Act. IV, sc. 3, rînd. 61). Tot așa spune și Antoniu muribund către Cleopatra: „*I am died, Egypt*" („Mor, regină a Egiptului").

R î n d. 62:

„*He smote the sledded Polacks on the ice*" („El zdrobea pe polonii veniţi cu săniile pe gheaţă"), spune Horatio despre Hamlet-tatăl.

Întemeindu-se pe in-quarto 1603 şi 1604, care conţin „*sleaded pollax*" („... secure" sau „baltag", adjectivul fiind necunoscut dicţionarelor engleze) în loc de „*sledded Polacks*" („poloni în sănii"), şi spre deosebire de alţi editori, M.R. Ridley comentează: „Forma obişnuită, *sledded Polacks*, ca şi interpretarea ei, că s-a repezit asupra polonilor veniţi cu săniile, mi se pare de nesusţinut. Mai întîi, este ciudat ca in-quarto 2, tipărind *Norway* cum se cuvenea, în litere cursive, să fi tipărit cu două rînduri mai jos un nume propriu cu litere drepte şi cu iniţiala mică; şi nu mai puţin ciudat mi se pare cînd în Act. II, sc. 2, rînd. 75, găsim firescul singular tipărit firesc *Polack*, iar în Act. V, sc. 2, rînd. 393, *Pollack*. Al doilea, ca o chestiune de conduită, e ciudat ca el să se fi repezit asupra duşmanilor lui cu «cuvinte de ameninţare», oricît de mînioase, şi, chiar făcînd aşa, e mai ciudat că în fierbinţeala şi mişcarea iute a acţiunii, ceea ce trebuia să se consemneze despre el era încruntătura lui. Mi se pare clar că tabloul zugrăveşte pe un om încruntat de mînie şi care loveşte cu baltagul în gheaţă. *Sleaded* este totuşi dificil. Foarte posibil, trebuie să citim *his loaded pollax* «împovăratul, greul lui baltag» în loc de *the sleaded* (cuvînt necunoscut)."

Destul de complicată în sine, explicaţia lui M.R. Ridley complică şi situaţia luptătorului: dacă e vorba de „baltagul lui", de ce este vrednic să se spună că izbea „în gheaţă", şi nu efectiv în duşmani? Cu toate acestea, spre deosebire de A.W. Schlegel şi L.L. Schücking, la care găsim „*beschlittete Polacken*", Fr. Gundolf traduce modificarea textului prin „*wuchtige Streitaxt*" („baltag greu"); A. Gide rămîne la „*traîneaux polonais*". Imaginea de „polonezi în sanie" se păstrează şi la B. Pasternak.

Nici un traducător romîn nu părăseşte textul „*sledded Polacks*", dar Stern şi Runcu cred că e

vorba de aruncarea sau răsturnarea din sănii pe gheață a polonilor, sens inexact, iar Dragoș Protopopescu, știind versurile controversate, le suprimă. „Zdrobi iuți sănii de poloni pe gheață" pare echivalența cea mai riguroasă a originalului (cu rezerva ca „*Polacks*" să nu fie un plural greșit în locul singularului „*Polack*", care, după Al. Pope, s-ar referi la regele polon).

Rînd. 64:
„*at this dead hour*" („la acest ceas mort"), la miezul nopții.

Rînd. 91:
„*inheritance*" („posesie, proprietate").

Rînd. 93:
„*carriage*" („cuprins, conținut").

Rînd. 95:
„*of unimproved mettle*" („dintr-o inexperimentată aprindere") caracterizează Horatio firea tînărului Fortinbras.
Întrebarea pentru editori este: „*mettle*" („aprindere, curaj"), sau „*metal*" („metal")? Craig și alții: „*mettle*"; M.R. Ridley și alții: „*metal*". Dicționarele dau cuvintele ca înrudite, primul fiind formă metaforizată și independentă a celui de-al doilea.

Rînd. 98—99:
„*enterprise / That hath a stomach in't*" (literal: „acțiune / Care are în ea un stomac"); cuvîntul „*stomach*" are în engleză sensul figurat de „rost ascuns, scop, rațiune".

Rînd. 102:
„*compulsative*" — „*compulsatory*" („constrîngător, silnic"); termenul variază după editori, fără însă a-și influența sensul.

Rînd. 116—120:
conțin o referință istorică; între 1598 și 1601 s-au întîmplat în Anglia eclipse de soare și lună, pe care superstiția epocii le-a interpretat ca prevestiri ale complotului și executării contelui de Essex. J.D. Wilson, D.C. Browning și M.R. Ridley, față de alți editori, mută rîndurile 116—120

jos, făcîndu-le să urmeze imediat după rîndul 124. Oricîte superstiţii şi coincidenţe s-ar găsi în epocă, „*dews of blood*" („rouă de sînge") n-a putut vedea nimeni în Anglia, în timp ce, rămînînd nemodificată succesiunea, aruncarea faptului în depărtata perioadă a asasinării lui Caesar îl face mai admisibil. În ediţia in-folio 1923, rîndurile 111—124 nu apar, poate pentru că seamănă îndeaproape cu unele pasaje din *Julius Caesar*, scrisă anterior. Dar oricum ar interveni editorii, de la Nicholas Rowe, Malone şi Steevens pînă la D.C. Browning şi M. R. Ridley, cu adăugiri de clarificare (N. Rowe), cu substituiri de cuvinte (Malone) sau cu intervertirea arătată, textul rămîne cu acelaşi înţeles.

Atmosfera de cataclism (perturbaţii cosmice, comete, eclipse) şi fantasticitate (deschideri de morminte, preumblări de morţi prin lume, rouă de sînge) în asociere cu judecata de apoi, se exprimă prin reprezentări de certă provenienţă apocaliptică. Dar putem crede că izvorul direct, deşi indicat în Lucan *(Pharsalia)*, se află mai curînd în acele *Dies irae* din literatura religioasă a evului mediu. În orice caz, Shakespeare cunoştea obscurantismul epocii, pe care îl răscolea cu imagini de teroare superstiţială şi eshatogică.

R î n d. 118:

„*the moist star*" („astrul umidităţii, Luna").

R î n d. 119:

Neptun, zeul mării la romani.

R î n d. 148—163:

Întregul pasaj, cuprinzînd superstiţia duhurilor nopţii, speriate şi alungate de cîntecul cocoşilor, s-a zis că aminteşte două imnuri religioase, unul (Douce) al sfîntului Ambrozie şi altul (Farmer) al lui Prudentius, scriitori ai bisericii creştine în secolul al IV-lea.

R î n d. 151—155:

În concepţia primitivilor, zisă „pneumatologică", elementele (apă, foc, pămînt, aer) au fiecare cîte un spirit, numit „pneumă" („suflu"), care umblă

noaptea, pentru ca în zori să se retragă din nou în stihia proprie (Samuel Johnson, *Preface to Shakespeare*, 1765). Ceea ce este mai puţin clar e faptul că la o asemenea credinţă, de care nu e străin nici el (v. rînd. 151—155), se referă Horatio, omul raţiunii. Explicaţia stă poate în voinţa lui Shakespeare de a nu-şi schematiza nici un personaj.

SCENA 2

Rînd. 1—2:

„Though yet of Hamlet... the memory be green" („Amintirea lui Hamlet-tatăl cu toate că e încă verde"), adică deşi nu s-a veştejit încă... A. W. Schlegel, urmat de Fr. Gundolf şi L.L. Schücking, traduce *„wiewohl... frisch"*, ceea ce nu modifică sensul; dar A. Gide e mai literal traducînd *„verdoyant souvenir"*, deşi ideea de „verde" sau „proaspăt" se dezvoltă la el cu aceea de „prosper", inexistentă în original. B. Pasternak traduce liber: *„хотя еще мы траура не сняли /По нашем брате, Гамлете родном"* („Cu toate că noi nu am schimbat încă haina de doliu / După fratele nostru, scumpul Hamlet...").

În romîneşte aceste versuri devin la Stern, fidel: „Deşi e verde amintirea încă / A morţii dragului meu frate Hamlet"; la Dragoş Protopopescu, de asemenea fidel, dar fără solemnitate: „Deşi ni-i proaspătă în minte moartea / Iubitului meu frate..."; la Banuş—Călin, în bună proză: „Deşi amintirea morţii scumpului nostru frate Hamlet e proaspătă încă..."; iar la Runcu: „Deşi în amintire-i vie moartea / Lui Hamlet...".

Cum limba romînă dispune de cîteva sensuri derivate ale cuvîntului „verde", printre care mai cu seamă „viguros, puternic" („bătrîn verde"), Stern menţine perfect corespunzător pe „verde" cu acest sens, asociat de la sine cu „proaspăt". Cu ceva solemnitate în plus, cum se exprimă totdeauna Claudius, versurile traducerii noastre sînt: „Deşi e încă verde amintirea / A morţii drag fratelui nostru Hamlet".

Rînd. 24:
„*bands*" sau „*bonds*" („legăminte, îndatoriri").

Rînd. 28:
v. nota Act. I, sc. 1, rînd. 13.

Rînd. 44:
Ibidem.

Rînd. 65:
„*A little more than kin and less than kind*" („Ceva mai mult decît rudă şi mai puţin decît neam") răspunde Hamlet aparte cînd regele — unchi şi tată vitreg — îl numeşte „*my cousin... and my son*" („vărul... şi fiul meu"). Răspunsul e un joc de cuvinte, „*kin*" — „*kind*", favorizat probabil de pronunţia din epocă, pronunţia de azi deosebindu-le şi anulînd prin aceasta calamburul. Înţelesul e clar: „ceva mai mult decît văr, adică nepot de frate, şi mai puţin decît fiu", adică fiu vitreg, vrea să spună Hamlet, ca să ironizeze complicatul grad de rudenie dintre ei. Dar jocul de cuvinte e chiar mai complicat decît raporturile lor de înrudire, deoarece, dacă „*kin*" trezeşte ideea de consangvinitate prin el însuşi, precum şi prin asocierea cu „*kinsman*" („văr"), „*kind*" însemnează nu numai „fel, varietate, categorie, sort, neam", dar şi, ca adjectiv, „plăcut, cordial, afabil". Traducerea completă a jocului de cuvinte ar fi deci: „ceva mai mult decît afini, dar fără afinitate (morală) şi fără plăcerea de a fi între noi afini". A.W. Schlegel reţine numai „*Mehr als verwandt und weniger als gewogen*" („Mai mult decît înrudit şi mai puţin decît afectuos" sau „binevoitor"); L.L. Schücking şi Fr. Gundolf, nici atît, cu „*Mehr als befreundet, weniger als Freund*" („Mai mult decît împrietenit, mai puţin decît prieten"); dar A. Gide spune mai puţin cu: „*De fait, hélas ! un peu plus que de coeur*" („De fapt, vai! ceva mai mult decît din inimă"). La B. Pasternak, tot atît de aproximativ: „*И даже слишком близкий, к сожаленью*" („Şi chiar prea apropiat, din păcate"). Traducătorii romîni: Stern — „Mai mult o rudă, mai puţin prieten"; Dragoş Protopopescu — „Nepot, se poate... fiu, cred, mai puţin!";

Banuș—Călin — „Mai mult înrudiți, înfrățiți mai puțin"; Runcu — „Neamuri mai mult și mai puțin de-un neam". În afară de ultimul, care salvează ceva din text prin jocul cuvîntului („neam-neamuri"), ceilalți rămîn departe de original. Ideea de a juca pe un același cuvînt cu sensuri deosebite ne-a dus la forma „Destul de rudă, însă nu-nruditi", unde „înrudiți", printr-o simplă intonație de actor, poate însemna „asemănători". Jocurile de cuvinte, asociații verbale semnificative, dar și de multe ori numai mecanice, abundă în *Hamlet;* abundă, de altfel, în tot teatrul shakespearian (afară de *Macbeth)*, ca și în teatrul elizabetan în genere. Dovadă că spiritul public de atunci gusta deosebit de mult calamburul și alte istețimi ale cuvîntului.

R î n d. 66:

„How is it, that the clouds still hang on you?" (literal: „Cum se face că norii încă mai atîrnă de" sau „pe tine?") întreabă regele pe Hamlet, implicînd ideea de întunecime a norilor.

Dar ce sînt acești „nori"? Exprimă ei îngîndurarea melancolică a prințului? Așa rezultă din răspunsul lui că, dimpotrivă, se simte „prea la soare" (v. rînd. 67); și așa interpretează atît comentatorii, cît și traducătorii.

În această situație, general admisă și apreciată ca de la sine înțeleasă, *„hang on you"* însemnează „atîrnă asupra ta", cu alte cuvinte, „te întunecă". Și fără îndoială că melancolia lui Hamlet ca stare oare cum alarmantă nu lipsește din intenția cu care regele îl întreabă. Dacă însă *„hang on you"* se înțelege mai propriu, deci mai strict, fără să i se forțeze sensul nicicum („atîrnă de tine" sau „pe tine"), expresia schimbă de asemenea semnificația metaforică a „norilor"; ei nu mai figurează decît în al doilea plan și derivativ tristețea sau îngîndurarea, planul prim fiind al ideii de „veșminte întunecate". Astfel, traducînd literar de data aceasta, versul devine: „De ce nori negri încă te-nveșmîntă?". Că e vorba direct de îmbrăcămintea de doliu și numai asociativ de melancolie, aceasta apare încă o dată din intervenția reginei, care reia și duce mai

departe gîndul regelui: „... *cast thy nighted colour off*" (literal: „...lasă deoparte, aruncă, leapădă-ți înfățișarea de noapte"; literar: „...dezbracă-ți haina întunecată", „renunță la culoarea doliului vestimentar"). Și aceleiași intenții îi răspunde Hamlet însuși (v. rînd. 77—78 și 86), cu „*my inky cloak*" („veșmîntul meu de culoarea cernelii"), „*customary suits of solemn black*" („hainele datinii de un negru solemn") și „*the trappings and the suits of woe*" („podoabele îmbrăcării și costumele durerii"), încît nu poate fi nici o îndoială că „nori" se referă la doliul vestimentar, în care Hamlet, după impresia regelui și a reginei, întîrzie.

Așa fiind, ne putem prea bine întreba: a vrut în adevăr regele să spună și chiar a spus „*clouds*" cu semnificația de „haine negre"? Sau, văzînd pe Hamlet în doliu și cu oarecare neîngrijire în ținută, cum va apărea mai accentuat în iatacul Opheliei (v. Act. II, sc. 1, rînd. 79—82), el a spus numai depreciativ și metaforic „*clouts*"?

După dicționarele *Oxford* și *Webster*, cuvîntul acesta, arhaic și dialectal, însemnează „veșminte rupte, petice, fîșii", și pare probabil ca regele să fi spus direct și propriu „*clouts*", foarte congruent față de „*hang on you*", iar Hamlet, cu dispoziția lui caracteristică la ambiguitatea verbală, să fi simulat că aude „*clouds*", ca să poată răspunde sarcastic printr-un nou joc de cuvinte (v. rînd. 67 și nota corespunzătoare). „*Clouts-clouds*" este astfel ca „*kin-kind*" dinainte și ca „*sun-son*" următor. După cum se arată, bifurcația limbii lui Hamlet joacă frenetic între sarcasmul aluziei și euforia simulată.

În consecință, vorbind editorial, ar fi urmat să „rectificăm" probabila tipărire greșită din toate cele trei ediții de bază. Dar deși ediția noastră și-a propus îndeosebi clarificarea sensurilor *ad usum populi*, nu ne-am luat această libertate; am implicat-o de aceea numai în traducere. Adoptarea inéditului joc de cuvinte lichidează falsa eleganță vestimentară (pelerina impecabilă, ciorapii întinși perfect pînă la fundele de sub genunchi, culota și bluza, toate de mătase neagră, numai

colereta albă), în care Hamlet e menținut de o convenție scenică, evidentă și în cunoscuta gravură a lui Delacroix.

Rînd. 67:

„*I am too much i' the sun*" („Sînt prea în" sau „la soare"). S-a presupus un alt joc de cuvinte (Farmer), „*sun-son*" („soare-fiu"), posibil în pronunția engleză; dar sensul, dacă „*sun*" își asociază pe „*son*", devine contradictor față de rîndul 65, cînd Hamlet își diminuează calitatea filială. Mai curînd e de admis că Hamlet, contestînd „înnourarea", care i se observase, răspunde cu situația contrară, că se află „prea mult la soare", vrînd poate, după S. Johnson, să sugereze zicerea engleză „...*into the warm sun*" (a fi „la soare", a fi „pe drumuri, a nu avea nici un rost", ca aluzie la frustrarea dreptului său de succesiune la tron). Sau, poate, desemnînd prin „soare" pe regele care îl ține sub observația lui, vrea el să spună că îi displace situația prea aproape de lege? Ar fi singurul sens care să se poată exprima complet în alte limbi. Jocul de cuvinte, de care e cazul să ne îndoim, și aluzia la proverbul englez sînt pentru traducători valori pierdute.

Rînd. 69:

„Denmark" („regele Danemarcei"), cf. mai sus, sc. 1, rînd. 13.

Rînd. 113:

„*to school in Wittenberg*" („la școală în Wittenberg"), universitate celebră în epocă, celebră mai cu seamă prin studenția lui Luther și a legendarului Dr. Faust; pe Luther îl avusese de asemeni profesor de filozofie. E însă un anacronism ca Hamlet să fi studiat la Wittenberg (John Charles Bucknill); în orice caz, astfel ni se indică educația lui protestantă.

Rînd. 114:

„*retrograde*" („neprielnic"), termen astrologic, precizat de Tschischwitz.

Rînd. 126:

„*the great cannon*" („marele tun") e al doilea anacronism din *Hamlet:* epoca și Elsinore nu cunoș-

teau încă piesele de artilerie, spune cîte un comentator (J. Ch. Bucknill).

R î n d. 129:

„O, that this too too solid flesh would melt" („O, dacă această prea-prea tare carne" sau „acest prea-prea vînjos trup s-ar topi"). S-a pus întrebarea: *„solid flesh"*, sau *„sullied flesh"* („carne murdară, dezgustătoare, scîrbavnică")? Ortoepia engleză justifică întrebarea. Şi cum cele două in-quarto, 1603 şi 1604, conţin greşit *„sallied"* în locul formei corecte *„sullied"*, M.R. Ridley consideră că nu e rezonabil să se renunţe la acest calificativ, „mai cu seamă că în starea de spirit a lui Hamlet murdăria cărnii este mult mai tulburătoare decît soliditatea ei". Deci, după el, ca şi după înaintaşii lui, Dowden şi J.D. Wilson, *„sullied"*, şi nu *„solid"*, cum tipăresc ceilalţi editori. Dar este, în acest caz, mai rezonabil să se conceapă ideea de topire şi dezgheţare *(„to melt, to thaw")* în legătură cu aceea de murdărie decît cu cea de soliditate? Metafora necesară, dezvoltată şi în versul următor *(„and resolve itself into a dew"* — „şi să se dezlege, să se prefacă într-o rouă"), se naşte, prin urmare, din sentimentul mai întîi al soliditătii şi al greutăţii trupului. A. W. Schlegel — L. L. Schücking — Fr. Gundolf: *„festes Fleisch"* („carne tare"); A. Gide: *„chair... massive"* („masă de carne"); B. Pasternak: *„тяжкий груз из мяса и костей"* („povară grea de carne şi oase"). Fiind însă „solid", cum apare şi în mai toate traducerile romîneşti, versiunea A. Gide *(„chair... massive")* provine în parte din ideea acelor comentatori după care Hamlet, ca aspect fizic, era voluminos (v. Act. II, sc. 1, rînd. 96, şi Act. V, sc. 2, rînd. 305). La noi, Stern zice „această carne prea-prea vîrtoasă"; Dragoş Protopopescu: „carnea asta de păcate"; Banuş—Călin: „această carne mult prea tare"; Runcu: „această carne prea vîrtoasă". Dragoş Protopopescu ţine singur de *„sullied flesh"*, ceilalţi, de „solid...", ca şi traducătorul de acum, cu: „trupu-mi greu, prea greu..."

R î n d. 140:

Hyperion, zeul soarelui şi, cîteodată, tatăl soarelui, la vechii greci.

R î n d. 149:

Niobe, în mitologia greacă, mamă care, plîngîndu-şi copiii ucişi de Apollo şi Artemis, s-a prefăcut în stană de piatră.

R î n d. 150:

„discourse of reason" („judecată logică, raţionament, posibilitate silogistică"), după J.D. Wilson, „expresia obişnuită în *Montaigne* a lui Florio".

R î n d. 163:

„Sir, my good friend; I'll change that name with you" („Domnule, bunul meu prieten; vreau să schimb numele acela cu tine"). A. W. Schlegel, Fr. Gundolf, L.L. Schücking: *„Mein guter Freund; vertauscht mir jenen Namen"* („Bunul meu prieten; schimbă-mi acel nume"); la A. Gide: *„Mon ami, veux-tu dire, comme je suis le tien"* („Prietenul meu, vrei tu să zici, cum şi eu sînt al tău"); B. Pasternak: *„Мы правоту друзья"* („Sîntem de-a dreptul prieteni").

Traducerile romîneşti urmează, ca şi cele în alte limbi, ideea tuturor comentatorilor că Hamlet nu acceptă de la Horatio, colegul lui, să i se declare „supus", preferînd să-l ştie „prieten". Credem însă că răspunsul lui Hamlet are alte implicaţii. Auzind pe Horatio spunîndu-i „lord" şi declarîndu-i-se supus, colegul de la Wittenberg replică: *„Sir, my good friend"* („Domnule, bunul meu prieten"). Ce rost are cuvîntul *„sir"* înainte de *„my good friend"*? Dacă accentul de intonaţie se pune pe „bunul meu prieten", au dreptate traducătorii de mai sus; dar e posibil ca accentul să se cuvină lui „domnule", şi atunci sensul este acesta: „bunul meu prieten, spune-mi domnule, nu lord", cu atît mai mult cu cît urmează imediat: „aş vrea să schimb cu tine *acel* nume", adică *„acel* titlu" cu care i s-a adresat Horatio. Traducerea noastră reţine acest sens, deşi în penibilă minoritate.

R î n d. 176:

„My lord" are, după situaţia folosirii, mai multe sensuri. Lingviştii spun unei astfel de expresii

polisemantică, iar fenomenului, polisemie. În stare de rugăciune, *my lord*, scrisă cu inițiale majuscule, însemnează „Doamne, Dumnezeul meu" sau „Stăpîne ceresc"; în relații de la feudal și orice alt supus la rege însemnează „majestatea, regele, suveranul" sau „stăpînul meu"; adresat principilor, este „alteță, prințul meu"; de la nobil la nobil poate fi „domnule, domnul meu"; iar de la fiu-fiică la tată însemnează „părinte", cu o nuanță accentuat protocolară. *Mutatis mutandis* pentru „*my lady*", care sub forma „*our Lady*", în rugăciuni sau jurăminte, înseamnă „Maica Domnului" sau „Sfînta Fecioară". Cum toate aceste sensuri se află de asemenea în *Hamlet*, constrîngerea versificării a dus de cele mai multe ori la păstrarea expresiei engleze. Situația întrebuințării îi precizează îndeajuns sensul.

R î n d. 180—181:

„*Thrift, thrift, Horatio*" („Economie, economie" sau „chiverniseală"). Nici limba germană nu pune la dispoziția lui A.W. Schlegel monosilabismul din „*thrift*", foarte prețios ca posibilitate de intonație scenică; el traduce prin „*Wirtschaft*", care, deși are același înțeles, nu poate fi repetat atît de expresiv ca termenul englez. Și cu atît mai puțin realizează traducerile franceze prin: „*Économie, économie, Horatio*", sau cea rusă, a lui B. Pasternak: „*расчётливость*" („chibzuință").

În continuare, Hamlet ironizează mușcător trecerea bruscă de la praznicul mortului la noua cununie a reginei: în Anglia exista obiceiul ca mîncărurile de comînd să fie reci. Așadar, „*the funeral baked meats*" însemnează „bucatele reci ale pomenii" mortului. Traducătorii romîni au de asemenea „economie" sau „calicie" (Banuș—Călin), ceea ce îngreunează rapiditatea sarcastică cu care se repetă monosilabicul „*thrift*". Pentru aceste motive, traducerea noastră: „Mai ieftin, ieftin".

R î n d. 229:

„*Then saw you not his face*" („Atunci nu i-ați văzut chipul"). Majoritatea editorilor fac din aceasta o întrebare, conform tipăriturii in-quarto 1603. Pe

drept cuvînt, M.R. Ridley observă: „... greşit, de îndată ce implicaţia înarmării din creştet pînă-n tălpi (cum au spus Marcellus şi Bernardo) este că faţa i-ar fi fost acoperită", şi întrebarea, ca întrebare, e fără rost. S-ar putea însă ca textul să conţină o insistenţă stilistică din partea lui Hamlet, însemnînd „atunci chipul ziceţi că nu i l-aţi văzut?", ceea ce exprimă mai precis dorinţa lui de a şti cum arăta tată-său la faţă, adică ce gînduri trăda. Dar următoarele două rînduri, 230 şi 231, par a da dreptate lui M.R. Ridley.

R î n d. 257—258:

„Till then sit still, my soul: foul deeds will rise,/ Though all the earth o'erhelm them to men's eyes" („Pînă atunci, stai liniştit, suflete: fapte mîrşave vor ţîşni, în ochii oamenilor, chiar de le-ar acoperi pămîntu-ntreg"). Sînt primele versuri rimate în *Hamlet*. S-a pus întrebarea cînd şi cu ce rost îşi rimează versurile Shakespeare. Întrebarea nu priveşte, se înţelege, partea de „teatru în teatru" din *Hamlet*, unde rima evocă tradiţia versificării tragice, şi nici strofele de cîntece populare, spuse de Hamlet, de Ophelia, nebună, sau cîntate de Primul Clovn. E vorba numai de textul propriuzis al tragediei, în care rima apare foarte rar. În privinţa frecvenţei ei, Dowden a observat că numărul versurilor rimate scade la Shakespeare pînă aproape de dispariţie în lucrările maturităţii. Astfel, de unde în *Love's Labour's Lost* sînt cam două versuri rimate la unul alb, în *The Comedy of Errors* sînt trei sute optzeci rimate la o mie o sută cincizeci nerimate, iar în *The Tempest* e o întîmplare că sînt două rimate, pentru ca în *The Winter's Tale* să nu se mai dea peste nici o rimă. E firesc dar ca *Hamlet* să conţină foarte puţine versuri rimate, ca şi *Antony and Cleopatra*, *Julius Caesar*, *Macbeth*, *Othello* ş.a. Cadenţa lor nu este însă întîmplătoare. Ele încheie de obicei scenele formulînd o concluzie evidentă pentru auditorii epocii elizabetane, care, nevăzînd schimbarea de decor, nu puteau şti altfel că o scenă s-a terminat; în al doilea rînd, rimele încheie adesea cîte o replică mai lungă, mai cu seamă cînd replica exprimă o stare de conştiinţă însemnată şi cînd versurile rimate sugerează urmări necesare. Pentru aceasta, traducătorii care nu le respectă greşesc.

SCENA 3

Rînd. 21:

„*Safety*" („salvare, siguranţă"), „*sanctity*" („sfinţenie"), sau, cum au admis Theobald şi Hanmer, „*sanity*" („sănătate")? Deşi versul rămîne scăzut ca măsură, editorii păstrează în general pe „*safety*". M. R. Ridley, după sugestia lui Warburton, rezolvă neregularitatea prin introducerea articolului „*the*" înainte de „*health*", versul întregindu-se astfel: „*The safety and* the *health of this whole state*". Dar nici propunătorul nu-şi modifică textul după propunerea proprie, însuşită însă de ediţia de faţă.

Rînd. 59—81:

Sfaturile lui Polonius sînt celebre. Valoarea lor stă în densitate. Scurtimea aforistică le face memorabile de la prima lectură. Numai o minte de om hrănit îndelung cu „umanioare" latineşti putea să le gîndească şi mai cu seamă să le exprime atît de concis. Polonius, curteanul plin de şiretenie şi simţ practic, spirit convenţional şi îndeosebi senilizat, nu era acest om.

Dacă sfaturile îi aparţin sau nu, e o chestiune asupra căreia comentatorii sînt împărţiţi. Unii îl cred prea senil ca să i se poată atribui; alţii, socotindu-l capabil să-şi reprezinte trecutul cu toate învăţămintele lui, ca toţi bătrînii, îl înfăţişează ca inapt numai în privinţa descifrării viitorului. „El este priceput asupra trecutului şi ignorant asupra viitorului", îl caracterizează S. Johnson, iar Coleridge exprimă aceeaşi idee în imaginea „Ciclopului cu ochiul în ceafă". Fapt este că, vorbind editorial, pasajul respectiv în in-quarto 1603 se află pus între ghilimete.

Este vorba de un citat? De unde? Răspunsul întîrzie încă. Totuşi, se afirmă că unele dintre maximele lui ar semăna cu sfaturile lordului cancelar Burleigh către fiul său Robert Cecil sau ale lui Henry Sydney către fiul său Philip, precum şi cu acelea ale lui Euphues către Philautus din *Euphues* de John Lyly; şi se mai adaugă de alţii că înaltele recomandări, începînd de la „*This above all*" („Aceasta mai presus de orice") şi privind acordul

conștiinței cu ea însăși, ar proveni din eseurile și corespondența lui Bacon. Dar nimeni pînă azi n-a identificat citatul arătat prin ghilimetele ediției din 1603. Există totuși o comparație, după aceea mai veche, a lui Rushton (v. ed. H.H. Furness), destul de convingătoare, între sfaturile lui Polonius și ideile asupra educației tinerilor ale lordului Burleigh, făcută de Percy Allen *(De Vere as Shakespeare*, 1932). Dar, după Dover Wilson, ghilimetele din in-quarto 1603 nu arată un citat, ci sînt o simplă indicație a declamării versurilor respective. Și este adevărat că semnele citării, în aceeași primă ediție, apar mai totdeauna cînd versul ia ținuta sentențioasă.

Caracterul gnomic al versurilor fiind izvorul frumuseții lor, face ca traducerile în proză să nu fie luate în seamă; numai cele versificate rămîn pe drept cuvînt examinabile. Iar dintre acestea, traducerea A.W. Schlegel e de reținut în primul rînd. De ex.: *„Give every man thy ear, but few thy voice;/Take each man's censure, but reserve thy judgement. / Costly thy habit as thy purse can buy,/ But not expressed in fancy; rich, not gaudy;"* — *„Dein Ohr leih jedem, wen'gen deine Stimme;/Nimm Rat von allen, aber spar dein Urteil. / Die Kleidung kostbar, wie's dein Beutel kann, / Doch nicht ins Grillenhafte: reich, nicht bunt."* La nici un alt traducător nu se poate observa concizia proverbială a originalului. Traducerea noastră merge sau a vrut să meargă în aceeași direcție a gnomicității sfaturilor.

Rînd. 63:

„hoops of steel" („cercuri de oțel"), sau *„hooks of steel"* („cîrlige de oțel")? Răspunsul nu influențează înțelesul.

Rînd. 74:

„Are often" („Sînt adesea"), potrivit ediției in-quarto 1603 și in-folio 1623, cu *„of"* modificat în *„often"*, după o propunere a lui J. D. Wilson; nu cum citim în in-quarto 1604 *„of a"*, ceea ce duce la un nonsens și la încărcarea versului cu o silabă în plus.

R î n d. 105—107:

„think yourself a baby, / That you have ta'en these tenders for true pay, / Which are not sterling" („socotește-te copil / Dacă ai luat aceste oferte drept bani buni, / Ele nefiind argint curat").

A.W. Schlegel, Fr. Gundolf, L.L. Schücking se opresc la echivalențe necorespunzătoare decît în mică parte: *„denkt, Ihr seid ein dummes Ding, / Dass Ihr für bar Anträge habt genommen, / Die ohn' Ertrag sind"* („gîndește că ești lucru prost / Dacă ai luat drept propunere sunătoare [bănească] / Ceea ce este fără profit").

La A. Gide sensul originalului e mai respectat, deși pierde o parte din imaginile atît de specifice arghirologiei anglo-saxone: *„ces offres sont de la monnaie de singe; croyez-le, et seul un bébé comme vous peut s'y laisser prendre"* („aceste oferte sînt monedă mincinoasă, ascultă-mă pe mine, și numai un copil ca tine se poate lăsa înșelat"). Totuși, versiunea P. Messiaen pare preferabilă: *„vous êtes une enfant d'avoir pris pour bon argent des avances qui ne sont pas de bon aloi"* („ești o copilă luînd drept bani adevărați avansuri care nu sînt dintr-un aliaj de preț"). La B. Pasternak imaginile băneşti sînt exprimate prin: *„Что ты-дитя, принявши их всерьез И требуй впредь залогов подороже"* („ești copil primindu-le [dovezile lui] ca plată, și cere în viitor dovezi mai scumpe").

La noi traducerile Stern și Banuș—Călin rămîn, într-un fel sau altul, mai lîngă textul original. Prima: „gîndește-te că ești un copilaș / Luînd drept bani adevărați niște / Dovezi ce nu fac nici un ban"; iar a doua: „ești un copil că ai luat aceste dovezi drept monedă prețioasă, cînd ele nu sînt decît bani de tinichea".

Toți traducătorii, străini ca și romîni, s-au ferit de cuvîntul *„sterling"*, ocolindu-l perifrastic. Dar, cum se arată în dicționarele etimologice engleze, *„sterling"* înseamnează la origine „argint", adică „metal prețios", putînd fi folosit ca atare, fără nici o nevoie de perifrasticitate.

R î n d. 107—109:

„tender yourself more dearly, / Or, not to crack

the wind of the poor phrase / Running it thus, you'll tender me a fool" („arată-te mai scumpă, / Sau, ca să nu curmăm avîntul bietului cuvînt / Spus pînă acum, mi te vei arăta ca proastă"). Dar ultimul vers poate însemna prea bine, după Dowden, „mi te vei arăta [în curînd] cu un prostuț [în brațe]", adică cu un copil de la Hamlet, iubitul; și replica imediată a Opheliei („... dar m-a stînjenit numai cu o dragoste cuviincioasă") ar susține această interpretare. Oricum ar fi, A.W. Schlegel, Fr. Gundolf, L.L. Schücking sînt, ca și în cazul de mai înainte, destul de perifrastici: *„betragt Euch klüger, / Sonst — um das arme Wort nicht tot zu hetzen — / Trägt Euere Narrheit noch Euch Schaden ein*" („poartă-te mai înțelepțește, / Altfel — ca să nu fugărim sărmanul cuvînt pînă la moarte — / Îți porți încă nebunia spre paguba ta"). A. Gide: *„offrez vous-même plus de réserve, ou, pour changer d'air, sans changer de chanson, vous m'offrirez de la sottise*" („oferă-te însăți cu mai multă reținere, sau, ca să schimbăm tonul fără a schimba cîntecul, îmi vei oferi numai prostie"). P. Messiaen, făcînd ca întregul text să se învîrtească în jurul cuvîntului și ideii de „avans" și primind interpretarea Dowden a ultimului vers, traduce: *„c'est à vous-même qu'il faut faire des avances, si non, pour ne pas affadir les pauvres mots à tourner autour, vous m'avancerez un poupon*" („tu însăți trebuie să faci avansuri; altfel, ca să nu facem serbede bietele cuvinte tot învîrtindu-ne în jurul lor, îmi vei avansa [înfățișa] un prunc"). La B. Pasternak, ultimul vers *„you'll tender me a fool*" capătă inexplicabil forma *„Под твоё залог я разум потеряю*" („din cauza dovezii tale, o să-mi pierd mintea").

În romînește, versurile acestea la Banuș—Călin și Runcu au înfățișare oarecum corectă: „ori de nu — ca să nu tai avîntul acestei sărmane tirade—, ai să dai dovadă că ești o proastă", sau, la al doilea, mai puțin exact: „altfel, zău / — Cuvintele să nu-mi mai obosesc, / Că le-am bătut destul — îmi pari o proastă". Dar Stern și Dragoș Protopopescu își iau libertăți greu de apărat; primul:

„ori — spre-a nu / Speti ăst biet cuvînt, goninu-l astfel — / Ai să mă dovedeşti un caraghios"; şi al doilea, urmînd sugestia Dowden: „lasă-te ceva mai greu, fetiţo, ori altminteri, / Puşchea pe limbă! el te lasă grea...".

Totuşi, chiar traducerile foarte largi ţin seama de faptul că originalul pivotează pe cuvîntul *„tender"*, luat cînd ca substantiv: „dovadă, propunere, ofertă", cînd ca verb: „a dovedi, a propune, a oferi". Dificultăţile mai rezistente sînt *„not to crack the wind of the poor phrase / Running it thus"* şi *„you'll tender me a fool"*. Prima s-ar înlătura prin pozitivarea sensului: „ca să întrebuinţez tot bietul cuvînt de pînă acum", dar a doua rămîne mereu chestionabilă, după cum i se dă înţelesul „mi te vei arăta ca proastă", sau „îmi vei arăta un prostuţ de prunc". Traducerea noastră s-a ferit de ideea după care Polonius întrevede eventualitatea copilului de la Hamlet.

Rînd. 130:

„bawds" („codoaşe"), emendare a lui Theobald, adoptată de mulţi editori; după alţii, *„bonds"* („legăminte"), cum se află în textele de bază din 1603 şi 1623.

SCENA 4

Rînd. 19:

„swinish" („porcesc"), cuvînt presupus a intra în calambur cu *„Sweyn"*, numele obişnuit al regilor Danemarcei: in-quarto 1604 face posibilă această presupunere, cuvîntul *„swinish"* fiind tipărit cu iniţiala majusculă.

Rînd. 36—38:

„the dram of eale / Doth all the noble substance of a doubt / To his own scandal". Versurile, în ediţiile de bază, conţin o obscuritate controversabilă încă: cuvîntul *„eale"* este necunoscut chiar glosarelor limbii lui Shakespeare, propunîndu-se să fie înlocuit prin *„ill"* („rău"), *„eisel"* („oţet"), *„bale"* („rău", arh.) sau *„evil"* („rău"); iar *„of a doubt"* („a unei îndoieli"

sau „de o îndoială") e cu totul nonsensic în compunerea lui cu întregul.

S-a iscat astfel o mare controversă editorială. Dowden, Chambers și J.D. Wilson au venit cu lumini profitabile. Soluția cea mai plauzibilă aparține lui J. D. Wilson: *„eale"* poate fi printr-o greșeală de tipar vechea formă *„eule"* a cuvîntului *„evil"* („rău, stricăciune, cauză nocivă"), fiindcă în edițiile 1603 și 1604 există, de asemenea, în loc de *„devil"* („diavol"), *„deule"*, care, din cauza aceleiași greșeli de tipar, apare o dată ca *„deale"*. Deci *„eale"* însemnează „rău, stricăciune, cauză nocivă", iar sintagma care îl cuprinde — „dramul de rău, grăuntele de stricăciune".

În privința lui *„of a doubt"*, fiind cu totul evident că verbul ajutător *„doth"*, care începe versul, trebuie să aibă o complinire, fiind tot atît de evident că nici unul din cuvintele următoare, în afară de *„of a doubt"*, nu-l poate complini verbal, J.D. Wilson se oprește asupra acestuia. Și dacă *„doubt"* urmează în chip logic să fie verb, *„of a"* nu poate fi decît eroarea pe care editorul a mai corectat-o prin *„often"* („adesea") în sc. 3, rînd. 74. Dar nici cu aceste rectificări versul nu devine mai clar. În adevăr, ce-ar însemna de fapt „grăuntele de stricăciune adesea se îndoiește de întreaga nobilă substanță, spre propria-i ocară"? Sensul lui *„to doubt"* e altul, cuvîntul însuși fiind altul. Cu aceeași formă, în Act. IV, sc. 7, rînd. 195, el însemnează „a stinge", și verbul cu acest sens este *„to dout"*, pronunțat întocmai ca *„to doubt"*, cu care a fost asimilat scriptic. Făcînd corecturile propuse de J.D. Wilson, obținem: „grăuntele de stricăciune stinge întreaga substanță nobilă, spre propria-i ocară". Dar cum se poate ca o „nobilă substanță" să fie „stinsă", și încă de un „grăunte", se întreabă M.R. Ridley, mai cu seamă că „sensul necesar este de infecție și mai puțin de extincție"? Întrebarea e legitimă, întrucît ea pornește de la sensul propriu al lui *„to dout"* („a stinge").

Dacă se pleacă de la posibilitatea lui metaforică, de la „a înăbuși", care, la rîndul ei, implică ideea de extindere a unei corupții, ajungem la acel singur

„sens necesar... de infecţie". Şi versurile n-ar mai putea fi întîmpinate cu nici o observaţie. Înţelesul lor, datorită gloselor lui J.D. Wilson, e următorul: „grăuntele de stricăciune [de impuritate] înăbuşă [prin extinderea corupţiei] întreaga substanţă nobilă, spre propria ei ocară".

Traducătorii dau versiuni fidele. A.W. Schlegel şi L.L. Schücking: *„der Gram von Schlechten löscht des edlen Wertes / Gehalt ganz aus zu seiner eignen Schmach"* („grăuntele de rău înăbuşă cuprinsul întreg / Al nobilei însuşiri, spre propria-i ocară"). Fr. Gundolf, însă: *„der Gram / Von Schlechten drückt die ganze Masse Edles / In uns herab zur Schmach"*. P. Messiaen: *„la parcelle d'impurité détruit et couvre de souillure toute la noble substance"* („părticica de impuritate distruge şi acoperă de murdărie întreaga substanţă nobilă"). A. Gide rezolvă dificultatea eliminînd versurile care o conţin, fără ca pierderea să fie imputabilă. De altfel, din ediţia in-folio 1623 lipseşte întregul pasaj al coruperii caracterului printr-un mic cusur (rînd. 17—38). B. Pasternak: *„А всё от этой глупой капли зла и сразу все добро идет насмарку"* („iar totul din cauza acestei picături prosteşti de rău... tot binele dintr-o dată se spulberă").

Versiunea romînească Stern conţine: „Ăst dram de rău / Coboară toată nobila lor fire [a oamenilor] / Întru ruşinea ei"; Dragoş Protopopescu e chiar fără sens: „precum aluatul cel mai bun se strică / De torni în el doar un grăunte acru" (dar aciditate se pune în aluat ca să crească); Banuş—Călin reţin înţelesul: „un astfel de grăunte stricat întoarce tot ce e bun în firea omenească împotriva omului"; şi a lui Runcu, în felul celei a lui Dragoş Protopopescu: „Un dram de-oţet / Acreşte aluatul. Şi-acest fapt spre paguba-i."

R î n d. 41:

„airs from heaven or blasts from hell" („adieri din cer sau răbufniri din iad") pot aduce cu ele Fantoma.

Crezînd aceasta, Hamlet, după cum s-a zis, face act de om instruit la Wittenberg, centrul protes-

tantismului; el nu menţionează ipoteza catolică a purgatoriului.

R î n d. 43:

„in such a questionable shape" („într-o formă sau cu o înfăţişare atît de întrebătoare") mai poate însemna şi „cu o înfăţişare atît de îndoielnică", cum admit unii editori; dar continuarea *„that I will speak to thee"* („încît îi voi vorbi") înlătură sensul al doilea.

R î n d. 45:

v. nota Act. I, sc. 1, rînd. 13.

R î n d. 54:

„fools of nature" („caraghioşi ai naturii", în interpretarea lui Warburton, dar şi „naivi ai naturii", uşor de înşelat, după J.D. Wilson).

R î n d. 70—71:

„the dreadful summit of the cliff | That beetles o'er his base into the sea" („groaznicul pisc al stîncii/ Care stă aplecat de pe temelie asupra mării"). Privitor la cuvîntul *„beetles"*, editorii ezită între *„bettles"* (?), *„beekles"* (?) şi *„beetles"*. Nu lipsesc nici cei care cred că *„beetles"* ar putea fi forma verbală a substantivului curent *„beetle"* („mai" — instrument masiv de strivit). Aceştia se află însă în eroarea de a nu distinge între un termen actual şi omonimul lui arhaic, *„to beetle"* („a sta aplecat, a atîrna"). A.W. Schlegel traduce exact: *„Wipfel jenes Felsen, der in die See nickt über seinen Fuss"* („piscul acelei stînci, care se înclină de pe temelia ei în mare"). A. Gide este ca totdeauna mai liber, dar nu inexact: *„l'affreux sommet de la falaise qui surplombe la mer"* („spăimîntătorul pisc al falezei care se înalţă deasupra mării"). Fidelă, ca la A. W. Schlegel, este versiunea B. Pasternak: *„выступ страшного утеса, нависшего над морем"* („ieşitura îngrozitoarei stînci, care atîrnă deasupra mării").

La noi, Stern traduce prin: „înfricoşatul vîrf al stîncii/ Ce peste poala ei se pleacă-n mare"; Dragoş Protopopescu, prin: „grozavă namilă de stîncă / Ce clatină din cap deasupra mării"; Ba-

nuş—Călin, prin: „vîrful acela înspăimîntător de stîncă ce se ridică deasupra mării", şi Runcu, prin insuficientul: „vîrful înalt al stîncii".

Rînd. 83:

„the Nemean lion" („leul din Nemeea"), pe care l-a ucis Hercule-Herakles, semizeu în mitologia greco-romană; Nemeea: oraş al vechii Grecii, în Argolida.

Rînd. 90:

„Something is rotten in the state of Denmark" („Ceva e putred în statul Danemarcei"). La noi va trebui să mai treacă un timp pentru ca versul acesta să nu mai trezească în cititori şi spectatori forma oarecum proverbializată: „E ceva putred în Danemarca". De aceea, în romîneşte, forma de vers, oricum i s-ar dispune părţile, pare inacurată. Versul acesta în romîneşte, oricum ar fi întors (Stern: „Ceva-i putred în statul Danemarcei"; Dragoş Protopopescu: „În Danemarca, putred..."; Banuş—Călin: „Ceva este putred în ţara Danemarcei"; Runcu: „Ceva e putred, cred, în Danemarca", sau traducerea noastră: „A putrezit ceva în Danemarca"), se loveşte de amintirea vechii traduceri în proză a lui V. Anestin: „E ceva putred în Danemarca".

SCENA 5

Rînd. 11—13:

„confined to fast in fires, / Till the foul crimes done in my days of nature / Are burnt and purged away" („silit să postească în flăcări / Pînă cînd murdarele păcate făcute în viaţă de firea mea / Vor arde şi se vor purifica cu totul"). Spunînd că, pentru un timp, se află în purgatoriu, Fantoma vorbeşte în spirit catolic fiului protestant.

Neclarificată nici azi, expresia *„to fast in fires"* („a posti în flăcări") s-a presupus a fi sau *„to last in fires"* („a rămîne în flăcări", S. Johnson), sau *„to waste in fires"* („a fi nimicit în flăcări", Steevens), sau, în adevăr, *„to fast in fires"* („a posti", J.D. Wilson),

conform unui citat din *Purgatoriul* lui Dante. Pentru *„foul crimes done in my days of nature"*, A.W. Schlegel, față de alți traducători, spune inegalabil *„die Verbrechen meiner Zeitlichkeit"* („fărădelegile *vremuirii* mele").

Rînd. 19:

„an" („în", „pe"), formă arhaică pentru *„on"*.

Rînd. 29—34:

„Haste me to know't, that I, with wings as swift / As meditation, or the thoughts of love / May sweep to my revenge" („Fă-mă să știu mai repede pentru ca pe aripi tot atît de iuți / Ca ale gîndului și ale dorurilor de dragoste / Să pot zbura la răzbunarea-mi"). Hamlet se iluzionează asupra firii sale cu acest moment de aprindere. Tragedia se naște tocmai din conformația lui contrară, din consumarea mentală a faptei. El se iluzionează pe sine și iluzionează de asemenea spiritul tatălui său. Căci Fantoma răspunde: *„I find thee apt, / And duller shouldst thou be than the fat weed / That rots itself in ease on Lethe wharf, / Wouldst thou not stir in this"* („Te simt în stare, / Și ai fi mai trîndav decît grasa buruiană / Care putrezește liniștită pe marginea rîului Lethe / Dacă aceasta nu te-ar pune în mișcare").

În fapt, însă, Hamlet va fi chiar *„the fat weed / That rots itself in ease on Lethe wharf"*. Este neadevărat numai că el va fi liniștit și va uita. Nu; se va frămînta și își va aminti totul oricînd și oriunde, dar va consuma fapta în gînd, cum însăși Fantoma îl va face atent (v. Act. III, sc. 4, rînd. 110—111). S-a observat că Lethe, rîul uitării la vechii greci, e o noțiune păgînă și ca atare nepotrivită cu catolicismul fostului rege. Dar ca metaforă a uitării, folosirea ei rămîne proprie oricărei mentalități.

Rînd. 33:

„rots itself", la Malone și M.R. Ridley, are forma *„roots itself"* („prinde rădăcini..."), după in-quarto 1604.

Rînd. 62:

„juice of cursed hebenon" („zeamă de blestemat hebenon"). E vorba, bineînțeles, de o buruiană otrăvitoare. Nu e nici mătrăgună, nici laur sau lăuruscă.

În primele in-quarto, 1603 și 1604, fiind *„Hebona"*, s-a crezut că poate fi vorba de *„ebony"* („eben"), dar abanosul nu e otrăvitor. S-a propus de asemenea *„yew"* („tisă"). Mai convingător se vede în *„hebenon"* metateza *„henebon"* a cuvîntului *„henbane"* („măselariță"), ceea ce a făcut pe A.W. Schlegel să-l traducă prin *„Bilsenkraut"*. La A. Gide și P. Messiaen: *„jusquiame"*; la B. Pasternak: *„белены"* („mătrăgună"). La noi, Stern: „măselariță"; Dragoș Protopopescu: „cucută"; Banuș—Călin: „cucută"; Runcu: „cucută"; în textul nostru: „măselariță".

Rînd. 68—69:

„it doth posset and curd" („prinde și încheagă"). M.R. Ridley înlocuiește *„posset"* cu *„possess"* („pune stăpînire"), ca să înlăture tautologia din *„posset and curd"*. Sînt comentatori însă care au întocmit (v. Harley Granville-Barker, *Prefaces to Shakespeare*, 1961, și ediția anglo-germană L.L. Schücking, 1949) tabele de dublete și triplete verbale strînse din *Hamlet*. Și se spune că această conduită stilistică e în general la Shakespeare voința lui de scriitor. De altfel, deprinderea sinonimelor repetate, cu intenția de a da mai mult relief ideii, poate fi observată la el de orice cititor. Totuși, M.R. Ridley preferă *„possess"*, care se găsește în in-quarto 1604, baza ediției sale.

Rînd. 82:

„the royal bed of Denmark" („regalul pat al regelui Danemarcei"), v. nota Act. I, sc. 1, rînd. 47.

Rînd. 85—86:

„Taint not thy mind, nor let thy soul contrive / Against thy mother aught" („Nu-ți păta cugetul, nici nu-ți lăsa sufletul să uneltească / Ceva împotriva mamei tale"). N. Rowe *(Preface to Shakespeare*, 1709) pune în vedere „arta minunată și judecata exactă" cu care Shakespeare oprește pe Hamlet de la vreo violență la adresa mamei sale, aceasta spre deosebire de greșeala estetică din *Electra* lui Sophocle, care, în timp ce Oreste ucide în culise pe Clitemnestra, mama sa, Electra, fiica

ei şi soră a lui Oreste, îl încurajează de pe scenă la oribilul paricid.

Rînd. 96—97:

„while memory holds a seat in this distracted globe" („cît timp ţinere de minte va sta în acest glob zdruncinat"), adică în capul lui, pe care, ca să-l arate, s-a sugerat că actorul respectiv trebuie să şi-l cuprindă în palme. E mai dificil de crezut că *„this distracted globe"* s-ar referi la globul pămîntesc, cum s-a putut presupune. Şi încă mai dificil să se creadă este presupusa referinţă din *„globe"* la evasi sfericitatea fizică a lui Hamlet (v. nota Act. V, sc. 2, rînd. 305).

Rînd. 107:

„my tables" („tabletele mele"), prin care Hamlet înţelege, ca student, tăbliţele de fildeş sau ardezie pe care îşi însemna cunoştinţele noi, un fel de *aide-mémoire* de epocă.

Rînd. 115:

„Hillo, ho, ho, boy! come, bird, come" (strigăt de întoarcere, folosit de vînătorii timpului ca să-şi recheme şoimii: „Hillo, ho, ho, copile! vino, pasăre, vino"). Dacă se înţelege ca Hamlet să recheme astfel pe Horatio, e destul de curios ca Horatio să fi strigat în acelaşi fel pe Hamlet (v. rîndul imediat anterior). Altă interpretare însă nu se poate da.

Rînd. 135:

„by Saint Patrick" („pe sfîntul Patrick"), sfînt irlandez. Dowden arată că invocarea acestui sfînt e tot ce poate fi mai potrivit cu situaţia lui Hamlet; el ştie zvonul public, după care tatăl său a murit în urma muşcăturii unui şarpe veninos, dar că acest şarpe, după spusa Fantomei, „îi poartă acum coroana", iar Patrick era vestit fiindcă alungase toţi şerpii din Irlanda. J.D. Wilson însă afirmă că sfîntul Patrick era, la sfîrşitul evului mediu, privit ca „principala dovadă a existenţei purgatoriului" şi că Hamlet îl invocă în scopul de a sugera lui Horatio, protestantul-student de la Wittenberg, adevărul. Dar Hamlet nu stu-

diase tot la Wittenberg şi nu era el însuşi protestant? (V. nota sc. 4, rînd. 41.)

R î n d. 137:

„it is a honest Ghost" („e un strigoi cinstit", adică „neînşelător"). Cuvîntul *„honest"* ne face să înţelegem că Hamlet a avut momente de îndoială asupra vedeniei, ca adevărat spirit al tatălui său. Îndoiala va reapărea de altfel în Act. II, sc. 2, rînd. 638—639.

R î n d. 146:

„upon my sword" („pe spada mea"), pe mînerul în formă de cruce al spadei, pe care se jura în epocă. Se va observa că jurămîntul se ia de trei ori, după credinţa timpului în eficacitatea numărului.

R î n d. 150:

„Truepenny" („Tovarăş credincios") e un nume propriu de epocă, luat în sens comun; dar s-a arătat (Collier) a fi şi „termen minier", cu care se indica direcţia minereului sub pămînt, ceea ce, raportat la *„pioner"* din rînd. 163 de mai jos, se confirmă îndeajuns.

R î n d. 151—152:

Îndemnul Fantomei la jurămînt e auzit atît de Hamlet, cît şi de prietenii Horatio şi Marcellus; auzindu-l, aceştia consimt numaidecît să jure. E semnificativ că în Act. III, sc. 4, rînd. 131—140, Fantoma va fi auzită şi văzută numai de Hamlet, nu şi de regina prezentă acolo (v. mai sus nota la indicaţia de scenă *„Enter Ghost"*, p. 379, la *Note şi Comentarii*.

R î n d. 156:

„Hic et ubique?" („Aici şi orişiunde?"). Întrebarea adresată Fantomei se face în latineşte, după credinţa timpului că vracii se înţelegeau cu spiritele în limba latină.

R î n d. 166—167:

„There are more things in heaven and earth, Horatio,/ Than are dreamt of in your philosophy" („Sînt mai multe lucruri în cer şi pe pămînt, Horatio, / Decît se bănuie în filozofia voastră"). E o aluzie celebră la suprarealităţi misterioase; se citează

curent ca indicație de adevăruri ascunse. De ce însă Hamlet, colegul de studii al lui Horatio, zice *„your philosophy"*, și nu *„our..."*? Întrebarea și-a pus-o Corson și i-a răspuns H.H. Furness: *„your"* are aici nuanță etică, *„your philosophy"* însemnînd „filozofia *omenească*".

R î n d. 179:

„This not to do" („Aceasta să nu faceți"). Cîte un editor reține *„this do swear"* („aceasta jurați"), cum se află în in-quarto 1604. Raportat la context, sensul e același. Dar se sacrifică rima, cu care ultimele două versuri încheie toate replicile mai deosebite.

R î n d. 184:

„so poor a man as Hamlet is" („un om atît de sărman cum e Hamlet"). E încă o aluzie la tronul care i s-a răpit.

R î n d. 188—189:

„The time is out of joint; o, cursed spite, / That ever I was born to set it right!" („Timpul e sărit din țîțîni, o, blestemat necaz al soartei / De-a fi trebuit să mă nasc eu ca să-l așez la loc"). A.W. Schlegel traduce: *„Die Zeit ist aus den Fugen; Schmach und Gram, / Dass ich zur Welt, sie einzurichten, kam"* („Timpul e sărit din țîțîni, ce rușine și ciudă / Ca eu să vin pe lume să-l îndrept"). *„Schmach und Gram"*, observă L.L. Schücking, nu redă sensul de nenorocire a soartei din *„cursed spite"*; mai proprie este forma găsită în manuscrisele lui A.W. Schlegel: *„Oh, verhasst! — Sie einzurichten fällt auf mich die Last"* („Oh, groaznic de urît! — Povara să-l îndrept a căzut pe mine"). Nici lui Fr. Gundolf *„Schmach und Gram"* nu i se pare satisfăcător și înlocuiește cu *„höllischer Kram"* („infernală treabă"), ceea ce nu e de preferat și nici de respins față de cele două forme ale lui A.W. Schlegel. Toate la un loc însă sînt incomparabil mai fidele decît proza lui A. Gide: *„Cette époque est déshonorée. Maudit soit le souci d'être né, moi, pour la faire rentrer dans l'ordre"* („Această epocă e dezonorată. Blestemat să fie necazul de a fi fost născut, eu, ca s-o readuc în ordine"). E,

fără îndoială, de neînțeles cum s-a putut ajunge de la „timpul sărit din țîțîni" la „epoca... dezonorată", care urmează a fi „readusă în ordine". Față de versiunea A. Gide, aceea a lui P. Messiaen se reține pe drept cuvînt: *„Le temps est détraqué; o, malédiction que je sois né pour le remettre en place!"* („Timpul s-a detracat; o, ce blestem ca să mă nasc eu pentru a-l pune din nou la loc!"). Deși foarte liberă și sacrificînd rima, versiunea B. Pasternak e greu menționabilă: *„Порвалась дней связующая нить. / Как мне обрывки их соединить!"*: („S-a rupt firul care leagă zilele, / Cum aș putea să-i reînnod capetele?").

Versiuni românești de reținut la Stern și Dragoș Protopopescu; primul: „O, timpul e scrîntit. Vai, soartă rea, / Că eu am fost născut a-l îndrepta!", și al doilea: „Pămîntul și-a ieșit din fire, cine / Ca să-l îndrept m-a blestemat pe mine?".

Cît privește traducerea din volumul de față, ea este întrucîtva eliptică în primul vers („Sînt timpi sărîți"), și ca să exprime ideea de destin, recurge la vechiul sens de „soartă" al cuvîntului „noroc". Privitor la rimarea versurilor, v. nota de mai sus, sc. 2, rînd. 257—258.

ACTUL II

SCENA 1

Rînd. 6:

„Marry" („A-ha"), interjecţie arhaică de surpriză; s-a luat de asemenea ca jurămînt abreviat „pe sfînta Maria", dar şi contaminat prin vechea interjecţie. E deprinderea verbală îndeosebi a lui Polonius, care îşi începe cu ea numeroase replici şi tot cu ea îşi susţine în parte pitorescul personajului.

Rînd. 11:

„more nearer" (literal: „mai mult mai aproape"), un comparativ pleonastic. Nu lipsesc în Shakespeare nici dublări ale superlativului (v. mai jos, sc. 2, rînd. 122). Aceste prisosuri de expresie, cum sînt şi dubletele şi tripletele de substantive sau verbe (v. nota Act. I, sc. 5, rînd. 68—69), ţin de redundanţa stilului shakespearian, care a făcut ca geniul lui verbal să fie asociat cu acela al lui Rabelais.

Rînd. 34—35:

„unreclaimed blood/of general assault" („sînge neînfrînat" sau „clocotitor"); mai departe, traducerea e nesigură. Mulţi comentatori ca şi traducători cred că *„of general assault"* înseamnă ceva apropiat de „care se revarsă, dă pe din afară"; alţii înţeleg numai „sînge clocotitor, cum îl au de regulă toţi tinerii". Cu acest sens, A.W. Schlegel şi Fr. Gundolf se ţin strîns de original: *„eine Wildheit ungezähmten Bluts, die jeden anficht"* („o sălbăticie a sîngelui nepotolit, care atacă sau loveşte pe fiece tînăr"); mai larg, se înţelege, la A. Gide: *„toutes, intempérances ordinaires"* („toate, intemperanţe obişnuite"), dar preferabil faţă de P. Messiaen, la care avem (cu sensul celălalt): *„qui s'élance un*

peu partout" („care se avîntă, dă năvală oarecum peste tot"); B. Pasternak, fidel: „*простительные всем*" („îngăduite tuturor").

R î n d. 49—52:

Polonius, ca prim semn de senilizare, îşi pierde şirul vorbei; el pierde însă în acelaşi timp şi exprimarea ritmată, trecînd la proză. Unii editori, ca J.D. Wilson, O'Sullivan şi alţii, dau totuşi acestei proze a senilităţii înfăţişare tipografică de versuri. De la Malone, care le-a tipărit în proză (deşi in-quarto 1604 justifică luarea lor ca versuri), dispunerea lor ritmică pare estetic o eroare. Căci Shakespeare (nemaimenţionînd că versurile constituite de editori sînt cîteodată, ca la O'Sullivan, în afara metrului general) întrebuinţează proza în locul versului alb numai cu anumită semnificaţie. Dezordinea momentană de gîndire, dezordine amnezică, e nefiresc să se exprime prin ordinea versificaţiei. Nici Hamlet nu-şi va simula alienaţia mintală în versuri, după cum pe Ophelia nebunia o va duce totdeauna la vorbirea în proză (exceptîndu-i-se cîntecele populare).

În coincidenţa dezorganizării spiritului sub aceste trei forme şi coruperea în proză a metrului tragediei e o concordanţă plină de sugestie. Vom semnala şi comenta fiece trecere de la vers la proză sau de la proză la vers pe măsură ce textul va cere aceasta. Pînă atunci, se poate anticipa ca observaţie generală, făcută de mulţi editori, că proza în *Hamlet* scoboară nivelul tragic, conţinînd o depreciere fie a personajului care vorbeşte sau căruia i se vorbeşte, fie a gîndirii exprimate; şi invers, pentru vorbirea metrificată.

R î n d. 65:

„*assays of bias*" („încercări în piez, piezişe"). Expresia e cît se poate de clară: „*bias*" corespunde fr. „*biais*" (care a trecut şi la noi, în limbajul modistic, sub forma „biè"). Totuşi, H.H. Furness citează interpretarea că „*assays of bias*" ar avea un substrat metaforic provenit din jocul de popice, foarte gustat în epocă: bilele aveau o încărcătură laterală de plumb, care le făcea traiectoria curbă,

încît jucătorii trebuia să calculeze această curbură, aruncîndu-le oblic. A.W. Schlegel zice *„mit versteckiem Angriff"* („cu atac" sau „început indirect"), ceea ce Fr. Gundolf revizuieşte *„aufgewundnen Gängen"* („pe căi răsucite"); A. Gide, de la jocul de popice, ajunge la *„par cabestan"* („prin tracţiune la cabestan"), imagine arbitrară, corectată la P. Messiaen prin *„... détours"* („ocoluri"), ca şi la B. Pasternak: *„Издалека, обходом, стороною"* („pe departe, pe ocolite, lăturalnic").

Traducerile romîneşti („năvăliri piezişe": Stern; „întortocheli": Banuş — Călin; „cotituri": Runcu), afară de aceea a lui Dragoş Protopopescu, care suprimă versul dificil, reţin în general ideea, fără să poată sugera imaginea sportivă. Nici o traducere de altfel nu ajunge la metafora originală.

R î n d. 73:

„And let him play his music" („Şi lasă-l să-şi cînte cîntecul"). A.W. Schlegel, introducînd un dativ etic, precum şi ideea criticii germane că ar fi vorba de practica muzicii, traduce: *„Und dass er die Musik mir fleissig treibt"* („Şi... muzica să mi şi-o ducă mai departe cu zel"). A. Gide, după ce ia arbitrar pe *„Observe his inclination in yourself"* („Observă-i pornirile în tine însuţi", adică „din ascuns"), ca: *„Agis selon ses sentiments à ton égard"* („Poartă-te potrivit cu sentimentele lui faţă de tine"), traduce noua recomandare a lui Polonius mai exact prin *„Et laisse-le pousser sa pointe"* („Şi lasă-l să-şi dea firea pe faţă"). B. Pasternak denaturează, la sugestia probabil a lui A.W. Schlegel: *„И музыки уроки пускай берет"* („Şi lasă-l să ia lecţii de muzică").

Aceeaşi divergenţă la traducătorii romîni: „Vezi să nu neglijeze muzica" înţelege, tot după A.W. Schlegel, Stern; „Ca el habar să n-aibă", găseşte nimerit Dragoş Protopopescu să spună, oarecum lateral; „Lasă-l să-şi cînte cîntecul", cu mult mai fidel la Banuş—Călin şi Runcu. Sensul complet ar fi: „Lasă-l să se poarte după firea lui, chiar dacă e fantezistă, ca şi cum nu l-ar vedea nimeni". De aici, „mendrele" textului nostru, sens autorizat

de critica engleză de la vechii editori pînă la comentariul lui Harley Granville-Barker.

R î n d. 96:

„*all his bulk*" (literal: „toată mărimea, tot volumul lui", subînţelegîndu-se „volum cu rotunjimi de balot"; literar: „tot conţinutul de viaţă, tot sufletul"). Din sensul literal s-a făcut argument cu care se sprijină ipoteza corpolenţei lui Hamlet (cf. Act. V, sc. 2, rînd. 305). A.W. Schlegel şi Fr. Gundolf traduc prin: „*seinen ganzen Bau*" („întreaga lui construcţie" sau „zidire"); A. Gide, prin: „*son être*" şi P. Messiaen: „*son corps*"; B. Pasternak traduce prin: „*из глубины души*" („din adîncul sufletului"). La noi, Stern: „trupul tot"; Dragoş Protopopescu: „suflarea"; Banuş—Călin: „toată făptura"; Runcu: „întregul trup", şi, aproximativ, aceeaşi interpretare în traducerea de faţă.

R î n d. 114:

„*beshrew my jealousy*" („fii blestemată, bănuială").

R î n d. 119 — 120:

„*This must be known, which, being kept close, might move / More grief to hide than hate to utter love.*" („Trebuie să se ştie" de rege „ceea ce, dacă s-ar ţine ascuns, ar pricinui / Mai mare supărare decît ura pricinuită că i-am spune iubirea").

În contra densităţii filologice, a întorsăturii pleonastice de la primul vers la al doilea, în contra complicaţiei de formulare şi a sensului care joacă de la „*to hide*" la „*to utter*" şi de la „*hate*" la „*love*" nimic nu pare obscur: Polonius vrea să comunice regelui iubirea lui Hamlet pentru Ophelia, oricît ar indispune pe rege cu aceasta, fiindcă a nu i-o comunica înseamnă să-l supere mai tare.

Totuşi, observă M.R. Ridley, pe drept cuvînt, „*hate*" şi „*love*" sînt destul de nelalocul lor, primul ca sens şi al doilea ca poziţie gramaticală. Fr. Gundolf, revizuind pe A.W. Schlegel, adaugă traducerii mai multă ordine topică: „*Er muss dies wissen: Liebe, hier versteckt, / Brächt uns mehr Gram als Hass ein, wenn entdeckt*" („El trebuie să ştie aceasta: iubirea, aici ascunsă, / Ne-ar aduce

mai mult necaz decît ură dacă îi e destăinuită"). A. Gide înţelege, însă: „... *ceci qui, tenu secret, causerait plus de mal que notre répugnance à lui révéler cet amour*" („... ceea ce, ţinut în taină, ar pricinui mai mare rău decît repulsia noastră de a-i dezvălui această dragoste"). Fidel şi exact, P. Messiaen: „*Ceci doit être su: si l'on tenait cet amour secret, on pourrait faire naître plus de malheur à le cacher que de ressentiment à le révéler*" („Asta trebuie să se ştie: dacă s-ar ţine în ascuns această iubire, s-ar putea da loc la o mai mare nenorocire decît resentimentul de a o dezvălui"). La B. Pasternak: „*В иных делах стыдливость и молчанье вреднее откровенного признанья*" („În unele treburi, timiditatea şi tăcerea / Sînt mai vătămătoare decît o mărturisire sinceră"). În romîneşte avem la Stern: „Astă dragoste ne poate-aduce / Mai mult rău dacă o vom tăinui / Decît necaz de-o vom descoperi"; la Dragoş Protopopescu: „Tăinuirea unui dor / Aduce adesea mai multă mîhnire / Decît e-n simpla lui mărturisire"; la Banuş—Călin: „Dacă l-am tăinui [acest lucru], ar putea face mai mult rău decît sila pe care o simte oricine cînd îşi dezvăluie dragostea"; iar la Runcu, sacrificînd rima: „Păstrarea-n taină a dragostei acesteia / E mult mai rea decît mărturisirea". Sensul, în măsuri diferite, se respectă, dar într-o expresie de cele mai multe ori diluată. În privinţa rimării versurilor, v. nota Act. I, sc. 2, rînd. 257—258.

SCENA 2

Rînd. 63:

„*The Polack*" („Polonul, regele polon"), v. nota Act. I, sc. 1, rînd. 13.

Rînd. 90:

„*since*" („de îndată ce"), ca în in-folio 1623, sau „*for*" („deoarece"), ca în in-quarto 1604, nu afectează sensul.

R î n d. 122:

„most best", reduplicare de superlativ; v. nota Act. II, sc. 1, rînd. 11.

R î n d. 124:

„this machine" („această maşină"), înţelegînd „organismul" lui. Cuvîntul apare atît în traducerile germane, cît şi în cele franceze. B. Pasternak îl menţine, de asemenea.

Dintre traducerile româneşti îl găsim direct ca „maşină" (Stern) sau „maşinărie" (Runcu), ceea ce este tot atît de nepotrivit, dar mai nepotrivit rămîne „carne pe oase" (Dragoş Protopopescu); încît e de preferat „trupul acesta" (Banuş—Călin). Totuşi, traducerea noastră identifică „maşină", cuvînt neprimit de spiritul limbii romîne literare, cu „inima", pe baza mecanicităţii acestui organ.

R î n d. 137:

„If I played the desk, or table-book" („Dacă m-aş fi jucat de-a pupitrul sau de-a cartea de note zilnice"). Sînt comentatori care înţeleg că Polonius, aflînd de dragostea dintre Hamlet şi Ophelia, ca să nu le favorizeze acest sentiment nelegitim, a refuzat să se facă depozitar al scrisorilor lor de dragoste. A.W. Schlegel — Fr. Gundolf — L.L. Schücking înţeleg mai simplu: *„hätt ich... Brieftasche oder Schreibepult gespielt"* („Dacă m-aş fi jucat de-a mapa cu scrisori sau de-a pupitrul"), ceea ce înţelege de asemenea A. Gide: *„Si j'avais simplement joué de l'écritoire et des tablettes"* („Dacă m-aş fi jucat de-a pupitrul şi de-a jurnalul"). La B. Pasternak, cu libertăţi proprii faţă de text: *„Когда б я терпеливее бумаги / сквозь пальцы стал смотреть"* („Dacă eu, mai răbdător decît hîrtia, aş fi privit printre degete la...").

Aşadar, Polonius spune numai că, observîndu-le dragostea, nu s-a făcut „a scrie sau a citi", cu alte cuvinte, a nu băga de seamă, sens confirmat, de altfel, prin versurile următoare. Totuşi, parafraza lui Dragoş Protopopescu: „Şi atunci puteam eu să le cînt în strună? / Să fac — să zic aşa — pe surdomutul, / Pe n-aude, n-a vede?... Se putea?" este inadmisibilă; Stern, Banuş—Călin şi Runcu

dau versiuni mai riguroase, chiar cînd sînt discutabile.

R î n d. 142:

„out of thy star" („în afara zodiei tale") e una dintre numeroasele imagini astrologice care, fiind ale timpului, abundă în *Hamlet*, ca şi, de altfel, în tot teatrul elizabetan.

La A.W. Schlegel este: *„zu hoch für dich"* („prea sus pentru tine"), ceea ce reţine sensul fără a reţine şi imaginea. La A. Gide şi P. Messiaen, mai exact: *„hors de ta sphère"*; iar la B. Pasternak: *„тебе он не чета"* („nu-ţi este pereche").

Deşi limba romînă are cuvîntul „zodie", care exprimă chiar ideea de „soartă" a textului englez, traducătorii nu-l folosesc, mergînd la expresii fără relief, ca: „nu-i din lumea ta" sau: „nu ţi-e de-o seamă" (Banuş—Călin şi Runcu), cînd nu sînt chiar vulgare, ca: „nu e... de mutra ta" (Stern). Mai propriu, de data aceasta, Dragoş Protopopescu: „steaua ta-i aiurea".

Indicaţia scenică (p. 114, sus), după care Polonius trebuie să-şi arate „capul şi umerii", există de la Theobald. Dar Dowden crede că vorbele bătrînului om de stat privesc „cîrja" de demnitar şi „mîna" care o poartă.

R î n d. 159—160:

„though it were hid indeed/Within the centre" („dear fi ascuns chiar în centrul pămîntului"). Conform astronomiei ptolemeice, globul terestru era „centrul" universului (geocentrism), şi concepţia aceasta în epocă, deşi răsturnată de Copernic, era încă puternică pentru un retrograd ca Polonius. De aceea el înţelege prin *„centre"*, ca majoritatea lumii de atunci, „pămîntul".

A.W. Schlegel traduce prin *„im Mittelpunkt"* („în centru"); A. Gide, de asemenea, fără nici un adaos explicativ: *„au centre"*; dar P. Messiaen: *„au fin fond de la terre"* („în străfundul pămîntului"); B. Pasternak: *„я под землей"* („sub pămînt").

În romîneşte, arbitrar la Runcu („în fundul iadului"), exact la Stern şi Banuş—Călin („în fundul"

sau „în centrul pământului"); eliminat versul respectiv la Dragoş Protopopescu.

Rînd. 173:

Hamlet trece de la vers la proză, cu semnificaţia că Polonius nu e vrednic să i se vorbească în versuri, şi tot cu acelaşi înţeles va vorbi în proză cu Guildenstern şi Rosencrantz (v. nota Act. II, sc. 1, rînd. 49—52).

Rînd. 175:

„you are a fishmonger" (literal: „eşti un negustor de peşte"); Hamlet numeşte pe Polonius *„fishmonger"*, cuvînt care, după Malone, Dowden, J.D. Wilson ş.a., are sensul argotic al lui *„fleshmonger"* („negustor de carne vie"), înţeles oarecum paralel cu cel francez din *„maquereau"*, care a trecut şi în romîna orăşenească pentru „peşte". Am avea deci un joc de cuvinte.

Coleridge, luînd pe *„fishmonger"* ca *„fisherman"*, scotea sensul *„you are sent to fish out this secret"* („ai fost trimis să pescuieşti acest secret"). Nu este imposibil, mai ales dacă se admite presupunerea lui J.D. Wilson, că Hamlet a ascultat uneltirea lui Polonius şi a regelui de a-l întîlni cu Ophelia.

Pentru traducători, problema este aceea a exprimării jocului de cuvinte *„fishmonger — fleshmonger"*. A.W. Schlegel zice *„Fischhändler"*; A. Gide: *„marchand de poisson"*; P. Messiaen, direct şi greşit: *„maquereau"*; B. Pasternak: *„рыбный торговец"* („negustor de peşte"), şi tot astfel traducătorii romîni. Runcu versifică inutil proza conversativă dintre Hamlet şi Polonius. Singura posibilitate de a menţine textul ambiguu şi sarcastic ar fi, poate, să se zică „negustor de pescării", cum se află în traducerea de faţă.

Rînd. 183:

„being a god kissing carrion" („fiind un zeu care sărută stîrvuri"). Unii editori, mai cu seamă moderni, ca J.D. Wilson şi M.R. Ridley, păstrează faţă de ceilalţi: *„... a good kissing carrion"* („... un stîrv bun de sărutat"), cum se află în ediţiile in-quarto 1604 şi in-folio 1623; dar recunosc că textul emendat (Warburton) e preferabil ca sens.

Nici H.H. Furness nu consideră decît cu greu necesar „*god*" pentru „*good*", deși el însuși găsește superior sensul emendării. A.W. Schlegel—Fr. Gundolf, A. Gide—P. Messiaen și B. Pasternak traduc cu toții, mai liber sau mai riguros, ideea din „*god kissing carrion*", ca și traducătorii romîni.

Rînd. 187:

„*but as*" („dar cum"), ca în in-quarto 1604, sau „*but not as*" („dar nu cum"), ca în in-folio 1623; diferența de sens, fără să fie apreciabilă, e totuși de luat în seamă. J.D. Wilson resimte pe „*but as*" ca „mai subtil și mai în felul lui Hamlet".

Rînd. 189:

Textul e destul de clar ca să se vadă că indicația „*aside*" („aparte") nu se referă la întrebarea cu care începe. Totuși, sînt editori care includ și întrebarea inițială în „aparte".

Rînd. 196:

„*Words, words, words*" („Vorbe, vorbe, vorbe"); replica vine, după Claud. W. Sykes (*Alias William Shakespeare?*, 1947), din *Lo spaccio della bestia trionfante* — Izgonirea bestiei triumfătoare, 1584, de Giordano Bruno; e o „citație directă" (Sykes).

Rînd. 200:

„*the satirical rogue*" („derbedeul de scriitor satiric"); s-a presupus că ar fi vorba de J. Lyly (*Euphues*) sau Juvenal (*Satira X*).

Rînd. 213:

Cu sau fără semnul întrebării (in-quarto 1604, fără; in-folio 1623, cu), replica lui Hamlet conține aceeași supoziție că regele și Polonius îi vînează viața.

Rînd. 236:

Fortuna, zeiță a întîmplării și a soartei la romani, reprezentată ca fiind legată la ochi, cu cornul abundenței în mîna dreaptă și stînd cu tălpile pe o roată ca simbol al mutabilității.

Rînd. 257—259:

„*There is nothing either good or bad, but thinking makes it so*" („Nimic nu e nici bun, nici rău, fără ca

gîndirea să nu-l facă aşa"), cu alte cuvinte, valorile morale sînt valori subiective, variabile de la individ la individ.

Devenită proverb, reflecţia lui Hamlet i-a părut lui E.K. Chambers o sumarizare a tuturor filozofiilor, în timp ce J.D. Wilson, identificînd-o la unii autori mai vechi, o socoteşte „loc comun al vremii". Oricum ar fi, Schopenhauer, cu concepţia lui idealistă (subiectivitatea lumii), citează deseori asemenea versuri din *Hamlet*, în *Die Welt als Wille und Vorstellung (Lumea ca voinţă şi reprezentare)*.

R î n d. 265—271:

Replica lui Guildenstern: „*the very substance of the ambitious is merely the shadow of a dream*" („adevărata natură a omului ambiţios este numai umbra unui vis") şi a lui Rosencrantz: „*I hold ambition of so airy and light a quality that it is but a shadow's shadow*" („eu socotesc ambiţia ca o însuşire atît de străvezie şi uşoară, că mi se pare doar umbra unei umbre"), aceste replici, mai potrivite cu deprinderea meditativă a lui Hamlet şi cu spiritul lui cultivat, care putea şti de Pindar („visul unei umbre"), sînt destul de improprii pentru conştiinţa unor curtezani superficiali. Dar nici un editor nu presupune vreo neregulă de text.

R î n d. 283:

„*Beggar that I am*" („Cerşetor ce sînt"), o nouă aluzie a lui Hamlet la răpirea tronului, v. Act. I, sc. 2, rînd. 67, şi sc. 5, rînd. 184.

R î n d. 307—328:

Hamlet continuă să vorbească în proză cu Guildenstern şi Rosencrantz.

Dacă folosirea prozei este depreciativă fie faţă de convorbitori, fie faţă de ceea ce exprimă (v. nota Act. II, sc. 1, rînd. 49—52, şi sc. 2, rînd. 173), putem fi surprinşi că mărturisirea dezamăgirii de viaţă a lui Hamlet nu se face în versuri. Dezgustul de viaţa proprie, ca şi de existenţa lumii se exprimă, e adevărat, într-o proză puternică, plină de virtuţi expresive, dar materia ei excepţională, ca înălţime a gîndirii şi frumuseţe a exprimării, o

destina versului. Pasajul se consideră de aceea ca o abatere de la regula de semnificaţie a prozei. S-ar mai putea adăuga însă că deprecierea convorbitorilor e mai necesară decît punerea în relief, prin vers, a confesiunii, care chiar în proză e un fragment tot atît de glorios cît ar fi fost şi în versuri.

„Nicăieri, spune Dowden, n-a scris Shakespeare o mai nobilă bucată de proză", iar Arthur Symons *(Dramatis Personae,* 1925) o afirmă de asemenea ca „cea mai minunată proză în limba noastră", adăugînd că „dacă există vreo bucată de proză nemuritoare, aceasta e".

R î n d. 314:

„the earth, seems to me a sterile promontory" („pămîntul... îmi pare un promontoriu sterp"). Comentariul lui Verity precizează imaginea ca „istm spălat de revărsările celor două eternităţi, Trecutul şi Viitorul".

R î n d. 315—317:

„this most excellent canopy, the air... this brave o'erhanging firmament, this majestical roof fretted with golden fire..." („acest preaînalt baldachin, aerul..., acest cer strălucitor de deasupra, tavanul măreţ, împodobit cu focuri aurii") s-a identificat a fi o reminiscenţă din Montaigne *(Essais,* Cartea II, cap. 12: *„Ce branle admirable de la voûte céleste, la lumière éternelle de ces flambeaux roulant si fièrement sur sa tête"* [„Această horă admirabilă a bolţii cereşti, lumina eternă a acestor făclii rostogolindu-se atît de măreţ"]).

G. Brandes, J.D. Wilson şi P. Messiaen au precizat textele, care îşi corespund, din *Essais* şi *Hamlet.* De altfel, la British Museum există un exemplar din traducerea engleză a operei lui Montaigne, făcută de Giovanni Florio în 1595, şi exemplarul poartă (pe o foaie volantă, însă) semnătura lui Shakespeare. Dar pasajul a mai fost raportat de G.B. Harrison *(Shakespeare at Work,* 1933) la *A New and Large Discourse of the Travels of Sir Anthony Shirley* (1601) de William Parry, în care se află fraza: *„To see those resplendent and crystal-*

line heavens overcanopying the earth, invested most somptuously in hight of Nature's pride with her richest livery, the particularities whereof, were they described according to the truth of their nature, it might breed a scruple in natural man whether Man were, for transgression, ever unimparadised or no". Reflexiunile lui Hamlet despre om cu care se încheie tirada dezgustului de existenţă sînt puse de alţii în legătură cu unele idei din mai sus citata *Lo spaccio della bestia trionfante* de Giordano Bruno.

R î n d. 338—341:

Anunţîndu-i-se trupa de actori, Hamlet răspunde în subînţelesuri: „*He that plays the king shall be wellcome; his majesty shall have tribute of me*" („Acela care face pe regele va fi binevenit; majestatea-lui va primi tributul meu"), spre deosebire de regele Danemarcei; „*the adventurous knight shall use his foil and target*" („cavalerul rătăcitor îşi va folosi spada şi scutul"), nu le va lăsa, ca Hamlet, să rugineasc㠖 „*the lover shall not sigh gratis*" („îndrăgostitul nu va suspina în zadar"), cum suspină Hamlet după Ophelia, care s-a făcut complicea regelui şi a tatălui ei etc.

R î n d. 341—342:

„*the humorous man*" („personajul fantastic").

H.H. Furness, J.D. Wilson, M.R. Ridley şi alţii atrag atenţia asupra sensului vechi din „*humorous*"; e vorba de caracterul fantasc, capricios şi certăreţ, deosebit de „clovn", cu care s-ar putea confunda după sensul modern. A.W. Schlegel—Fr. Gundolf traduc pe „*humorous man*" prin „*der Launige*" („glumeţul"); A. Gide şi P. Messiaen, prin „*le fantaisiste*" şi „*le fantasque*", iar B. Pasternak, prin „*меланхолик*" („melancolicul").

Greşit traduc în romîneşte Banuş—Călin („comicul") şi Runcu („arţăgosul", deşi nuanţa nu lipseşte din „*humorous*"); ambiguu, după A.W. Schlegel, la Stern („omul vesel"), iar Dragoş Protopopescu îşi simplifică lucrul, eliminînd şapte rînduri din textul original.

R î n d. 343—344:

„*those... whose lungs are tickled o' the sere*" („aceia...

ai căror plămîni sînt ușor de gîdilat" sau „izbucnesc ușor în hohote de rîs"). Comentatorii spun că avem aici o metaforă: „*o' the sere*" însemnează, după M.R. Ridley, care urmează sugestii mai vechi, „ca o armă de foc... știută a se descărca la cea mai mică atingere". A.W. Verity dă și etimologia cuvîntului: „*sere*" sau „*sear*", de la vechiul fr. „*serre*", lat. „*sera*" („piedică"), deci „trăgaci".

Imaginea e în aceeași măsură complicată și forțată: plămîn — pușcă, hohot de rîs — descărcătură de pușcă, ușurință de a rîde — trăgaci sensibil. E îndoielnic dacă însuși cititorul englez poate compune spontan, în voia lecturii, o imagine atît de nefirească. De aceea, alți comentatori, poate nu atît de „elizabetani", văd mai simplu: „*on the sere*" însemnează, după ei, „pe uscat, în sec", cuvîntul „*sere*" („uscat, scorojit") fiind omonim cu „*sere*" („trăgaci"). De altfel, contextul însuși duce la înțelesul mai simplu „... ai căror plămîni sînt gîdilați zadarnic", căci se vorbește de calitățile eminente ale fiecărui actor în parte, și deci, la rîndul lui, clovnul va face să rîdă chiar pe spectatorii care, fiindcă li s-au uscat plămînii, nu rîd ușor. Am avea, cu alte cuvinte, exact sensul contrar față de cel atît de amfiguric din metafora cu pușca și trăgaciul.

A.W. Schlegel urmează sensul metaforei complicate, fără a-i păstra elementele: „*der Narr soll den zu lachen machen, der ein kitzliges Zwerchfell hat*" („nebunul trebuie să facă să rîdă pe acela care are diafragma gîdilicioasă"); P. Messiaen, cîștigat de aceeași interpretare, traduce: „*le buffon fera rire ceux dont les poumons sont aisés à la détente*" („bufonul va face să rîdă pe aceia ai căror plămîni se descarcă ușor" în hohote de rîs); dar A. Gide, mai textual de data aceasta, zice: „*le clown fera rire les asthmatiques*" („clovnul va face să rîdă pe astmatici", deși nu e vorba propriu-zis de „astmatici", ci numai de cei dificili la rîs). La B. Pasternak: „*Над шутом будут надрывать животики все те, у кого они, как взведенные курки, только ждут щекотки*" („de bufon vor rîde, ținîndu-se de burtice, toți cei care, ca niște cocoașe de pușcă, abia așteaptă să fie gîdilați, să fie atinși").

Cele două sensuri se află, de asemenea, la traducătorii romîni, amîndouă. Stern: „plămînii gîdiloşi"; Banuş—Călin, mult mai textual: „va gîdila pe cei cu plămînii veştezi, pînă-i va face să rîdă"; Runcu, într-o perifrază de neadmis a primului sens: „va face... să necheze pe cei al căror rîs ţîşneşte ca dintr-o praştie"; Dragoş Protopopescu nu e în discuţie, netraducînd pasajul.

Rînd. 344—346:

„and the lady shall say her mind freely, or the blank verse shall halt for't" („şi doamna îşi va spune deschis gîndul, sau versul alb va şchiopăta"). Dowden crede că actorii săreau unele cuvinte sau pasaje indecente, şi atunci corectitudinea versurilor suferea.

E mai admisibil decît că „dragostea va distruge mai curînd măsura versului decît să nu-şi spună gîndul întreg", cum interpretează alţii. A.W. Schlegel—Fr. Gundolf—L.L. Schücking, ca şi P. Messiaen şi chiar A. Gide, se ţin lîngă textul original, cu uşoare libertăţi. B. Pasternak: *„не стесняясь стихосложеньем"* („fără s-o stinghereasca versificaţia").

Traduceri romîneşti corecte sînt la Banuş—Călin: „îşi va spune slobod gîndul, căci altfel versul ei ar şchiopăta" şi Runcu: „...ca să nu şchioapete versul", deşi amîndouă se feresc de precizarea că e vorba de versul *alb*.

Rînd. 348—386:

Acest fragment reflectă stări teatrale de epocă. Evenimente, oameni, actori şi scriitori ai momentului 1598—1604 transpar limpede din aluziile textului, configurînd o dispută teatrală care încheie perioada elizabetană. *„The tragedians of the city"* („tragedienii oraşului") sînt actorii, printre care se afla Shakespeare însuşi ca artist dramatic, scriitor şi coproprietar al asociaţiei.

Teatrul lor, numit The Globe, se bucura de protecţia lordului Southampton. Construit din lemn, în forma circurilor de azi, avea ca emblemă pe Hercule cu globul terestru pe umeri, de unde îşi luase şi numele, explicitat prin maxima din Petro-

nius: *Totus mundus agit histrionem* („Lumea întreagă se comportă actoriceşte", cu alte cuvinte, „toţi oamenii sînt actori").

Prosperitatea întreprinderii cunoaşte însă, spre 1600, împrejurări mai puţin prielnice. Strîmtorarea venea dintr-o relativă impopularitate, datorată apariţiei şi afirmării unei noi înjghebări dramatice, la care participau numai actori foarte tineri; şi noua asociaţie izbutise să modifice în parte gustul public. La această predilecţie publică se referă întrebarea lui Hamlet: *„How chances it they travel?"* („Cum se face că umblă din loc în loc?") şi mai cu seamă răspunsul lui Rosencrantz: *„their inhibition comes by the means of the late innovation"* („strîmtorarea lor se datoreşte inovaţiei de curînd", adică gustului public pentru „ultima inovaţie").

Mai înainte însă de a relata conflictul dintre cele două asociaţii, ca să înţelegem cum ajunsese un teatru atît de însemnat ca The Globe să recurgă la spectacolele provinciale *(„to travel"* — „să călătorească"), e necesar să ştim că la modificarea gustului public se va adăuga dizgraţia din 1601, cînd teatrul lui Shakespeare, dimpreună cu lordul protector Southampton, se află oarecum implicat în conspiraţia contelui Essex; şi se mai menţionează, de asemenea, ca o a treia cauză a strîmtorării asociaţiei şi a punerii ei pe drumuri, molima din 1603. S-a mai afirmat, totdeodată, de Steevens, dintre comentatorii vechi, iar dintre moderni, între alţii, de către A.S. Cairncross, în *The Problem of Hamlet — A Solution*, 1936, că prin *„inhibition"* şi *„innovation"* trebuie să se înţeleagă nu numai „moda", ci şi unele măsuri administrativo-politice inspirate de puritani împotriva teatrelor devenite licenţioase.

Dar cap de serie al vitregiilor rămîne concurenţa noilor actori tineri. Aceştia erau coriştii Capelei Regale, care au devenit, din amatori, actori de profesie, numiţi *„the children of the Chapel"* („copiii capelei"), şi stabiliţi la Blackfriars Theatre (Trupa dominicanilor). Pe ei îi arată expresii ca *„aiery of children"* („cuib de copilandri") sau *„little*

eyases" („puiuţi de şoimi"). Popularitatea lor se întemeia pe elemente de spectacol ca muzică vocală, dans, joc de măşti şi costumaţie atrăgătoare, toate în legătură cu aptitudini de oameni tineri, capabili să stabilească „*the fashion*" („moda" timpului), mai cu seamă că împrejurările politice de moment îi favorizau, avînd şi protecţia regală. De aceea e firesc să fi „înlăturat" din competiţie pe adversarii mai vîrstnici de la The Globe, sau, cum spune Rosencrantz, pe „*Hercules and his load too*" („Hercule cu povara lui cu tot").

Dar disputa actoricească avea să se dezvolte prin intervenţia scriitorilor. Teatrul vîrstnicilor avea printre autorii care îi furnizau lucrări dramatice pe Marston şi Dekker, cu care Ben Jonson se afla la acea dată în conflict. Acesta, condus de simţul oportunităţii, compune comedia satirică *Cynthia's Revels (Petrecerile Cynthiei)*, vizînd asociaţia întreagă de scriitori şi actori de la The Globe. „Copiii" o reprezintă, şi succesul e al lor, dar şi al scriitorului. Încurajat şi, după cum se spune, aflînd de planul celor de la The Globe, care pregăteau împotriva lui o satiră numită *Satiro-Mastix, or the Untrussing of the Humorous Poet (Satiro-Mastix sau Demascarea poetului cu toane)*, dă tot „copiilor capelei" noua lui lucrare, *The Poetaster (Poeţelul)*, piesă plină de nereţineri şi violenţe la adresa adversarilor. Răspunsul acestora prin *Satiro-Mastix* de Marston şi Dekker e aproape acoperit de marea favoare arătată de publicul spectator „copiilor" de la Blackfriars Theatre şi pieselor lui B. Jonson. Numai împăcarea scriitorilor în 1604, la destul timp după executarea contelui Essex şi la un an după moartea reginei însăşi, pune capăt conflictului, care constituie un moment din istoria teatrului englez şi la care se referă fragmentul din *Hamlet*.

Cuvîntul „*argument*" („subiect") din rîndul 378 provine din lat. „*argumentum*", cum se spunea rezumatelor care prefaţau piesele de teatru latineşti (v. Act. III, sc. 2, rînd. 265), de unde sensul de „cuprins, subiect".

R î n d. 391:

„'Sblood" („pe sîngele Domnului"), formă de jurămînt prescurtat de la *„Christ's blood"* („sîngele lui Hristos").

R î n d. 406—407:

„I know a hawk from a handsaw" (literal: „cunosc un șoim față de un fierăstrău"). Chiar în această formă absurdă, ceea ce ar conveni hotărîrii lui Hamlet de a simula insanitatea, e o zicere engleză, care afirmă păstrarea lucidității elementare. Cu acest sens, nimic nu s-ar opune înțelesului literal. În realitate, *„handsaw"* („fierăstrău") este o corupție din *„heronshaw, hernshaw"* („cocostîrc"). Englezul zice, așadar, *„handsaw"*, cum s-a corupt cuvîntul în pronunția populară, însă înțelege *„hernshaw"*, cum arăta cuvîntul înainte de corupție. Cu alte cuvinte, n-ar fi vorba de o luciditate elementară, ci de una a nuanțelor.

Ceva similar s-a întîmplat în limba romînă cu zicala „colac peste pupăză". Ideea de pupăză cu un colac pe ea e, bineînțeles, absurdă, dar sensul curent nu e de loc absurd, și el a rămas intact de pe vremea cînd expresia însemna „colac peste colac" (în grecește *„popasos-colac"*, un anumit colac, un fel de prescură).

Privitor la traducerea zicalei engleze, nici o versiune nu pierde sensul util. A.W. Schlegel: *„kann ich einen Kirchturn von einem Leuchtenpfahl unterscheiden"* („pot deosebi un turn de biserică de un parmac cu felinar"; Fr. Gundolf preferînd: *„kann ich einen Spatz von einem Papagei unterscheiden"* („pot deosebi o vrabie de un papagal"); A. Gide: *„je ne confondrai pas faucons et grues"* („nu voi confunda șoimii cu cocorii"); P. Messiaen: *„je sais distinguer une vessie d'une lanterne"* („știu să deosebesc o bășică de o lanternă"); B. Pasternak: *„я еще отличу сокола от цапли"* („eu încă disting șoimul de cocostîrc").

Traducerile romînești sînt toate corespunzătoare, dar întocmai cum sînt ale lui B. Pasternak, P. Messiaen, A. Gide, A.W. Schlegel și Fr. Gundolf, ele nu se preocupă, în material propriu, de cuvîntul *„handsaw"* în nici un fel.

Traducerea noastră propunînd „ulei" (pop.: „stup, buduroi"), ca o corupţie din „uliu", încearcă să dea o paralelă romînească cuvîntului englez. Dar nu ne lăudăm cu fabricarea acestui paralelism: „*handsaw*" nu este numaidecît o corupţie din „*heronshaw*", putînd fi luat în sens propriu de „fierăstrău", cu atît mai mult cu cît „*hawk*", care înseamnă „şoim", a însemnat altădată „mistrie" sau, în orice caz, o unealtă încovoiată (White, Dowden, J.D. Wilson), şi atunci sensul ar fi de luciditate elementară („pot deosebi o mistrie de un fierăstrău").

Rînd. 418:

Roscius, actor roman tragic, cît şi comic (secolul I î.e.n.).

Rînd. 420:

„*Buz, buz*", interjecţie; se consideră, după Blackstone (citat de H.H. Furness), ca întrerupere pe care studenţii de la Oxford o făceau celor ce povesteau ceva prea cunoscut. Explicaţia nu convinge, deşi e adoptată aproape unanim. În acest caz, de ce Polonius răspunde „*Upon my honour*" („Pe cinstea mea")? Replica lui arată că Hamlet nu-l crede, sau, oricum, se face a nu-l crede.

A.W. Schlegel—Fr. Gundolf traduc prin: „*Lirum, larum*" (refren de cîntec popular, aici avînd înţelesul de incredulitate); A. Gide, prin: „*Yzz! Yzz!*" (?); P. Messiaen, prin: „*Tralala!*", ca A.W. Schlegel; şi B. Pasternak, nu înţelegem de ce, prin: „*Неужто! Ах-ах-ах!*" („Cotcodac, cotcodac"). Majoritatea traducerilor romîneşti folosesc pe „Bîz, bîz" — cu cîtă îndreptăţire, nu e uşor de spus; numai Dragoş Protopopescu zice: „ta-tararra, tatararra". E de admis că orice expresie a incredulităţii s-ar apropia mai mult de interjecţia engleză (în romîneşte, de ex., „nu mai spune!", „ce vorbeşti?" sau „ei, lasă-mă!").

Rînd. 427:

„*scene individable, or poem unlimited*". Se crede că Polonius numeşte astfel piesele care respectă, ca în antichitate, unitatea de loc („*individable*") şi

piesele fără unitate de loc sau timp (*„unlimited"*), cum obișnuiau scriitorii elizabetani.

R î n d. 428:
Seneca, autor roman de tragedii în secolul I e.n., și Plautus, autor roman de comedii din secolul al II-lea î.e.n., ambii considerați în vremea lui Shakespeare ca modele neîntrecute și deveniți populari. Aflase de ei chiar Polonius, reprezentant îndeosebi al spiritului comun.

R î n d. 431:
Jephthah, judecător al Israelului, care, jurînd pe fiica lui, urma să o sacrifice.

R î n d. 435—436:
„Acest fragment de cîntec și cele care urmează sînt scoase dintr-o piesă intitulată *Jephthah* [de Dekker și Munday], jucată în 1601" (P. Messiaen). Se indică însă de asemenea ca origine „o veche baladă" — *Jephtha Judge of Israel*", tipărită mai tîrziu în *Reliques of Ancient English Poetry* — de Percy (H. H. Furness, A.W. Verity și O'Sullivan). În text (rînd. 446), baladei i se spune *„pious chanson"* („cîntec pios, religios"), ceea ce sprijină indicația originii din Dr. Percy. Dar *„pious chanson"* este *„pons chanson"* („cîntec de pod, de piață publică") în in-folio 1623.

R î n d. 451—453:
„O, old friend! Why, thy face is valanced since I saw thee last; com'st thou to beard me in Denmark?" („O, vechi prieten! Ei, cum, fața ți s-a înciucurat cu barbă de cînd te-am văzut ultima dată; vrei tu să mă sfidezi" sau „să mă întreci în Danemarca?"). Textul original joacă pe substantivul *„beard"* („barbă") și verbul *„to beard"* („a sfida, a provoca, a-i rîde în nas"), ceea ce nu stă la îndemîna oricărui traducător. Mai important este că Hamlet, după cum rezultă din vorbele lui către primul actor, purta el însuși barbă (cf. rînd. 612, mai jos). În orice caz, fizionomia prințului Danemarcei, imberbă, palidă și măcinată, cum ne-a creat-o tradiția teatrală romantică, nu pare să corespundă, în cîteva locuri, textului.

A.W. Schlegel traduce alături: *„Du wirst doch hoffentlich nicht in den Bart murmeln?"* („Totuşi, sper, nu vei mormăi în barbă?"), ceea ce în revizuirea lui Fr. Gundolf dă: *„Man soll dir wohl um den Bart gehn in Dänemark."* („Trebuie să-ţi meargă din plin în Danemarca, după barbă."), tot atît de nepotrivit. La A. Gide, care ia în seamă jocul de cuvinte, avem: *„Depuis que je ne t'ai vu, ta lèvre s'est gentiment ombragée. Viendrais-tu me porter ombrage en Danemark?"* („De cînd nu te-am văzut, ţi s-a umbrit buza destul de bine. Vii poate să-mi faci umbră în Danemarca?"). Menţinînd ideea de „barbă" din original, P. Messiaen zice, cu pierderea jocului de cuvinte: *„Ton visage a mis un volant depuis que je ne t'ai vu et tu viens me provoquer de ta barbe jusqu'en Danemark?"* („Chipul tău şi-a pus un volan de cînd nu te-am văzut şi vii să mă provoci cu barba ta chiar în Danemarca?"). B. Pasternak interpretează: *„Приехал на глазах у меня смеяться над моими делами в Дании?"* („Ai venit ca sub ochii mei să-ţi baţi joc de treburile mele în Danemarca?").

În romîneşte, Stern, înţelegînd primul la noi că Hamlet avea barbă, traduce pe alocurea cu stîngăcie: „Faţa ta s-a umplut de ciucuri de cînd te-am văzut în urmă; nu cumva vii în Danemarca ca să mă tragi de barbă?"; Dragoş Protopopescu: „... Vii oare-n Danemarca să-mi rîzi în barbă?"; Banuş—Călin: „Oare ai venit în Danemarca să mîrîi în barbă?"; iar Runcu: „Vii în Danemarca, oare, ca să-ţi rîzi de mine-n barba ta?".

După cît se pare, numai ideea că R. Burbage, actorul la care s-a gîndit Shakespeare compunînd tragedia, purta barbă marinărească *(„valanced")* şi că în acelaşi fel se purta Hamlet însuşi în închipuirea lui Shakespeare, lămureşte pe deplin textul.

R î n d. 455:

„By'r Lady" („Pe Maica Domnului"), prescurtare din *„by our Lady"*.

R î n d. 455—457:

„your ladyship is nearer to heaven, than when I saw you last, by the altitude of a chopine" („domnia-

voastră e mai aproape de ceruri cu înălţimea unui coturn decît cînd v-am văzut ultima dată"). Sensul devine clar numai dacă se ştie că în epocă rolurile de femei erau jucate, potrivit unei legi de atunci, de adolescenţi, sau, oricum, de oameni tineri; abia în 1662 vine în Anglia îngăduinţa legală ca femeile să apară pe scenă. Cum tinerii care jucau roluri feminine creşteau între timp, Hamlet nu vrea să spună mai mult: tînărul deţinător al rolului de femeie e mai înalt decît cînd l-a văzut ultima oară. Dar *„the altitude of a chopine"* e în acelaşi timp o aluzie satirică la moda tocurilor înalte, venită din Veneţia.

Rîndul 457—459:

„Pray God your voice, like a piece of uncurrent gold, be not cracked within the ring" („Dea Domnul ca vocea, asemeni unei monede de aur care nu mai umblă, să nu vi se fi spart în inel"). Hamlet vorbeşte în continuare aceluiaşi tînăr cu rol feminin, tînăr care s-ar fi putut ca între timp să-şi mai fi virilizat glasul prin înaintarea în vîrstă. Agravarea masculină a vocii i-ar interzice travestiul obişnuit. De aceea, Hamlet îi urează să nu i se fi schimbat glasul, să nu i se fi dogit, să nu i se fi spart, ca banii vechi care nu mai umblă.

Imaginea folosită e însă mai complicată. Ea implică galbenii elizabetani, care, avînd chipul reginei închis într-un cerc („inel") şi dînd prin lovire un sunet plăcut, se spărgeau cîteodată de la margine pînă în cercul care înconjura chipul reginei; aceştia circulau încă, deşi nu mai sunau prea limpede. Alţii însă se spărgeau de la margine pînă dincolo de „inel"; aceştia sunau gros şi nu mai circulau. Cu ei se face comparaţia vocii, care, dacă s-ar agrava, ar scoate pe tînăr din rolurile de femei, după cum spargerea monedelor de aur pînă înăuntrul „inelului" le scotea din circulaţie.

Traducerile tind să cuprindă cît mai mult din materialitatea imaginii, reţinînd mai totdeauna esenţialul, nu şi amănuntul: A.W. Schlegel—Fr. Gundolf: *„Gebe Gott, dass Euere Stimme nicht wie*

ein abgenutztes Goldstück den hellen Klang verloren haben mag!" („Dea Dumnezeu ca vocea voastră să nu-şi fi pierdut limpedele sunet, ca un galben ieşit din uz"); A. Gide, admirabil, deşi liber: *„Veuille Dieu que la puberté n'ait pas bronzé les cordes d'or de votre voix*" („Dea Dumnezeu ca pubertatea să nu vă fi bronzat coardele de aur ale vocii"); P. Messiaen: *„... que votre voix n'ait pas le son fêlé comme une pièce d'or qui n'a plus cours*" („... ca vocea să nu vă aibă sunetul spart al unei monede de aur care nu mai are curs"); B. Pasternak: *„...что голос ваш не фальшивит, как золото изъятое из обращения*" („... că vocea dv. nu este alterată, ca galbenul retras din circulaţie").

Traducătorii romîni reţin acelaşi sens, cu neînsemnate diferenţe, afară de Runcu, pentru care fraza tradusă devine: „... vocea voastră să nu fi căpătat vreo crăpătură, ca piesele de aur false".

R î n d. 480:

Enea, erou secundar în *Iliada*, principal în *Eneida;* Dido, regină a Cartaginei în *Eneida*.

R î n d. 482:

Priam, regele Troiei în *Iliada*.

R î n d. 485—531 şi 539—552:

Pyrrhus, regele Epirului, erou secundar în *Iliada;* Ciclop, uriaş cu un ochi în frunte, după mitologia greacă; Marte, zeul războiului în mitologia romană.

Fragmentele declamate unul de Hamlet şi celălalt de Primul Actor se referă la fapte din *Eneida*, şi anume la *„Aeneas' talk to Dido*" („povestea lui Enea către Didona"), cum i se spune în rînd. 480, şi privesc căderea Troiei.

Spectatorii elizabetani cunoşteau bine aceste fapte, fiindcă putuseră lua cunoştinţă de ele în 1594, cînd s-a reprezentat *Dido, Queen of Carthage (Didona, regina Cartaginei)* de Marlowe şi Nash. E sigur azi că Shakespeare nu citează fragmentele nici din *Eneida* şi nici din *Dido, Queen of Carthage;* ele îi aparţin ca parafraze, care se sprijineau pe amintirile publicului spectator despre o reprezentaţie relativ recentă.

Întrebarea — fără răspuns sigur — e cu ce intenție artistică folosește Shakespeare cele două parafraze: a vrut el să le dea relief exemplar, sau să le ridiculizeze? A. Gide crede că este în totul „o subtilitate de intenție, pe care nici o traducere n-ar putea-o reda". Majoritatea comentatorilor văd, mai cu seamă în tirada spusă de Primul Actor, o satiră a stilului lui Marlowe și al învățăceilor lui. Este adevărat că ambele tirade se deosebesc dintr-o dată, prin ton declamator și voință terifică, de textul shakespearian; după cum e adevărat că declamația și groaza, adică stilul pneumatic și naiv terifiant, caracterizau concepția dramatică a școlii lui Marlowe; și tot adevărat este că faptele narate sînt aceleași cu faptele din *Dido, Queen of Carthage*. A vedea deci în toate acestea intenția unei satire literare nu este cu neputință. Și așa ar fi dacă fragmentele de declamație n-ar avea nici un rost funcțional în contextul tragediei. Dar Hamlet cînd cere Primului Actor să-i declame un pasaj „plin de patimă" arată pasajul ca făcînd parte dintr-o „piesă excelentă", din care deosebit de mult îi plăcuse *„Aeneas' talk to Dido"*. Opinia lui Hamlet, care poate fi prezumată ca opinie a lui Shakespeare, face destul de greu de înțeles cum putea el expune deriziunii un fragment la care ținea pînă la a și-l fi întipărit în memorie. În adevăr, aproape jumătate din acest fragment e spus de Hamlet. Se satiriza Hamlet pe sine însuși? Aici s-ar ajunge, în ultimă concluzie, cu implicația satirică despre care se vorbește.

Dar mai mult: Primul Actor, continuînd pe Hamlet, pune atîta pasiune în povestea uciderii lui Priam de către Pyrrhus și mai ales în teroarea Hecubei privindu-și regele-soț măcelărit, încît el, substituindu-se eroilor și trăindu-le tragedia, nu numai că poate *„force his soul... to his own conceit"* („să-și silească sufletul... după propria lui închipuire"), dar plînge și ia înfățișare de dementă *(„Tears in his eyes, distraction in's aspect")*. Că un actor avea puterea să plîngă și să-și modifice după închipuiri fizionomia, nu e nimic mai firesc; trebuie să se observe însă cum puterea lui

trece asupra conştiinţei lui Hamlet, răscolindu-i drama proprie, că prinţul, în al doilea important monolog al său (v. rînd. 587—645, aceeaşi scenă), ajunge să se dezguste de neputinţa lui de a acţiona, dezgust cu atît mai radical cu cît, spre deosebire de actorul care trăieşte numai fapte de imaginaţie (*„What's Hecuba to him, or he to her?"* — „Ce îi este Hecuba lui, sau el Hecubei?"), el are îndreptăţiri profunde la lacrimi şi acţiune şi totuşi nu e în stare nici de ceea ce face actorul. Hamlet este atît de zguduit de conduita acestuia, că trece la planul complicat al unei reprezentaţii teatrale, a cărei anecdotă dramatică să-l determine pe rege a-şi trăda fapta criminală.

Semnificaţia acestor dezvoltări constă în aceea că fragmentul declamat de actor e privit de Hamlet cu seriozitate şi preţuire, că fără el Hamlet nu-şi putea reexamina cazul tragic şi nici să imagineze „cursa" în care urma să prindă conştiinţa regelui fratricid.

Acestea sînt argumentele pentru care satira implicată din cele două declamări e o idee mai curînd a comentatorilor decît a lui Shakespeare însuşi. De aceea Coleridge şi A.W. Schlegel, unul spunînd că pasajul Hecubei „e superb", iar altul găsindu-i „adevărată grandoare", şi, după ei, îndeosebi A.C. Bradley, cu părerea lor contrară faţă de majoritatea comentatorilor, intuind semnificaţia şi funcţia estetică a parafrazelor, sînt probabil mai lîngă adevărul ficţiunii. Fragmentul declamat de Primul Actor fiind absurd să reprezinte o satiră chiar incidentală, e un mod de a promova situaţia tragică.

În traducerea noastră, *„blank verse"*-ul originalului, care în literatura engleză este totodată formă de vers liric, epic şi dramatic, a fost convertit în metrul romînesc de 14 silabe. Materia epică a pasajului a impus adoptarea unui metru romînesc epic. Endecasilabul (şi cu atît mai puţin decasilabul) încercat după modele italiene de Ion Heliade Rădulescu în *Fingal* s-a dovedit la noi inapt să susţină naraţiuni mai largi.

R î n d. 562:

„*God's bodkin*" („Pe trupşorul Domnului") de la forma exactă „*God's bodykins*", jurămînt popular, care conţine un diminutiv hipocoristic (de afecţiune).

R î n d. 607:

„*John-a-dreams*" („Ion-visătorul, Ion-gură-cască"); cuvîntul, dat de A.W. Verity ca fiind creat de Shakespeare, deşi arătat de Steevens ca anterior, corespunde romînescului „Gură-Cască" sau „Tîndală".

R î n d. 612:

„*Who... plucks off my beard and blows it in my face...?*" („Cine... îmi smulge barba şi mi-o aruncă în faţă...?"). A doua oară textul ne încredinţează că Hamlet purta barbă (v. nota de mai sus, rînd. 451—453).

R î n d. 615:

„*'Swounds*" („Pe rănile lui Hristos"), prescurtare din „*Christ's wounds*", cf. mai sus: „*'Sblood*" („Pe sîngele lui Hristos"), rînd. 391.

R î n d. 617:

„*or ere*" („mai înainte"), formă dublă de adverb, conexînd termenul curent (*„ere"*) cu cel arhaic (*„or"*).

R î n d. 638—639:

„*The spirit that I have seen/May be a devil*" („Spiritul pe care l-am văzut poate fi vreun diavol"); versurile acestea explicitează temerea pe care „*honest Ghost*" (v. nota Act. I, sc. 5, rînd. 137) o presupunea numai. Ele corespund, după numeroşi comentatori, explicaţiei spectrelor, pe care o propun Thomas Browne în *Religio Medici* (1643) şi James I în *Demonologia* (1596) lui. Piesa de teatru cu care Hamlet vrea să se convingă de crima regelui îl va încredinţa totodată şi despre „onestitatea" Fantomei.

R î n d. 644:

„*relative*" („referitor" la presupunerea lui Hamlet), sens etimologic; „*more relative*" = „mai indicativ, mai plin de semnificaţie".

ACTUL III

SCENA 1

Rînd. 1:

„by no drift of circumstance" („prin libera mişcare, prin jocul împrejurărilor") poate însemna sau „la voia întîmplării", sau „ca din întîmplare".

Fără să fie deosebit de notabilă, diferenţa de sens se accentuează după editori: unii înlocuiesc pe *„drift of circumstance"*, cum se află în in-folio 1623, prin *„drift of conference"* („joc, mişcare, curs al convorbirii", adică „din vorbă în vorbă"), cum este în in-quarto 1603 şi 1604. La acestea, se adaugă comentariul lui A.W. Verity, care precizează pe *„drift of circumstance"* prin *„roundabout means, indirect methods"* („mijloace de încercuire, procedee indirecte"), ca şi O'Sullivan, cu „artificiu de conversaţie". De aici, toate deosebirile dintre traducători; A.W. Schlegel—Fr. Gundolf preferă *„Wendung des Gesprächs"* („întorsătură a convorbirii"); A. Gide, însă: *„sans trop forcer les circonstances"* („fără a forţa împrejurările"); P. Messiaen: *„en dirigeant la conversation"* („conducînd conversaţia"); B. Pasternak înlătură expresia. La noi, Stern zice destul de impropriu: „prin vreun cotit dibaci"; Dragoş Protopopescu, şters şi generic: „cu nici un chip"; Banuş—Călin: „fără a împinge lucrurile prea departe"; Runcu: „pe ocolite".

Rînd. 26:

„give him a further edge" (literal: „daţi-i o tot mai mare ascuţime") a curiozităţii pentru plăcerile teatrale, spune regele lui Rosencrantz şi Guildenstern. E clar că el nu se aştepta la nimic rău din partea lui Hamlet, crezîndu-l atins numai de „melancolia" epocii.

Rînd. 29:

„*we have closely sent for Hamlet hither*" („am trimis... după Hamlet să vină aici"). Determinant al verbului, „*closely*" e comentat cînd ca „în taină, în ascuns", cînd ca „urgent, presant".

La A.W. Schlegel—Fr. Gundolf: „*heimlich*" („tainic"); la A. Gide: „*en secret*" („pe ascuns"), ca și la P. Messiaen: „*secrètement*" („în ascuns"), și la B. Pasternak: „*негласное*" („în secret"). Același sens, în romînește, la Stern și Banuș—Călin („în taină"), Dragoș Protopopescu și Runcu nereținînd cuvîntul sub nici o formă.

Rînd. 45:

„*such an exercise*" („un astfel de exercițiu") se referă la cartea de rugăciuni sau, în orice caz, cu conținut religios pe care o citește Ophelia. Cuvîntul „*exercise*" e folosit aici cu vechea nuanță catolică și, de fapt, însemnează „gimnastică întăritoare a sufletului".

Rînd. 56—88:

Este al treilea (1. Act. I, sc. 2, rînd. 129—159; 2. Act. II, sc. 2, rînd. 587—645, și 4. Act. IV, sc. 4, rînd. 32—66) și cel mai cunoscut dintre cele patru monologuri ale lui Hamlet.

Locul lui, la începutul Actului III, a fost contestat. După Hunter, e mai firesc să vină la începutul Actului II, cînd ar continua să exprime stări sufletești recentisime în legătură cu destăinuirea Fantomei. De altfel, aici se află în in-quarto 1603, și numai împrejurări necunoscute l-au deplasat unde se află acum.

Sînt în el cîteva dificultăți de text. Rîndul 56 se află în memoria generală, cu punctuația admisă, între alții, de H.H. Furness și M.R. Ridley: „*To be or not to be, that is the question*;" („A fi sau a nu fi, aceasta e-ntrebarea;"). Prezentată astfel, „întrebarea" indică pe „a fi sau a nu fi" drept chestiunea esențială. Dar mai există punctuația Craig și alții: „*To be or not to be; that is the question:*" și urmează rîndul 57, care începe cu „*whether*" („dacă"), ceea ce lasă să se vadă că „întrebarea" esențial dramatică e în rîndurile 57—60: „*wheter' tis*

nobler..." etc. („dacă e mai nobil..." etc.). Deosebirea e urmată de consecinţe interpretative. Unii comentatori (S. Johnson, Dowden ş.a.) au crezut că soliloc dă culoare reflexivă ideii lui Hamlet de a ucide pe rege, cu riscul fatal ca el însuşi să-şi piardă viaţa; de aici, examinarea din „a fi sau a nu fi". Alţii, însă (Malone, A.C. Bradley, J.D. Wilson şi cei mai mulţi, deşi ultimul, în punctuaţie proprie, folosind numai virgula), au susţinut că e vorba de o exclusivă meditaţie a sinuciderii. Se poate crede în adevăr că planul tragic al răzbunării lui Hamlet este, contextual, mai puţin evident decît perpendicitatea la sinucidere.

O dezbatere privind punctuaţia versurilor 57—60 (*„wheter 'tis nobler...*" etc.) şi care constă în legitimitatea semnului de întrebare final, cum era în in-quarto 1603, înlocuit de ediţiile următoare prin punct şi virgulă, susţine Charles Downing *(God in Shakespeare,* 1902). Se afirmă că fără acel semn de întrebare, întregul soliloc devine nonsensic. Cît priveşte versul *„to be or not to be*", A.W. Schlegel—Fr. Gundolf, ca şi B. Pasternak, adoptă punctuaţia Craig, iar A. Gide şi P. Messiaen pe cea comună.

În romîneşte, afară de Banuş—Călin, care păstrează una din punctuaţiile ediţiilor engleze, şi anume pe aceea a lui Craig, ceilalţi traducători punctează personal şi eronat.

Versul *„... to take arms against a sea of troubles*" („... a lua, a ridica armele împotriva unei mări de necazuri") împreunează imagini de evidentă incongruitate: „mările agitate" şi cu atît mai puţin figurativ („mări de suferinţe") nu se combat cu „arme". S-a admis ipoteza lui Herford că versul e o aluzie la obiceiul celţilor de a se arunca în mare cu spadele în mîini ca să combată valurile. Shakespeare ar fi citit despre aceasta în traducerea lui Fleming din Elian *(Histories),* apărută în 1576. Dar încă de timpuriu, Oliver Goldsmith observă că imaginea mării combătute cu arme e „absurdă şi ridiculă". Ca să fi vrut Shakespeare să evoce chiar lupta celţilor, cu sabia şi lancea, împotriva talazurilor mării, ar trebui ca *„to take*

arms" să însemneze chiar „a ridica armele" și să se refere cu necesitate la „mare"; numai însă că versul următor, rîndul 60, „*and by opposing, end them*" („și prin împotrivire, opunere sau luptă, să le curme"), duce gîndul exclusiv la „*troubles*", și nu la marea cu valurile ei. Pe de altă parte, „*by opposing*", cuprins de mai nainte în „*to take arms*", slăbește vigoarea expresivă printr-un anticlimax neshakespearian. Rezultă dar din versul 60 că „*to take arms*" nu poate avea sensul concret de „a pune mîna pe arme", ci pe acela mai șters de „a se înarma, a se fortifica". De aceea, A.W. Schlegel—Fr. Gundolf traduc „*to take arms*" nu prin „*zu den Waffen greifen*" („a lua armele"), ci prin „*sich waffnen*" („a se înarma, a se echipa" etc.). A. Gide urmează pe A.W. Schlegel; dar P. Messiaen rămîne la sensul literal. B. Pasternak, depărtîndu-se de imagine, construiește: „*иль надо оказать сопротивленье / Восстать, вооружиться, победить/ Или погибнуть?*" („sau trebuie să opui rezistență,/Să te răscoli, să te înarmezi, să birui, / Sau să pieri?").

Majoritatea traducerilor romînești nu se iau după literalitatea textului, care, după cum am văzut, ar duce cel puțin la o imagine barocă; totuși, Runcu crede că un „ocean de zbucium" poate fi înfruntat „cu arma".

Expresia din rîndul 65, „*there's the rub*" („aici e piedica, dificultatea, aci e-aci"), conține cuvîntul „*rub*", care în bună romînească înseamnă „clenci". Pentru O. Goldsmith, stilul cade într-un „vulgarism" reprobabil. Sensul zicalei e cît se poate de clar. Totuși A.W. Verity trimite pentru „*rub*" la nota lui H.H. Furness (v. nota Act. II, sc. 1, rînd. 65), cu imaginea jocului de popice. E vorba, după el, de „termenul tehnic" al jocului „pentru orice obstacol care împiedică bila să-și urmeze cursul". La A. W. Schlegel — Fr. Gundolf avem „*da liegt's*" („acolo e cauza"); mai fidel stilistic, la A. Gide: „*c'est là le hic*" („acolo e clenciul"). B. Pasternak, arbitrar: „*вот и ответ*" („iată și răspunsul"). La noi, Stern: „iată hopul"; Dragoș Protopopescu, denaturînd: „asta-i grozăvia"; Ba-

nuş—Călin: „aici stă totul"; iar Runcu sare expresia. *„When we have shuffled off this mortal coil"* („cînd ne vom desface din acest...", mai departe traducere incertă), din rîndul 67. Cuvîntul *„coil"* înseamnă, după glosare elizabetane, „zgomot, larmă, tămbălău", iar în accepţia actuală, „ochi, laţ, colac" de frînghie sau cablu. De aici, două sensuri posibile: „cînd vom ieşi, ne vom scutura, din zarva vieţii", sau: „cînd ne vom desface din legăturile pieritoare" ale trupului, cum susţine J.D. Wilson. La A.W. Schlegel: *„Wenn wir den Drang des Ird'schen abgeschüttelt"* („Cînd ne vom desface, ne vom scutura de îmbulzeala, îngrămădeala, constrîngerea celor pămînteşti"), împăcînd oarecum ambele sensuri; devenit la Fr. Gundolf: *„Wenn wir den Knäul des Irdischen abgespult"* („Cînd ne vom fi depănat ghemul vieţii"); la A. Gide, conform interpretării J.D. Wilson: *„échappés des liens charnels"* („scăpaţi de legături trupeşti"); la P. Messiaen: *„quand nous aurons rejeté cette défroque mortelle"* („cînd vom fi lepădat această zdreanţă muritoare"), versiune care prin ideea de „înfăşurare" reia pe *„coil"* în sens tot wilsonian; la B. Pasternak, aproximativ aceeaşi accepţie: *„Когда покров земного чувства снят"* („Cînd învelişul simţirilor pămînteşti este dat la o parte").

Traducerile romîneşti spun „cătuşă pămîntească" (Stern), „strînsoarea cătuşelor de lut" (Dragoş Protopopescu), „legăturile noastre pămînteşti" (Banuş—Călin), şi Runcu, fără sprijin în text, „laţul ucigaş". Ideea legitimă de „zarvă, hărmălaie, tămbălău" e înlăturată de mai toţi traducătorii, în chip eronat.

De reţinut este de asemenea, în rînd. 60—64, o nouă reminiscenţă din Montaigne (prima v. nota Act. II, sc. 2, rînd. 315—317): *„To die; to sleep,/ No more, and by a sleep to say we end / The heart-ache, and the thousand natural shocks / That flesh is heir to; 'tis a consummation / Devoutly to be wished"* („A muri; a dormi, nimic mai mult, şi printr-un somn să zicem că punem capăt suferinţei sufleteşti şi nenumăratelor lovituri firesti pe care le moşteneşte carnea: e o încheiere de dorit din

toată inima"). Aceste versuri conțin, după G. Brandes, amintiri din *Essais*, Cartea III, cap. 12: „*Si la mort est un anéantissement de notre être, c'est encore amendement d'entrer en une longue et paisible nuit. Nous ne sentons rien de plus doux en la vie qu'un repos et sommeil tranquille et profond, sans songes*" („Dacă moartea este o nimicire a ființei noastre, e totuși bine că intrăm într-o noapte lungă și liniștită. Nimic nu simțim mai dulce în viață decît o odihnă și un somn liniștit și profund, fără vise").

Dar, după Douce și Hunter (citați de H.H. Furness), e vorba de o reminiscență din Cardanus (*Comforte*, 1576); și textele arătate de ei („moartea nu e altceva decît somn, și a muri însemnează a dormi", sau: „cu ce seamănă moartea mai bine decît cu somnul?... cele mai dulci și mai sănătoase somnuri sînt acelea în care, ca oamenii morți, nu visăm nimic") sînt de confruntat cu cele din Montaigne și de reținut împreună ca izvoare posibile. Latinescul „*quietus*" („liniștit, exonerat"), în rîndul 75, sugerează metafora creștină a morții, prin care omul își plătește, își achită o datorie; metafora stă în legătură cu coloratura confesională a întregului monolog.

Nici o pagină din literatura omenirii nu este mai prezentă în memoria generală și n-a fost mai comentată, mai slăvită și în același timp mai contestată. Spiritele cele mai alese, în deplin acord cu sentimentul întregii lumi cultivate, sentiment aproape de patru ori centenar, consideră această meditație asupra morții ca floare supremă a melancoliei omului în lume. Goethe, Coleridge, A.W. Schlegel, William Hazlitt, iar după ei nenumărați creatori, critici și simpli oameni, au făcut din ea tiparul și emblema omului modern. A.C. Swinburne (*A Study of Shakespeare*, 1880) o numește „suprem solilocviu" și crede că, după cît știe el, „nici o ureche de muritor n-a mai auzit vreodată pe scenă cuvinte... care să întrunească cea mai nobilă susținere proferată vreodată pentru drepturile rațiunii umane cu cea mai înaltă vindicație rostită cîndva asupra acelor drepturi". Dar există de asemenea

comentatori — nu puțini — care văd altfel. O. Goldsmith *(Works*, 1765), de exemplu, afirmă: „Soliloc ul din *Hamlet*, pe care atît de deseori l-am auzit lăudat în termeni de admirație, este, după părerea noastră, o grămadă de absurdități, fie ca situație, ca sentiment, ca subiect, fie ca poezie... Întregul lui lanț de judecăți... pare inconsistent și incongruu"; iar „proprietatea expresiei" e lovită de „ambiguități", „vulgarism" și „confuzie" metaforică. Un William Hale, în aceeași perioadă de timp, scrie chiar o *Parody on the Soliloquy in „Hamlet"* (1777): *„To hunt or not to hunt! that is the Question"* („A vîna sau a nu vîna! Aceasta e Întrebarea"). Iar dintre moderni, unuia dintre cei mai de seamă reprezentanți ca G. Papini, *Venti quatro cervelli* (1923), monologul îi pare „un loc comun superficial".

Rînd. 103:

„Ha, ha! are you honest?" („Ha, ha! ești cinstită?"), izbucnește Hamlet în proză către Ophelia. Părăsirea versului vine din răsturnarea psihologică a lui Hamlet. Tot ceea ce spune el pînă la rîndul 159, cînd iese din scenă, e o diatribă violentă împotriva femeii, a conjugalității și a lui însuși. Exprimarea ei în versuri, în cuvinte controlate metric, i-ar fi diminuat violența. Știe Hamlet, cum presupune J.D. Wilson, că Ophelia s-a făcut instrumentul uneltirilor lui Polonius și ale regelui? Merită Ophelia atîta brutalitate? Sînt întrebări pe care mai toți comentatorii și le-au pus, răspunzînd nu o dată, mai cu seamă celei de a doua, destul de sever pentru Hamlet. Critica germană, prin G.C. Gervinus, numărîndu-i păcatele, îl dezaprobă energic: „Încă mai vinovat ne apare Hamlet în atitudinea față de iubita lui". E de crezut însă că brutalizarea Opheliei intră, în bună măsură, în compunerea conștientă a dezechilibrului său mintal. Reprobarea afectației și a cosmeticurilor femeiești e arătată (în John C. Powy, *The Pleasures of Literature*, 1938) ca stînd în oarecare legătură cu *Satira III* de Juvenal.

R î n d. 109:

„converse" (arh.: „convorbire"), cum pare a fi în in-quarto 1604, sau *„commerce"* („relație, raport"), cum apare în in-folio 1623? Sensul rămîne însă neinfluențat.

R î n d. 121:

„Get thee to a nunnery" („Du-te la o mănăstire"). Îndemnul de călugărire e provocat de replica anterioară a Opheliei, care s-a declarat *„deceived"* („dezamăgită"). Ideea de călugărire se sprijină de asemenea pe considerentele antigenerative cu care răspunde Hamlet. Cu toate acestea, cîte un comentator, ca Jean Fuzier (ed. Fluchère), urmînd pe J.D. Wilson și alții, dă pentru *„nunnery"* sensul argotic de „bordel", și adaugă: „tirada finală a lui Hamlet lasă mică îndoială asupra faptului că el la acest înțeles se gîndește". Primul editor care a precizat acest sens este J.Q. Adams *(Hamlet*, 1929*)*. Pînă acum, însă, nici un traducător din cîți cunoaștem n-a mers la interpretarea argotică.

R î n d. 145—146:

„wise men know well enough what monsters you make of them" („oamenii înțelepți știu destul de bine ce monștri faceți voi din ei"). Are cuvîntul *„monster"* înțeles de „încornorat"? E drept că altfel fraza n-ar spune prea mult.

R î n d. 159—170:

Brutalitatea lui Hamlet față de Ophelia (v. rînd. 103—158) o convinge de dezechilibrul lui, fără să-i atingă iubirea pentru el. Elanul sentimentului devine vers, și avem în plîngerea Opheliei, după plecarea lui, unul dintre cele mai pure și mai tragice imnuri de iubire; poate sta în celebritate alături de monologul *„to be or not to be"* (v. rînd. 56—88) și de proza de aur a dezgustului de viață comunicat lui Guildenstern și Rosencrantz (v. Act. II, sc. 2, rînd. 307—338). Sublimul bocet, pe lîngă aceasta, conține portretul lui Hamlet, adunat din întreaga tragedie și lucrat aici în miniatura memorabilă a tinereții, a înțelepciunii, a curteniei, a vitejiei, a învățăturii, a perspectivei suverane, a omului de lume, a gustului, a inimii și, în sfîrșit,

a nebuniei. E imaginea cu care va rămîne însuşi Goethe despre Hamlet: stejar răsădit într-un vas de preţ, care plesneşte şi se sfărîmă sub puterea de întindere a rădăcinilor, sau, în cuvintele mai tîrzii ale lui E.K. Chambers, „ruina unui spirit măreţ".

SCENA 2

Rînd. 1—56:

„the groundlings" („spectatorii de la parter"). Cuvîntul pune în vedere o nuanţă depreciativă: „spectatorii comuni", fără locuri rezervate şi, deci, după concepţia timpului, fără pricepere deosebită. *„Groundling"* e o formaţie de la *„ground"* („pămînt"); ca şi fr. *„parterre"*, arată că primele teatre nu erau podite, spectatorii cei mulţi asistînd la desfăşurarea pieselor de teatru în picioare şi de pe pămînt.

„Termagant" (sens modern: femeie-scorpie, pisăloagă, violentă, rea). Ca nume, după Dr. Percy (autorul culegerii *Reliques of Ancient English Poetry*), Terevagant sau Tervagant, alături de Mahomet, apare în vechile romanţe, de unde trece în formele de teatru medieval, „miracole" şi „moralităţi"; e o zeitate islamică, devenită populară prin violenţă. *„Herod"* („Irod"), rege al evreilor, secolul I î.e.n., vestit prin ferocitate şi intrat, ca şi Termagant, în misterele evului mediu. Traducătorii în general se feresc a numi direct atît pe Termagant, cît şi pe Irod, pentru motivul probabil al ieşirii lor din conştiinţa modernilor. A.W. Schlegel—Fr. Gundolf înlocuiesc pe Termagant cu Bramarbas în forma *„Bramarbasieren"* („lăudăroşie, fală, îngîmfare"), iar pe Irod, cu *„Tyrann"*. Dacă însă „tirania" poate aminti de Irod, Bramarbas, ca personaj uitat din teatrul uitat al unui autor german uitat, cunoscut numai specialiştilor prin referinţa lui Gottsched, poate fi modernilor tot atît de necunoscut ca Termagant. Înlocuirea, prin urmare, a devenit inutilă; este însă şi improprie, fiindcă Bramarbas ca poreclă de soldat lăudăros

era mai curînd un „*miles gloriosus*" decît un personaj violent.

La A. Gide, Irod nu mai apare nicicum, iar Termagant e suplinit prin Artaban. De fapt, Artaban suplinește atît pe unul, cît și pe celălalt, amîndouă numele fiind luate ca simboluri ale laudei de sine, și avem astfel „*de pareils sur-Artabans*" („asemenea supra-Artabani"). Dar Artaban cine este? Deși trecut în proverbul „*fier comme un Artaban*" („mîndru ca un Artaban"), e cazul să se spună, ca și despre Bramarbas, că, de fapt, reprezintă pe eroul uitat din romanul uitat al unui autor francez uitat, iar pe de altă parte, întocmai ca la A.W. Schlegel—Fr. Gundolf, violența lui Termagant și a lui Irod nu stă în nici o relație cu „îngîmfarea" lui Artaban. Încît e mai potrivit să se respecte originalul, cum face P. Messiaen. B. Pasternak, înlăturînd pe Termagant, păstrează numai referința la Irod: „*перeиродить Ирода*" („a supra-irodiza pe Irod"), precizînd situația prin: „*Это уже какое-то сверхсатанинство*" („Aceasta este un fel de suprasatanizare").

În romînește, Stern și Runcu respectă întocmai originalul, Dragoș Protopopescu trunchiază pasajul, încît nu-și mai pune problema Termagant—Irod, iar Banuș—Călin rezumă necorespunzător în: „mai cezar decît cezarul".

La o observație critică a lui Hamlet asupra interpretării unor actori, se răspunde: „*we have reformed that indifferently*" („noi am reformat, am îndreptat așa ceva cu totul"). „Cu totul", „în general" sau „fără deosebire" zicem noi pentru „*indifferently*". Cu același sens apare cuvîntul, dar adjectiv, în replica lui Rosencrantz din Act. II, sc. 2, rînd. 234; întrebat de Hamlet cum o mai duce, el răspunde: „*As the indifferent children of the earth*" („Ca toți copiii pămîntului"). Totuși, i se atribuie înțelesul, ca adverb, „destul de...", „pasabil", „mai mult sau mai puțin", în comentarii, ca și în traduceri.

Fragmentul întreg e o lecție de artă dramatică, celebrată îndeosebi ca fiind concepția de interpretare a lui Shakespeare. Cu dubla lui experiență de autor și actor (juca în *Hamlet* rolul Fantomei, iar în *As You Like It* pe Adam), el recomandă mo-

derație, spirit de măsură și naturalețe; teatrul este oglinda naturii și a istoriei, avînd ca scop ultim moralizarea lumii; așa fiind, actorul urmează să respecte textul autorului. Se înțelege însă că ideile lui Shakespeare, exprimate aici prin Hamlet, nu au în ținuta lor aerul teoretic; ele sînt formulări rămase în memoria omenirii de aproape patru sute de ani, dar sînt mai cu seamă arme împotriva autorilor și actorilor epocii, care depravau sau încurajau în eroare gustul public. Hamlet cenzurează astfel melodramatismul, artificialitatea, declamația asurzitoare a tradiției teatrale elizabetane, fie în privința operelor reprezentate (cumplite imitații după Seneca), fie în privința interpretării dramatice (formula violentă a Trupei Amiralității — The Admiral's Men). Actorii vizați sînt tragedianul Edward Alleyn și comedianul William Kempe (sau mai curînd Tarleton, susținut J.D. Wilson și A.S. Carincross).

Rînd. 102—104:

„How fares our cousin Hamlet?" („Cum o mai duce vărul nostru Hamlet?") întreabă regele. Verbul *„to fare"* are atît înțelesul curent de „a face, a o duce", cît și pe acela mai vechi de „a trăi, a se hrăni, a mînca". Hamlet reține din cuvînt sensul vechi, care îi trebuie ca să poată răspunde sarcastic: *„Excellent, i' faith, of the chameleon's dish: I eat the air, promise-crammed"* (Trăiesc, „în adevăr, excelent, cu tain de cameleon: mănînc aer, fiind îmbuibat de promisiuni"). Răspunsul implică ideea timpului, după care cameleonii s-ar hrăni cu aer, nu cu musculițele prinse din zbor; dar mai implică, după J.D. Wilson, jocul de cuvinte *„air"* („aer") — *„heir"* („moștenitor"), omonime în pronunție. Adaosul imediat *„promise-crammed"* pare să susțină calamburul propus. În orice caz, Hamlet se gîndește încontinuu la coroana care i s-a răpit (v. Act. I, sc. 2, rînd. 67, și sc. 5, rînd. 184; Act. II, sc. 2, rînd. 276).

Rînd. 113—114:

„I was killed i' the Capitol, Brutus killed me" („Eram ucis pe Capitoliu, Brutus mă ucidea"),

își amintește Polonius de rolul lui Julius Caesar, pe care îl jucase ca student; iar Hamlet trece la dublul calambur: „Brutus era o brută dacă omora pe Capitoliu un atît de capital viței". De dragul jocului de cuvinte, care în general trebuie să fi fost foarte pe placul epocii, Shakespeare mută uciderea lui Caesar de la Curia Pompeiană, unde s-a petrecut, la Capitoliu. Dar este mai curînd adevărat că Shakespeare greșea cu bună-credință, deoarece chiar în *Julius Caesar* locul asasinării este tot Capitoliul, menționat ca atare de asemenea în *Antony and Cleopatra*.

Rînd. 140:

„sables" („samur"), în calambur cu termenul heraldic *„sable"* („închis, negru").

Rînd. 146—147:

„hobby-horse" („cal de lemn"), datină engleză a sărbătoririi primăverii, pomenită în cîntecele și baladele timpului. E vorba de ieșirea la cîmp sau la pădure cu cai de lemn, în care se intra pînă la brîu prin valtrapurile care îi acopereau; era un simulacru de echitație cu întreceri de alergări și sărituri, care poate să fi degenerat în petrecere licențioasă. Jocul a fost combătut și desființat de bigoții puritanismului. De aici, comparația între soarta morților de a fi uitați și soarta „calului de lemn".

Rînd. 151:

„this is miching mallecho" („e un șahăr-mahăr", o „prefăcătorie ticăloasă"), califică Hamlet mimodrama de introducere.

În privința expresiei, O'Sullivan precizează: „Cuvîntul *miching* e întrebuințat zilnic în vestul Angliei (pentru a face pe leneșul sau a ascunde un gînd rău). *Mallecho*, transcriere inexactă pentru *malhecho*, ticăloșie, în spaniolă; astfel că *miching mallecho* e o nenorocire care trebuie suspectată." A.W. Schlegel—Fr. Gundolf traduc prin *„spitzbübische Munkelei"* („o cleveteală ticăloasă"); A. Gide: *„c'est du mi-mac"* (*„mac"*, prescurtare argotică de la *„maquereau"* — „pește"; „mi-mac" — „ceva suspect"?); P. Messiaen: *„c'est méchant méchef"* („e o

nenorocire ticăloasă"), traducerile franceze amîndouă păstrînd, spre deosebire de A.W. Schlegel, aliteraţia originalului; B. Pasternak traduce prin zicerea rusă populară: „*Змея подколодная*" („Şarpe sub buturugă").

În romîneşte, „urzire mişeleasc㔠la Stern, eliminare de pasaj la Dragoş Protopopescu, „urzeli ascunse" la Banuş—Călin şi chiar „*miching mallecho*" ca în original, urmat de: „Înseamnă mişelie", la Runcu. Poate că numai „un ticălos şahăr-mahăr", păstrînd şi aliteraţia originală, ar fi corespunzător în romîneşte. S-a indicat că aceste vorbe sînt spuse de Hamlet cu iritare, ca observaţie la adresa Primului Actor, care ar fi introdus fără ştirea lui rezumatul mimat al piesei.

R î n d. 151:

„argument", v. nota Act. II, sc. 2, rînd. 378.

R î n d. 184:

„*posy*" („inscripţie"), sau „*poesy*" („deviză versificată")? Diferenţa de editare nu modifică înţelesul.

R î n d. 187—261:

Piesa, jucată în faţa regelui şi a Curţii, e scrisă, spre deosebire de tragedia însăşi, în versuri rimate. Aceasta era tradiţia tragediilor elizabetane.

Versurile rimate din *Hamlet* au fost preţuite cu mai puţin entuziasm decît cele albe. S-a mers cu rigoarea critică faţă de versurile rimate pînă la afirmaţii discutabile. Astfel, un Anonimus, încă din 1736, şi după el alţii, zicea: „Scena reprezentată de actori e scrisă în versuri nefericite. Fără a risca denumirea de critic înrăit [«*ill-natured*»], pot îndrăzni să spun aceasta: că aproape oriunde Shakespeare a încercat rima, fie în cuprinsul pieselor lui, fie la sfîrşitul actelor şi scenelor, el rămîne departe de frumuseţea şi forţa versului său alb. S-ar crede că sînt scrise de doi autori diferiţi." Rima şi stilul voit solemn din această piesă de manevră ţin însă nu de posibilităţile de poet ale lui Shakespeare, ci de intenţia lui de a parodia imitaţiile după Seneca ale primilor autori elizabetani. Dar discuţia cea mai largă s-a făcut de editori în jurul versurilor scrise de Hamlet şi introduse în

piesă. Care sînt acele versuri? Cum pot fi identificate? E vorba de grupa 219—248, formată din versuri gnomice și cu conținut caracteristic hamletian? Nu e mai curînd cazul să se creadă că ceea ce spune Lucianus, rînd. 290—295, îndemnat cu vehemență de Hamlet însuși, este fragmentul căutat? Sau, poate, nici nu s-a ajuns la versurile lui Hamlet, fiindcă regele s-a indignat și a părăsit sala prea devreme? Ultimele două ipoteze, aparținînd cea dintîi lui H.H. Furness, iar cea de-a doua lui M.R. Ridley, par mai consistente. În rînd. 187—188: Phoebus, zeu al soarelui, la romani; Neptun, zeu al mărilor și oceanelor, la romani; Tellus, globul terestru. În rînd. 191: Hymen, zeul căsătoriilor, la vechii greci.

După versul Actriței-regină: *„None wed the second but who killed the first"* („Nici o soție nu se remărită, decît cea care și-a ucis primul bărbat", rînd. 213), Hamlet zice aparte, dar ca să fie auzit: *„That's wormwood"* („Ăsta e pelin", adică băutură amară, tare, neplăcută). A. W. Schlegel traduce deci: *„Das ist Wermut"*; francezii, fiindcă uleiul de pelin se folosește la prepararea absintului, zic: *„Quelle absinthe"* ca A. Gide, sau: *„Voilà de l'absinthe"* ca P. Messiaen; B. Pasternak, direct: *„Полынь, полынь"* („Pelin, pelin"). Traducătorii romîni au: „Pelin amar" (Stern); „Migdale amare" (Dragoș Protopopescu); „Putreziciune" (Banuș—Călin) și: „Pelin, amar pelin" (Runcu), față de: „Filtru, amar filtru" al traducerii noastre. În rîndul 252, *„anchor's cheer"* („trai de pustnic"), cu prescurtarea *„anchor"* din *„anchorite, anchoret"* („anahoret").

Rînd. 265:

„Argument" („subiect"), v. nota Act. II, sc. 2, rînd. 346—348.

Rînd. 270:

„Tropically" („metaforic, figurativ"), de la *„trope"* („trop, metaforă, figură literară"), dar în concurență de calambur cu *„trapically"* („în chip de capcană, de cursă"), de la *„trap"* („capcană"). Jocul de cuvinte e ajutat chiar de această formă existentă în in-quarto 1603.

Referitor la „argumentul" *Cursei de şoareci (Mouse-Trap)*, se ştie de la Dowden că Shakespeare foloseşte o piesă italiană, după cum spune Hamlet însuşi (*„written in very choise Italian"* — „scrisă într-o limbă italiană foarte aleasă", rînd. 298). Faptul istoric la care se referă este, după Dowden, uciderea în 1538 a ducelui de Urbino, căsătorit cu o Gonzaga, de către Luigi Gonzago, prin turnarea unei otrăvi în ureche. Izvorul direct a fost indicat în darea de seamă a lui Antonio Porsevino asupra uciderii lui Alfonso Gonzaga, marchiz de Castelgolfredo (v. C.W. Sykes, *Alias William Shakespeare?*, 1947); nefiind tradusă în englezeşte, se afirmă că Shakespeare a citit-o în original.

Rînd. 280—281:

„I could interpret between you and your love, if I could see the puppets dalling" („Aş putea să interpretez, să mijlocesc, între dumneata şi iubitul dumitale, dacă aş putea să văd, să sufăr, să suport jocul păpuşilor"). Sensul e destul de obscur, ca toate răspunsurile date de Hamlet Opheliei. *„Your love"* este probabil chiar Hamlet, care ar putea să dea curs normal dragostei cu Ophelia dacă însă nu i-ar fi silă de marionetele iubirii. Aceasta pare a spune el, făcînd aluzie, afirmă Steevens, la „interpretul" care explica publicului spectator actele şi gesturile păpuşilor. J.D. Wilson presupune de asemenea un sens indecent.

Rînd. 286:

„You must take" („trebuie să vă luaţi"), sau *„you mis-take"* („vă înşelaţi asupra..."}? Editorii nu dau acelaşi răspuns, şi nici traducătorii. De altfel, întregul schimb de replici între Hamlet şi Ophelia este plin de subînţelesuri — unii zic — obscene, care nici nu pot fi interpretate, necum traduse. De aceea unii editori, care ca Verity se adresează tineretului, le elimină.

Rînd. 293:

Hecate, divinitate infernală a magiei, avînd trei capete şi trei trupuri, în mitologia greacă. De la cele trei guri ale ei vine *„thrice infected"* („de trei ori spurcată").

Rînd. 302:

„frighted with false fire?" („speriat de un foc ireal?") întreabă Hamlet cînd vede pe rege plecînd indignat de la reprezentație.

După majoritatea comentatorilor, *„false fire"* însemnează „simplă piesă de teatru", deci „ficțiune, simplă închipuire". A.W. Schlegel traduce: *„durch falschen Feuerlärm geschreckt?"* („îngrozit de o falsă alarmă de foc?"), necorespunzător; A. Gide: *„alerté par un faux-semblant?"* („speriat de o falsă asemănare?"), cum, în adevăr, spune subtextul, dar se nimicește astfel jocul sugestiei din *„false fire"*. După alți comentatori, expresia mai poate însemna „flăcăruie de comoară" și, de asemenea, „glonț orb", amîndouă aceste sensuri avînd în comun cu cel arătat de majoritatea comentatorilor ideea de nonrealitate. P. Messiaen, în traducerea sa, se oprește la înțelesul de *„décharge à blanc"* („descărcare — de pușcă — albă, glonț orb"), iar B. Pasternak sare peste replică. La noi, Stern e literal cu „un foc fals"; Dragoș Protopopescu — fidel interpretării de „gloanțe oarbe", ca și Banuș—Călin; iar Runcu — fără relief în „simplu joc". Ca editor și comentator, M.R. Ridley e nemulțumit cu înțelesul literal din *„false fire"*; agravîndu-l, îl ia ca „nimic", fiindcă totul pînă la plecarea regelui n-a fost decît piesa italiană, fără versurile introduse de Hamlet, și care, numai ele, ar fi fost „ceva" (v. nota de la rînd. 187—261).

Rînd. 307—310:

Citat sau adaptare dintr-o baladă neidentificată a epocii, ca și rînd. 318—321.

Rînd. 311—315:

„forest of feathers" („pădure de pene"), *„Provincial roses"* („trandafiri de Provența"—din Franța). J. Fuzier explică astfel întreaga — complicată și complexă — frază a lui Hamlet: „Rozetele fabricate în Provența erau un ornament foarte căutat în epocă pentru decorarea pantofilor. Cît despre pene, ele făceau parte din îmbrăcămintea tradițională a tragedienilor, și din *Prologul* scris de Webster pentru *Nemulțumitul* de Marston reiese că

Trupa dominicanilor... „avea mare slăbiciune la acest fel de ornament". Am avea deci în fraza lui Hamlet o nouă săgeată trasă în costumaţia exagerată a „copiilor capelei" (v. nota Act. II, sc. 2, rînd. 348—386).

Rînd. 316 :

„Half a share" („Jumătate de parte", nu chiar copărtaş), zice Horatio. E o indicaţie de cum se plăteau actorii elizabetani: prin cointeresare la procente.

Rînd. 318:

Damon şi Pythias, filozofi siracuzani din secolul al IV-lea î.e.n., vestiţi pentru prietenia lor. Hamlet se consideră Pythias, poate nu fără aluzie la condamnarea acestuia la moarte de către tiranul Siracuzei.

Rînd. 321:

„a very, very — peacock" („un adevărat, adevărat păun"). Cuvîntul *„peacock"*, aflat în ediţiile de bază (1604 şi 1623) sub forma *„paiock"* şi *„paiocke"*, a pus în mare mişcare fantezia editorilor. S-a mers pînă la a se crede că ar fi vorba de o anumită monedă italiană *(„il baiocco")*, sau chiar, ca indicaţie pentru actor, de un... sughiţ.

Interpretarea rezonabilă aparţine, după Dyce, lui J.D. Wilson: *„pacock"* este *„peacock"*. Totuşi, M.R. Ridley, deşi acceptă ca text propunerea lui J.D. Wilson (de fapt a lui Dyce), reţine că „Spenser foloseşte *patchocke* pentru clovn", ceea ce ar susţine puternic ideea batjocoritoare a strofei citate şi s-ar lega, pe lîngă aceasta, de imaginea *„a king of shreds and patches"* („un rege în zdrenţe şi petice", v. mai jos, sc. 4, rînd. 102), pe care o avea Hamlet despre Claudius. Dar *„pacock"* pentru *„peacock"* e, oricum, ca modificare în *„paiocke"* şi ca imagine a îngîmfării, mai admisibil.

Traducătorii îşi iau însă felurite libertăţi. A.W. Schlegel traduce prin *„rechter Affe"* („curată maimuţă"); A. Gide, prin deschisul *„imbécile"* („neputincios, căzătură"); P. Messiaen, prin *„gros... paillard"* („mare... paiaţă", după sugestia lui M. R. Ridley?); B. Pasternak, folosind un

joc de cuvinte rusești („*осел-осемр*" — „măgarnisetru"), se oprește după primele două silabe ale cuvîntului dintîi, pe care îl completează cu ultimele două consoane ale cuvîntului al doilea. Traducerile romînești păstrează toate cuvîntul „păun", dar Runcu transformă inexplicabil strofa citată de Hamlet în text propriu-zis, iar Dragoș Protopopescu o elimină cu totul.

Rînd. 331:

„*perdy*" (exclamație asemănătoare cu romînescul „zău"), formă contrasă din fr. „*par Dieu*" („jur pe Dumnezeu").

Rînd. 341—342:

„*to put him to his purgation*" („a-l obliga, a-l pune la purgația lui"). Hamlet, după Dowden, spune „*purgation*", adică „doctoria, curățenia" care se da tuturor bolnavilor, dar gîndește „sancțiunea penală", pe care ar merita-o fratricidul.

Toți traducătorii trec prin mari dificultăți cu deprinderea lui Hamlet de a-și bifurca replicile.

Rînd. 370—371:

„*We shall obey, were she ten times our mother*" („Ne vom supune, dacă ne-ar fi de zece ori mamă"). Tradus astfel, răspunsul lui Hamlet că se va duce să vadă pe regină este în partea a doua nonsensic. Ce înseamnă „dacă ne-ar fi de zece ori mamă"? Editorii trec cu toții peste întrebare, deși legitimă, iar traducătorii, pe care îi cunoaștem, nu găsesc alt înțeles. Logic ar fi „ne vom supune ca și cum ne-ar fi de zece ori mamă".

Rînd. 374:

„*by these pickers and stealers*" („pe aceste mîini hoațe"). Duplicația din „*pickers and stealers*" ține de cunoscuta redundanță a stilului shakespearian, conținînd însă, prin „*pickers*", ideea de ascuțime a degetelor. Dar jurămîntul, plin de sarcasm la adresa naturii omenești, vine din cunoscuta rugăciune a catehismului: „*keep my hands from picking and stealing*" („ferește-mi mîinile de la hoții").

A.W. Schlegel, traducînd și ideea din „*pickers*", nu numai din „*stealers*", zice admirabil: „*bei die-*

sen beiden Diebeszangen hier" („pe aceste două perechi de cleşti hoţeşti"), pierzînd însă legătura cu catehismul. Traducerile romîneşti variază între „aceste două unelte de hoţ" (Stern), „aceşti zece hoţi" (Banuş—Călin), „aceste scule hoaţe şi apucătoare" (Runcu), afară de una care denaturează: „pe degetele astea, că nici n-au ciupit, nici buzunărit" (Dragoş Protopopescu).

Rînd. 383:

„*while the grass grows*" („în timp ce iarba creşte") e, după Malone, prima parte a unui cunoscut proverb, care continuă cu „*The silly horse be starved*" („Calul prost moare de foame").

A. Gide şi P. Messiaen iau pe „*while*" în sens dialectal „pînă ce"; sensul curent e însă „în timp ce, cît timp". Se poate înţelege sau „pînă să crească iarba", cum traduc ei şi B. Pasternak, sau „în timp ce iarba creşte", cum traduce A.W. Schlegel. Acesta este, credem, mai aproape de spiritul replicii, fiindcă Hamlet, neîntreprinzînd nimic ca să-şi ocupe tronul, se ia drept „calul prost" care piere de foame, deşi iarbă există. În romîneşte, majoritatea traducătorilor se menţin la literalitatea proverbului, fără să încerce vreo echivalenţă romînească tot proverbială, cum face Dragoş Protopopescu („paşte, murgule!").

Rînd. 386—388:

„*why do you go about to recover the wind of me, as if you would drive me into a toil?*" („de ce umbli pe de lături să mi te aşezi în vînt, ca şi cum ai vrea să mă împingi în plasă?") spune Hamlet lui Guildenstern.

Întrebarea e aparent obscură. Ea implică, după Singer, stratagema vînătorilor de iepuri de a se aşeza în bătaia vîntului, astfel ca vînatul, simţindu-le mirosul, să meargă în direcţie contrară, unde i s-a întins de mai înainte plasa-capcană. Aşadar, Hamlet nu e chiar iepurele care cade în cursă: nu va merge acolo unde vrea să-l ducă Guildenstern. Aceasta dă vorbelor „*to withdraw with you*" („să mă retrag cu dumneata", adică să stăm de vorbă noi doi, în taină), care sînt înaintea întrebării lui

Hamlet, un sens în plus: înseamnă că Guildenstern i-a cerut prin vreun semn oarecare să se retragă împreună, ca să-i comunice ceva. De aceea Malone a dat indicaţia scenică „luînd pe Guildenstern deoparte".

R î n d. 412:

„*'Sblood*", v. nota Act. II, sc. 2, rînd. 391.

R î n d. 415:

„*you can fret me*" („mă poţi supăra", dar şi „mă poţi întinde şi slăbi ca pe o coardă", sau „mă poţi împodobi"), verbul „*fret*" fiind folosit aici ca triplă omonimie.

A.W. Schlegel traduce primul sens: „*ihr könnt mich zwar verstimmen*"; A. Gide, pe al doilea: „*vous pouvez le retourner dans tous les sens*" („poţi să-l întorci" din cheie „în toate felurile"); P. Messiaen, cu oarecare indecizie: „*vous aurez beau me gratter*" („zadarnic mă vei zgîndări"); iar B. Pasternak: „*вы можете расстроить меня*" („mă poţi dezacorda").

Traducătorii romîni: „deşi mă puteţi discorda" ar fi corect la Stern, dar urmat de „nu puteţi însă cînta cu mine" devine incoerent; la Dragoş Protopopescu: „oricît m-aţi răsuci", admis de asemenea la Banuş—Călin şi la Runcu.

R î n d. 428:

„*They fool me to the top of my bent*" („Toţi mă batjocoresc pînă la limita răbdării mele"). Înţelesul se limpezeşte prin imaginea din „*bent*": cuvîntul este propriu pentru „încovoierea" arcului înainte de a se da drumul săgeţii, astfel că „*the top of my bent*" înseamnă „limita superioară a puterii mele de încordare". E sensul luat de toţi traducătorii, deşi fără să poată sugera imaginea textului. Ar fi prima dată însă cînd Hamlet, în privinţa simulării nebuniei, s-ar vedea pe punctul de a-şi pierde controlul de sine. Şi în afară de aceasta, limba lui e, după cum ştim, normal bifurcată. De aceea, ca să rămînem la conduita lui verbală şi psihologică, nu este imposibil ca „*bent*" să însemne numai „înclinaţie, aplecare, voie", şi atunci „*the top of my bent*", în ciuda expresiei consacrate de

dicţionare, să fie „vîrf al dorinţei mele, maximum al înclinaţiei, al aplecării, al intenţiei mele". Cu alte cuvinte, Hamlet îşi dă seama, în „aparte", că simularea nebuniei i-a reuşit chiar după dorinţă. Această interpretare pare însă interpretului însuşi deconcertantă prin singularitatea ei.

Rînd. 438:

Nero, împărat roman (secolul I î.e.n.), care şi-a ucis mama.

Hamlet pare a se afla faţă de regină pe punctul ultimei violenţe, dar îl reţine sfatul Fantomei (v. nota Act. I, sc. 5, rînd. 85—86) şi propria-i raţiune: el nu va repeta nici greşeala estetică a lui Oreste, nici nebunia împăratului roman.

SCENA 3

Rînd. 5:

„*The terms of our estate*" („Datoriile situaţiei noastre" de rege, adică obligaţiile faţă de această situaţie, condiţiile ei). Traducătorii dau acelaşi sens, şi nici A. Gide, cu „*la sûreté de notre État*" („siguranţa statului nostru"), nu se depărtează prea mult.

Rînd. 36—72:

Monologul lui Claudius, plin de patetismul remuşcării, arată că el nu este un simplu monstru moral; o componenţă de umanitate îl complică în forme catolice, făcînd din el un alt personaj tragic în mîna, cum se spune, a destinului. La aceasta se adaugă stilul demnităţii, care îi este propriu (v. Act. I, sc. 2, rînd. 1—39), însuşirea de a prevedea, acordul gîndului cu fapta şi promptitudinea în decizii ca trăsături ale omului de stat (v. Act. III, sc. 1, rînd. 171—184, şi sc. 3, rînd. 1—7), precum şi conştiinţa deplină a suveranităţii (v. nota Act. IV, sc. 5, rînd. 122—125). El este, prin urmare, altceva decît „o momîie" pe tron, „rege de petice şi zdrenţe", cum i se va părea lui Hamlet (v. mai jos, nota sc. 4, rînd. 102); sau, cu vorbele lui Walter Raleigh: „Regele în *Hamlet* este ceva mai mult decît un om de nimic" (*„a man of straw"*). G. Wilson Knight (*The Wheel of Fire*, 1930) crede

astfel că „dacă ne gîndim mai întîi la statul Danemarcei în timpul acțiunii piesei, sîntem ținuți să aplaudăm pe Claudius, așa cum ne apare: el se comportă pînă la capăt cu o frumoasă consecvență". Dintre numeroșii comentatori care văd în Claudius mai mult decît vede Hamlet, citățm, de asemenea, pe M.R. Ridley (*William Shakespeare — A Commentary*, 1936): „Fără îndoială, zice el, [regele] este un ticălos, un ucigaș și un adulterin, dar e departe de a fi o nonentitate, spicul mălurat, regele de zdrențe și petice, cum îl numește Hamlet". Iar în ceea ce privește dramatismul lui ca personaj, George Saintsbury (*Shakespeare*, 1934) afirmă: „Claudius, firește, nu dispută în nici un fel vrec poziție de erou, dar e în el materie, așa cum ni se înfățișează, pentru o jumătate duzină de eroi racinieni".

R î n d. 72—96:

Ezitația lui Hamlet de a omorî pe rege, cît timp acesta își face rugăciunea, interesează pe cititor de două ori. O dată printr-o expresie al cărei comentariu critic atinge limita așa-zisei critici de text, iar a doua oară prin lumina în care pasajul îl pune pe Hamlet.

Expresia este *„hire and salary"* (literal: „chirie și leafă"; mai larg: „plată, beneficiu, profit"), și ea se află în toate numeroasele ediții *Hamlet*, care au luat-o din in-folio 1623; in-quarto 1604, în locul ei, are *„base and silly"*, ceea ce este „curat nonsens", zice M.R. Ridley, și tot el continuă: „... dar tot atît de curat [limpede] este că greu ar putea fi vorba de o lecțiune greșită a unei expresii, care s-ar fi putut citi corect *«hire and salary»*". La aceasta se adaugă forma din in-quarto 1603, cu totul diferită de celelalte: *„benefit, and not..."* Și M.R. Ridley, ca să scoată pe nonsensicul *„base and silly"* din *„benefit, and not..."*, zice: „Este necesar să se observe că *nefit*, urmat de una din formele ampersandului (&), ușor ar putea fi citit ca *nd sill y*, deși e mai greu de extras *is base a* din *is a be*, afară numai dacă *sabe* a putut fi citit ca *base*". Expresia *„hire and salary"* interesează așadar

mai întîi prin limita conjecturală pe care a putut-o atinge critica filologică, în care M.R. Ridley e neîntrecut.

Dar cititorul mai poate fi interesat, în al doilea rînd, de atitudinea lui Hamlet. Găsind pe rege în rugăciune, el are prilejul de a-l ucide sigur, împlinind astfel porunca de răzbunare a spiritului tatălui său. Ezită însă, fiindcă regele, în caz că ar fi ucis în timpul rugăciunii, ar muri mîntuit, primind astfel *„hire and salary"*, în loc de pedeapsa meritată. Deci, nu-l va ucide, ci va aştepta un alt prilej, cînd Claudius se va deda la viciile care nu-i lipsesc: la băutură, la mînie, la plăcerea dragostei incestuoase şi altele; numai atunci trebuie să-l omoare, pentru ca sufletul incestuosului fratricid să meargă sigur în iad, la condamnarea veşnică. De fapt, Hamlet îşi caută motive ca să nu acţioneze.

Motivele găsite, însă, au înspăimîntat şi chiar au dezgustat pe spectatorii timpului, ca şi pe unii comentatori. S. Johnson zice încă din 1763: „Pasajul în care Hamlet, reprezentat drept un caracter virtuos, nu e mulţumit cu sînge pentru sînge, ci maşinează damnaţia omului pe care vrea să-l pedepsească, e prea oribil ca să fie citit sau rostit". În convorbirea *Byron şi Shelley despre caracterul lui Hamlet*, dată ca fiind auzită de un *Anonim* în 1830 şi tipărită în 1930, Byron înnumără cruzimile lui Hamlet faţă de Ophelia, de Laertes, de Guildenstern şi Rosencrantz, precum şi faţă de Claudius, în scena rugăciunii, calificînd-o pe aceasta din urmă drept un „diabolic rafinament". Şi însuşi W. Hazlitt *(Characters of Shakespeare's Plays*, 1818), deşi mare preot, alături de Coleridge şi Goethe, al cultului lui Hamlet, observă că aşteptarea unei „oportunităţi mai fatale" cînd să fie ucis Claudius dovedeşte „rafinament de maliţie".

SCENA 4

Rînd. 11:

„idle tongue" („limbă nebunească"), cf. sc. 2, rînd 101.

Rînd. 14:

„by the rood" (jur „pe cruce"). Cuvîntul vechi englez *„rood"* însemnează „cruce", îndeosebi cruce mare de lemn, fiindcă stă în legătură formativă cu *„rod"* (între altele, „par, stîlp"). E interesant să se observe, în limba romînă, paralelismul „cruce" zisă în popor, dar numai pentru morți, „stîlp, stîlpare".

Rînd. 27—28:

Hamlet, după ce omoară pe Polonius, crezut a fi regele, și auzind pe regina-mamă că îi califică fapta drept *„bloody deed"* („faptă sîngeroasă"), răspunde inexplicabil *„almost as bad, good mother, / As kill a king and marry with his brother"* („aproape tot atît de rea, bună mamă, ca a omorî un rege și a te mărita cu frate-său"). E prima dată cînd el își acuză mama de complicitate efectivă la crimă. Și acuzației nu i se poate găsi temei. Piesa potrivită de Hamlet însuși și reprezentată la Curte (v. sc. 2, rînd. 187—261) n-a lăsat să se vadă nimic în acest sens. Nici replicile lui, de obicei bi și trifurcate, n-au insinuat nici una participarea Gertrudei la crimă. Acuzația rămîne de aceea inexplicabilă.

Rînd. 38:

„bulwark" („întăritură, fortificație, zid de apărare, redută"), vechi cuvînt anglo-saxon, de unde fr. *„boulevard"*, de la care rom. „bulevard"; din „zid de apărare exterior", pe care se putea umbla, al unui oraș, a devenit „cale interioară". În text, primul sens: *„bulwark against the sense"* („apărare împotriva simțirii"), adică „insensibilitate".

Rînd. 48—51:

M.R. Ridley ia de bună, ca de obicei, transcrierea din in-quarto 1604. El, spre deosebire de in-folio 1623 și alte ediții următoare, șterge orice semn de punctuație după *„glow"*, înlocuiește pe *„Yea"*

cu *„O'er"* şi pe *„tristful"* cu *„heated"*, încît sensul acceptat este nu că „cerul arde" sau „roşeşte" şi că „pămîntul aprins la chip ca înaintea judecăţii de apoi se îmbolnăveşte de fapta reginei", ci, fiind vorba numai de cer, bolta cerească „arde deasupra pămîntului, aprinsă la chip, ca înaintea judecăţii de apoi, se îmbolnăveşte". Dar editorul recunoaşte că, gramatical, este de preferat transcrierea din in-folio 1623, pe care, de altfel, o urmează traducătorii. O interpretare proprie aduce J.D. Wilson: *„the compound mass... with tristful visage"* şi *„thought-sick at the act"* ar fi nu pămîntul, ci luna în eclipsă.

Rînd. 51—52:

„what act, / That roars so loud and thunders in the index?" („ce faptă, care urlă atît de puternic şi tună în index?"). Prin *„roars... and thunders"* luăm din nou cunoştinţă de cumulul verbal care specifică stilul shakespearian (v. sc. 2, rînd. 374).

Ce înseamnă însă *„the index"?* Este numai „tabla de materii" a unei cărţi, aşezată, după obiceiul timpului, la început, cum afirmă cei mai mulţi dintre comentatori? Oricît de dezvoltat, un asemenea „index" nu poate „urla" şi nici „tuna". Mai curînd poate fi vorba de *Indexul* papal, care cuprindea cărţile eretice, în comparaţie cu care Shakespeare e posibil să se fi gîndit la „cartea păcatelor"? Sensul acesta pare a reieşi, de asemenea, la A.W. Schlegel din traducerea „indexului" prin *„Verkündung"* („anunţ, promulgare", dar şi „sentinţă"). A. Gide zice, destul de inexpresiv :*„ces prémisses"* („premise"); P. Messiaen: *„préface"*, după sensul arătat, iar B. Pasternak, urmînd acelaşi sens: *„так громко предисловье"* („aşa de sonoră precuvîntare").

Traducerile româneşti, păstrînd cuvintele, dau sensuri diferite: „care faptă bubuie / Şi tună aşa de tare în contra mea?" (Stern); „ce-am făcut / De tuni aşa şi fulgeri împotrivă-mi?" (Dragoş Protopopescu); „ce faptă strigătoare la cer, care dărîmă legea?" (Banuş—Călin); şi „ce faptă / Dă semn astfel tunînd şi fulgerînd?" (Runcu).

Totuși, cea mai veche propunere, care este a lui Warburton, rămîne foarte posibilă și sugestivă. Versul: „*That roars so loud and thunders in the Index*" trebuie citit: „*That roars so loud that thunders to the Indies*" („Care urlă atît de tare, că bubuie pînă în Indii").

R î n d. 53:

„*Look here, upon this picture, and on this*" („Privește ici, la acest portret, și la ăsta"), cu nuanță de peiorație — „*on this*". Purta la gît Hamlet medalionul tatălui său, iar regina pe al lui Claudius? Sau portretele fraților amîndoi se aflau pe pereții castelului din Elsinore? După cum se admite o situație sau alta, faptul comandă diferențe de interpretare dramatică. Dar se poate spune că ideea de portrete murale e mai veridică decît aceea a medalioanelor: în rînd. 63, după ce Hamlet descrie chipul tatălui său, ca să treacă la descrierea celuilalt, zice: „*Look you now* what follows" („Privește acum *ce urmează*"), ca și cum s-ar găsi în fața unei galerii de portrete. O variantă a portretelor de perete se află în P. Allen (*De Vere as Shakespeare*, 1932); acesta afirmă că Hamlet „descrie de fapt marea tapiserie de mătase, care, avînd un loc de trecere la mijloc și atîrnînd din tavan, împărțea în două marele hol al palatului Kronberg din Elsinore și purta pe el portrete ale regilor Danemarcei. Aceasta e «perdeaua» prin care Hamlet omoară pe Polonius și ale cărei rămășițe pot fi încă văzute într-unul din muzeele Copenhagăi." Dar fie de pe perete, fie de pe tapiserie, portretele nu opresc totuși o întrebare: ce rost ar fi avut ele chiar în „iatacul" reginei, unde Hamlet face comparația?

R î n d. 56—58:

Hyperion, v. nota Act. I, sc. 2, rînd. 140. Jove-Jupiter; Marte, zeul războiului, la romani; Mercur, ștafeta zeilor și zeul comerțului, la romani.

R î n d. 98:

„*a Vice of kings*" („un Viciu de regi"), clovn al regilor, nu rege. În piesele de teatru medievale, zise moralități, rolul comic era deținut de un perso-

naj grotesc, îmbrăcat pestriţ, mascat şi cu urechi de măgar, care se numea „Viciu".

R î n d. 102:

„*A king of shreds and patches*" („Un rege de zdrenţe şi petice"), v. mai sus nota rînd. 51—52, şi sc. 2, rînd. 374. „*Shreds and patches*", trecut în proverb, se zice pînă azi despre oamenii care nu corespund rangului lor. A.W. Schlegel: „*Ein geflickter Lumpenkönig*" („Un rege de zdrenţe, pestriţ"); A. Gide: „*Un roi de pièces et morceaux*" („Un rege de petice şi rupturi"), ceea ce în franţuzeşte *(„pièces et morceaux")* e destul de şters; P. Messiaen, mai expresiv: „*Un roi de carnaval*" („Un rege de carnaval", de petrecere, de haz); B. Pasternak, printr-o metaforă proprie: „*святочной игрушкой*" („sorcovă"). În romîneşte, „rege de otrepe şi de petici"(Stern); „rege cu şalvari şi cu tichie" (Dragoş Protopopescu); „rege... din zdrenţe şi petice" (Banuş — Călin) şi „rege de potloage şi de cîrpe" (Runcu).

R î n d . 115—139:

Dialogul Hamlet—regina asupra Fantomei se duce pe ideea că numai Hamlet vede şi aude spiritul tatălui său. E deci un fapt de conştiinţă personală apariţia Fantomei (v. nota Act. I, sc. 1, p. 379, indicaţia de scenă *Enter Ghost*. Rînd. 121: „*in excrements*" („în creştere", de la sine, ca păr, unghii, cu sensul etimologiei latine *ex-crescere* = a creşte în afară). Rînd. 121—122: „*your bedded hair... start up and stand an end*" („părul culcat... sare în sus şi stă drept") e un solecism, neresimţit în traducere; gramatical, trebuia „*starts... and stands*", dar forma singulară a subiectului a fost pluralizată atît prin comparaţia „*as... soldiers...*" („ca... soldaţi..."), cît şi prin implicaţia de „plete" a părului.

R î n d. 162—171:

„*That monster, custom...*" („Acest monstru, obişnuinţa...") e unul din pasajele pe care editorii, de la Theobald, din secolul al XVIII-lea, pînă la contemporanii noştri J.D. Wilson şi M.R. Ridley, le frămîntă în diverse chipuri: virgula după „*doth eat*" trebuie ştearsă, şi în loc de „*devil*" („diavol") să fie „*evil*" („rău"), ca să i se înţeleagă „toată

simțirea deprinderilor rele"; *„either master the devil"* („fie a stăpîni pe Diavol"), din rînd. 170, e mai potrivit să fie *„either curb the devil"* („fie a supune pe Diavol"); primele șapte versuri, de la *„that monster..."* pînă la *„put on"* din rînd. 166, și altele patru, de la *„the next more easy"* din rînd. 168 pînă la *„wondrous potency"* din rînd. 171, versuri în care se arată puterea bună a obișnuinței, contribuția ei psihologică la întemeierea unei conduite virtuoase, există numai în in-quarto 1604, nu și în in-folio 1623, edițiile variind deci după cum se apreciază ca mai acreditată una sau alta. Sensul însă e unul: în ipostază de monstru, obișnuința mortifică sensibilitatea la rău sau, admițînd modificările de mai sus, mortifică orice simțire, ca diavol al deprinderilor; iar în ipostază de înger contribuie la educarea virtuții, avînd puterea să schimbe însăși natura omului rău.

La reminiscențele din Montaigne, arătate de G. Brandes și J.D.Wilson, P.Messiaen propune să se adauge acest pasaj ca ecou al reflecțiilor asupra obișnuinței, considerată ca a doua natură, din *Essais*, Cartea I, cap. 22.

Rînd. 179—180:

„I must be cruel, only to be kind: / Thus bad begins, and worse remains behind" („Trebuie să fiu crud numai pentru a fi bun, / Astfel răul începe, și mai-răul rămîne înapoi"). Traducerea literală e obscură. Plină de sugestii utile ni se pare conduita de traducător a lui A. Gide în jurul versului 180: „Tradusesem aceste cuvinte mai întîi astfel — *prevenind printr-o faptă rea o faptă și mai rea* — foarte satisfăcut de această interpretare, care da vorbelor lui Hamlet, mi se părea, un sens mult mai profund decît cel care li se dă de obicei, sens în perfectă concordanță, pe deasupra, cu tot restul dialogului. Dar nu mă pot încăpățîna într-un contrasens atît de evident, oricît de seducător ar putea părea. Și autorul care, în cele din urmă, mă convinge este Dickens: recitind, zilele acestea, *David Copperfield*, m-am prins (cap. LII) de această frază, pe care el o pune în gura lui Micawber al său, care nu rostește, în cuprinsul cărții, decît

truisme umflate: «Aceasta a fost destul de rău; dar, după cum observă filozoficul danez, cu acea universală aplicabilitate care distinge ilustra podoabă a erei elizabetane, *mai rău rămîne în urmă!*». Ceva totuşi mă face perplex: primul text *Hamlet* imprimat ni se aduce la cunoştinţă că da «*Astfel* rău începe», care, corectat mai tîrziu, a devenit «*acest rău începe*», al cărui sens a părut mai clar, «acest rău» desemnînd cadavrul lui Polonius, încît am adoptat definitiv această versiune." Traducerea pentru care A. Gide, aşadar, a optat este, pentru ambele versuri: „*S'il m'a fallu être cruel, c'est par tendresse. / Mauvais début; la suite sera pire*" („Dacă a trebuit să fiu crud, am fost din iubire. / Rău început; urmarea va fi mai rea"). Nici A.W. Schlegel nu tradusese altfel, ca sens: „*Zur Grausamkeit zwingt blosse Liebe mich; / Schlimm fängt es an, und Schlimmers nähert sich*", sau la Fr. Gundolf: „*meldet sich*" („La cruzime mă duce, mă obligă, simpla iubire; / Răul începe, şi mai-răul se apropie" la A.W. Schlegel, sau „se anunţă" la Fr. Gundolf). P. Messiaen li se alătură: „*Il faut que je sois cruel afin d'être bon. Le mauvais commence aujourd'hui, le pire viendra ensuite*" („Trebuie să fiu crud cu scopul de a fi bun. Răul începe azi, mai-răul va veni pe urmă"). Nici B. Pasternak nu înţelege diferit: „*Из жалости я должен быть суровым. / Несчастья начались, готовтесь к новым*" („Din milă trebuie să fiu crud. /Nenorocirile au început, pregătiţi-vă de altele noi"). Traducătorii romîni urmează cu toţii sensul devenit astfel tradiţional. Nici o nedumerire nu se mai poate formula fără oarecare sfială. Totul este în adevăr foarte clar: Hamlet se poartă crud din duioşia ce poartă tatălui ucis, şi răul pe care l-a făcut omorînd pe Polonius prefaţează mai-răul următor, adică uciderea lui Claudius. Şi totuşi, chiar cu sentimentul celei mai descurajante minorităţi, ne-am putea încă întreba: e posibil ca Hamlet, fire atît de împletită şi cîntăritoare, să-şi divulge naiv mamei sale, adică reginei, soţie a lui Claudius, planul de răzbunare şi chiar etapele lui? E posibil, de asemenea, ca Hamlet, minte atît de înaltă şi

preocupată de virtute și ideea morală, să se dovedească incoerent, apreciind că uciderea lui Polonius e o faptă „rea", dar uciderea regelui asasin e una „mai rea"? Observînd, pe de altă parte, sunetul de meditație solitară și spovedania intimă a celor două versuri, înrudite de aproape cu monologurile lui, ceea ce le face să distoneze față de dialogul cu regina, am preferat textul din in-folio 1623: „Thus *bad begins*" și am tradus: „Fac rău, s-o iau mai-răului-nainte".

R î n d. 182—197:

„*Not this, by no means...*" („Aceasta nu, cu nici un chip..."). Obscuritatea fragmentului nu e, ca de atîtea ori, filologică, ci numai psihologică: Hamlet, din profesor de etică al mamei sale, devine, brusc și neînțeles, fiu rău, sarcastic și violent. Aparent, el îi interzice să-i urmeze sfaturile de pînă aici; în realitate, el își exprimă convingerea că sfaturile lui nu pot fi urmate de o mamă și fostă soție fără conștiință, care, orice s-ar întîmpla, va merge din nou oarbă la patul incestuos, unde va comunica regelui tot ceea ce a aflat de la Hamlet, îndeosebi că urmărește să-l ucidă, la adăpostul unei alienații simulate. Pentru una ca ea, ce valoare mai poate avea sensibilitatea morală sau ținerea secretului? „*In despite of sense and secrecy,/ Unpeg the basket... etc.*" („În ciuda simțirii și obligației de a ține o taină, / Deschide colivia... etc."), divulgă totul, îi spune Hamlet, și vei păți „*like the famous ape*" („ca vestita maimuță"), care, intrînd în colivia din care porumbeii au zburat, a crezut că în acest fel va putea și ea să zboare, dar și-a frînt gîtul, căzînd de pe casă. Fabula folosită de Hamlet n-a fost încă identificată; e clar însă că el se referă la un material literar rămas necunoscut.

Fragmentele 158—172 și 182—197 au servit criticilor freudieni să facă demonstrații psihanalitice. Hamlet este caracterizat prin „complexul Oedip": în realitatea subconștientă a ființei sale, el iubește pe mama lui cu gelozie de amant; mai mult, Hamlet a fost gelos chiar pe tatăl lui, și investigația polițistă a criticilor psihanaliști ajunge la

concluzia că Shakespeare însuşi a fost îndrăgostit de mama lui şi gelos pe tată-său, astfel că *Hamlet* nu e decît o mare fabulă autobiografică (Dr. Ernest Jones, *Essays in Applied Psycho-analysis*, 1929, şi T.S. Eliot, *Elizabethan Essays*, 1932).

R î n d. 205—206:

„they must sweep my way, / And marshal me to knavery" („ei îmi măturăcalea/Şi mă conduc la...."). A.W. Schlegel zice *„zur Schurkerei"* („la ticăloşie"); Fr. Gundolf: *„zur Niedertracht"* („la mîrşăvie"); P. Messiaen, de asemenea: *„à la scélératresse"* („la fapte scelerate"). Dar aceasta poate însemna că Hamlet lasă să se înţeleagă nevinovăţia lui în crimele care vor urma, ceea ce ar fi o eroare. A. Gide traduce *„au piège"* („la capcană"), înţelegînd deci prin *„knavery"* „ticăloşia" celor care încercau să-l atragă în cursă. B. Pasternak denaturează originalul: *„Два школьных друга / Уже давно запродали мой труп / И, торжествуя, потирают руки"* („Doi prieteni de şcoală / De mult au şi vîndut cadavrul meu / Şi, triumfători, îşi freacă mîinile"). Traducerile romîneşti au „în vreo cursă mişelească" la Stern, „către capcana aceea ticăloasă" la Banuş — Călin şi, destul de inexpresiv şi vulgar, „într-un bucluc" la Runcu; cît priveşte traducerea Dragoş Protopopescu, ea este, referitor la scena întreagă, inadmisibil de arbitrară şi pe alocurea chiar estropiantă; sfîrşitul Actului III nici nu e tradus.

R î n d. 208:

„Hoist with his own petar" („Aruncat" în aer „de propria sa bombă") a devenit zicală populară.

ACTUL IV

SCENA 1

Rînd. 1:

„*matter*" („materie, material, stofă, substanţă, treabă etc."), cuvînt polisemantic, avînd aici sens de „motiv, îndreptăţire" sau „semnificaţie ascunsă, înţeles".

Traducătorii cei mai mulţi îl iau ca „motiv, cauză"; A.W. Schlegel, ca: „*Sinn*" („înţeles, semnificaţie"), iar traducerea lui Stern şi a noastră, ca: „temei", cuvîntul acesta întrunind, în sensul lui derivat, ideea de „cauză", „îndreptăţire" şi „semnificaţie".

Rînd. 2:

„*You must translate*" („Trebuie să dai la iveală" motivul... dar şi „... să-l tălmăceşti"). Cuvîntul „*translate*" păstrează înţelesul etimologic de „transfer, mutare dintr-un loc în altul" şi a născut pe cel de „traducere dintr-o limbă în alta".

Rînd. 11:

„*brainish apprehension*" („părere descreierată"), pentru „*brainish*" indicîndu-se de asemenea înţelesul de „încăpăţînat, întărîtat, impulsiv", iar pentru „*apprehension*" înlăturîndu-se sensul actual din alte limbi „temere" şi mergînd la sensul primitiv, deşi nu e etimologic, „părere, idee". La A.W. Schlegel este: „*in seines Wahnes Hitze*" („în aprinderea nălucirii lui"); la A. Gide: „*dans un transport mental*" („într-o înşelare a minţii"); la P. Messiaen: „*dans la fièvre de son cerveau*" („în fierberea creierului său"), iar la B. Pasternak, asemănător: „*в бреду*" („în delir").

Pentru traducătorii romîni „*brainish apprehension*" este „nebună spaimă" sau, simplu, „spaimă", ca la Stern şi Runcu, sau „furie nelegiuită", ca la Banuş—Călin. Dragoş Protopopescu, după cum

nu traduce sfîrşitul Actului III (v. nota Act. III, sc. 4, rînd. 205—206), nu traduce nici începutul Actului IV (sc. 1), unde se află expresia discutată.

Rînd. 12—23:

„*O, heavy deed!... the pith of life*" („O, ce faptă grea!... măduva vieţii"). La ştirea că i-a fost ucis sfetnicul cel mai apropiat, Claudius nu are nici un cuvînt de compătimire pentru Polonius, „*heavy deed*" fiind pentru el regele; ca om politic, pornit fără multă reflecţie la acţiune, vede consecinţele de opinie publică ale faptei, nu fapta însăşi, fixîndu-şi totodată măsurile de întîmpinare a consecinţelor.

Rînd. 25:

„*ore*" („minereu"), aici cu sensul, după S. Johnson, de „*or*" („aur").

Rînd. 40:

„*so, haply, slender*" („astfel, poate, bîrfeala") este adăugat de Theobald şi Capell ca să întregească versul, incomplet în in-folio 1623.

Rînd. 44:

„*the woundless air*" („aerul fără rană", nerănit, care nu poate fi rănit). Aceeaşi imagine este şi în Act. I, sc. 1, rînd. 144 („*as the air, invulnerable*" — „ca aerul, invulnerabil"), şi, de asemenea, în Act. III, sc. 4, rînd. 118 („*the incorporal air*" — „aerul fără trup").

SCENA 2

Rînd. 6:

„*Compounded it with dust, whereto 'tis kin*" (L-am „împăcat cu ţărîna, căreia îi e rudă"), răspunde Hamlet la întrebarea unde e cadavrul lui Polonius. Răspunsul adaugă — la ceea ce se ştie din *Biblie* despre originea omului — o încărcătură de sarcasm şi umor sinistru, care caracterizează conduita lui Hamlet. Sensul propriu din „*compounded*" („împerecheat, unit, asociat") nu este cel mai potrivit ca să susţină sarcasmul lui Hamlet; de aceea, tra-

ducerea lui A.W. Schlegel („*gepaart*" — „împerecheat"), a lui A. Gide („*rendu*" — „redat"), a lui P. Messiaen („*mêlé*" — „amestecat") corespund numai parțial subtextului, și de aici „împăcat" din textul nostru.

Pentru simularea nebuniei, Hamlet se exprimă în proză, nu în versuri (v. nota Act. II, sc. 1, rînd. 49—52).

Rînd. 15—23:

„*... a sponge...?... Ay, sir; that soaks up... dry again*" („... un burete?... Da, domnule; care suge toată... iarăși uscat"). H.H. Furness și J.D. Wilson indică sursa imaginii în Suetoniu (*Vespasian*): împăratul roman, se spune, folosea astfel de oameni ca pe bureți, punîndu-i să sugă fiind uscați și storcîndu-i fiind îmbibați.

Rînd. 19:

„*like an ape an apple*" („ca o maimuță un măr"). Textul nostru adoptă presupunerea Farmer. In-quarto 1603 are „*as an ape doth nuttes*" („cum face o maimuță cu nucile"); in-quarto 1604 modifică însă expresia în „*like an apple*", unde e de toată evidența că tipăritorul a sărit peste „*an ape*"; iar in-folio 1623 prescurtează în „*like an ape*", ca înțelegîndu-se de la sine „nucile" sau „mărul".

Rînd. 25—26:

„*a knavish speech sleeps in a foolish ear*" („o vorbă ticăloasă adoarme în urechea prostănacă"), proverb al vremii lui Shakespeare, după Steevens. Cîte un editor explică pe „adoarme" prin „se pierde", ceea ce se înțelege chiar fără lămuriri; nici unul însă din cîți cunoaștem nu ne ajută să înțelegem pe „*knavish*".

Cu sensul cunoscut, replica lui Hamlet e obscură. Ce înseamnă că „o vorbă *ticăloasă* adoarme în urechea prostănacă"? E un nonsens. De aceea, J.D.Wilson notează: „Hamlet înțelege, firește, că vorba lui e glumeață, și Rosencrantz ticălos". Dar nonsensul nu e mai puțin evident, chiar dacă e altul. A.W. Schlegel traduce „*knavish speech*" prin: „*eine lose Rede*" („o vorbire laxă, liberă, largă"); A. Gide, prin: „*parole maligne*" („vorbă

răutăcioasă"); P. Messiaen, prin: *„malin propos"* („aluzie muşcătoare"), ceea ce dă replicii un înţeles, iar B. Pasternak, prin: *„шуткам"* („pentru glume"), ceea ce nu e imposibil.

Ca să dobîndim însă un înţeles deplin, *„knavish"* trebuie presupus ca avînd aici accepţia, similară cu a termenilor argotici, de „şmecheresc, înşelător, ascuns", poate chiar „isteţ" sau „inteligent, subtil", cum se află în traducerile romîneşti: „vorbă isteaţă" la Stern, „cuvînt inteligent" la Runcu (Dragoş Protopopescu, pe deasupra textului şi chiar în contra lui: „Zvîrli o piatră-n apă, doar nebunii s-aruncă după ea"). De altfel, discuţia n-ar fi trebuit să mai aibă vreun rost de îndată ce *Webster's New World Dictionary* dă pentru *„knavish"* sensul derivat *„tricky"*.

R î n d. 29—30:

„The body is with the king, but the king is not with the body" („Corpul e cu regele, dar regele nu e cu corpul").

Implicaţia de sarcasm, de umor negru, de insanitate calculată, de sens bifurcat în cuvintele *„body"* şi *„king"* încifrează replica lui Hamlet pînă la dezorientare. Nu numai Rosencrantz nu înţelege nimic, dar nici cititorul sau spectatorul comun şi nici comentatori faimoşi, ca S. Johnson, nu sînt mai la larg. După cum *„body"* însemnează cînd „corp", cînd „leş" (ca prescurtarea din *„dead body"*, cum i-a spus Rosencrantz), iar *„king"*, cînd „regele adevărat", cînd „regele uzurpator", fraza susţine o echivocitate pe care Hamlet o întrebuinţează totdeauna faţă de neprieteni. În orice caz, el spune enigmatic că aparenţa fizică, adică trupul, este (încă, deşi nu pentru mult timp) cu regele uzurpator, dar că regele legitim (tatăl lui sau poate chiar el însuşi) nu se află în acest corp.

Dar se mai poate înţelege şi că trupul neînsufleţit al lui Polonius este acum la un loc cu regele (asasinat), dar că regele (uzurpator) nu este încă, pentru un timp, în acelaşi loc cu Polonius; deşi mai curînd pare adevărat ceea ce afirmă H.H. Furness: că Hamlet vorbeşte nonsensic înadins.

Rînd. 31—32:

„a thing... of nothing" („un lucru... de nimic") spune Hamlet despre rege. Mai toţi comentatorii se referă la Psalmul 144: „Omul este un lucru de nimic, vremea lui piere ca o umbră". J.D. Wilson vede aici chiar intenţia lui Hamlet de a spune că regele nu mai are mult de trăit. Insulta însă e mai evidentă.

Rînd. 32—33:

„Hide, fox" („Ascunde-te, vulpe"), joc de copii numit *„Hide, fox and all after"* („Ascunde-te, vulpe, şi apoi toţi ceilalţi" sau „toţi după ea"); după Hanmer, un fel de „de-a v-aţi ascunselea". J.D. Wilson precizează că vulpea e Polonius şi că Hamlet fuge de pe scenă spunîndu-şi replica. A.W. Verity presupune că e vorba de un vechi joc „Vulpea şi cîinii".

SCENA 3

Rînd. 19:

„a certain convocation of politic worms" („o anumită convocare de viermi politici") s-a dat (Singer) ca joc de cuvinte cu Dieta din Worms (unde, în 1521, Luther a fost condamnat ca eretic). Calamburul pare improbabil şi este inutil.

Rînd. 21—26:

„Your worm is your only emperor for diet... that's the end" („Pentru masa chiar a unui rege, tot viermele e singurul împărat... acesta e sfîrşitul") dezvoltă, zice G. Brandes, reflecţia din Montaigne (*Essais*, Cartea II, cap. 12): *„c'est le déjeuner d'un petit ver que le coeur et la vie d'un grand et triomphant empereur"* („inima şi viaţa unui mare şi triumfător împărat nu e decît masa unui viermuşor"). Ca limbaj, *„your worm"* e un mod familiar de a interesa mai precis pe convorbitor la ideea exprimată, în felul dativului etic în naraţiuni (cf. Act. V, sc. 1, rînd. 62 şi 180); ca intenţie, însă, Hamlet satirizează astfel conştiinţa suveranităţii.

Pasajul întreg nu are alt sens. Poziţia regală e adusă, cu sarcasm, la nivelul comun. Ascuţimea

satirei sclipește de sub simularea alienației mai cu seamă în rînd. 28—30, în care Hamlet arată cum un rege mîncat de viermi, care sînt hrana peștilor, iar peștii hrana cerșetorilor, își poate plimba fala (*„may go a progress"*) prin „mațele unui cerșetor". (Cuvîntul *„progress"*, în timpul lui Shakespeare, era termenul consacrat pentru călătoriile prin țară ale suveranilor.)

Rînd. 37:

„the other place" („locul celălalt"), opus față de *„heaven"* („ceruri"), adică iadul, unde Hamlet știe că regele va ajunge în curînd. Ca să se poată sugera iadul, *„an dem andern Orte"*, la A.W. Schlegel, și *„dans l'autre place"*, la A. Gide, nu par suficiente; mai sugestiv este la P. Messiaen, *„à l'autre adresse"*; B. Pasternak nu menționează iadul în nici un fel, Hamlet trimițînd pe rege să-și caute sfetnicul în cer. În traducerile romînești, „locul celălalt" la Stern, „partea opusă" la Dragoș Protopopescu, „dincolo" la Banuș—Călin, „partea cealaltă" la Runcu, și „locul dimpotrivă" al traducerii noastre de azi nu sînt nici mai sugestive, nici mai neîndemînatice.

Rînd. 61:

„England" („Anglie"), în sensul de monarh al Angliei (v. nota Act. I, sc. 1, rînd. 13).

Rînd. 71:

„my joys were ne'er begun" („fericirea mea n-ar mai putea reîncepe"). Sensul literal se împiedică de *„were... begun"*, cum este în in-folio 1623, care modifică, pentru a salva rima finalului de scenă, pe corectul *„will ne'er begin"* din in-quarto 1603.

SCENA 4

Rînd. 2—4:

„by his license" („cu învoirea lui") se referă la admiterea de către regele Danemarcei ca oastea norvegiană să poată trece prin țară (v. Act. II, sc. 2, rînd. 76—82), împotriva polonilor.

Rînd. 10 și 21:

„of Norway" („ai Norvegiei", ai regelui Norvegiei)

și *„to Norway or the Pole"* („Norvegului sau Polonului", regelui Norvegiei sau regelui Poloniei). De asemenea, rînd. 23, *„the Polack"* — „regele polon" (v. nota Act. I, sc. 1, rînd. 13).

În același grup de versuri, rînd. 18—23, se spune că războiul dintre norvegieni și poloni se duce pentru *„a little patch of ground"* („un petic mic de pămînt"), nu atît pentru un folos material, cît pentru faima militară. „Comentatorii, arată J. Fuzier, urmînd îndeosebi pe J.D. Wilson, văd aici o aluzie la actualitatea militară, asupra căreia Shakespeare și-ar exprima prin gura lui Hamlet opinia personală. În epoca în care *Hamlet* a fost probabil scris, *Sir* Francis de Vere apăra de mai bine de o lună dunele Ostendei împotriva spaniolilor, cu grele pierderi. Această campanie, începută la 2 iulie 1601... trebuia să se desfășoare pînă la începutul lui martie 1602."

În realitate, ceea ce se știe despre *Hamlet* ca dată a compunerii este încă destul de controversat. P. Allen afirmă chiar că tragedia ar fi fost concepută prin 1582—1584! Mai probabil este, după P. Messiaen, că Shakespeare condamnă prin Hamlet ideea de război, ca în alte tragedii ale sale, decît un anumit război.

Rînd. 26:

„will not debate" („nu vor dezbate", adică nu vor rezolva). „Tăcerea comentatorilor, arată M.R.Ridley, lasă să se înțeleagă că ei nu găsesc în aceste rînduri nici o dificultate. Dar de îndată ce punctul de vedere al lui Hamlet este că vieți omenești și averi *vor* fi cheltuite pentru dezbaterea chestiunii, el pare a spune contrariul de ceea ce este de așteptat. Și atunci, fie trebuie să forțăm pe «*debate*» ca să însemne «a fi de ajuns spre a rezolva», fie, altfel, trebuie să emendăm."

Nota pare însă atît de justă, încît traducătorii au găsit sensul fără s-o cunoască; A.W. Schlegel: *„entscheiden... doch nicht"* („nu rezolvă... totuși"), cum se află de asemenea în celelalte traduceri, fie romînești (afară de Dragoș Protopopescu, care, după obiceiul lui, elimină patru versuri).

Rînd. 27:

„imposthume" (medical: „fistulă").

Rînd. 34:

„market of his time" (literal: „tîrg al timpului său", cu alte cuvinte, „afacere", „interes" sau „cîştig al vieţii lui").

Rînd. 36:

„discourse" (sens arhaic: „raţiune", cf. Act. I, sc. 2, rînd. 150: *„discourse of reason"*, expresie care indică modul de formaţie a sensului arhaic).

Rînd. 53—56:

„Rightly to be great / Is not to stir without great argument, / But greatly to find quarrel in a straw / When honour's at the stake" (literal: „A fi cu adevărat mare / E nu să..., / Ci să găseşti măreţ a te lupta pentru un fir de pai / Cînd onoarea e în joc"). Sensul întreg depinde de ceea ce se înţelege prin *„Is* not *to stir* without": „E *nu* să te agiţi *fără*" sau: „E să *nu* te agiţi *fără*", cum spune textul, şi atunci *„But"* următor îşi pierde rostul de conjuncţie adversativă, şi continuarea devine contradictorie, sau: „E nu să te agiţi *numai*", şi totul e cu aceasta în ordine.

Traducătorii respectă în general textul, care e destul de înşelător prin dubla negaţie *„not"* şi *„without"*. A.W. Schlegel, observînd neregula originalului, înlocuieşte pe adversativul *„But"* cu *„Doch"* („Totuşi"), şi continuarea vine ca o excepţie la norma primelor versuri: *„Wahrhaft gross sein, heisst, / Nicht ohne grossen Gegenstand sich regen, — / Doch einen Strohhalm selber gross verfechten, / Wenn Ehre auf dem Spiel"* („A fi în adevăr mare se cheamă / A nu te porni fără o mare pricină, — / Totuşi, e de apărat aprig chiar un fir de pai / Cînd e în joc onoarea"). Traducerea lui P. Messiaen e textuală, şi de aceea contrazicătoare: *„Être vraiment grand, ce n'est point s'émouvoir sans grand sujet, mais trouver grandement une querelle dans un brin de paille quand l'honneur est en jeu"* („A fi în adevăr mare nu este să te aprinzi fără mare cauză, ci să găseşti mare disputa pentru un fir de pai cînd onoarea e în joc"). Alţi traducători, modificînd textul ca să obţină un sens coerent sau respectîndu-l în literalitatea lui contrazicătoare,

se situează sau lîngă A.W. Schlegel, sau lîngă P.Messiaen.

Dintre comentatori, M.R. Ridley atrage atenţia, fără să meargă la consecinţa editorială, asupra „frecventelor exemple în Shakespeare" de „confuzie" datorită jocului negaţiilor; dar H.H. Furness, precizînd că „negaţia califică pe *is*, nu pe predicatul *to stir*", extrage din text, cum se află el, sensul următor: „Adevărata măreţie nu stă în a sări la luptă pentru orice cauză trivială, ci în a simţi că, dacă onoarea e în joc, chiar un fleac e temei de dispută".

Traducerile romîneşti diferă după cum se ţin literal de text, ca la Dragoş Protopopescu, după cum urmează pe A.W. Schlegel, ca la Stern, după cum modifică necesar, ca la Runcu („A fi om mare-ntradevăr nu-nseamnă / Doar cauzelor mari să te consacri..."), şi, în sfîrşit, după cum modifică păgubitor („A fi cu adevărat mare nu înseamnă să te laşi tîrît în orice gîlceavă măruntă"), ca la Banuş—Călin.

Rînd. 60:

„*twenty thousand men*" („douăzeci de mii de oameni"). Eroare curioasă: ostaşii lui Fortinbras erau în număr de două mii (v. aceeaşi scenă, rînd. 25: „*Two thousand souls*"). Toate traducerile cunoscute menţin eroarea. A.W. Verity o dă pe seama stării de excitaţie în care se afla Hamlet; şi în acest caz, însuşi Shakespeare se află în aceeaşi stare, fapt mai semnificativ ca febrilitate de autor decît ca aprindere a eroului.

Rînd. 65—66:

„*O, from this time forth, | My thoughts be bloody, or be nothing worth*" („O, de acum încolo, gînduri ale mele, fiţi sîngeroase, sau altfel nu însemnaţi nimic"). Cu rima „*forth-worth*" se sfîrşeşte al patrulea monolog hamletian şi se încheie scena 4 (v. nota Act. I, sc. 2, rînd. 257—258); dar ar fi fost firesc ca aceeaşi rimă să cadă la închiderea Actului III, înglobînd deci primele patru scene din Actul IV, care duc la un sfîrşit coerent acţiunea. În acest caz, Actul IV, a cărui desfăşurare începe

de drept „cîteva zile mai tîrziu", cum se arată sub indicaţia scenei 5, ar fi fost normal să înceapă cu această scenă. Pentru spectatorii şi cititorii elizabetani sau chiar de mai tîrziu, faptul nu era prea însemnat: tragedia se reprezenta fără întrerupere, abia rima fiind o indicaţie a sfîrşiturilor de scene sau acte, după cum locul acţiunii indica sumar începerea lor. In-folio 1623 are numai *Actus Primus* şi *Actus Secundus*. Diviziunea în cinci acte şi scene s-a făcut mult mai tîrziu, fără să se ştie sigur cînd şi cine a început-o; se atribuie însă editorului N. Rowe (1708), de la care a devenit tradiţională. O regrupare a celor cinci acte, rămase de la N. Rowe, nu fără a fi încă pe drept discutate, propune Harley Grandville-Barker *(Prefaces to Shakespeare*, 1961): totul e organizabil pe trei timpi, cărora el le spune *„mouvements"* („mişcări").

SCENA 5

Rînd. 2:

„She is importunate" („Este stăruitoare" sau, după sensul vechi, „este gălăgioasă, incomodă"). Contextul (*„She is importunate, indeed distract"* — „Este gălăgioasă, în adevăr nebună") justifică sensul primitiv. Totuşi, traducătorii se opresc toţi la accepţia mai tîrzie. A.W. Schlegel: *„Sie ist sehr dringend"*; A. Gide şi P. Messiaen: *„Elle insiste"*; B. Pasternak însă traduce sensul primitiv: *„Она шумит"* („Ea face scandal"), sens care în romîneşte se află numai în traducerea noastră. Cuvintele acestea, privind pe Ophelia, sînt spuse de un Gentilom în in-quarto 1603 şi 1604; in-folio 1623, excluzîndu-l, le lasă pe seama lui Horatio, prezent în scenă.

Rînd. 6:

„Spurns enviously at straws" („Înfuriată, striveşte cu piciorul nimicuri"), sens metaforic.

Rînd. 19:

„jealousy" („bănuială, temere"), cf. Act. II, sc. 1, rînd. 114.

Rînd. 23—26:

Fragment din baladă lirică anonimă, a cărei vechime se vede din arhaicul „*shoon*" („încălțăminte"); „*his cockle hat*" („pălăria lui", împodobită „cu o cochilie"), obicei pe care Verity îl explică astfel: „O cochilie de scoică pe pălărie însemna că purtătorul ei fusese în pelerinaj la moaștele sfîntului Jack din Compostella, unele dintre cele mai vestite moaște medievale, în nord-vestul Spaniei, nu departe de Capul Finister. Altfel de scoică indica pelerinajul la Ierusalim."

Rînd. 29—32:

Spre deosebire de fragmentul anterior, cu cuprins evident erotic, care poate arăta că Ophelia se gîndește la Hamlet, noul fragment schimbă brusc mersul asociațiilor și se raportează la moartea lui Polonius, care „n-a fost dus la groapă cu bocete și lacrimi de iubire adevărată" (*„with bewept to the grave did not go with true-love showers"*). Deși text *ne varietur* în edițiile 1603, 1604 și 1623, Pope, urmat de mulți editori, pozitivează sensul, eliminînd negația *„not"*. În primul caz s-ar sugera neregularitatea înmormîntării lui Polonius, fapt care îl va indigna pe Laertes (v. mai departe, sc. 6, rînd. 215—217); în al doilea s-ar înțelege, dimpotrivă, că a fost plîns cu „adevărată iubire". Traducătorii urmează, după ediții, un sens sau altul.

Rînd. 40—41:

„the owl was a baker's daughter" („bufnița a fost o fată de brutar"). Credință, după Douce (citat de Furness), populară în comitatul Gloucester: cerînd Isus, într-o brutărie, să i se dea o pîine, fata brutarului pune la copt mai puțin aluat decît se cuvenea; dar bucățica rămasă crește în cuptor pînă ce fata înșelătoare strigă de uimire cam în felul păsărilor de noapte, ceea ce i-a adus preschimbarea în bufniță. Comentatorii țin cu tot dinadinsul să găsească un sens incoerențelor Opheliei și le interpretează ca și cum ar fi vorba de ciudățeniile calculate ale lui Hamlet. Ea, însă, este în adevăr o alienată, în conștiința căreia fierb fragmente din restrînsa dar patetica ei experiență: iubirea pentru

părintele ucis, cît şi pentru ucigaş. Cîntecele ei alternează de aceea reprezentări fie funerale, fie erotice; restul este pură incoerenţă, al cărei mijloc de exprimare este nu versul, ci proza (v. nota Act. II, sc. 1, rînd. 49—52). Un singur gînd al ei bate, pare-se, mai departe. E ceea ce spune în rînd. 41—42: *„We know what we are, but know not what we may be"* („ştim ceea ce sîntem, dar nu ştim ce putem fi"). La aceste vorbe, regele, căruia îi sînt adresate, ar trebui să tresară, şi e probabil ca Shakespeare să fi pus pe Ophelia să le rostească nu spre a-i contrazice demenţa reală, ci spre a da de gîndit regelui. Şi replica lui, imediată şi scurtă, *„conceit upon her father"* („închipuire despre tatăl său") vine ca o scuturare de întunecatele posibilităţi cu care Ophelia îl surprinde.

Rînd. 47—54 şi 57—65:

Fragmente din alt cîntec anonim, care îi schimbă din nou jocul asociaţiilor. Iubirea faţă de Hamlet ia forma de amintire a vechilor obiceiuri engleze legate de ziua sfîntului Valentin (14 februarie), cînd tinerii, întîlnind prima fată, o consideră ca iubita lor. Strofele baladei conţin graba fetelor de a fi luate drept „Valentine", ceea ce le duce dis-de-dimineaţă sub ferestrele tinerilor şi chiar în camera lor, de unde, însă, „nici o fată n-a mai ieşit fată" *(„out a maid never departed more");* iar dacă, la ieşire, ele mai amintesc de căsătoria promisă, ei răspund că s-ar fi căsătorit *„an thou hadst not come to my bed"* („dacă tu nu-mi veneai în pat").

Plecînd de la aceste versuri, pe care le va reformula în *Faust* (serenada în derîdere a lui Mefisto), însuşi Goethe crede că experienţa erotică a Opheliei cu Hamlet a putut fi mai adîncă decît pare să fi fost. Pînă la a se afirma de alţii, cum s-a şi afirmat, că ar fi avut chiar un copil, şi încă nu cu Hamlet, distanţa nu e prea mare. Încît nota lui Messiaen e cum nu se poate mai binevenită: „Lytton Strachey şi alţi comentatori fac să se observe că în delirul nebuniei, femeile cele mai virtuoase spun şi cîntă necuviinţe, pe care le-au putut auzi din întîmplare şi care le-au rămas în subconştient". În rînd. 51 şi 52, *„donned"*

și *„dupped"* sînt forme colocvial populare de la *„do on"* și *„do up"*, iar în rîndul 57, *„by Gis"* este prescurtarea jurămîntului *„by Jesus"* („pe Isus").

Rînd. 71:

„my coach" („trăsura mea") se consideră (J.Ch. Bucknill) anacronism; cuvînt de origine maghiară, de la *Kocs*, nume de localitate, originar — „poștă, trăsură de călători".

Rînd. 82:

„greenly" („verde, crud, pe necopt"), adică „la netimp, prea de cu vreme".

Rînd. 83:

„in hugger-mugger" („pe ascuns"). Steevens dă expresia ca provenind din *Plutarc* tradus de North; iar Verity, reluînd informația, observă în același timp că nu se mai găsește nicăieri altundeva în Shakespeare.

Rînd. 84—85:

„fair judgement, / Without the which we are pictures, or mere beasts" („rațiunea minunată, fără de care sîntem simple zugrăveli, sau curate fiare"). Imaginea de „tablou, pictură" pentru „om fără suflet" revine de cîteva ori în *Hamlet*. Numai Claudius o folosește aici ca *„pictures"* și mai departe (v. sc. 7, rînd. 111) ca *„painting"*. Ideea de „fiară" pentru „om fără rațiune" poate părea chiar curioasă, fiind folosită cu aceeași predilecție de oameni cu caractere atît de antagonice, cum sînt Claudius-regele și Hamlet (v. sc. 4, rînd. 33—39).

Rînd. 88—90:

„Feeds on his wonder, keeps himself in clouds / And wants not buzzers to infect his ear / With pestilent speeches" („Se hrănește din năuceala lui" — trăiește din închipuiri, „se ține singur în nori" — stă înnourat, și „nu lipsesc răuvoitori să-i infecteze urechea" — să-l îmbolnăvească „cu vorbe pestilențiale", cu insinuări primejdioase). E unul din numeroasele exemple de stil pletoric, care specifică scrisul shakespearian, făcîndu-l adesea intraductibil fără energice simplificări. Nu toate

limbile au posibilităţile limbii germane şi nu toţi traducătorii au talentul lui A.W. Schlegel.

R î n d. 94:

„murdering-piece" („tun, mortier"), încărcat cu ghiulele mărunte, cuie şi bucăţi de fier vechi, numire de epocă a pieselor mici de artilerie.

R î n d. 96:

„my Switzers" („elveţienii mei"), numele paznicilor regali, care se recrutau ca mercenari din Elveţia, fiind bine cunoscută loialitatea lor. Este adevărat, însă, că proverbul, amintit de Malone, „Legea, logica şi switzerii pot fi închiriaţi să lupte pentru oricine" a putut spune şi altceva.

R î n d. 100:

„impitious" („nemilos"), cum este în in-quarto 1603 şi 1604, sau *„impetuous"* („năvalnic"), cum e în in-folio 1623? Diferenţa de sens nu adaugă şi nu scade, contextul primind deopotrivă un cuvînt sau altul.

R î n d. 110:

„O, this is counter, you, false Danish dogs" („O, aceasta" — urma, poteca — „este în direcţia opusă, voi, nepriceputi cîini danezi"); *„false... dogs"* e un pleonasm, *„dog"* nefiind „cîine de vînătoare" *(„hound")*, ci de casă. Dar reflexia reginei că „urma e în sens contrar" pare dorinţă de a asmuţi mulţimea asupra lui Hamlet. Ucigaşul lui Polonius nu este regele, vrea ea să spună, ci adversarul lui, adică Hamlet. De nicăieri altundeva nu se mai vede complicitatea cel puţin parţială a reginei la uneltirile regelui împotriva fiului ei.

R î n d. 122—125:

Versurile acestea formulează plastic doctrina regalităţii de drept divin. Istoriceşte, concepţia suveranităţii sacre e în curs de construire sub domnia Elizabetei, devenind indiscutabilă sub urmaşii ei. De-a dreptul curios este, însă, faptul că un rege *ales*, cum era Claudius (ales fusese de asemenea şi fratele ucis, amîndoi devenind regi şi bărbaţi ai Gertrudei, ea singură regină ereditară), face această teorie.

R î n d. 151:

„It shall... 'pear" („Va apărea"), ca şi în in-quarto 1604; în in-folio 1623, *„It shall... pierce"* („Va... străpunge"). Diferenţa e metaforică, nu noţională.

R î n d. 161—163:

„Nature is fine in love..." („Firea e frumoasă în iubire..."). Dowden, după Warburton, interpretează aceste versuri ca fiind o explicaţie a insanităţii Opheliei, care şi-a trimis tatălui ei tot ce a avut mai scump. Totul depinde însă de ceea ce se înţelege prin *„the thing it loves"* („lucrul" — de fapt, fiinţa „pe care o iubeşte"). Cine este „fiinţa iubită" a Opheliei? E în adevăr Polonius, numai Polonius? Traducerea P. Messiaen, urmînd ideea Warburton—Dowden, însuşită şi explicitată de J.D. Wilson, arată: *„L'amour filial est chose exquise, si exquise, qu'il envoie une part précieuse de soi-même après l'objet aimé"* („Iubirea filială e lucru delicat, aşa de delicat, că trimite o parte preţioasă din ea însăşi după fiinţa iubită"). A. Gide e mai textual: *„La nature, dans un raffinement d'amour, fait l'âme aimante sacrifier le plus précieux de soi en offrande à celui qu'elle aime"* („Natura, în dragostea curată, face sufletul iubitor să sacrifice ce e mai de preţ în sine ca ofrandă fiinţei iubite". La A.W. Schlegel, avem: *„Natur... sendet ein kostbar Pfand von sich dem, was sie liebt, nach"* („Natura... trimite un zălog de preţ din sine după cel pe care îl iubeşte"). B. Pasternak, mai perifrastic, dar cu acelaşi sens: *„Любовь склонна по доброй воле к жертвам/ И платит самой дорогой ценой/ Дань нежности умершим"* („Iubirea e pornită de bunăvoie spre jertfă şi plăteşte morţilor cu cel mai scump preţ dajdia gingăşiei").

Dar, cu aceeaşi îndreptăţire, originalul lasă loc să se înţeleagă că *„the thing it loves"* poate indica pe Hamlet, nu pe Polonius. Posibilitatea e chiar probabilitate în comentariul lui Theobald. Cu acest sens, Laertes vrea să spună că e de neînţeles ca iubirea care, potrivit naturii, arată fiinţei iubite ce are în ea mai de preţ să fi produs în Ophelia dezastrul nebuniei; natura în iubire e frumoasă, nu urîtă. S-a extras însă sensul prim, cel pus în

vedere de Dowden, datorită, poate, versului 160, al cărui sfîrşit *„an old man's life"* („o viaţă de om bătrîn") a putut sugera pe Polonius. Textul e totuşi destul de incert: ediţia in-quarto 1604 are *„poore"* în loc de *„old"*, ceea ce nu mai duce gîndul la Polonius.

R î n d. 165:

„Hey non nonny, nonny, hey nonny" (refren de baladă populară cîntată, în felul romînescului „Tra-la-li-la-la-li-la-la". A.W. Schlegel: *„Leider, ach leider!"* („Vai, ah, vai!"); A. Gide: *„Mironton, mironton, mirontaine"*; P. Messiaen: *„Londeridéra, londeridéra"*; B. Pasternak: de neînţeles: *„Скок-скок со всех ног"* („hop, hop, cu toată viteza picioarelor"). În romîneşte, „nani-nani" (Stern şi Runcu), „Tra-la-la-la" (Dragoş Protopopescu) şi „O lulali, o lulala" (Banuş—Călin). Cel mai propriu împrejurării este, bineînţeles, refrenul cu rezonanţa cea mai jalnică

R î n d. 170—171:

„a-down a-down... a-down-a", refren popular, probabil de bocet, după sugestia sepulcrală din *„down"* („jos").

R î n d. 172—173:

„O, how the wheel becomes it" („O, cît de bine se potriveşte *refrenul*", după) accepţia generală, cu situaţia tatălui ei. Malone şi H.H. Furness cred însă că Ophelia, în timp ce cîntă, se gîndeşte la „roata" instrumentului casnic, zis vîrtelniţă, la care fetele lucrează cîntînd; şi e mai sugestiv pentru starea ei de delir decît sensul metaforic „roată-refren". La J.D. Wilson: „roata" zeiţei Fortuna. *„It is the false steward that stole his master's daughter"* („Paznicul necredincios e cel care a furat fata stăpînului"), această reminiscenţă de cîntec popular neidentificat se obişnuieşte a se transforma scenic în mijloc de a indica pe rege ca *„false steward"*. De unde eroarea: între nebunia Opheliei şi simularea lui Hamlet n-ar fi nici o deosebire, de îndată ce se iau deopotrivă de semnificative.

R î n d. 175—186:

Florile pe care le împarte Ophelia dau din nou prilej comentatorilor să caute sensul incoerenţe-

lor ei. Limbajul floral, raportat la cei cărora ea le oferă flori, e arătat ca plin de cel mai dramatic înțeles. Astfel, organizîndu-i critic delirul, deși fără indicații de text, rozmarinul amintirii și panseluțele îngîndurării se cuvin iubitului ei, Hamlet, pe care ea îl vede în Laertes, căruia trebuie să i le dea; mărarul prefăcătoriei și columbinele necredinței matrimoniale sînt ale regelui, care a corupt bună-credința soției fratelui său (de ce, totuși, „columbine"?); cimbrișorul căinței e pentru regina adulteră, dar și pentru ea însăși, fiindcă înseamnează și „amintire tristă", nu numai căință, încît regina trebuie să-l poarte *„with a difference"*, cu diferența dintre faptele lor; ea mai oferă cuiva o romaniță, floare a prefăcătoriei, ca și mărarul, ceea ce face pe logicienii nebuniei Opheliei s-o îndrepte din nou către regină, pentru ca în sfîrșit altcuiva să-i spună că i-ar da „cîteva micșunele", simbol al credinței, acest altcineva fiind, bineînțeles, credinciosul Horatio. A găsi chiar atîta logică în delirul Opheliei e un act critic cel puțin chestionabil.

R î n d. 187:

„bonny sweet Robin" („frumosul dulce Robin"), vers „extras, arată J. Fuzier, dintr-o baladă cunoscută, care se regăsește cîntată de asemenea de o tînără nebună în *Two Noble Cousins* de Fletcher și Massinger, piesă la care Shakespeare a putut fi chiar colaborator", indicație din ediția J.D. Wilson. Robin se socotește a fi Robin Hood, erou legendar, haiduc din secolul al XII-lea, milos cu sărăcimea, arcaș vestit, cîntat pentru faptele lui de curaj și mărinimie în numeroase balade populare engleze; un Jianu sau Radu Anghel din folclorul romînesc.

R î n d. 190—199:

Fragment, după H.H. Furness, din *The Milkmaid's Dumps (Cîntecele tinerei lăptărese)*.

R î n d. 215:

„No trophy... nor hatchment" (embleme armoriale de sepulcru cavaleresc), *„o'er his bones"* („peste oasele lui", „pe mormîntul lui"). Pentru Laertes vanitatea riturilor cavalerești neîmplinite la

moartea tatălui său pare mai gravă decît moartea însăşi, sau, în orice caz, tot atît de gravă. E un Hamlet superficial sau chiar deşert.

SCENA 6

Rînd. 22:

„thieves of mercy" („hoţi miloşi, cu inimă bună").

Rînd. 29:

„the bore of the matter" (literal, „calibrul cazului", însemnătatea faptului).

SCENA 7

Rînd. 10:

„unsinewed" („fără musculatură", nebărbătesc).

Rînd. 14:

„so conjunctive" („atît de legată, unită"), termen luat din astronomie: „planete în conjuncţie".

Rînd. 20:

„the spring that turneth wood to stone" („izvorul care preschimbă lemnul în piatră"). Se afirmă că lîngă Stratford-on-Avon ar fi existat un izvor ale cărui ape pietrificau lemnele şi despre care Shakespeare ştia din copilărie. Editorii care comunică această informaţie, Furnivall şi Dowden, o iau din *Description of England (Descrierea Angliei)* de Harrison.

Rînd. 21:

„convert his gyves to graces" („îi preface cătuşele în farmece... în podoabe" şi se poate înţelege prea bine „... în inele"). A.W. Schlegel traduce nesatisfăcător pe *„grace"* prin *„Lob"* („laudă, aprobare"), Fr. Gundolf înlocuieşte mai propriu pe *„Lob"* prin *„Schmuck"* („podoabă, giuvaer"), Gide — prin *„parure"* („podoabă, giuvaer"), P. Messiaen, destul de liber şi mai aproape de Schlegel, prin *„titre de gloire"* („titlu de glorie"), iar B. Pasternak zice liber, uitînd metafora: *„Его ошибки возведут в заслуги"* („Greşelile lui se vor preface în me-

rite"). În românește, traducerea cea mai exactă este a lui Dragoș Protopopescu: „să facă din cătușa lui brățară".

Rînd. 31:

„*stuff so flat and dull*" („materie atît de indiferentă și nesimțitoare"), pleonasm adjectival, cf. Act. III, sc. 2, rînd. 374, v. nota Act. I, sc. 5, rînd. 68—69, și nota Act. II, sc. 1, rînd. 11.

Rînd. 32:

„*our beard be shook with danger*" (literal, „să ni se scuture, să ni se smulgă barba", adică „să fim sfidați atît de grav"). Expresia dezvoltă sensul verbului „*to beard*" („a apuca de barbă, a se împotrivi fățiș, a sfida"). Un sens oarecum paralel se află în franceză: „*à la barbe*" („în văzul și în ciuda") sau mai cu seamă „*tirer la barbe*" („a trage de barbă, a batjocori"); faptul acesta susține literalitatea traducerilor A. Gide—P. Messiaen: „*tirer la barbe par le danger*" sau „*tirer la barbe sans danger*". Nu știm însă să existe ceva similar în limba germană; totuși, A.W. Schlegel o face să primească expresia engleză: „*Dass wir Gefahr am Bart uns raufen liessen*" („Că noi am lăsa primejdia să ne smulgă barba"). B. Pasternak traduce prin „*Дам ей играть своею бородой?*" („O voi lăsa — primejdia — să mi se joace în barbă?"). Traducerile românești se împiedică în obligația de a suplini expresia chiar în cuvintele originalului: „să lăsăm primejdiei a ne ciupi de barbă" (Stern), „ca barba mea să dîrdîie de frică" (Dragoș Protopopescu), „să mă las tras de barbă" (Banuș—Călin) și „ne ia primejdia de barbă" (Runcu).

Rînd. 50:

„*Are all the rest come back?*", întreabă regele cu îngrijorare despre soarta lui Rosencrantz și Guildenstern, aflînd de întoarcerea lui Hamlet.

Rînd. 54:

„*in a postscript here, he says* alone" („într-un postscriptum aici, el spune *singur*") exprimă aceeași îngrijorare din rînd. 50, gîndul regelui fiind nu atît la soarta însoțitorilor lui Hamlet, cît la scrisoarea prin care ordonase uciderea lui în Anglia.

R î n d. 58:

„tell him to his teeth" („a-i spune verde în faţă"), expresia *„to his teeth"* fiind echivalentul celei franceze *„à la barbe"* (v. mai sus, rînd. 32) şi al celei romîneşti „în nas".

R î n d. 64:

„as checking at his voyage" („ca abatere de la călătoria lui pe mare"), metaforă vînătorească intraductibilă, *„checking"* însemnînd părăsirea direcţiei principale în zborul şoimilor de vînătoare pentru una incidentală, abatere de la o pradă urmărită la una subsidiară. Regele spune astfel că Hamlet, neajungînd la moartea din Anglia, trebuie condus *„as checking at his voyage"* către alte împrejurări fatale, care să înlocuiască pe cele cărora li s-a sustras. Imaginea e atît de implicată şi cinegetic feudală, încît, fără a fi sigur că înşişi englezii o mai pot realiza (de altfel, unele ediţii din secolul al XVII-lea o şi înlocuiesc prin *„liking not"*), cititorii străini, chiar studiaţi, o pierd la primele lecturi, iar traducătorii nu o pot sugera. A.W. Schlegel zice *„Als stutzig vor der Reis'"* („Ca reculînd, dînd înapoi, din faţa călătoriei"); A. Gide — *„rompant son voyage"* („întrerupîndu-şi călătoria"); P. Messiaen — *„ayant renoncé à son voyage"* („după ce a renunţat la călătoria lui"); B. Pasternak ocoleşte dificultatea, netraducînd în nici un fel. Traducătorii romîni reţin numai ideea întreruperii călătoriei.

R î n d. 69:

„shall uncharge the practice" („va găsi fără vină fapta", cu alte cuvinte, „şi-o va explica îndeajuns şi va accepta-o ca atare"), iar dacă *„practice"* se ia în sens de „şiretenie, capcană", sens care nu-i lipseşte, traducerea este „va găsi fără vină şiretenia". De aceea ideea de „capcană sau viclenie" apare în mai toate traducerile: *„List"* la A.W. Schlegel, *„ruse"* la A. Gide, *„moyen"* la P. Messiaen, *„козни"* la B. Pasternak; iar în romîneşte, „urzire" la Stern, nu există la Dragoş Protopopescu, „şiretlic" la Banuş—Călin şi „cursă" la Runcu.

Rînd. 78:

„Of the unworthiest siege" („De rangul cel mai puţin considerat") conţine ideea de ierarhie socială a invitaţilor după scaunele pe care le ocupă, ceea ce francezii numeau, mai întîi în limbaj de curte, *„la préséance"*.

Rînd. 83:

„his weeds" („buruienile ei"), buruienile de leac ale vîrstei înaintate.

Rînd. 87:

„they can well" („se pricep bine"), veche accepţie a formei *„can"*.

Rînd. 95:

„Lamond" se presupune că ar reprezenta, sub nume convenţional, fie pe lordul Southampton, comandant al cavaleriei contelui Essex în războiul pentru cucerirea Irlandei (1599) şi protector al lui Shakespeare, fie pe un Pietro Monte, maestru de călărie al curţii franceze [menţionat de B. Castiglione în *Il Cortegiano* (Curtezanul)], nu mai puţin vestit ca vînător.

Rînd. 99:

„masterly report" („raport asupra măiestriei").

Rînd. 104:

„motion, guard... eye" („mişcare, pază... ochi"), cuvintele acestea semnifică fiecare cîte o figură în scrimă: *„motion"* („fandare, atac"), *„guard"* („în gardă") şi *„eye"* (probabil „parare").

Rînd. 111:

„the painting of a sorrow" („zugrăveala unei suferinţe") cf. mai sus, sc. 5, rînd. 84—85.

Rînd. 120:

„plurisy" („pletoră"), de la lat. *plus-pluris* („mai mult"), fără legătură cu „pleurezie" (discuţie amănunţită, în ediţia H.H. Furness).

Rînd. 125—126:

„a spendthrift's sigh,/That hurts by easing" („un suspin al nesocotinţei, care vatămă uşurînd"). Explicaţia O'Sullivan: „ca un suspin fatal, asemenea risipitorului care, uşurînd un om de greutatea au-

rului său, îl aduce în mizerie". După Verity şi alţi editori mai vechi, ar fi vorba de „o aluzie la depăşita idee medicală că orice suspin costă omul un strop de sînge". A.W. Schlegel traduce cuvînt cu cuvînt: *„ein prasserischer Seufzer, der lindernd schadet"*, în revizuirea lui Fr. Gundolf *„ein Taugnichts-Seufzer"* („o netrebnicie de suspin"). A. Gide zice *„soupir d'une âme prodigue qui, en le poussant, s'extenue"* („suspin al unui suflet risipitor care, suspinînd, se istoveşte"). La P. Messiaen, mai fidel, *„un soupir qui ensemble fait mal et soulage"* („un suspin care face şi rău, şi bine"). Iar B. Pasternak are *„После поздно плакать и вздыхать"* („apoi e prea tîrziu să plîngi şi să suspini"). Raportabilă la interpretarea lui O'Sullivan este versiunea romînească Stern, „geamăt de risipitor", şi de asemenea traducerea Banuş—Călin „suspinul unui om cheltuitor"; Dragoş Protopopescu sare expresia, iar Runcu o preface în „junghi ce doare cînd respirăm".

R î n d. 126:

„to the quick o'the ulcer" (literal, „la viul rănii", cu echivalenţă exactă în romîneşte „să punem degetul" sau „să apăsăm pe rană"). Traducerile franceze dau *„au vif de l'abcès"* (A. Gide) sau *„au vif de l'ulcère"* (P. Messiaen), dar A.W. Schlegel zice *„zum Kern der Sache"* („la inima chestiunii"), cu pierderea imaginii. B. Pasternak, fără relief: *„Однако к делу"* („Şi-acum, la lucru").

R î n d. 147:

„all simples" („toate buruienile"), cuvîntul *„simple"* fiind termen medical pentru „buruiană de leac".

R î n d. 163:

„for the nonce" („pentru o singură dată", adică „anume pentru această împrejurare"). După *Webster's New World Dictionary*, *„nonce"* e o formaţie prin contopire silabică de la *for then ones...*, în care *then...* este dativul singular al articolului definit.

R î n d. 175:

„our cold maids" (literal, „fetele noastre reci", care nu cunosc încă fierberea sîngelui). A.W. Schlegel nu traduce versul cu *„cold maids"* şi nici versul anterior, probabil din cauza sensului licenţios; le traduce însă Fr. Gundolf: *„keusche Mädchen"* („fete ruşinoase, caste"). La A. Gide *„cold maids"* este *„chastes filles"*, iar la P. Messiaen — *„chastes pucelles"*; în privinţa sensului general, primul zice *„ces digitales pourprées, auxquelles nos bergers libertins donnent un vilain nom, mais que nos chastes filles appellent doigts-de-mort"* („aceste digitale roşii, cărora ciobanii noştri libertini le dau un nume grosolan, dar pe care fetele noastre le numesc degete-de-mort"); la P. Messiaen, avem *„ces longues fleurs pourpres, que nos bergers rustauds nomment d'un nom grossier, mais que nos chastes pucelles appellent pattes-de-loup"* („acele lungi flori purpurii, pe care neciopliţii noştri de ciobani le numesc grosolan, dar cărora copilele noastre nevinovate le zic labă-de-lup"). B. Pasternak, cu acelaşi sens general, vorbeşte de *„девушки"* („fete"), fără altă specificare. În romîneşte, „fete curate" la Stern, „fecioarele sfioase" la Runcu; Dragoş Protopopescu elimină dificultatea ca de obicei şi, pentru întîia dată, la fel procedează şi Banuş—Călin.

ACTUL V

SCENA 1

„Two Clowns" („Doi clovni"). Dat fiind rostul lor în cimitir, acestor două personaje li se spune în traduceri de obicei „gropari". Cuvîntul *„clown"*, după dicţionarele etimologice, ar sta în legătură cu olandezul *„kleun, kloen"*, acesta provenit dintr-o veche rădăcină germanică şi însemnînd la origine „zdreanţă", iar mai tîrziu „om zdrenţăros". Cum îmbrăcămintea ruptă sau peticită era semnul social al omului de jos, şi îndeosebi al ţăranilor, *„clown"* a însemnat în engleză mai întîi „ţăran", sens folosit în traducerea lui A. Gide. Dar „ţăranii", cu conduita lor stîngace faţă de orăşeni, au putut părea clasei oprimante comici, şi astfel, de la hazul produs de ţăranii apăruţi întîmplător în alt mediu social, s-a trecut la formarea noţiunii de *„clown"*, personaj la început neintenţional şi apoi chiar intenţional comic. Cînd Shakespeare scria *Hamlet*, cuvîntul mai păstra amintirea sensului originar, dar îşi constituise întreg sensul al doilea, cu care avea să şi rămînă. Nici un englez nefilolog nu mai înţelege azi „ţăran" prin *„clown"*. Încît traducerea lui A. Gide, care dă acest sens, nu se poate sprijini nici pe limba franceză, în care *„paysan"* nu înseamnă *„clown"*, nici pe limba engleză, în care cuvîntul şi-a pierdut accepţia primitivă. A.W. Schlegel, plecînd de la profesiunea lor, zice acestor *„clowns"* mai potrivit *„Totengräber"* („gropari"), şi după el, mai toţi traducătorii zic la fel. O ediţie comentată, însă, pare a trebui să păstreze cuvîntul original, însoţindu-l de o notă explicativă.

Rînd. 2:

„*seeks her own salvation*" („îşi caută singură mîntuirea", se sinucide).

Rînd. 4:

„*crowner*" în loc de „*coroner*" („judecător de instrucţie"). La A.W. Schlegel, „*Totenbeschauer*" („inspector de morţi"); la A. Gide şi P. Messiaen, „*coroner*", reţinînd cuvîntul englez curent; la B. Pasternak, „*следователь*" („judecător de instrucţie"). Traducătorii romîni au cu toţii „judecător", afară de Stern, care spune numai „cercetare".

Rînd. 9—22:

„*se offendendo*", modificare în grai inculţ a legiuitului *se defendendo* pentru cazurile de omor săvîrşit în legitimă apărare. Clovnul corupe filologic formula şi o aplică la sinucideri; „*argal*" (rînd. 13, 20 şi, mai jos, 53) este o corupere a conclusivului *ergo*, specific pledoariilor juridice, dar rămas din scolastica medievală (la A.W. Schlegel, aspectul corupt al lui *ergo* ia forma *ergel*, cînd nu e „*also*" — „aşadar"; A. Gide îl traduce prin „*donc*"; la P. Messiaen, forma latină necoruptă, în mod eronat; B. Pasternak sare expresia.

Prima expresie se află întocmai la toţi traducătorii romîni; a doua însă, păstrată întocmai de Dragoş Protopopescu, ia forma „*ergos*" la Stern şi „prin urmare" sau „deci" la Banuş—Călin şi Runcu. Pasajul este, în mod evident, o satiră în primul rînd a spiritului arguţios juridic, căruia, după H.H. Furness, nu i-a lipsit nici cazul real, cînd avocaţii, dezbătînd procesul unui judecător înecat (*Sir* James Hales), a trebuit să stabilească dacă „s-a dus el la apă, sau apa a venit la el"; în al doilea rînd, e o satiră a logicii scolastice, pentru care nu exista adevăr fără să rezulte dintr-un silogism expres.

Rînd. 26:

„*gentlewoman*" („femeie — fată de lume", nobilă); traducere curioasă la A.W. Schlegel prin „*Fräulein*", cuvînt sortit să-şi piardă nuanţa socială.

Rînd. 28:

„thou say'st", contracție din biblicul *„say'st it"* („tu zici asta"), însemnînd, după H.H. Furness, „ai dreptate". Traducerea cea mai exactă, de data aceasta, e a lui A. Gide: *„Tu l'as dit"* („Ai spus-o singur", ca mirare că a putut ghici); tot atît de fidelă este a lui A.W. Schlegel: *„ja, da haben wir's"* (literal, *„da*, atunci asta e").

Rînd. 31:

„even Christian" („creștin de rînd", creștin obișnuit, din popor).

Rînd. 36:

„the first that ever bore arms" („primul care a purtat vreodată..."), joc satiric de omonimie între *„arms"* („arme, armoarii") și *„arms"* („brațe"), pe care, cum bine se înțelege, nici o traducere nu-l poate fixa în altă limbă. P. Messiaen dă ideea de noblețe a lui Adam ca provenind din cîntecul răzmeriței țărănimii engleze de la 1380: *„When Adam delved and Eve span,/ Who was the gentleman?"* („Cînd Adam săpa și Eva țesea,/ Cine era nobilul?"). H.H. Furness citează din Douce: „Sapa lui Adam e arătată în unele cărți de heraldică drept cea mai veche formă de embleme «*escutcheons*»; nu e improbabil ca partea de jos a acestei unelte să fi sugerat binecunoscuta formă a vechilor scuturi triunghiulare". Deci „armă" = „unealtă de muncă", de unde sensul traducerii noastre.

Rînd. 42—43:

„confess thyself" („mărturisește-te singur" în sens de „recunoaște-te că..."). Traducerile A.W. Schlegel, A. Gide, P. Messiaen, B. Pasternak și altele dau același înțeles. Totuși, Malone (în H.H. Furness) afirmă că e un proverb întrerupt la jumătate: *„confess thyself and be hanged"* („spovedește-te, că spînzurătoarea e a ta") ar fi spus clovnul dacă nu i se tăia vorba. Proverbul a devenit amenințare glumeață.

Rînd. 57:

„and unyoke" („și dejugă"), paralelism perfect în romînește; „a dejuga, a deveni liber, a putea să

plece de la o muncă". În traducerile germane, franceze şi cea rusă, păstrîndu-se înţelesul, metafora plugărească anglo-romînă se pierde. La A.W. Schlegel avem *„und du sollst Feierabend haben"* („şi ţi se cuvine să fii liber" ca în seara de Ajun), la A. Gide *„on sera quitte"* („nu vei mai avea nici o obligaţie"), la P. Messiaen *„et fiche ton camp"* („şi şterge-o, ia-o din loc"), la B. Pasternak *„и отвяжись"* („şi dezleagă-te", adică „fii liber"). În romîneşte, „poţi să deshami", la Stern, nu e în contra textului, deşi se ocoleşte traducerea exactă; „ai scăpat pă azi" la Dragoş Protopopescu, care muntenizează pronunţia ca să exprime condiţia socială a groparului; „şi-ţi dau drumul" la Banuş—Călin; şi, greşit înţeles, „lasă gluma" la Runcu.

Rînd. 60:
„Mass" (jurămînt, „pe sfînta liturghie").

Rînd. 62:
„your" („al tău"), v. nota Act. IV, sc. 3, rînd. 21—26.

Rînd. 65—66:
„get thee to Yaughan" („du-te la Iohan"), fiind de presupus un cîrciumar vecin cu cimitirul. Numele debitantului, neexistînd în ediţiile de bază decît în in-folio 1623, e presupus că a putut naşte, prin audiţie greşită, îndemnul *„get thee gone"* („fă-te dus", popular), cum se află în in-quarto 1603. A. Gide şi P. Messiaen schimbă numele, primul în „Vaugan", iar al doilea în „Baptiste", fără explicaţie; A.W. Schlegel nu-l menţionează *(„Geh, mach' dich ins Wirthaus"* — „Du-te, bagă-te în cîrciumă"); la B. Pasternak, *„сбегай, брат, к Иогену"* („aleargă, frate, la Iohan"). Dintre traducătorii romîni, Stern şi Banuş—Călin nu păstrează numele cîrciumarului.

Rînd. 67—70:
Strofa cîntată de Clovn, ca şi cele din rînd. 71—74 şi 77—80 fac parte din versiunea coruptă a micului poem *The Aged Lover Renounceth Love (Bătrînul îndrăgostit renunţă la dragoste)* de Henry Howard,

conte de Surrey, om de curte şi poet (1517?—1547); poemul, aflat în *Tottel's Miscellany* (1557), a fost multă vreme atribuit lordului Thomas Vaux (1510—1556). Versurile începătoare ale primelor două strofe sînt folosite de Goethe în *Faust* (partea a doua), cînd Lemurii îi sapă groapa, cîntîndu-le.

R î n d. 73—74:

„Custom hath made it in him a property of easiness" („Obişnuinţa i-a prefăcut-o", i-a prefăcut meseria de gropar „în voie bună"); cf. Act. III, sc. 4, rînd 162, unde *„custom... all sense doth eat"* („obişnuinţa... înghite orice simţire"), sens pe care îl are şi *„hath made it in him a property of easiness"*. De aceea, J.D.Wilson e îndreptăţit să cenzureze sensul de „uşurinţă, înlesnire", adoptat de cei mai mulţi comentatori şi traducători, şi să-l înlocuiască prin acela de „indiferenţă".

R î n d. 85—86:

„o'er-reaches" (joc pe dublul sens al cuvîntului „ajunge, loveşte din urmă" şi „întrece, depăşeşte"). A. Gide rezolvă dificultatea, eliminînd cuvîntul. Ceilalţi traducători reţin cîte un sens din *„over-reach"*: A. W. Schlegel *„überlistet"* („întrece"), P. Messiaen *„en fait voir"* („îi arată el, îl maltrateaza"), B. Pasternak *„распоряжается"* („dispune"). La noi, Stern crede mai potrivit „îl ia la vale", Dragoş Protopopescu, asemănător, „îşi rîde de ea", Banuş—Călin, fără deosebire, „o ia în rîs", iar Runcu „pe care o apucă".

R î n d. 95:

„Lady Worm's" (literal, „al Doamnei Larve", fiind de presupus că, murind, a devenit soţul „Doamnei Larve", aceasta personificînd ideea de moarte). Comentatorii nu se opresc în nici un fel asupra imaginii acestui himeneu cu moartea. Se va fi înţelegînd de la sine în englezeşte? E îndoielnic. În orice caz, traducătorii nu înţeleg.

R î n d. 99—100:

„to play at loggats" („a juca la..."); cuvîntul *„loggat"* este forma diminutivată de la *„log"*

(„trunchi de copac" doborît), și jocul la care se face aluzie — asemănător, într-un fel, cu jocul de popice — constă din aruncarea cît mai aproape de un popic a trei conuri de lemn.

R î n d. 105—122:

Pasajul, aproape în întregime, e un continuu joc sarcastic de omonimie al cuvîntului — substantiv și adjectiv — *„fine"*: sensurile angajate sînt „frumos, plăcut", „mărunt, fin" (ca „țărîna fină") și „amendă" (de fapt „sumă plătită de posesorul unei bucăți de pămînt lordului-proprietar pentru îngăduința de a o trece în posesia altcuiva") și „sfîrșit, fine". Sensurile cuvîntului acesta și ceilalți termeni tehnici, aparținînd științei juridice, care a făcut pe mulți comentatori să se întrebe unde a putut Shakespeare să dobîndească asemenea cunoștințe, autorizează traducerile la libertăți proprii. *„Quiddities"* (din latina medievală *quiddity*, formație substantivată de la *„qui?"* — „ce?" — cu sens filozofico-scolastic de „esență", corupt în limbajul juridic ca „subtilitate, nuanță futilă"); *„quillets"* (de la lat. *„quid libet"* — „ceea ce place", cu înțelesuri de „argucie, nuanță sofistică", origine însă suspectată ca inexactă: s-a propus de aceea *„qualitas"*); *„tenure"* („titlu de posesie" a unui bun imobiliar sau a unei funcții, poziții etc.); *„action of battery"* (prescurtare a formulei legale *„action of assault and battery"* pentru delictul de „atac și lovire"); *„double vouchers"* — *„pair of indentures"* („duble mărturii" — „pereche de acte dințate", după Dowden, acte în dublu exemplar pe aceeași foaie de hîrtie sau pergament, împărțită la mijloc printr-o linie de mici perforații, pe care puteau fi separate, rămînînd deci „dințate", dar care nu serveau decît împreună ca dovadă juridică a proprietății); aceste noțiuni de drept funciar burghezo-feudal justifică recursul traducătorilor la posibilitățile limbii lor. Totuși, se poate observa că A. Gide traduce eronat *„the inheritor himself"* din rînd.121—122 prin *„l'héritier direct"* („moștenitorul direct"); expresia, cu sarcasmul și umorul ei negru, vizează

chiar pe „proprietarul" cumpărător de pămînturi, cum traduce A.W. Schlegel şi P. Messiaen *(„Eigentümer", „propriétaire")*. De altfel, v. Act. I, sc. 1, rînd. 91, unde *„inheritance"* însemnează foarte evident „proprietate, posesie".

R î n d. 128:

„sirrah" (de la *„sir"* — „domnule", modificat depreciativ după persoana căreia i se adresează). *„Heda"* („alo, hei"), *„mon ami"* („prietene") şi *„mon brave"* („voinicule"), cum se află respectiv în A.W. Schlegel, A. Gide şi P. Messiaen, nu sînt corespunzătoare originalului. B. Pasternak, perifrastic: *„как тебя там"* („Ei, tu ăla"). Traducerile romîneşti au „mă" (Stern), „amice" (Dragoş Protopopescu), „domnule" (Banuş — Călin) şi, mai nimerit, „cumetre" (Runcu); singurul cuvînt corespunzător în romîneşte este însă „jupîne", care conţine degradarea semantică din *„sirrah"*.

R î n d. 131—138:

Întregul dialog Hamlet—Primul Clovn e construit pe jocul de cuvinte, două verbe şi un substantiv, *„to lie"* („a sta, a zăcea"), *„to lie"* („a minţi") şi *„lie"* („minciună"). Traducătorii sînt constrînşi să recurgă de aceea la aproximări, pe care li le îngăduie limba respectivă. Cel mai înlesnit este A.W. Schlegel, care dispune de cvasi omofonia dintre *„liegen"* şi *„lügen"*.

R î n d. 147—148:

„How absolute the knave is" („Ce sigur este derbedeul"). La A.W. Schlegel, *„wie keck"* („ce îndrăzneţ", din accepţia juridică a lui *„absolute"* — „neîmpiedicat, liber"), revizuit de Fr. Gundolf în *„wie unnachgiebig"* („ce inflexibil, neconcesiv"); la A. Gide, *„méticuleux"* („precis, exact"); la P. Messiaen, *„exact"*; la B. Pasternak, *„доскональ"* („perfect"). În romîneşte, *„absolute"* a dat naştere unor echivalenţe cîteodată surprinzătoare: „migălos" (Stern), „mare cîrciogar" (Dragoş Protopopescu), „tipicar" (Banuş—Călin), dar „precis" (Runcu). Metafora nautică din *„by the card"* („cu busola în mînă") însemnează „cu precizie mari-

timă în orientare", dar şi „cu harta sau cartea în mînă" (cf. Act. V, sc. 2, rînd. 114).

Rînd. 149:

„*this three years*" („de trei ani încoace"), adică de cînd? Ce legătură poate exista între aceşti „trei ani" şi vîrsta lui Hamlet? După Dowden, e numai o aluzie la legalizarea ajutorării săracilor, în 1601.

Rînd. 154—174:

Din replicile Primului Clovn s-a extras vîrsta lui Hamlet, care rămîne încă neclară. Verity sumarizează chestiunea astfel: Dacă, după cum spune Primul Clovn, el face meseria de gropar de cînd Hamlet-tatăl a învins pe Fortinbras, chiar în ziua de naştere a lui Hamlet-fiul, de treizeci de ani, rezultă că aceasta ar fi vîrsta prinţului la data convorbirii din cimitir. Ea se confirmă prin aceea că bufonul Yorick (v. rînd. 194—195), de care Hamlet îşi aminteşte, fiind dus de el în cîrcă pe la şase-şapte ani, murise de douăzeci şi trei de ani, cum spune groparul; şi de asemenea faptul (argument editorial) că „douăzeci şi trei de ani" este o modificare a tipăriturii in-quarto 1604, care înlocuieşte pe „*this dozen years*" („aceşti doisprezece ani") din in-quarto 1603, adică din „ediţia rea", emendată cel puţin în parte probabil de însuşi Shakespeare, pledează pentru aceeaşi vîrstă.

Împotriva strînsei argumentări de mai sus s-a pus totuşi întrebarea: era Hamlet încă student la Wittenberg (v. Act. I, sc. 2, rînd. 177), unde urma să revină (v. Act. I, sc. 2, rînd. 113—114), deşi avea treizeci de ani? Întrebarea face să se dea oarecare atenţie situaţiei lui de aparţinător la generaţia lui Horatio, Laertes, Rosencrantz, Guildenstern şi Fortinbras, tineri între douăzeci şi unu, douăzeci şi cinci de ani; în al doilea rînd, pe vremea lui Shakespeare vîrsta studiilor universitare era mai fragedă încă decît e azi, iar mama lui Hamlet nu putea fi o femeie bătrînă, de îndată ce tragedia se naşte din aprinderile ei erotice. Aceste consideraţii scad vîrsta lui Hamlet, scoborînd-o pînă spre douăzeci şi unu de ani. Susţinătorul

cel mai celebru al acestei vîrste este August Strindberg *(Dramaturgie,* 1917). Încît întrebarea despre etatea lui, ca toate întrebările privitoare la personajul întreg, are cel puţin două răspunsuri, sporind numărul enigmelor hamletiene cu încă una.

O încercare de explicaţie dă Brandes. După el, Shakespeare concepe pe Hamlet tînăr, abia ieşit din adolescenţă, şi nu altfel apare din in-quarto 1603, dar, tot îmbogăţindu-l cu reflexiile şi observaţiile unui autor matur, pe măsură ce se şi reprezenta, aşa cum arată deosebirile de text de la in-quarto *1603 pînă* la *in-folio 1623, personajul* a crescut în experienţa lui de viaţă, în inteligenţă şi putere de expresie, s-a maturizat în conştiinţă pînă la a nu mai părea veridic să poată fi vorba de un tinerel; şi astfel s-ar explica bigeminarea vîrstei lui şi bifurcarea răspunsurilor la întrebarea despre ea.

În rînd. 172: *„ground"* („pămînt", dar şi, între altele, „temei, cauză") originează un joc între sensul lui propriu, cum îl înţelege groparul, şi sensul derivat, cum îl ia Hamlet.

Rînd. 178:

„pocky corses" („cadavre mîncate de sfrînţie", pare a zice groparul).

Rînd. 181:

„will last you" („îţi ţine, îţi durează", cu *„you"* ca dativ etic, implicînd mai pozitiv interesul convorbitorului) ca şi *„your water"* şi *„your whoreson"* din rînd. 185—186, formă genitivală asemănătoare cu dativul etic (cf. mai sus, rînd. 62, v. şi nota Act. IV, sc. 3, rînd. 21—26). Nici o traducere dintre cele cercetate nu exprimă acest dativ etic, de mare însemnătate pentru stilul popular.

Rînd. 195:

„Yorick", nume extras din Roric, formă daneză, aceasta, pentru George.

Rînd. 198:

„F'en that", contracţie populară şi colocvială din *„Fie upon that"* („Mi-e silă de asta").

R î n d. 199—213:

Cititorul se poate, pe bună dreptate, mira că Hamlet continuă să vorbească în proză cu Horatio, cum vorbise pînă acum cu groparul (v. nota Act. II, sc. 1, rînd. 49—52, şi sc. 2, rînd 174). Chiar în dialogul cu acesta, gîndurile exprimate cereau adesea, prin natura lor reflexivă şi generalizantă, înălţimea versului. Dar mirarea n-ar ţine mult, fiindcă proza, asemănătoare în frumuseţe cu aceea din Act. II, sc. 2, rînd. 229—311, se schimbă de la sine în vers cu semnificaţia cunoscută.

După prefacerea prozei în patru versuri celebre, urmează în mai toate ediţiile de după Capell (1797) şi Malone (1790) indicaţia scenică: „Intră *Preoţi* etc., în procesiune; cadavrul *Opheliei*, *Laertes*, şi *Bocitoare* urmînd: *Regele*, *Regina*, suita lor etc.". Atît în in-quarto 1603 şi 1604, cît şi în in-folio 1623, cortegiul e indicat ca mai sobru, cum rezultă din text, cum îl menţine ediţia M.R. Ridley şi cum îl adoptă ediţia noastră.

R î n d. 203—204:

„*my gorge rises*" („pieptul mi se ridică", adică „mi-e greaţă").

R î n d. 253:

„*virgin crants*" („cununi virginale") conţine cuvîntul germanic *Kranz*, subliniat şi comentat încă de Johnson.

R î n d. 269:

„*ingenious sense*" („simţire înaltă, bogată", literal — „genială, generativă").

R î n d. 274—275:

Pelion, munte în Grecia, Thessalia de est; Olympus, munte în Grecia de nord.

R î n d. 279:

„*Hamlet the Dane*" („Hamlet *Danul*"), îşi zice singur, înfăţişîndu-se cu acest titlu, care era rezervat numai regelui (v. nota Act. I, sc. 1, rînd. 13). Este evident o provocare la adresa lui Claudius, pe care nu-l recunoaşte ca rege, ultimul „Dan" fiind Hamlet-tatăl, de la care

își ia acest titlu în chip legitim. Convingerea lui, bine întemeiată psihologic pe acele împrejurări cînd el vorbește de răpirea dreptului său la succesiunea tronului (v. Act. I, sc. 2, rînd. 67, și sc. 5, rînd. 184; Act. II, sc. 2, rînd. 276; Act. III, sc. 2, rînd. 102—104), se lovește însă de faptul că în Danemarca monarhia era electivă, și nu ereditară. Claudius, pe care îl contestă, e rege *ales*, cum fusese însuși Hamlet-tatăl.

Rînd. 283:

„*I am not splenitive*" („Eu nu sînt mînios"), după credința timpului că furia ar sta în legătură cu secreția splinei.

Rînd. 291:

„*forty thousand brothers*" („patruzeci de mii de frați"), număr inexplicabil în precizia lui. Mai toți traducătorii îl respectă totuși, afară de cîte unul, ca P. Messiaen, care îl schimbă, încă mai inexplicabil, cu „treizeci și șase de mii". Indefinitul „zeci de mii" sau numai „mii" păstrează hiperbola textului, înlăturîndu-i prozaicitatea.

Rînd. 296:

„*'Swounds*" („Pe rănile lui Cristos"), v. nota Act. II, sc. 2, rînd. 391, și cf. același act, aceeași scenă, rînd. 615.

Rînd. 297:

„*Woo't weep*" („Ai vrea să plîngi", cu sensul „poți plînge, ca să-ți dovedești iubirea"), „*woo't*" fiind o contracție familiară din „*wouldst thou*".

Rînd. 298:

„*Woo't drink up eisel?*" („Ai vrea să bei oțet?", ca dovadă a sentimentelor.) În adevăr, tinerii epocii, ca să-și pledeze cauza sentimentală, făceau asemenea isprăvi, ne încredințează Singer. Dar „*eisil*", arhaism chiar în timpul lui Shakespeare, a suscitat îndoieli, mai cu seamă că în in-quarto 1603 este „*vessels*", în in-quarto 1604 corectează „*Esill*", iar în in-folio 1623 se află ca „*Esile*". Literele cursive și inițiala capitală cu care cuvîntul e tipărit în in-folio arată că ar fi vorba de un nume propriu. Unii comentatori au presupus de

aceea numele vreunui rîu ca *Weissel*, adică Vistula în germană, și chiar o grafie coruptă din *Nilus*. Sensul nu s-ar opune. Dar lumea spectatorilor elizabetani, e drept, după cum susține Verity, nu putea înțelege nici un rîu cu nume apropiat de Eisel, pentru ca Shakespeare să se fi gîndit la acel rîu; și, prin urmare, natura arhaică a cuvîntului *eisel* e cauza particularităților de imprimare. Fuzier alătură convingător arhaismul francez *„aisil"* sau *„aissel"*. Dar sensul e decisiv în favoarea ideii de a se bea „un rîu", ca vitejie de îndrăgostit, și nu „oțet". Comentatorii partizani ai „oțetului", printre care însuși J.D. Wilson, nu uită să menționeze că îndrăgostiții din epocă beau oțet ca să devină melancolici.

R î n d. 304:

„the burning zone" („zona de foc" a stelelor) este pentru J.D. Wilson și alții „zona dintre tropicele Cancerului și al Capricornului", potrivit vechii cosmologii.

R î n d. 305:

Ossa, munte în Grecia de nord-est, cunoscut îndeosebi din isprava mitologică a Titanilor de a pune Ossa peste Pelion, și amîndoi acești munți peste Olimp, ca să poată ajunge la lupta cu zeii.

R î n d. 309:

„her golden couplets" („perechea de pui aurii"), ieșiți din ouă făcute și clocite amîndouă în același timp.

R î n d. 313—314:

Claritatea acestor două versuri, luate separat, se risipește de îndată ce le raportăm unul la altul. Explicația lui J.D. Dowden („dacă Hercule nu poate liniști cîinii, cu atît mai puțin eu, care nu am prea mult din acest erou") este neconvingătoare. Sigur este că *„dog will have his day"* („cîinele își va avea ziua lui") vine de la proverbul *„every dog has his day"* („orice cîine își are ziua lui", cu sensul că „orice nenorocit poate avea o bucurie"). Nici traducerile nu înlesnesc un înțeles indiscutabil. A. W. Schlegel primește oarecum

sugestia J.D. Dowden: *„Lasst Herkuln selber nach Vermögen tun,/ Die Katze miaut, der Hund will doch nicht ruhn"* („Hercule însuşi facă ce poate,/ Pisica miaună totuşi, iar cîinele tot nu se linişteşte"); A. Gide, cu totul neclar: *„Et quand Hercule lui-même se démènerait tout son saoul... le chat miaulera, le chien aura son heure"* („Şi chiar cînd Hercule însuşi şi-ar da toată silinţa... pisica va miorlăi, cîinele îşi va avea ceasul" prielnic); P. Messiaen, mai legat: *„Hercule a beau faire tout ce qu'il peut, chats et chiens miaulent et mordent quand même"* („Zadarnic Hercule a făcut tot ce a putut, pisici şi cîini miorlăie şi muşcă totuşi..."); B. Pasternak construieşte liber: *„Как волка не корми, он смотрит в лес"* („Oricît ai hrăni un lup, el tot spre pădure se uită"). Şi aceeaşi imprecizie se găseşte, de asemenea, în traducerile romîneşti.

Rînd. 319:

„a living monument" („un monument..."), unii comentatori înţelegînd „durabil", alţii însă „reprezentat printr-o formă omenească", adică printr-o statuie a Opheliei sau prin moartea lui Hamlet? Traducerile se deosebesc după cum acceptă un sens sau altul: „monument viu" la A.W. Schlegel şi A. Gide (*„lebendig Denkmal"*, *„monument vivant"*) şi „monument durabil" la P. Messiaen. B. Pasternak preia ideea de suprimare a vieţii lui Hamlet: *„За смерть её нам жизнию заплатят"* („Pentru moartea ei, ni se va plăti cu viaţa"). La noi, Stern traduce prin „monument viu", adăugînd şi el nota curioasă că ar fi vorba de Hamlet, care urmează să fie ucis; Dragoş Protopopescu prin „monument din cele vii", Banuş—Călin prin „monument viu", iar Runcu, fără nici o specificare, prin „monument". Dar e mai de admis că regele promite un „monument durabil".

SCENA 2

Rînd. 6:

„the mutines in the bilboes" („revoltații în fiare", ocnași răsculați, deși în fiare). Imaginea este strict marinărească: fr. *„mutins"* înseamnă „soldați sau marinari răsculați", aceștia fiind puși, pentru indisciplina lor, în fiare, care se făceau în orașul Bilbao (Spania), vestit în privința fierului și oțelului prelucrat.

Rînd. 8:

„indiscretion" („nejudecată, impulsivitate").

Rînd. 15:

„Fingered their packet" („am dibuit, am apucat cu degetele pachetul" cu scrisoarea regelui); *„to finger"* însemnînd „a dibui, a pipăi, a cerceta cu degetele, a fura", ar fi firesc poate să nu avem *„their packet"*, ci *„their pocket"* („buzunarul lor"), rămînînd să se subînțeleagă sustragerea scrisorii. Dar textul nu e controversat de nici un editor.

Rînd. 30:

„or" (arh. și dialect., „înainte"), în multe ediții fiind *„ere"*; v. forma dublă *„or ere"*, în Act. II, sc. 2, rînd. 617, și nota respectivă.

Rînd. 33:

„statists" („oameni de stat"), nu „statisticieni", ca în limba curentă.

Rînd. 33—35:

„I once did hold it" („Socoteam altădată aceasta" — scrisul frumos) *„a baseness"* („o treabă josnică"). Versurile privind știința de a scrie caligrafic și prejudecata nobilimii asupra nedemnității unei asemenea preocupări sînt puse în legătură directă cu fraza lui Montaigne din *Essais*, Cartea I, cap. 40: *„j'ai vu de mon temps des personnages... corrompre leur plume et affecter l'ignorance de qualité si vulgaire"* („am văzut oameni însemnați... stricîndu-și scrisul și afectînd necunoașterea unei însușiri atît de vulgare"). În rînd. 36, *„yeoman"* în sensul originar de „slujbaș, însoțitor regal sau feudal", nu cu cel actual, de „mic

proprietar de pămînt". „Vechii *yeomen* erau vestiţi pentru valoarea lor militară", zice Steevens.

R î n d. 42:

„stand a comma 'tween" („să stea ca o virgulă între...", virgula fiind semn de legătură, spre deosebire de *„period"* („punct"), care „disjunge", după S. Johnson, două gîndiri.

R î n d. 43:

„as" („cum, ca"), joc de cuvinte cu *„ass"* („măgar"). Literal, versul *„And many such-like* Ases *of great charge"* înseamnează „Şi mulţi asemenea *cum* de mare importanţă", dar Hamlet îl gîndeşte „Şi multe asemenea *măgării* de mare importanţă". Nuanţa nu poate trece în traduceri.

R î n d. 53:

„changeling", de la *„to change"* („a schimba"), cum este evident, dar cu sensul specios de „copil mic rău, a cărui fire greu de suportat se explică prin superstiţia că zînele l-au pus în locul adevăratului copil", fiind vorba, deci, de „schimbare de prunc". Metafora se păstrează numai în germ. *„Wechselbalg"*, folosit de A.W. Schlegel. Ceilalţi traducători sînt siliţi să construiască.

R î n d. 65:

„Popped in between the election and my hopes" („S-a aşezat prin surprindere între alegţiune şi speranţele mele", fiind vorba de alegerea lui Hamlet ca rege). Versul acesta este cel mai citat dintre toate cîte exprimă dezamăgirea lui Hamlet de a nu fi urmat tatălui său la tron (cf. Act. I, sc. 2, rînd. 67, şi sc. 5, rînd. 184, Act. III, sc. 2, rînd. 379 şi 383—384).

R î n d. 81—192:

Osric este un Polonius tînăr. Caricatura curteanului, sensibilă la Polonius prin pretenţie stilistică, devine la Osric, mai cu seamă prin exprimarea lui perifrastică („euphuistică", după cuvîntul de epocă), ridicolă şi numai ridicolă. În timp ce Polonius putea surprinde cu concizia sfaturilor pentru Laertes, pretenţia stilistică folosind-o numai la curte, Osric nu are nici o contraparte pozitivă.

Scena norului cu Polonius (Act. III, sc. 2, rînd. 420—421) se repetă întocmai cu Osric în privința căldurii și frigului: aprobarea curteanului e ridicolă prin automatism. Cunoscîndu-i gustul pentru cuvintele rare, Hamlet îi încurajează vocabularul, întrebuințînd el mai dintîi termeni specioși. În rîndul 94—95 spune de aceea nu „cu cea mai mare grabă", ci „cu toată diligența spiritului".

Rînd. 114—115:

„the card or calendar of gentry" („busola sau pravila nobleții", cf. sc. 1, rînd. 148).

Rînd. 117—124:

„his definement" („definirea lui"), *„to divide him inventorially"* („a-l analiza ca într-un inventar"), *„arithmetic of memory"* („socoteala ținerii de minte"), *„the verity of extolment"* („adevărul laudei"), *„of great article"* („de mare însemnătate"), *„his infusion of such dearth and rareness"* („amestecul de scump și rar") etc. sînt tot atîtea momente de ironie din partea lui Hamlet pentru limbajul de curte, a cărui artificiozitate e reprezentată prin Osric.

Rînd. 129:

„our more rawer breath" („cea mai... vorbire a noastră"). Pentru dublul comparativ *„more rawer"*, cf. Act. I, sc. 5, rînd. 68—69, Act. II, sc. 1, rînd. 11, v. și notele respective. În privința traducerii, trecînd peste *„raw"*, care poate însemna sau „aspru, respingător", sau „rece, crud", poate chiar „necopt", *„breath"* e dificil, deși dicționarele menționează ca sens, pe lîngă „suflare, respirație etc.", pe cel de „cuvînt, cuvinte". A.W. Schlegel poate cuprinde ambele sensuri prin *„rauhen Atem unserer Rede"* („suflarea rebarbativă a vorbirii noastre"), deși *„more rawer"* rămîne încă discutabil. Dar A. Gide construiește de la sine cu *„inspirations inadéquates"* („inspirații inadecvate"), ca și P. Messiaen cu *„imparfaites éloges"* („laude imperfecte"), sau B. Pasternak, cu *„зрубыми разговорами"* („discuții grosolane"). La noi, Stern — „răsuflarea aspră a cuvintelor noastre",

ceea ce regăsim la toţi ceilalţi, afară de Dragoş Protopopescu, care zice „stîngacea noastră răsuflare".

R î n d. 131—132:

„Is't not possible to understand in another tongue?" („Nu e cu putinţă să înţelegeţi — să vorbiţi — în altă limbă?"). Întrebarea este a sănătosului, nesofisticatului Horatio. Dar cui îi este adresată? Fireşte, lui Osric, pe care îl şi îndeamnă expres: *„You will do't, sir, really"* („Vei izbuti, domnule, sigur"). Totuşi, numeroase ediţii dau indicaţia că întrebarea i-ar fi adresată, cu totul nonsensic, lui Hamlet. După aceste ediţii traduce A. Gide, arătînd că Horatio se adresează lui Hamlet. A.W. Schlegel elimină intervenţia, nevrînd să hotărască dacă întrebarea e pusă unuia, sau altuia; o adaugă, însă, Fr. Gundolf, fără indicaţie. De neînţeles este însă că nici o ediţie critică, deşi unele suprimă parentezul „aparte, lui Hamlet", nu semnalează eroarea comună ediţiilor de bază.

R î n d. 151:

„Rapier and dagger" („Floretă şi pumnal"), răspunsul lui Osric se referă la modul cum se duela în epocă: în mîna dreaptă — floreta, pentru atac, în stînga — un pumnal, pentru apărare subsidiară.

R î n d. 148—149:

„six Barbary horses" („şase cai sălbatici" sau „proveniţi de la neamuri sălbatice", acestea fiind seminţiile din nordul Africii). Prin *„Barbary"* se înţelege „regiunea islamică a Africii de Nord", adică ţările mediteraniene ale Africii. A.W. Schlegel traduce *„Barbary horses"* prin *„Berberhengste"* („armăsari arabi"). Traduceri exacte la P. Messiaen: *„chevaux barbes"* („cai arabo-numizi, de război") şi la B. Pasternak: *„шесть арабских коней"* („şase cai arăbeşti"). În romîneşte, „cai de Barbaria" (Stern, Banuş—Călin şi Runcu) şi, mai explicit, „cai marocani" (Dragoş Protopopescu).

R î n d. 157:

„carriages" (joc pe dublul sens de „suport" şi „dric de tun").

R î n d. 163:

„by the margent" („prin glosă marginală") e o metaforă de cărturari, obișnuiți cu notele explicative, care în acel timp se tipăreau în marginea textului.

R î n d. 166:

„more germane" („mai congener"), de la lat. *germo-germinis* („sămînță, germene").

R î n d. 173—174:

„a dozen passes" („douăsprezece — o duzină — reprize"), deși numărul legal în dueluri era numai nouă. I se face lui Hamlet o concesie, ca să se simtă mai la larg și să consimtă? Temperamental, el urma să refuze o astfel de favorizare. Editori și comentatori au calculat cu aprindere legalitatea convenției stabilite de rege (v. ediția H.H. Furness), dar Steeveus a lăsat totul la timp pe seama Jockey Club-ului, ca mai competent, și totuși discuția asupra „neimportantului pasaj" nu s-a stins definitiv.

R î n d. 194:

„tongues" („limbi"), joc pe dublul sens al cuvîntului, „limbă-stil" și „limbă-organ".

R î n d. 198:

„He did comply" (sens arhaic, „el a fost excesiv de politicos").

R î n d. 201:

„the tune of the time" („aria timpului" , „cîntecul la modă").

R î n d. 204—205:

„the most fond and winnowed opinions" („cele mai iubitoare și mai vînturate — mai alese — păreri"). Imaginea de „păreri alese", date ca grîul la vînturătoare, reprezintă pe oamenii cu judecată critică fermă, care totuși sînt înșelați de politețea spiritelor superficiale. Încît sensul de „prostesc, nebunesc", dat de mulți editori cuvîntului *„fond"*, sens care reprezintă accepția lui arhaică, nu este util textului. Discuția editorială e însă mai largă: *„fond and winnowed"*, ca în in-folio 1623, sau *„prophane and trennowed"*, ca în in-quarto 1603?

„Fond", *„fanned"*, sau *„profound"*? (v. ediția H.H. Furness și ediția J.D. Wilson).

R î n d. 235—241:

Editorii se opresc îndeosebi asupra rînd. 239—241 — *„since no man... Let be"* („de îndată ce nici un om... Fie"). Ei se deosebesc după cum adoptă diferențele de text și punctuația, *„ought — aught"* („trebuie — ceva"), virgulă sau nu după *„leaves"* („lasă"), semnul întrebării după *„betimes"* („de timpuriu"), și cu sau fără finalul *„Let be"* („Fie"), diferențe ce se află între in-quarto 1604 și in-folio 1623. Edițiile mai noi, prin J.D. Wilson și M.R. Ridley, avînd și sprijinul mai vechi al interpretării lui S. Johnson, revin la in-quarto 1604, întrerupînd tradiția care se crease prin respectarea textului din in-folio 1623. Textul nostru combină, în vederea clarității sensului, amîndouă variantele.

Fatalismul cu care Hamlet privește moartea își are izvorul în Montaigne *(Essais*, Cartea I, cap. 20): *„il faut toujours être botté et prêt à partir... Que chaut-il quand ce soit, puisqu'elle est inévitable?... Nul ne meurt avant son heure"* („trebuie să fim tot timpul încălțați și gata de drum... Ce ne pasă cînd va fi, de îndată ce ea — moartea — este inevitabilă?... Nimeni nu moare înainte de a-i suna ceasul").

R î n d. 247—261:

„What I have done" („Ceea ce am făcut"), spune Hamlet către Laertes. *„Hamlet denies it"* („Hamlet neagă aceasta"), fiindcă nu el este autorul reprobabilei purtări din scena înmormîntării Opheliei, ci *„his madness"* („nebunia lui"). El își recunoaște, pentru întîia oară, insanitatea ca reală. Pînă la această scenă, momentele de excitabilitate paroxistică și replicile cu subînțelesuri enigmatice puteau fi luate ca simulare a dezechilibrului, mai ales că el înștiințează pe Horatio de hotărîrea simulării nu numai o dată (v. Act. I, sc. 5, rînd. 169—178, și Act. III, sc. 2, rînd. 101). Acum, cînd își declară deschis iresponsabilitatea, s-ar zice că nu mai e vorba de nici o intenție de „me-

todă" în nebunia lui. S. Johnson crede că de data aceasta Hamlet minte. Cu ce scop? Ca să obțină împăcarea cu Laertes și, deci, posibilitatea duelului? Cunoștea, atunci, de mai înainte rezultatul luptei? Nici un răspuns nu se poate da acestor întrebări. Pasajul este de aceea piesă importantă în marea dispută, care nu s-a stins încă, asupra alienației reale sau metodice a lui Hamlet. În rînd. 248, cuvîntul *„exception"* se interpretează ca „obiecție, împotrivire", de la expresia curentă *„to take exception to"* („a obiecta la"). A.W. Schlegel îl ia ca *„Sitte"* („Obicei, moravuri; regulă, modă"); A. Gide — ca *„distinction"* („distincție"); P. Messiaen — ca *„susceptibilité"* („susceptibilitate"); B. Pasternak — ca *„положение"* („situație").

Mai probabil, deși comentatorii nu stau să analizeze această noțiune, este că prin *„exception"* se înțelege „valoare morală", cum aproximează traducerea A. Gide. La noi, Stern traduce nepotrivit cuvîntul prin „neplăcere"; Dragoș Protopopescu îl sare, contractînd arbitrar întregul pasaj; Banuș—Călin, mai propriu, „firea ta aleasă"; și Runcu, discutabil, „mînia".

Rînd. 272—274:

Metafora pietrei scumpe, montată pe „frunza de aur", care dă pietrei relief de „astru în întuneric", se pierde în orice traducere, jocul sinonimic din *„foil"* („floretă", dar și de „foaie, frunză") fiind numai al limbii engleze. A. W. Schlegel însuși suprimă versul, devenit astfel intraductibil (suprimă de fapt patru versuri, rînd. 272—276); Fr. Gundolf, însă, le dă sub forma: *„Ihr stecht mich aus, Laertes. Eure Kunst/ Wird wie ein Stern..."* („Este cu totul evident, Laertes. Arta dumitale/ va străluci ca o stea...") O încercare de a salva expresivitatea originalului ambiguu avem la P. Messiaen: *„Mon fleuret ne sera que fleurette auprès du vôtre..."* („Floreta mea nu va fi pe lîngă a dumitale decît o floricică"), ceea ce însă nu ajută metafora necesară.

R î n d. 305:

„He's fate and scant of breath" („E gras şi scurt la răsuflare", adică „...şi abia mai respiră"), observă regina cu privire la Hamlet, în timpul duelului. După numeroase interpretări, printre care — dintre moderni — ale lui J.D. Wilson, M.R. Ridley şi Marcel Pagnol, îngrijorarea mamei sale vine din împrejurarea că Hamlet ar fi „neantrenat", nemaifăcînd între timp exerciţii de scrimă. Ideea lipsei de antrenament a dus chiar la modificarea textului, *„fat"* fiind înlocuit prin *„faint"* („istovit, slab"). Dar se opune la aceasta replica lui însuşi, din rînd. 223—224, dată lui Horatio, care, temîndu-se că Hamlet va pierde duelul, primeşte răspunsul cum nu se poate mai clar: *„I do not think so; since he went into France, I have been in continual practice"* („Nu cred aşa ceva; de cînd a plecat el în Franţa, eu am tot făcut exerciţii fără întrerupere"). Alţii cred, ca Israel Gollanez, că observaţia reginei despre grăsimea fiului ei a fost introdusă circumstanţial, actorul Richard Burbage, care juca rolul, fiind gras. Pe de altă parte, sînt destui comentatori care, neadmiţînd nici lipsa de antrenament, nici ipoteza adăugirii impuse de complexiunea actorului, iau de bun sensul literal; după aceştia, Hamlet ar fi fost în adevăr „gras şi scurt de respiraţie".

Unul dintre ei, a cărui opinie ne parvine prin Corson *(An Introduction to Shakespeare,* 1907), merge cu credinţa în literalitate pînă la a afirma că Hamlet era de fapt un grăsan, care gîfîia la cel mai mic efort. Cînd, în primul monolog (Act. I, sc. 2, rînd. 129), el îşi simte trupul ca *„too too solid flesh"*, cînd, după întîia apariţie şi dispariţie a Fantomei (Act. I, sc. 5, rînd. 96—97), el îşi făgăduieşte să nu uite porunca răzbunării atîta timp cît memoria va stărui în fiinţa lui, *„in this distracted globe"*, cînd Ophelia, în spaima ei (Act. II, sc. 1, rînd. 96), spune tatălui ei că l-a văzut cutremurîndu-şi în suspine *„all his bulk"*, toate acestea — soliditatea cărnii, rotunjimea de glob a trupului şi arătarea aceluiaşi trup ca trunchi — au putut fi luate ca referinţe la corpo-

lența și chiar obezitatea lui Hamlet. Prințul Danemarcei, construit de romantici palid, subțiratic și neterestru, ar fi fost, dimpotrivă, o constituție adipoasă și anemică, de unde și zbaterea lui sterilă în inacțiune.

Originea acestei figuri limfatice se află în critica germană (L. Klein, *Berliner Modenspiegel*, 1846), care, ca reacțiune excesivă față de excesul contrar al hegelianizării personajului, îi denunță absența virilității. Vinovată de ambele excese, tot critica germană însă pusese măsura justă. Goethe, deși autor — dimpreună cu A. W. Schlegel, iar din Anglia cu Coleridge — al idealizării omului, îl văzuse totuși ca blond vînjos, cu ochii albaștri, adică trup nordic, danez, în sfîrșit, de o remarcabilă robustime. Imaginea e preluată într-un fel prin Frank Harris *(The Man Shakespeare*, 1909); respingînd chipul tradițional romantic de student palid și firav, el crede că „*fat*" este o indicație de voinicie și că în statura scundacă și bine legată a lui Hamlet s-ar fi reflectînd fizicul lui Shakespeare însuși. Mai critic, Allardyce Nicoll *(Studies in Shakespeare*, 1927) afirmă, pe urmele lui Goethe, „virilitatea" lui Hamlet: rolul a fost scris pentru Burbage, care era robust, el evocă și laudă pe tatăl său ca „bărbat", el se smulge cu energie din mîinile prietenilor ca să urmeze curajos Fantoma, se luptă pe mare cu pirații, în sfîrșit, Fortinbras îi dă la moarte onoruri de „soldat". Shakespeare a văzut deci în el „un soldat robust, obișnuit cu exercițiile bărbătești, nu însă în forma cea mai sportivă, din cauza șederii sale la curtea daneză, așadar, om bine legat, ca bărbosul Burbage".

Rînd. 317:

„*I am sure, you make a wanton of me*" („Sînt sigur că faci din mine — mă consideri — un copil răsfățat"). A.W. Schlegel traduce: „*Ich fürchte, dass Ihr mich zum besten habt*" („Mă tem că te cam joci cu mine", că nu mă iei în serios); A. Gide: „*Je crains que vous ne me ménagiez gentiment*" („Mă tem că oarecum mă cruți"); P. Messiaen: „*Vous me traitez, j'en ai peur, en enfant*" („Mă

tem să nu mă tratezi drept copil"); B. Pasternak: „*Боюсь, вы лишь играли до сих пор*" („Mă tem că pînă acum numai te-ai jucat"). Sensul nu lasă loc îndoielii. Totuşi, în romîneşte versul ia înfăţişarea: „Mă tem că-ţi faci doar mendrele cu mine" (Stern), sau, deşi aceasta într-un fel mai legitimă: „Cred că mă consideri ţînc" (Runcu); discutabilă este chiar traducerea Banuş—Călin: „Mă tem că faci haz pe socoteala mea", căreia îi este de preferat de data aceasta traducerea Dragoş Protopopescu: „Doar nu te baţi cu un copil". Indicaţia scenică dintre prima parte şi a doua a versului 319, privitoare la rănirea lui Hamlet, la schimbul floretelor în încăierare şi la rănirea lui Laertes cu arma înveninată de el, se păstrează întocmai de la vechiul editor N. Rowe, care a formulat-o, contopind ceea ce se găsea în in-quarto 1603 şi în in-folio 1623. Curios este că in-quarto 1604 nu dă nici o indicaţie. Dar discuţia iscată asupra modului practic de schimb, dacă îşi iau unul altuia floreta din mînă sau, cum spun unii, dacă Hamlet pune piciorul pe floreta căzută a lui Laertes şi îi dă, cu o privire semnificativă, arma nevătămătoare spre a continua lupta, întreagă această discuţie, privind jocul actorilor, e lipsită de interes critic. Relief deosebit are numai observaţia lui S. Johnson, că schimbarea armelor e un artificiu facil şi neconvingător.

Rînd. 325:

„*She swounds*" („Ea leşină", de la arh. „*to swound*").

Rînd. 342:

„*damned Dane*" („rege blestemat"), cf. Act. I, sc. 1, rînd. 13, v. şi nota respectivă.

Rînd. 343:

„*Is thy union here?*" („E aici", în cupa de vin)... joc de sinonimie între „*union*" („perlă rară" sau „piatră nestemată, onyx") şi „*union*" („căsătorie", „alianţă"). Hamlet face pe rege atent că prin moarte va fi veşnic „unit" cu regina. E ultima lui ambiguitate verbală şi ultima nereuşită, de această natură, a traducătorilor.

Rînd. 348:

Laertes „cade" mai întîi (v. rînd. 330) şi apoi „moare", înaintea lui Hamlet, deşi rănit mai tîrziu cu aceeaşi floretă otrăvită. Dar, în tensiunea reprezentării, observaţia nu e posibilă.

Rînd. 352:

„mutes or audience" („personaje tăcute sau simpli ascultători").

Rînd. 376—377:

„Good night, sweet prince,/ And flights of angels sing thee to thy rest" („Noapte bună, dulce prinţ,/ Şi coruri de îngeri să-ţi încînte odihna"). Horatio, la moartea lui Hamlet, versifică, zice-se, rugăciunea contelui de Essex înainte de decapitare: „Doamne, după ce viaţa şi trupul mi se vor despărţi, trimite pe preafericiţii tăi îngeri să-mi primească sufletul...". Că Hamlet ar fi însuşi contele de Essex, a cărui biografie i-ar fi dat lui Shakespeare pretextul tragediei sale, aceasta s-a afirmat stăruitor. De la H.S. Bowden *(The Religion of Shakespeare,* 1899) pînă la J.D. Wilson *(What Happens in Hamlet,* 1935), comentatorii susţin paralela ca probabilă. Ediţia wilsoniană din 1961 se deschide chiar cu portretul, în plină pagină, al lui Robert Devereux, *Second Earl of Essex.*

Rînd. 381:

„This quarry cries on havoc" („Acest morman de leşuri seamănă-a măcel"). Traducerea literală nu spune nimic, fiind vorba de o expresie engleză vînătorească. *„To cry havoc"* în limbaj cinegetic însemnează „a da liber vînătorilor să ucidă cît mai mult, fără observarea regulilor vînătorii". Fortinbras vrea, poate, să spună că *„this quarry"* n-a putut fi decît rezultatul unei nereguli morale.

Rînd. 409:

„from his mouth, whose voice will draw no more" („din gura lui, a cărui voce nu se va mai auzi"), sau *„whose voice will draw on more"* („a cărui voce va trage mai multe" altele după ea, va hotărî mulţi alţii să se pronunţe în favoarea lui Fortinbras), spune Horatio că va vorbi despre succesiunea la tron a lui Fortinbras. El înţelege să se refere la

indicația de succesiune a lui Hamlet murind: *„he has my dying voice"* („glasul meu de moarte e pentru el", adică, „la alegerea regelui, îmi dau, o dată cu sufletul, votul pentru el", v. rînd. 373). Avea nevoie Fortinbras de votul lui Hamlet? Se înțelege că nu. El era, doar, un cuceritor și avea *„rights of memory"* („drepturi știute", v. rînd. 406) la tronul Danemarcei. Dar „glasul de moarte" e semnificativ pentru Hamlet. El se consideră, votînd anticipativ pe Fortinbras, rege legitim (*„Hamlet the Dane"*, v. Act. V, sc. 1, rînd. 279), care, deși nedomnind, este acum rege deplin, după moartea lui Claudius, și în drept să se pronunțe asupra urmașului său. Iar în al doilea rînd, el, care — după vorba lui George Santayana — „gîndea fără să acționeze și acționa fără să gîndească", își exprimă totodată ideea că statele trebuie conduse de oameni construiți armonios, oameni de acțiune, care dau corp material gîndirii. Votul lui Hamlet muribund este fără îndoială condamnarea idealismului propriu. Și, într-un fel, idealismul lui moral prefigurează de departe idealismul speculativ al lui Faust, care va muri în cîntecul cîtorva versuri luate de la Clovnul-gropar din *Hamlet* și în clinchetul uneltelor de muncă, după cum prințul Danemarcei moare în zăngănitul armelor (simbol exclusiv al spiritului de inițiativă, și în nici un caz al spiritului războinic). A. Strindberg chiar afirmă pe Hamlet ca „prototip" al lui Faust.

R î n d. 412—416:

Fortinbras poruncește ca Hamlet să fie înmormîntat ca erou, cu *„soldiers' music and... rites of war"* („muzică militară și... datini de război"). Edgar Elmer Stoll comentează: „Dacă Hamlet nu era un visător nehotărît, ci un tînăr prinț intrepid, care își combătuse dușmanii de-a lungul a patru acte, căzînd acum, la sfîrșitul celui de-al cincilea, numai după uciderea tuturor, atunci *muzica militară și datinile de război*, poruncite de Fortinbras pentru *petrecerea lui* (la groapă), i se cuvin de drept".

LISTA REPRODUCERILOR

Pagina de frontispiciu la primul in-folio 1623 pag. IV—V

Din semnăturile lui William Shakespeare
Pagina întîi de text din *Hamlet*, în ediția in-folio, 1623
Pagina finală din *Hamlet* a ediției in-folio, 1623
Pagina solilocviului „A fi sau a nu fi" din a doua ediție in-quarto, 1604—1605 pag. LIV—1

William Shakespeare, portret retrospectiv
Masca mortuară, presupusă, a lui William Shakespeare
Monumentul funerar al lui William Shakespeare, în biserica din Stratford-on-Avon
Blazonul în schiță și dreptul de a-l arbora acordat lui John Shakespeare, tatăl poetului
Robert Devereux, conte de Essex, model istoric parțial pentru Hamlet
Mary Fitton, una din probabilele imagini reprezentînd pe „doamna brună" din *Sonete*
Schițe ale unor teatre de epocă:
1. Reprezentație a unui „mister", desen de F. E. Halliday
2. Teatrul „Lebedei", desen de Jean de Witt
3. Teatrul „Globul", desen de F. E. Halliday

Teatrul „Globul" din Londra, sec. XVI
Ophelia înecîndu-se, în viziunea lui Delacroix
Hamlet și Horatio în cimitir, în viziunea lui Delacroix
Actorul englez William Kemble în rolul lui Hamlet

Actorul englez Alec Guiness, de la „New Theater" din Londra, în rolul lui Hamlet
Actorul englez John Neville, de la „Old Vic Theater" din Londra, în rolul lui Hamlet
Actorul romîn Grigore Manolescu în rolul lui Hamlet
Actorul romîn Aristide Demetriad în rolul lui Hamlet
Actorul romîn C. Nottara în rolul lui Hamlet
pag. 374—375

CUPRINS

PREFAȚĂ	*V*
INTRODUCERE	*XXIII*
THE TRAGEDY OF HAMLET, prince of Denmark	*1*
TRAGEDIA LUI HAMLET, prinț de Danemarca	*1*
NOTE ȘI COMENTARII	*375*
Lista reproducerilor	*515*

Redactor responsabil : CONST. POPESCU
Tehnoredactor : IDA MARCUS

Dat la cules 06.06.1964. Bun de tipar 12.02.1965. Apărut 1965. Tiraj 5180 ex. 1/1 legate. Hîrtie velină verge cu blancofor de 80 g/m². Format 600×920/16. Coli ed. 24,47. Coli tipar 35,75. Planșe tiefdruck 19. A. nr. 5249/1964. C. Z. pentru bibliotecile mari 82 C.Z. pentru bibliotecile mici 82—2=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 40430 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — R.P.R.